

SÖZ BAŞI

Yavuz Bülent BAKİLER

Ebulfez Elçibey bize hayatını anlatırken diyor ki:

"Üniversitenin 2. ve 3. sınıflarında okurken, tarihî, siyasî konulara daha çok ilgi duymaya başladım. Birkaç öğrenci arkadaşımınla millî, siyasî konularda, ateşli tartışmalara başladık. Bizde, öyle bir fikir oluştu ki: Halkımız köle, vatanımız ise sömürgeci."

Sömürge toprağı haline getirilen vatanlarda iki türlü insan vardır: Mankurtlar ve idealistler.

Mankurt; dil, din, tarih şuuru ve vatan duygusundan koparılan insan demektir. Mankurtlaşan insanlar, hürriyetin, istiklâlin ne demek olduğunu bilmezler. Vatan, onlar için alelâde bir toprak parçasıdır. Önemli olan, sadece karınlarının doymasıdır. Bu bakımdan, aç köpeklerin, sahiplerinin yüzüne bakması gibi, mankurtların gözleri de, efendilerinin gözlerindedir.

Mankurtlar, söylenen her sözü, verilen her emri kabul ederler Düşünme kabiliyetleri yoktur. Mankurtlar, öylesine köleleşirler ki, kendi milletlerine-vatanlarına ihanet ettiklerinin bile farkına varamazlar.

İdealistler ise fikir çilesi çeken insanlardır. Kölelikten insanlığa, esaretten hürriyete geçmek isterler. Vatan, toprağın altıyla ve üstüyle onlar için mukaddestir. Bu bakımdan ne vatanlarının sömürülmesine tahammülleri vardır, ne de soydaşlarının köleleştirilmesine...

Dünyayı güzel, aydınlık, müreffeh... yapanlar idealistlerdir. İdealistler, sadece kendi milletlerinin değil, bütün insanlık âleminin de kahramanlarıdır. Onlar, kolaya değil, zora soyunmuşlardır. Ömürleri, binbir çile içinde geçen idealistler biliyorum. Sömürge topraklarında idealistler, polis takibi altındadırlar. Hapislerde veya sürgünlerdedirler.

Nitekim E.Elçibey hayatını anlatırken şöyle devam ediyor: *"Ben bütün gücümle, üniversite ve doktora öğrencileri arasında, milli şuurun canlanması için propaganda yapıyordum. KGB (Rus gizli polis teşkilatı) bütün dikkatiyle beni takib ediyordu. Ocak 1975 de beni tutukladılar. Temmuz 1976 tarihine kadar hapis yattım. Bir tek düşmanım vardı: Sovyet İmparatorluğu. Benim işim zalim imparatorluğa karşı mücadele idi. Zavallı generallere ve polislere acıyordum. Tarih hainlere, satılmışlara ceza verectir; verdi de!"*

Her milletin mankurtları da var, idealistleri de. Meselâ: Birinci Dünya Harbi'nden sonra, vatan topraklarımız, İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar... tarafından paylaşılmak istenmedi mi? Düşmanla işbirliği yapan millî mücadeleye karşı çıkan yerli mankurtlarımız olmadı mı? Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele'den hem dış düşmanlarımızı hem de bizim mankurtlarımızı hezimeteye uğratarak çıktı.

Azerbaycan toprakları, 1800 yılından itibaren Rusya'nın pençesi altına girmeye başladı. Önce Çarlık Rusya, arkasından da Sosyalist Rusya, AZERBAJYCAN topraklarının kanını-iliğini emdi.

Aynı zamanda, çok ciddi bir kültür siyasetiyle oradaki soydaşlarımızı mankurtlaştırmaya çalıştı. Moskova tam 200 yıl AZERBAYCAN'ın kanlı diktatörü oldu. 200 yıl dile kolay.

Rus dili, Rus edebiyatı, Rus tarihi, Rus medeniyeti, Rus propagandası, tam 200 yıl Azerbaycan topraklarında zakkum çiçekleri açtı.

Ebulfez Elçibey, Mehmet Emin Resulzâde'nin açtığı bayrağı yükselten idealist. Azerbaycan'da Rus emperyalizminin karşısına çıkan yürekli, cesur, bilgili bir lider. Moskova'nın mankurtlaştırma siyasetine karşı koyduğu için çok çile çekti. Hapis yattı. Sonunda: Azerbaycan Halk Cephesi Liderliğinden, Cumhurbaşkanlığı'na kadar yükseldi.

Elçibey büyük bir idealistti. Önce yaşadığı toprakların hür ve müstakil olmasını istiyordu. Azerbaycan toprakları ikiye bölünmüştü. Kuzey Azerbaycan'da 7 milyon Türk yaşıyordu. Güney Azerbaycan'da ise 30 milyon soydaşımız İran hakimiyeti altında çırpınıyordu. Elçibey, Güney Azerbaycan'la Kuzey Azerbaycan'ın birleştirilmesini kafasına koymuştu.

Aklı başında bir Azerbaycan veya Anadolu Türkü bu asil dugulardan hangisine karşı çıkabilir? Ama hayret! Türkiye de de Azerbaycan'da da Elçibey'i istemeyenler, O'nu kolsuz-kanatsız bırakmaya çalışanlar oldu. Bunlar, Türkiye'nin ve Azerbaycan'ın modern mankurtlarıdır. Türkiye'de kendilerini bir de Atatürkçü göstermeye çalışanların, Elçibey korkularını anlamak mümkün değildir.

Atatürk emperyalizme karşı çıkmamış mıydı? Anadolu'da İngiliz, Fransız, İtalyan, Yunan emperyalizmine yiğitçe başkaldıran Atatürk, büyük devlet adamıdır da Rus emperyalizminden nefret eden Elçibey, neden politikadan anlamayan bir kişidir?

Hasta yatağından kalkarak Hatay'ı Anadolu topraklarına katan ve bu birleşmeyi hayatı pahasına sağlayan Atatürk, kararlı, gözüpek, üstün bir siyasetçidir de Elçibey Güney Azerbaycan'la tekrar birleşmek istediği için neden maceracıdır? Bu nasıl bir mantıktır?

Atatürk Türk dili ve Türk tarihi üzerinde çok büyük bir hassasiyetle durduğu için neden en büyük öğretmendir de aynı düşüncelerle savrulup duran Elçibey niçin, niçin, niçin acelecidir? Veya siyaset bilmeyen kişidir?

Elçibey, dünya Türklüğünün meselelerini çok iyi bilen bir yeni alperendi. Azerbaycan'ı dünya Türklüğünün bir parçası olarak gören, gösteren bir büyük dâva adamıydı. O'nun nasıl bir Türkiye sevdalısı olduğunu bilmek için, bu kitabı dikkatle okumak lâzım. Türkiye 250 milyonluk Türk dünyasının başı durumunda. Bu başın boğazı Azerbaycan, gövdesi Türkistan'dır.

Türkiye yeni Türk Cumhuriyetleriyle kayıtsız şartsız siyasî-iktisadî ve kültür münasebetleri kurmak mecburiyetinde. Türkiye'nin bağımsızlığı ve refahı için ikinci bir yol yoktur. **Azerbaycan'la ve Türkistan'la ilgilenmemek kökümüzden kopmaktır, gaflettir, dalâlettir, ihanettir.** Elçibey bu şuurla yaşayan bir idealistti.

Elçibey'e ve yeni Elçibeyle sahip çıkmaq her Türkün vefa borcudur. İnsanlık vasfıdır, namus mes'elesidir.

Elçibey'in vefatından sonra Türk basınında çıkan makale ve haberler, bin sayfalık bir kitap hacminde. Ben yazılanlardan elinizdeki seçmeyi yaptım. Bu münasebetle gazetelerimizi dikkatle gözden geçirdim. Hayretle gördüm ki, Türkiyeli solcular-komünistler ne Azerbaycan ve Türkistan bağımsızlığına eğilmişlerdir ne de Elçibey'in vefatı dolayısıyla birkaç satır yazmışlardır. Bu, sizin de dikkatinizi çekecektir. Kemal Tahir'in ifadesine göre bizim marksistlerimiz, kayıtsız şartsız Rusya sevdalılarıdır. Bu ayıp onların alınlarından silinmeyecektir. Onlara, iflah olmaz yeni mankurtlar nazarıyla bakabiliriz. Ebulfez Elçibey'i hep rahmetle, sevgiyle, minnetle anacağız!

Yeni Elçibeyle selâm, sevgi, saygı...

ELÇİBEY İLE YÜZYÜZE KONUŞMALAR

Taha AKYOL. İŞTE LİDER!

Totaliter, bir çok milletli imparatorlukta millî ve demokrat bir lider nasıl yetişir? Bu sorunun cevabı, Azerî Türkleri'nin lideri Ebulfez Aliyev'in (Elçibey) hayatındadır.

Önce ismini sordum: Türkiye Türkçesiyle telaffuz edersek "Ebulfeyz" mi, yoksa "Ebulfazl" mı? "Ebulfazl" dedi. Azerî lehçesindeki telâffuz kurallarına göre "Ebulfez" deniliyor. Vurguyu belirtmek için ben hep "Ebulfez" olarak yazdım.

Kendisiyle bir akşam yemeğinde buluşarak beş saat görüştük. Bizden Halil Açıkgöz ile Azerbaycan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanı Nihat Çetinkaya da vardı. Azerî dostlarımızdan İtibar Mehmedov ile ünlü şair Samet Vurgun'un oğullarından Vâgıf Sametoğlu da oradaydı. Ebulfez Bey, son derece mütevazı, fakat kararlı bir insan... Şark kültürü hayret verici biçimde derin. Dünyanın bugünkü ahvâlini de çok yakından takip ettiği anlaşılıyor.

1938 yılında Keleki adlı, yoksul bir dağ köyünde doğmuş. Kendini, hapishanelerden geçen bir dâvaya adanmış için uzun süre bekâr kalmış. Şimdi, evli, kızı Çilenay, oğlu Erturgut, iki çocuğu var. "Çilenay"ı şöyle anlattı:

"Ben hapisteydim. Bacımın bir gızı doğdu. Haber ettim ki, adını Çilenay goyun. KGB bu isme müsaade etmemiş. Ay, Türk'tür. Yani Türk çile çekerek olgunlaşacak anlamında. Sonra kendi gızım olanda ona Çilenay adını verdim. İnanırım ki, kızlarımız ve oğullarımız daha ışıklı bir Türk dünyasında yaşayacaktır."

Ot kökünün üstüne

Benim bütün merakım, hangi sosyolojik süreçlerin böyle bir uyanışı ve onun liderini doğurduğu idi. Evet, öteki ziyalılarda gördüğümüz gibi "Ot kökünün üstünde bitiyor": Aile muhiti, halk destanları, millî edebiyat, tarih şuuru.

Babası çoban... 2. Dünya Harbi'ne gitmiş, harpte ölmüş ve Ebulfez, "Anasının ellerinde" büyümüş. Köyde "âşık musikisi" geleneği çok kuvvetlidir ve çocuk Ebulfez ilk kültürünü bu binlerce yıllık Oğuz geleneğinin ürünü olan âşık (ozan) türkülerinden ve anasından dinlediği destanlardan almaktadır:

"Dede Gorgut hekayeleri bizim evde çok anlatılırdı. Anamdan çok nakiller (menkıbeler) dinledim. Öyle bir köylü ailesinde ne olur? Akşam oturunca uşaklara (çocuklara) destanlar, nakiller anlatılır, Dede Gorgut hekayeleri söylenirdi. Mesalâ anamdan dinlediğim Melik Mehmet Destanı gibi... Köyümüzde bütün Azerî Türkleri'nde olduğu gibi kurban bayramı, ramazan bayramı, nevrüz bayramı yapılır, ramazanda oruç tutulur. Böylece ben müselman Türk medeniyetini (kültürünü) anamdan, baba ocağımdan, köyümden aldım."

Babası harpte ölünce Ebulfez, kolhoz işçisi olan dayısının himayesinde büyüyor ve ilk tahsilini komşu köydeki bir Azerî-Sovyet mektebinde yapıyor. Mektepte, millî şair Samet Vurgun'un "Azerbaycan" şiiri okutulmakta, öğrenciler ezberlemektedir.

Neden Samet Vurgun'un bu vatancı şiirine rejimin müsaade ettiğini sordum. Şöyle anlattı:

"Çünkü istiyorlardı ki, biz Batılılar'a karşı harbî (savaşçı) olalım. Onun için örgetiyorlardı ama biz anlamamız gerekeni anlıyorduk. Azerî hocalarımız bize Türk adını kullanmadan Türklüğü saklayacak (muhafaza edecek) şeyleri örgettiler. Meselâ Koroğlu Destanı'nı, Mirza Ahundov'un komedyelerini öğrendik. Sonradan Türk edebiyatını incelerken öğrendim ki, Mirza Ahundov'un eserleri Türkcülük akımı sırasında İstanbul'da oynanmış."

Bugünkü resmî ideolojiye göre Lenin zamanında millî baskı yoktu, bütün "pis" işleri Stalin yaptı. Aliyev'e bunu sorduğumda şunları söyledi:

"Lenin zamanında Azerbaycan'da çok gırgınlar oldu. Her mahaldan 40-50 bin adamın başını kestiler. ÇEKA kesti, Ermeniler kesti. Kimini molla diye, kimini maldar (mal sahibi) diye, kimini musavatçı, Pantürkist, Panislamist diye kestiler ki, Azerbaycan Türkleri ziyalılardan, önderlerden mahrum galsın. Bu kesimlerde Kirov ve Mikoyan başrolü oynadı..."

Böylesine ezilmiş bir toplumda Ebulfez, Ordubad şehrinde ortaokula gidiyor. "Yahşi muallimler vardı, disiplinli idiler, talebelere iyi tahsil verdiler."

"Biz Türk müyüz?"

Ebulfez o sıralarda doktor olmak istiyordu. Fakat lisede Fuzulî ve Nizamî'yi okuyunca kanaati değişti:

"Fikirleştirdim ki, ben gidip Şarkiyat okuyayım. Çünkü bizim medeniyetimizin kökleri oradadır. Böylece Üniversite'nin Şarkşinaslık (Doğu Bilimleri) Fakültesi'ne girdim."

Öğrencilerin kendi aralarında sohbetler, tartışmalar oluyordu tabii:

"En çok konuştuğumuz mevzu, biz neyik, biz hangi milletik meselesiydi. Azerbaycan şair ve edipleri hakkında çok konuşurduk. Başka bir konu: Biz Azerbaycanlılar Türkün mü, değil mi? Ben 18-19 yaşlarında iken, resmî ideolojinin tesirati altında "Biz Türk değilik, Azerî'yik" diyordum... Yani 1953 lerde, "Biz Azerî'yik, onlar Osmanlı" diyordum.

Türkler okudukça Türk olduklarını bilirler. Ben de okudukça gördüm ki, 1939'a kadar Türk müşük de 1939 dan sonra Stalin öyle istediği için Türk değil olmuşuk! Dikkat ettim ki, Stalin bize, "Siz Türk değilsiniz" derken, Azerbaycan'ın şairlerini, yazarlarını, ediplerini gırmış... Yani büyük ziyalı gırımı... Kitaplarını da yasaklamışlar. Anladım ki, bize "Siz Türk değilsiniz" diyenler, bizim medeniyetimizi yok etmek, köklerimizi gurutmak isteyenlerdir."

Ebulfez Aliyev, bütün büyük dâvaların önderleri gibi korkunç bir kitap okuyucusudur. 16 yaşında Karl Marks'ı okumakta, Marks'tan, Lenin'den cümleler ezberlemektedir. Bu ağır

kitapları 16 yaşında bir çocuğun okumasına şaşırın öğretmenleri "Sen gafanı harap edeceksin" diyorlardı. Çünkü Marksist felsefe üniversitede okunuyordu. Ebulfez Aliyev (Elçibey) diyor ki:

"Üniversitede Marks'ı iyice inceledim ve gördüm ki, eğer Marks'ın talimi (öğretisi) dünyada galip gelirse, Yahudiler, Ermeniler dünyada ağa olacaklar. Milletler ortadan kaldırılıp bütün insanlar aynı olunca, onlar için her yollar açılır. Milletler ortadan kalkınca en büyük rolü Yahudiler'le Ermeniler oynar. Çünkü bunlar tarihen devletçi millet olmamış, milletlerin arasında yaşamışlar ve her yerde de yaşıyorlar. Milletler ortadan kalksa bunlar ortadan kalkmazlar ve hükmen de yokarda olurlar. Ayrıca gördüm, işte Marksizm-Leninizm'in neticesi, biz Azerbaycan halgı olarak bu neticeyi yaşıyorduk."

Yine "Kökler" kavgası

Ve yine "tarih", yani "kökler" kavgası:

"Biz talebeler diyorduk ki, Azerbaycan halkı büyük halktır. Devletin muallimleri diyordu ki, hayır, Azerbaycan halkı değil Rus halkı büyüktür. Muallimlere göre Azerbaycan halkı hep köle olmuştu ve Koroğlu ile Kaçak Nebi'den başka heç gahraman yetiştirmemişti. Biz diyorduk ki, Uzun Hasan büyük bir Oğuz hükümdarıdır, onlar diyordu ki, hayır, sömürücüdür, baş kesendir, feodaldır. Aynı devirde Rus niye büyük oluyor da Türk feodal oluyor? İstiyorlardı ki, devlet anlayışı bizim beynimize girmesin."

Ebulfez'e 1918 harekâtını ve Resûlzâde'yi mekteplerde okuyup okumadıklarını sordum. Okumamışlar. Söz açılınca da resmî görevliler hep tenkit edermiş ama "Talebeler ailelerinden Türkiye'nin 1918 harekâtını ve Resûlzâde'yi öğreniyorlar, arşivlerde, kütüphanelerde tetkik ediyorlardı."

"Nerede halkımızın sevdiği biri, meselâ bir şair varsa, diyorlardı ki bunu Musavatçılar, yani Resûlzâde'nin adamları öldürttü. Meselâ bizim ziyalılarımızdan [Mehemmed Hadi](#) özü (kendisi) ölmüş. Bize öğrettiler ki Musavatçılar öldürdü. Sonra anladık ki bunlar yalandır ve yalanın da bir maksadı vardır: Bize özümüzü unutturmak... Gence'de Mehemed Hadi'yi tanıyanlar vardı, sorduk, özü öldü dediler.

Meselâ Feridun Köçerli... Bize dediler ki Musavatçılar öldürdü. Öğrendik ki Kızıl Ordu'nun içindeki Ermeniler öldürmüş... Hep böyle..."

Siyaset ve ahlâk

Ebulfez, üniversiteyi bitirdikten sonra Arapça-Rusça tercümanlığı göreviyle Mısır'a gidiyor. "Siyaset'in ne menem şey olduğunu orada ilk defa görüyor:

"Sefirlerle, konsoloslarla görüşmelerim oldu. Meselâ Rus ile Arap görüşüyor. Birbirlerini gucaklayıp öpüyorlar, gardaş gibi... Sonra başlıyorlar aleyhte konuşmaya. Niye böyle olduğunu sorduğumda da, "Bu siyasettir, sen anlamırsan" diyorlardı. Ben kabul edemedim ki bu ne insanlıktır..."

[Zeki Velidi Togan](#)'ın 1971'de Türkiye'de yayınlanmış hatıralarından da bir olayı zikreden Ebulfez, siyasetle beşeri-ümaniter ilimler arasındaki farkı anlatıyor:

"Azerbaycan'ın bir bedbahtlığıdır ki, bizde de var: Bizim siyasetle uğraşan ziyalılarımızın hepsi böyle: Edebiyattan gelmişik, siyasetçi olmuşuk. Neriman Nerimanov (Azerî komünist lider) de böyleydi. Biz ilhamımızı haradan alırick? Nizami'den, Fuzuli'den, onlar gibi insanlardan. Bu yüzden bizi siyasette aldatmak kolay oluyor. Nerimanov'u da böyle aldattılar: "Bahadır ve Sona" ile beynelmilelcilik yapıyordu; bilmiyordu ki siyaset öyle değildir. Biz Türkler'in bir zaafidir, siyasette merkezi hep üstün tutarık.

Zeki Velidi Togan demiştir ki Lenin'e:

-Sen söz verdin, hani Tataristan müstakil olacaktı?

Lenin'in cevabı:

-Sen siyaset ile ahlâkı karıştırıyorsun!

Togan rahmetli de demiştir ki:

-Böyle ahlâksız siyaset mi olur?

Sultan Galiev'i de böyle gandırdıladı."

Mısır dönüşünde Ebulfez, üniversitenin Şarkiyat bölümünde öğretim üyesidir ve talebelere anlatmaktadır:

"Talebelere diyordum ki, bu devlet imperyadır. Sosyalizm de yoktur. O zaman Moskova'da [Brejnev](#), Azerbaycan'da [Haydar Aliyev](#) başta idi. Haydar Aliyev tarihçi sayılırdı. Ben talebelere derdim ki, Haydar Aliyev'in ilmi yoktur, tarihi bilmez, o sadece gestapodur, bu millete nasıl başçı olur?"

KGB'nin hapisanesi

Bunun üzerine Ebulfez partiden çağrılır ve kendisine bol imkânlar karşılığında parti propagandistliği (tebliğcilik) teklif edilir. O reddeder ve arkasından tutuklanır: Yıl 1975.

Yargılanarak 1.5 yıl hapse mahkûm edilir. Suçu, milletçi olmak, Lenin'in aleyhine konuşmak. Ebulfez, bunları reddetmez ve mahkemede de Lenin'in siyasetlerini eleştirir. Sorarlar:

-Senin yolun (modelin) ne?

-İsviçre yolu... Lenin de bir zamanlar en güzel yol İsviçre yolu demiş.

Şaşırın mahkeme heyetinin tepkisi:

- O zaman Sovyet Devleti yoktu, Lenin ondan öyle söyledi. Şimdi en iyi yol Sovyet yoludur!

Ve hapis...

Cezaevinde gazete ve kitap serbesttir, çünkü zaten hepsi rejimin kontrolü altındadır. Ama aile ile görüşmek yasaktır, herkesle görüşmek yasaktır. Evden yemek gelmesine bile ancak 2 ayda bir 3 kiloyu geçmemek şartıyla izin verilir. Ebulfez, 6 ay süreyle KGB hapishanesinde kaldıktan sonra taşocaklarında bir yıl müddetle taş taşımaya gönderilir:

"Buna emekle ıslah etme diyorlar. Yani ziyalılar o kadar ağır işlerde çalışacaklar ki, emek onları ıslah eylesin!"

Taşocağında günde 35-40 kilo ağırlığındaki kesme taş parçalarından 900 tanesini kamyonla yüklemek mecburiyeti vardı! Ebulfez de 2 ay bu taşları taşıdı. Mahkûmlarla çok iyi ilişkiler kurmuş, fikirlerini onlara da anlatmıştı. Nihayet mahkûmlar ayaklandılar ve Ebulfez'in taş taşımamasını istediler. Olay büyümesin diye yöneticiler boyun eğdiler.

Hapisten sonra Ebulfez rejim tarafından tecrit edilir ve Elyazmaları Enstitüsü'nde çalışır. Üniversite ona kapanmıştır.

Gorbaçov iktidara geldikten sonra, Azerbaycan'da kıpırdanmalar, dernekleşmeler başlamıştır ve Ebulfez bu faaliyetlerin merkezindedir.

Ve Azadlık Meydanı'nda

Ve geçen yılın (1988) ekiminde ilk defa binlerce insan Lenin meydanında gösteri yapmakta, gece gündüz, günlerce meydandan ayrılmamaktadır. Azerbaycan'ın her tarafından insanlar bu nümayişçilere yemek taşımaktadır. Tanklar kalabalığın etrafını sarmıştır. Askerlere "hücum" emri verilir ve Lenin meydanında bir "âzadlık" kavgası başlar. O günden sonra meydanın adı "Azadlık Meydanı"dır. Coplar, deynekler, göz yaşartıcı bombalar... İnsanlar kan revan içinde... Ebulfez, bir lider olarak, ön saftadır ve yaralıdır. Askerlerin ilk hedefi odur. Fakat yıllarca çile çekerek yetiştirdiği üniversite talebeleri Ebulfez'in etrafını çevirirler ve böylece Ebulfez ölmekten kurtulur.

Cebir ve şiddetle kalabalık dağıldıktan sonra, yaralarından kan sızan 14 kişi hapishaneye konulur. Ebulfez de onların arasındadır.

Komünist yönetim, Halk Cephesi'ni tanımamak için çok direndi. Ebulfez Bey, "Halk Cephesi"ne lüzum var, ne ki lâzımdır biz yaparız diyorlardı" diyerek yönetimin gerekçesini anlattı! Tabii Türkiye'deki tek parti devrinin Ankara Valisi Nevzat Tandoğan da muhalefete öyle diyordu. Totoliterlik her yerde aynı.

Fakat halkın gücü karşısında komünist yönetim hem siyasi tutukluları serbest bırakmaya, hem de Halk Cephesi'ni tanımaya mecbur kaldı: 5 Ekim 1988... Artık Halk Cephesi serbestçe mitingler yapıyor.

Cephenin ideolojisi ve politikası hakkında Ebulfez Aliyev'e sorularımız ve cevapları şöyle:

Pantürkizm değil

-Temel ideolojiniz nedir? Pantürkizm mi?

-Hayır. Biz isterik ki demokrasiya olsun. Pantürkizm, panislâmizm yoktur. Bunlar halkları ezmek için uydurulmuş bahanelerdir. Üzeyir Hacıbeyov (dünyaca ünlü Azerî kompozitör-bestekâr) diyor ki:

"Bilir misiniz bize niye vahşî deyinler? Başımızı kesende vahşinin başını kestik demek için."

Emperya siyasetlerinde bu damgalar hazırlanır, ondan sonra maşınlar (makinalar) hareket eder, başları kesir.

Bizim hareketimiz demokrasiya hareketidir. Bu aynı zamanda milletin özünün müdafaası içindir. Bütün Türkler eğer bir tesanüde (dayanışmaya) girerlerse, iktisadiyat ve medeniyetlerini birleştirirlerse, bu demektir ki, baskılara dayanabilirler. Demek ki bu, tarihten müterakki (ilerici) bir harekettir, yani insanı müdafa için içindir, hücum için değildir.

Şimdi Avrupa'da demokrasiya var. Demokratik hareketlere burada ve Çin'de baskılar olabilir. Bunun için de pantürkizm adından çıkış yaparlar. Türkler'in ihtiyacı pantürkizme değil, demokratiyadır.

-Siz Türkler'in bu dayanışmasını nasıl düşünüyorsunuz?

-Türk, özü özüne, ayrı ayrı süveren (egemen) devletlerini gurur, demokratik bir espi içinde alâkaları geliştirecek ortak bir komisyon, Avrupa parlamentosu gibi, ilerde, olabilir. Türkler dünyada 20 ayrı ülkede yaşıyor. Bunların ahlâklarının gelişmesinden kimseye zarar gelmez. Avrupalılar'ın ittifakından kime zarar geliyor?

Tarihten Türk devletleri ayrı gidiyor, bunları bir devlet bayrağı altında yoplamak olmaz. Arap birliği gibi ortak teşkilat olabilir. Sonrasını ise zaman gösterir; o da yüzyıllar sonra... Onu tarihin akışına bırakalım. Bizim yapabileceğimiz vazife, süverenlikleri (egemenlikleri) genişletmek ve Türkler arasındaki alâkaları kuvvetlendirmek, ortak kuruluşlar oluşturmaktır.

Moskova'nın tutumu

-Hareketinize karşı Moskova'nın tutumu nedir?

-Moskova diyende biz iki Moskova düşünürük. Müterakki, yani demokrat kuvvetler (güçler)... Bunlar bilir ki demokrasiya olmazsa Rusya biter, her şey mahvolur. Bunlar akıllı surette düşünenlerdir. [Gorbaçov](#) da böyle düşünür. Gorbaçov bağırır ki:

"Ey insanlar, ey cemaat, başka yol yoktur, yoksa batar bu ülke..

Bir de öteki Moskova var: Rus şovenizmi ve Ermeni şovenizmi;" Yani şovenizmlerin Moskova'sı... Bu ikinci Moskova harekete düşmandır. Ermeni ekstemistleri düşünür ki Sovyet devleti tamamen çöksün ama Ermeniler guvve gazansın... Rus şovenistleri ister ki, bu

reformlar sadece Rus halkına yaransın. Rus halkı ayağa kalsın ve sonra öteki halkları yine ezsin.

Meselâ Lenin: Kominist Partiyası "demokratiya" diye işe başlamış, halklara âzadlık vaad etmiş ama sonra guvvetlenince hepsini bastırmış. Böyle Rus şovenistleri de vardır.

Birinci Moskova'nın bize pis (kötü) bakmadığını düşünüyörüz. Bana öyle gelir ki, Gorbaçov da öteki ıslahatçılar da bu bürokratik aparatı (cihaz) gırmak istiyor ama tepeden yapamıyorlar; istiyorlar ki aşağıdan halklar vursun ve aparat böyle dağılsın. Ondan sonra? Aparatı dağıttıktan sonra siyasetlerini değiştirebilirler. Çünkü bu birinci defa değil, tarihte de var. Nuşirevan vaktinde de oldu.

Nuşirevan (6. asırda Pers Kralı) görür ki, bu kâhinlerle, keşişlerle başa çıkamaz. Cemaate Mezdekîliği verdi ki, halk keşişlere karşı ayağa kalsın. Öyle oldu, halk keşişleri dağıttı, ondan sonra Nuşirevan da Mezdekîler'in başını kesti!

Ama dünya demokratiyaya doğru gidir, kimse bunun önüne geçebilmez. Reformdan sonra bizim hareketimizi ezmek isteseler bile ezemezler. Çünkü demokratiyayı ezemezler, uyanmış halklara artık baş eğdiremezler. Bir-iki ülke değil, dünya demokratiyaya gidiyor. Dünyadan kenarda durabilmezler. Dünya artık küçülüyor. Bir yıl bastırırlar, iki yıl bastırırlar, sonunda yine demokratiyayla uyanan halklar galip gelecektir.

-Tutucuların Gorbaçov'u devirmeleri tehlikesi var mı?

-Yok, sanmıyorum. Demokrasi guvvetleri ötekilerden daha fazla. Bütün ziyalılar, âlimler, şairler, yazıcılar ve fehleler (işçiler) hep demokratiya istiyor. Âlimleri, ziyalıları, yazıcıları susturarak bir ölkeyi nasıl idare edeceksin? Olmaz bu...

Gorbaçov'u kim indirebilir? Harbî (ordu) indirebilir, KGB indirebilir. Harbî güçlüdür. Çünkü devletin harbî olarak kalması bunların menfaatinedir. Gorbaçov harbînin sayısını azaltıyor. Şimdi 6 milyon harbî (asker) var, bunu 2 milyona indirse bu tehlike bütünüyle ortadan kalkar. Ayrıca harbîde her halktan askerler var. Onlar kendi halklarını gırarlar mı? Gorbaçov KGB'yi de değiştiriyor.

Bizim devlet harbî-polis devletidir. [Kruşçev](#) çabaladı ki, bu harbî-polis devletinden mülki devlete geçsin. Geçebilmedi, devirdiler. Gorbaçov ise daha akıllı gidiyor. Ayrıca demokratiyanın daha da güçlendiği bir devirde Gorbaçov ıslahata kalktı. Dünya ıslahat yolunda Gorbaçov'u destekliyor. Türkiye bile... Gorbaçov düzgün (doğru) eyliyor. Demek ki Gorbaçov'u devirenler olursa hem dünyayı hem Sovyet halklarını garşlarına alırlar. Buna cesaret edebilirler mi?

-Karabağ meselesi ne durumda?

-Gorbaçov'un Garabağ meselesinde sehvlere, hataları oldu. Şimdi bunu düzeltmeye çalışıyor. Bu hatasını düzeltirse bu lekeyi kendi üzerinden silmiş olur. Yoksa Azerbaycan halkı bu lekeyi Gorbaçov'un sırtına vurup tarihe yazacaktır.

Gorbaçov'un danışmanları, bilhassa Aganbegyan gibi Ermeni danışmanlar onu aldattılar ki, Garabağ küçük bir yerdir, orada Ermeniler eziyet çekiyor, bunu Ermenistan'a vermek lâzımdır. Azerbaycanlılar'ın boynu eğik bir halk olduğunu, ses çıkarmayacağını söylediler. Aganbegyan Paris'te beyanat veriyordu ki, "Karabağ'ın Ermenistan'a bağlanması gerektiğini Gorbaçov'a dedim." l'Umanite gazetesi yazdı.

Ama biz hakkımızı müdafaa için ayağa kalktık. Gorbaçov görür ki, Azerbaycanlılar Garabağ'ı vermeyecek ve bu ihtilâf bütün Sovyetler Birliği'ni dağıtır. Ermeniler diyor ki, "Ölürük, alırlık", biz diyoruz ki "Ölürük, vermerik..." Gorbaçov şimdi düzeltmeye çalışıyor. Biz buna derik "yetimi sevindirmek", yetimin galpağını gapiyor, sonra verip sevindiriyor. Göreceğiz ne olacak?

Öteki "Cephe"ler

-Öteki Halk Cepheleri'yle, özellikle Türk halklarının teşkilatlarıyla alâkanız var mı?

-Gidip gelmeler, danışmalar oluyor ama çok zayıf. Gerekli ki 10'ar nefer (kişi) seçilsin ve bir araya gelip bu işleri görüşsün. Ama henüz olmadı. Tataristan'dan, Başkırdistan'dan, Kırım'dan, Kazakistan'dan, Özbekistan'dan nümayendeler (temsalciler) gelir buraya. Ama bu temaslar daha çok ziyalıların alâkalarıdır. Bizi gitgide yakınlaştırıyor. İşitiyoruz ki, Daşkent'te bir yığışma (miting) olacak, biz nümayende gönderiyoruz. Böyle oluyor. Bir müşterek kurul yok.

Baltık ülkelerinin Halk Cepheleri bizi davet ederler ve biz her davete gideriz. Biz Halk Cephemiz'de bir kurul yaratmak isteriz ki, bu işle uğraşsın.

-Karabağ meselesinde Baltık ülkeleri kimi destekledi?

-Ermeniler öyle propaganda yaptılar ki, biz Humeynici imişiz, Ermeniler'i kesiyormuşuz, pantürkist-panislamist imişiz. Ermeniler istiyor ki, müselmancılık-hıristiyancılık kavgası olsun.

Biz Baltık ülkelerine ve Ukrayna'ya gittiğimizde bize dediler ki: "Siz Ermeniler'in başını kesiyorsunuz, Humeyni'çisiniz, pantürkistsiniz, müselmancısınız, gelmeyin."

Biz resmî vesikalarla gösterdik ki, Ermeniler terörcülük yapıyor, Azarîler'in başını kesen onlardır, biz demokratız. O zaman ayıldılar (uyandılar). Bizim ziyalılar bu meselede çok yahşî (iyi) çalıştılar, anlattılar. Hattâ [Sakharov](#) da dedi ki: "Ermeni ziyalılar özlerini yahşî göstermelidir."

Bizim ziyalılar galemlerle harp yaptılar, çok çalıştılar. Artık şimdi onlar da anlıyor ki, mesele Ermeniler'in söylediği gibi değil.

-Türk cumhuriyetlerinin tutumu?

-Türk halkların ziyalıları bize gelip dediler ki: "Bu Garabağ Azerbaycan halgınındır, biz sizin arkanızdayız. Moskova'daki Parlimant'ta Kazak ziyalısı Olcay Süleymenov bizi destekledi, bir

neçe adama da dedi ki: "Azerbaycan'ı destekleyin." Özbekler pek aktif olmadı ama bir-iki Özbek deputat lehimize konuştu. Cengiz Aytmatov ise bu meseleye özünü sokmaz, nötral kalır.

Ekonomik program

-Ekonomik amaçlarınız veya programınız nedir?

-Biz biliyoruz ki, Azerbaycan sanayisinin yüzde 93'ü Moskova'ya bağlıdır, yüzde 7'si Azerbaycan hükümetinin! Bu ne ülke! Moskova, ekonomimizin yüzde 93'üne hükmetmekle kalmıyor, bizim ekolocyamıza (çevre) hiç bir şey koymuyor. Tayyare veya helikopterle bir gezip bakın: Azerbaycan ekolocyası mahvoluyor. Bakü'nün bulunduğu bu yarımada bir mazot bataklığına dönmüştür. Moskova götürdüğünü götürüyor, bize mahvolmuş bir çevre bırakıyor.

Ayrıca, Azerbaycan'da ücretler, yeni çalışmaya alınan pul (para), öteki cumhuriyetlere göre çok az tutuluyor. İki kat, bazı yerlere göre dört beş kat daha az. Meselâ Sibir'de bir adama bin manat (ruble) veriyorsa, Azerbaycan'da aynı işi yapan adama verirler 100 manat...

-Ama Sibirya'da iklim şartları çok ağır...

-Asıl sebep o değil. Sibir'den çıkan nimetlerden kim istifade ediyor, biz mi? Bizim nimetlerimizi Moskova alıyor ama bize çok düşük ücret veriyor. 100 rubleye yaşanabilir mi? Bir sorun araştırın...

-Meselâ Azerbaycan'la Ermenistan'da ücretler farklı mı?

-Fiatlar farklı değil, ücretler farklı! Meselâ Ermenistan'da toprak işçisi alır 300, bizde aynı işçi alır 100 ruble. Azerbaycan bir ham mal (madde) deposu. Pamuk bizden ham olarak alınır, bir kaç kopek'e (Rublenin 100'de biri) Rusya'da dokunduktan sonra bize satarlar 10 Ruble'ye!

Azerbaycan'da 700 bin işsiz var. Azerbaycanlılar iş bulmak için dapılıyor, bir ucu Sibir'de, öteki ucu Rusya'da, Ukrayna'da!.. Bütün bunlar içtimaî birer felakettir.

Azebaycan'ın bütün mahsûlleri böyle somurulur (sömürülür), götürülür, götürülür... Bu bir ekonomi talancılıktır. Burada ekonomiden danışmak (konuşmak) bir gülünçlüktür. Bizim iktisadî programımızın ilk hedefi, ^ talancılığın önünü almaktır.

Şimdi biz Türk modelini inceliyoruz, yani Turgut Özal'ın modeli. Ben gazetelerden takip ediyorum. "İzvestia" da yazdı Türkiye kalkıyor (kalkınıyor). İktisadî model olarak ben Özalcıyı, çünkü inkişaf getiriyor. Özal'ın siyasî politikalarını tenkit ediyorum, pis (kötü) buluyorum ama ekonomik modeli inkişaf getiriyor. Burada ise birşey yok, hepsi yalan, her şey aldatma. Ülke, bu yalan içinde batıyor.

Biz evvel emirde iktisadî süverenlik (egemenlik) istiyoruz; gurumlaşma yani model ondan sonra... Önce Azerbaycan Ekonomisi Azerbaycanlılar için çalışsın.

Biz iktisadî model konusunu demokratik fikirli Rus iktisatçılarıyla görüştük. Bize bir rapor hazırlayacaklardı. Sonra Ermeniler bunu öğrendiler ve engellediler. Bu demokrat fikirli Rus iktisatçılar bize haber gönderdiler ki, "Ermeniler tehdit ediyor, gusura galmayın, rapor yazamayız."

Biliyorum ki Türkiye'de iktisadiyat sahasında mütehasıslar (uzmanlar) çoktur. Bize üç dört model hazırlayabilirler, biz de bakarız hangisi bize uygun...

-Moskova çok alıyor, az veriyor diye söyleniyor. İstatistikî bilgi var mı?

-Siyasî gurum değişmeden, alenîlik tam tahakkuk etmeden buranın heç bir şeyine itimat edilemez. Evvel siyasî gurumu değiştirmek lâzım, sonra da iktisadî gurumu ona uygunlaştırmak lâzım. Yani siyasette de iktisadiyatta da demokrasiya...

-Hiç bir ülke kapalı yaşayamaz bu çağda... Dış ekonomik münasebetler konusunda ne düşünüyorsunuz?

-Ben istiyorum en çok iki ülke ile iktisadî alagalar gurmak: Bir Türkiye ile bir de Macaristan'la. Çünkü Türkiye ile özümüz bir ve Türkiye bir şark memleketi olarak modern bir ekonomi guruyor. Bundan bizim öğrenmemiz gereken çok şey var. Biz de bir şark memleketiyiz ve modern bir ekonomi gurmak istiyoruz. Meselâ Türkiye'de bilgisayar var. Kompütereye "Bilgisayar" demenizi de çok yahşî buluram. Bilgisayar artık Türkiye Türkü'nün beynine girmiştir. Biz Azerbaycan Türkleri bunu Türkiye vasıtasıyla daha kolay öğreniriz.

Macarlara gelince... Onların bize muhabbeti var. Buraya Macar mütehasıslar (uzmanlar) geldi. "Biz Azerileri çok severik, çünkü bizim kökümüzde Hunlar var, sizin de kökünüzde Hunlar var, bir gohum (akraba) milletiz, biz Azerbaycan'da özümüzü çok yahşî hissettik, sanki aynı milletin içindeyiz." dediler.

Sonra ben 5-6 Macar âlimi ile görüştüm. Onlar da bunu kabul ediyorlar, Atilla ile övünüyorlar, biz de övünürüz. Macarlar temiz, iyi niyetli bir millettir.

İktisadî vaziyette ise, Macaristan sosyalist ekonomiden piyasa ekonomisine geçiyor. Bu da bizim için gerekli bir tecrübe. Bu yolda Macaristan bizden önde gittiğine göre onun tecrübeleri de bize lâzım. Siyaseten de böyle... Meselâ komsomolları lağveyleti, tabîî olarak burada da lağvedilecek. Baltık'da da lağvedildi. Sonra çoğulcu siyasî sistem, demokrasiya... Yol bu.

Sosyalist blokta bu demokrasiya ingılabına fehle (işçi) önderlik ediyor. Neden? Çünkü ziyalıları gırıyorlardı, işçileri gırarlarsa fabrikada, tarlada kimi çalıştıracaklar? İşçi şimdi demokrasiya için ayağa galhıyor. Bizde de öyle. Bir yerde olsa bu bir tesadüf denilebilirdi ama her yerde olduğuna göre, bu bir içtimaî ingılabtır, önlenemez.

Siyasî program ve ideolojisi

-Siyasî programınız nasıl?

-Azerbaycan'da gençlik hareketi sürüyor. Müstakil gençlik, talebe ittifaqları guruluyor. Bunlar geliştikçe komsomol gidecek arkaya, bütün nüfusunu gaybedecek. Bu müstakil gençlik ittifaqları Halk Cephesi'ne bağlı değil ama, Halk Cephesi onları himaye edir. Bütün müterakki harekâtları biz müdafaa ediyoruz ki, ezmesinler. Meselâ, Azerbaycan Kadınlarının Hugugunu Müdafaa Cemiyeti var. Bu da müstakil, kimseye bağlı değil. Biz onları da himaye ediyoruz. Böyle müstakil guruluşlar çoğalsın ki, demokratiya inkişâf etsin, millet teşkilâtlanmış olsun.

-Siyasî çoğulculuk?

-Bizde birden fazla parti olacaktır. Partileşebilecek çok sayıda gruplar var. Halk Cephesi bir parti değildir. Azerbancanlıların parti tecrübesi yok. Yıllarca bu işler öğretilmedi. Demokratiyayı iyi yürütmemiz için parti tecrübesine ihtiyaç var. Bizde, öyle görünüyor ki, üç dört tane parti olacak.

-Halk Cephesi'nde muhtelif fikirler var deniliyor. Bunlar ne?

-Kendi içimizde umumi hedeflerde bir ihtilâf yok. Tabii her kitle hareketinde olduğu gibi, dostluk grupları, pratikte farklı yaklaşımları olanlar var. Bu normaldir. Ama bazan öyle görünür ki, hükümet organları, KGB bizi bölmek için aşağıdan yukarıdan işliyorlar. Hattâ bizimle meşgul olmak için hususi bölmeler açmışlar. Bana bunu bir KGB'ci söyledi. Dedi ki: "bu büyük bir fenomen. Biz Azerbaycan'da böyle bir patlama olacağını hiç gözlemiyorduk. Bize sorurlar bu nereden çıktı diye? Humeynicilik mi, Panislamizm mi, Pantürkizm mi? Heç biri değil." Ben dedim ki, bizim harekâtımız Azerbaycan'ın problemlerinden doğuyor. İktisadî sömürü var, baskı var, despotizm var. Sen bunları edersen tabii bu hareket doğacaktı ve demokratiya için halg ayağa dikilecekti.

Biz fikirleştik ki, bize milletçilik hayretmiyor, demokratiya hayrediyor. Ver demokratiyayı, millet özünü ortaya koyar. Demek ki, bize demokratiya lâzım. Biz demokratisizlikten ezilmiş bir milletiz. Demokratiya ile gurtulacağız.

Bizde milletçilik deyince şovenizm, ezicilik anlaşılıyor. Bu bakımdan biz milletçi değiliz. Biz millîyiz. Yanlış anlaşılmasın diye biz "milletçi değiliz millîyim" diyoruz.

-Dünyadan ne bekliyorsunuz?

-Hiç bir şey beklemiyoruz; yeter ki bizim demokratik haklarımızı tanısınlar, bize iftira etmesinler, kesici, söven demesinler.

Türkiye'den beklentiler

-Türkiye'den bekledikleriniz nelerdir?

-Çok şeyler gözlüyoruz. Yani kardeş kardeşten ne gözlüyorsa onu gözlüyoruz. Türkiye'nin nüfuzu çoktur. Hıristiyan dünyası, Hıristiyan Ermenileri müdafaa etmek istiyorsa, ABD'de Ermenilerin Amerikalı dostları diye 29 vilayetin başlıkları birleşip ve Dukakis de onun başında durup destek verir, böylece Ermenilere manevî ruh verir, başka yoldan destek verir, İslâm

dünyası bize böyle yapamaz mı? Türkiye'nin çok nüfuzu olduğu için Türkiye buna başçılık edebilir. Böyle manevî yardım bekliyoruz.

Biz işittik ki, Ziyaülhak'ın zamanında Pakistan bir iki cümle ile bizi destekledi. Bilemezsiniz bu bir iki cümle Azerbaycan halkına nice bir manevî guvvet verdi.

Biz dünyada, teklenme yani yalnız kalmak istemiyoruz. Ermeni ile Türk'ü karşı karşıya koy, Ermeni bütün dünyada teşkilatlanmış, bar bar bağırıyor. Biz niye tek kalalım.

Lâtin harfleri ve Turan

İşte bizim Türkiye'den birinci istediğimiz şey, medenî alagaların gelişmesidir. Bizim siyasî ve medenî kitaplara ihtiyacımız var. Meselâ biz burada bir İslâm Ansiklopedisi hazırlayamayız. Bize siz gönderin. Meselâ Türk Tarihi... Bu ilim Türkiye'de çok inkişaf etti. Bu ilmî bize de verin. Zaten lâtin elifbasına geçmek isteyişimizin de sebebi bu. Türkiye'den ilim alalım, teknoloji alalım, birbirlerimizin yazdıklarını okuyalım, alagalarımız artsın, inkişâf etsin.

-Lâtin harfleri kararını kim verecek? Parti, hükümet?

-Yok, yok bu kararı Halk Cephesi verecek. Sonra kararı sessiyaya (meclisteki oturuma) verecek ve orada katıyyet kazanacak.

Biz yeni iktisadiyat guracaksak, buna en büyük yardım edecek olan Türkiye'dir. Biz bir fabrika kuramıyoruz. Ama Türkiye için bu çok kolay. Türkler Suudi Arabistan'da, Libya'da, Moskova'da fabrika kuruyorlar, tesis yapıyorlar, bizde yani gardaşlarının ülkesinde niye gurmazlar?! Libya'da ve Rusya'da bizim bazı arkadaşlarımız Türk firmalarında çalışmışlar. Bize gelip iftiharla dediler ki, "Türkler çok müterakki, Avrupa gibi, çok yahşî firmaları var." Hepimiz fahrettik (iftihar ettik). Biz muasırlaşmış demokrat bir şark'ın peşindeyiz ve Türkiye bunun 70 yıldır örneğidir.

Türkiye'den bir isteğimiz daha var. Kuzey Azerbaycan'la Güney Azerbaycan arasındaki alagaların gelişmesinde yardımcı olsun. Türkiye'nin İran'da çok nüfuzu var. Hükümet başçıları konuşurken Türkiye desin ki Bakü Üniversitesi ile Tebriz Üniversitesi arasında alaga gurulsun, ticaret eyleyin.

Benim fikrim şu: Turan' in yani büyük Türk dünyasının altın köprüsü Azerbaycan olmalıdır. Cenubî ve şimalî Azerbaycan birleşirse, Türkiye, medeniyet ve terakkiyattaki öncü rolünü Orta Asya'ya ulaştırır. Her bir Türk bunu arzu eder. Bunun mimarı kim olursa, Türk'ün tarihine hoşbaht olarak geçecektir.

Türkistan'da durum

-Diğer Türkler'le alâkalarınız, ilişkileriniz nasıl?

-15 sene önceydi. Buraya Özbekistan'dan talebeler gelmişti. Bana anlattılar ki, onlara tenbih etmişler: "Azerbaycan Türkleri'yle çok yakınlık eylemeyin. Çünkü onların esası Pantürkisttir!"

Tabii bu sözleri Azerbaycan için söylemiyorlar, Türk şuurı Orta Asya'ya gitmesin diye söylüyorlar!

Şimdi Özbekistan'da durum kötü değil. Özbekistan da başlamış öz Türklüğüne dönmeye... Orta Asya'da tarih içinde Türklük yaddan (hafızadan) çıkmıştır. Şimdi yeniden gaydırlar. Burda Türklük yaddan çıkmamıştı. Yasaktı ama yadlarda saklanmıştı.

-Türkiye'nin rolü ne olabilir Türk dünyasında?

-Sanayi ingilabından sonra Avrupa inkişâf etti. Şark memleketleri geri galdı. Türkiye Avrupa'ya yakındı. Muasır medeniyeti Türk dünyasında ilk ve en çok alanlar, Türkiye Türkleridir. Türkiye'nin inkişâf etmesinin sebebi budur.

Sonra Azerbaycan... Bizim talebelerimiz gedip İstanbul'da okumuşlar. Avrupa'dan Türkiye'ye, Türkiye'den Azerbaycan'a bir medeniyet hareketi, yenileşme hareketi... Orta Asya da bunu bizden götürmüş. Türkler buraya gelip ders vermişler. Meselâ İstanbul'dan gelen İsmail Hikmet'in bizim yenileşme tarihimizde önemli bir yeri var. Azerbaycanlılar da buradan gedip Orta Asya'da tiyatro açmışlar, mektep açmışlar, ders vermişler.

Türkiye'de bu yenileşmenin babası Mustafa Reşit Paşa'dır. Tanzimat'la birlikte Türkiye köhne oturup gazelhanlıktan çıkmıştır. Yeni Osmanlılar'ın "millet" diye diye ayağa kalkması bundandır. Reşit Paşa, Namik Kemal, Mithat Paşa, Şinasi, Agâh Efendi, Abdülhak Hamit... Bu mektep bize de büyük yenilenme verdi. İmdi de Azerbaycan bir çok şeyleri Türkiye'den götürür. Gazete, kitap, müzik ve âlimlerin ziyaretleri gibi...

"Ziyalılar"ın önderliği

-Türk uyanışında aydınların rolü nedir?

-Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Kazakistan... Türklerin yaşadığı bütün bu memleketlerde halgın büyük ekseriyeti köy mahsulatı ile uğraşır, köyde çalışırlar. Bu köle bir halktır. Amelesi de yarım köle... Çünkü tarım işçilerini daha çok sömürüyorlar, daha çok eziyorlar. Hangisinde güreşen guvveler (kuvvetler) yani ziyalılar (aydınlar) çoktursa, onlar meydana çıkıyor. Hangisinde ziyalılar ve şehir ehalisi guvve buldukça millî şuur da guvve buluyor.

Ben Özbekistan'a gittim, pamuk çöllerinde bulundum köleliği gözlerimle gördüm. Bataklık suları içiliyor. Sefalet var. Ortaya bir kazan koyup sebze haşlıyorlar... Yiyecekleri bu işte!

Şimdi, Özbekistan'da, Türkmenistan'da, Kazakistan'da bir halk Cephesi yok ki, bir kalkan gibi, Azerbaycan'da olduğu gibi, halgı gorumak için halgı ayağa kaldırsın. Ama Özbekistan'da ziyalılar kalkıyorlar ki, ister müselmancılık adıyla, ister başka bir adla Özbek halgının siyasî, sosyal ve kültürel haklarını müdafaa edeler.

Özbekistan'da üç hareket var: Biri Vehhabi hareketi, ötekinin adı Özbekistan, öbürü ise Birlik... Bunlardan Birlik Hareketi, millî muasır ve demokratik bir harekettir. Bizim Halk

Cephesi gibi Özbekistan halkı birleşip bir Halk Cephesi gurarlarsa, Özbek halkının dâvâlarını müdafaa ederler. Taşkent'te Ruslar şövenist davranıyorlar, halkı eziyorlar. Özbek ziyalılarını da ezdiler, zulmettiler. Bu, acıklı ve ezilmiş bir halktır. Halk Cephesi gurarlarsa Orta Asya'da fırtınalar kopar.

Moskova'nın oyunları ve mafya

-Bunu yapabilecek ziyalıları var mı?

-Var. Bunu Moskova da düşünüyor ve Özbek'le Tacik'i karşı karşıya getirmeye çalışıyor. Harizm'de medenî ve müterakkî bir Türk nüfusu vardır. Moskova bu gelişmişlik seviyelerini de ihtilâfa koymaya çalışabilir. Kazakarı ve Özbek Türkleri'ni hem birbirleriyle, hem Tacikler'le ihtilafa koymaya çalışır. Harzmliler kadim medeniyetleri sebebiyle muhtariyet isteyecek ve Özbekler karşı çıkacak. İşte ihtilâf!

Ermeniler de Türkî halklar arasına ihtilâf ve fesat sokmak için çalışıyorlar. Ne kadar müselman müselmanla, müselman Rusla çatışırsa bu Ermeni'nin işine yarar.

Sovyetler Birliği'nde güçlü silah mafyaları var ve bu mafyalarda Ermeniler çoktur. Halglar ne kadar birbirlerini gırsa bundan silah mafyasının, Ermeni ve Yahudileri o kadar çok kazanacaklardır. Meselâ Rusya'da Aftamot yani otomatik silah 300'e satılırdı, şimdi 5 bine çıktı. Orta Asya'da 8 bine satılıyor!

Bu silah alvercileri çok tehlikelidir. Bunlardan uzak durmanın yolu, silahtan uzak durmaktır.

Türkiye'yi bölmek

Türkiye'nin içine ihtilâf sokmaya çalışanlar da var. Ben bazı kasetler gördüm. Bu bizim hattımızdan, yani Azerî Türkleri vasıtasıyla gelmiyor. Bizim getirdiğimiz kasetler belli, halk türküleri, Türk saray musikisi... Bir de Moskova hattından gicen kasetler var. Bölücü türküler, ingilâbî (devrimci) marşlar söylüyor.

Moskova'da bazı adamlar gördüm. Türkiye'den kaçmışlar veya çıkarılmışlar. Türkçe konuştuğu için "Sen Türksen" dedim. "Yok ben kürdüm" dedi. "İngilab mübarezesinden dolayı Türkiye'den çıktık" dedi. "Âzad bir Türkiye'ye döneceğiz" dedi. Dedim ki, "Siz âzadlığı bilir misiniz, Türkiye âzaddir. Yoksa siz âzadlığı burada mı öğreneceksiniz?" Aramızda sert mübareze oldu.

Ben isterim ki Türkiye'deki bütün komünistleri gönderin, Azerbaycan'da bir 6 ay kalsınlar, görsünler, millî olup size gönderelim!

Türkler arasına nifak sokmak isteyenlere garşı daima müteyakkız olmalıyız.

Ortak Alfabe

-Türkiye ile alakaları güçlendirmek için Lâtin harflerinin kabulünden bahsettiniz. Azerbaycan ve Türkiye Türkçeleri arasında fazla fark yok. Fakat Orta Asya ile şive farkları çok kuvvetli. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

-Bu mesele, Türkî halklar arasında alagaların guvvetlenmesine bağlıdır. Umum Türkler arasında zamanla büyük bir felsefe, sanat ve teknik dili olarak bir büyük Türkçe yaranılmalıdır (oluşturulmalıdır) Bütün Türk tarihinde ilk millî devleti Atatürk kurmuştur. Tarihteki Türk devletleri de bizim millî tarihimizin devletleridir ama bakın, ilim dili Arapça, edebiyat dili Farsça olmuştur. Atatürk'ün "Ne Mutlu Türk'üm diyene" vecizesi, bütün Türkler için bir rehberdir; ilimde, fikirde, teknikte, medeniyette bir Türkî atmosfer yaranılmalıdır. Biz şimdi istiyoruz ki, ikinci bir Türk devletini Azerbaycan'da yaranarak (oluşturarak) öz şuuruyla, öz diliyle, öz medeniyetle demokratik bir Türk devleti...

Bir devlet ki, dili, edebiyatı, ilmî, ruhu Türk değilse o devlet, emperya olur, başka bir şey olur, ama nasıl medeniyetçi, millî Türk devleti olur ki?!

Derslerde Divan-ı Lügat'it Türkî'de nakledilen Türkler hakkındaki Hadîs-i Şerifleri talebelere anlatırdım. Geçmiş Gültekin âbidesinden "Ey benim Türk budunun! Sen gendine dönende büyük olursun" diye başlayan bölümü anlatırdım.

Hapiste sık sık okuduğum, namazlardan sonra tekrarladığım özümün bir duası var: "Ey Ulu Allah'ım, Türklüğümü benden esirgeme!"

İnanıyorum ki, garptan şarka kadar büyük ve medeni bir Türk dünyası yaranacaktır (oluşacaktır)

Elifba (alfabe) meselesine gelince... Öyle bir elifba yaransın ki, Azerbaycan ve Anadolu Türkleriyle birlikte Özbek, Türkmen, Kazak, Tatar, bütün Türkî halklar kendi şivelerinde aynı yazı metnini okusunlar. Bazı ses farkları var bu şivelerde. Elifba bütünlüğünü sağlarken, ayrı harf koymadan, mevcut harflere bazı işaretler goyarak bu mesele halledilir. İlmî bir komisyon bunu halleder.

-Tarihten en çok sevdiğiniz, beğendiğiniz büyükler kimler?

-Evvelâ Peygamberimiz Hazret-i Muhammet birinci. Ondan sonra şunları sayabilirim: Müstakil bir Türkmen devleti gurduğu için Şah İsmail... Çaldıran muharebesine bakmayarak; çünkü, o başka bir olaydır, çağdaş dünyada da Atatürk. Çünkü mutlu Türk'üm diyene" diyerek devlet gurdu.

Tefekkürde Farabî'yi çok beğenirim. Sanat ve maarifet dünyasında ise Fuzulî, Nizamî ve Mevlânâ... Maarifet, yani insanı doğrusuna (gerçeğine) göre anlamak... Maarifet ve siyaseti imtizaç ettirmek (kaynaştırmak) lâzım. Maarifetsiz siyaset bozuktur. Siyasetsiz maarifet ise bir dervişler dünyası meydana getirir ve siyaset ehline, yani maarifetsiz siyaset ehline köle eder. Belki ilerde Türk tarihini işlerken bu iki kanat üzerine işlemek lâzım. Buna Dede Gorgut'un tabirleri manâsında sağ ve sol kanat demek lâzım.

-Dede Korkut'ta sağ ve sol mu?

-Dede Gorgut'da var: Sağma oturanlar "sağ beğler", soluma oturanlar "sol beğler" Bunlar birbirleriyle muhalefettirler, yani fikirde ihtilâf halindedirler. Sağ beğler'de marifet, sol beğlerde siyaset ağır basır. Hep mübareze ederler. Ve ortada oturan inaç'lar onları birleştirir. Bir nevi demokrasiya... Bizim Halk Cephesi de böyle. Bu Halk Cephesi öyle bir gurum ki, tarihen Türk'ün tabiatından doğmuş. Bunlardan biri olmasa, kanatlardan biri yok demektir, uçabilemez. Millet'in içinde taraflar olmalı ki, her tarafın gördüğü ortaya çıksın, böylece gözler açılsın, kafalar işlesin. Halk Cephesi de böyledir.

Şiddete hayır

-Şiddete başvurmayı, gerektiğinde şiddet metodlarını kullanmayı düşünüyor musunuz?

-Gurtaralım derken gırgın istemiyoruz. Halgın yarısını gırarak halgı gurtaramazsınız. Bizim defterimizde şiddet, terörcülük yoktur. Biz derik ki, ne gurarsak, adaletle gurak. Çünkü zulm ile âbâd olanın âhiri berbad olur. Yolumuz uzun olsun, ama gansız, zulümsüz olsun.

- "Fikirlerinizle Türkiye'de Meşrutiyet'ten sonraki Türkçülük akımı- arasında bazı benzerlikler var. Meselâ Mehmet Emin Resûlzâde'yi, Ziya Gökalp'i falan okudunuz mu?

-Resûlzâde'nin bütün yazılarını burada bulmak imkân olmadı. Azerbaycan Millî Harekâtı Tarihi'ni okudum, Mirza Balâ'nın kitabı. Resûlzâde'nin bir niçe yazılarını da okudum. Onun partisi olan Müsavat'ın programını da inceledim. Resûlzâde'nin Nizamî hakkındaki eserini de okudum.

Ziya Gökalp'in "Türkçülüğün Esasları"nı okudum. Bunu merhum büyük âlimlerimizden Hudu Mehmedov, bir adamıyla İngiltere'den bana göndermişti, 1969-70'te. Gökalp hakkında kitaplar okudum ama Gökalp'in öteki kitapları elime geçmedi. Meselâ, "Türkleşmek İslâmlaşmak Muasırlaşmak" kitabı elime geçmedi.

Azerbaycan Sovyetler ve Ötesi (1990)

Sait BAŞER, Yağmur TUNALI

EBÛLFEZ ELÇİBEY İLE AZERBAYCAN'IN GELECEĞİ HAKKINDA MÛLÂKAT

Sait Başer: Sayın Ebülfez Ali Elçi Bey, gazânız mübarek olsun!.. Buraya gelmek benim için hayal idi. Azerbaycan'a sadece gezip görmek maksadıyla değil, bu kardeş ülkenin candan insanları ile tanışmaya, onların dertlerini paylaşmaya geldik.

Büyük dâvâlara yardım etmekle onları omuzlamak arasında o kadar büyük fark var ki, sizi görünce bunu hissettim. Çok büyük bir dâvâyı omuzlamış insanların ruh hali var sizde. Bütün Türk dünyasının ve Müslümanların sizinle beraber olduğuna inanıyorum.

Sizin mücadelenizin güçlüğüne bilmekle beraber şunu öğrenmek istiyorum: Şu anki durumunuz nedir? İstikbâliniz hakkında düşünceleriniz, tasavvurlarınız var mı? Azerbaycan - inşallah kısmet olacak - normal yollardan demokrasiye ulaşancaya kadarki düşünceleriniz ve demokrasi sonrası plânlarınız nelerdir? Ve son olarak, şu anda hedeflenen istikamette nereye kadar varıldı? Bu soruların ışığında Azerbaycan'ın durumundan behseder misiniz?

Elçibey: Durum deyince burada karşımıza iç içe dört soru çıkıyor. Biz ilk önce mücadelemize başlarken, bize karşı olan kışkırtmalara dayanamadık. Sonra bir zaman geldi ve biz Sovyetler Birliği nezdinde cumhuriyetimizin tek başına, kendi plânladığımız bir federasyon şeklini elde etmesini düşündük. Buna karşı çıktılar, ne özgürlüğü istiyorsunuz? Ne için geldiniz? Dediler. Biz bir federasyon şeklinde siyâsî ve iktisadî bakımdan özgürlük istiyorduk. Bu arada bize karşı kışkırtmalar vardı. Bir zamanlar Azerbaycan'da, Moskova'da da "Ne istiyorlar?" deniyordu. O zamanlar siyâsî özgürlük istiyorduk. Şimdi ise bu sözleri Azerbaycan hükümeti lideri Başbakan Hasanov söylüyor. Bizim esas amacımız her zaman olduğu gibi siyâsî ve iktisadî bakımdan özgürlük... Başbakan ve etrafındakiler dahi niçin böyle (rahat) konuşabiliyorlar. Çünkü düşününce gördüler ki, Litvanya, Letonya, Estonya, Rusya böyle yaptı. Federasyon ve aynı zamanda müstakillik! O hakları ben de isterim. Kısacası konfederasyon... Yok canım, konfederasyon çok oldu. Konfederasyon ile özgür bir devlet olarak Sovyetler Birliğinden ayrılırsınız, diyorlar. Ne istiyorlar ki, zâten üç-beş sene sonra hepsi ayrılacak. Yani biz karşıdan gelen günleri görüp de konuşuyoruz. Onlar bizim eteğimizden elimizden çektiler, bizi ezdiler. Siz Sovyet ittifakından ayrılmak istiyorsunuz, diye üzerimize kurşunlarla, ordularla geldiler. Araya Ermenileri, askerleri koydular. Fakat bunlar da gördüler ki bizim üzerimize gelmelerinde haklı bir yan yok. Çünkü bu insanlar hak istiyor, demokrasi istiyor. Bunların üzerine tankla, tüfekte gitmek nasıl olur. Dünyaya "Bakınız Azerbaycan Halk Cephesi halkı katledip duruyor" dediler. Savunma Bakanı dedi ki: "Bizim birinci maksadımız buraya gelip Azerbaycan Halk Cephesi'ni darmadağın etmektir. Neden böyle dedim. Karabağ'daki Ermenileri Halk Cephesi kırmış! Halbuki biz, o zaman aramızdaki bir tartışmada Ermeniler'i camilere barakalara, sinemalara, Halk Cephesi odalarına doldurduk ve kapılarını kapattık. Dışarıdaki insanlarla birbirlerini kırmaları, dedik. Onlara ekmek ve yemek verdik. Çünkü biz insan olarak onlara bakmalıydık. Sonra, bu Ermeniler etrafa "Azerbaycan Halk Cephesi bizi katletti" diye yaydılar.

Bakü'de onikibin asker ve polis vardı: hiç kimse karışmadı. Biz Halk Cephesi olarak askerlere: "Burada Azeri'yi, Ermeni'yi, Rus'u öldürüyorlar, bunlara uymayın" dedik. Askerler, "Bize karışmayın" dediler. Polis "Bizim sizinle işimiz yok ne yaparsanız yapın" dedi. Bir kısım Ermeniler, Azerbaycan Halk Cephesi bizi kırmadı, demişler. Öyleyse bu olayları kim yaptı? Moskova'dakiler... Siz Gorbaçov'a bakmayın. Ermeniler'i ve Azeriler'i birbirlerine kırdırdılar. Ermeniler, ilk önce Azeriler teslim olsun; Azeriler; ilk önce Ermeniler teslim olsun, dedi ve böylece Moskova hükümranlığını, "ayır-buyur (böl ve yönet)" le sürdürdü. Burada Azerbaycan ve Ermeni Halk Cephesini öne sürdüler. Ve demokratik hareketleri dünyanın gözünden savmak için "Onlar insan katlediyor" diye yazdılar. Azerbaycan Halk Cephesi mensuplarını öldürdüler, kırdılar ve sindirdiler. Biz o zaman gördük ki, bu halk beş, altı, yedi ay sonra tekrar yavaş yavaş ayağa kalkar. Bu hareket başlamışsa bir yere varana kadar devam edecektir. Bu hareketi boğmakla hiçbir yere varamazlar. Bu bir halk hareketidir. Bir iki sene sonra tekrar başlar. Bu eşyanın tabiatında vardır. Bu hür yaşama isteğine karşı koyan Rus emperyası (emperyalizmi) dir. Eskimiş, kocamış bir emperya, genç bir demokrasi kuvveti ile karşı karşıya kalmıştır.

Yağmur Tunalı: Bu emperyanın ayakta kalma gayretleri sona ermiş değil!... Çok uyanık kalmak gerektiği söyleniyor, görülen bir oyun hazırlığı var mı?

Elçibey: Bu oyun hazırlığı nasıl olur; Ermenileri silahlandırır. Ermenistan'a: "Azerilerden kork, benimle birlikte savaş" derler.

Yani aynı stratejiyi devam ettirirler. Eğer bir zaman Azerbaycan, Sovyetlerden ayrılmak isterse -zâten ayrıldık- birkaç Ermeni çetesini Azeri köylerine salar...

Biz bu çetelere (zamanında) "Aramızda toprak dâvâsı olmasın aldaniyorsunuz" dedik. Eğer Azerbaycan'dan beşyüzellibin Ermeni çıkıp gitmişse, bu oyunda Ermeniler'in başları sorumludur. Ermeni-Türk meselesi, aslında olmayan sunî bir meseledir.

Sovyetler'in en çok korktuğu, Azerbaycan halk hareketidir. Azerbaycan halkının hareketi genişler İran'a, Özbekistan'a, Türkmenistan'a, Tatarlar'a sıçrarsa bütün Türk Dünyasını ayağa kaldırır. Rusya aslında bundan korkuyor. Aynı zamanda Tahran da korkuyor. Konuşmamda demiştim. Saddam Hüseyin de, Hafız Esad da, Batı da korkuyor. Demokrasi hareketi Kırgızlar'a kadar çıkacaktır. Çünkü, devletlerin hepsi bugün zulüm altında. Artık bu oyunların devri geçmiştir. Saddam da bir oyun çıkarmıştır, dünyanın küçük bir devletini Kuveyt'i işgal etmiştir. Düşünürüm ki, Saddam, Moskova'nın oyuncağıdır. Aslında, Amerika da, Rusya da istiyorlar ki, parmaklarını soksun, birkaç sene orayı sömürsünler. Ne olursa olsun, bizdeki halk hareketi öyle bir dinamiklik içinde ve biçimdedir ki, binleri, on binleri, yüz binleri öldürmekle bir şey elde edemezler. Çünkü halk hareketinin bir özü vardır.

Sait Başer: Efendim konuşmanızda Azeri - Ermeni çakışmasından sıkça bahsedildi. Bu mevzuda Coşkun Kırca - Türkiye'deki gazetelerden birinin yazarı, emekli büyükelçi - "Ermeniler biraz akıllıysa Türklerle iyi geçinmek onların istikbalidir" demiş. Çünkü dört taraftan Türklerle çevrilmiş küçücük bir devlet. Bu mesajı Ermeni liderlere ulaştırmak mümkün ola bilir. Belki. Bir de Saddam Hüseyin meselesini daha aramızda konuşmuştuk, isterseniz onu da açın.

Elçibey: Ermeni liderlerinden Amerika'da Serkisyan (Daha sonra Ermenistan'dan kovuldu) ve Hayrikyan: "Karabağ meselesinde bu iki milletin suçu yok. Bunu Moskova yapıyor. Konuyu inceliyor ve iki milleti birbirine vurduruyor" diyor. Serkisyan bu oyunun farkındaydı ve onu Ermenistan'dan kovdular Ermeniler'in sayısı ne? Bütün bunlar Moskova'nın eliyle olmaktadır.

Yağmur Tunalı: Bu meselede sadece Ermeniler değil, bütün dünya kamu oyu yanılıyor.

Elçibey: Doğru!.. Ama hadisenin bir başka cephesi var. Moskova'da oturan Ermeniler... Onlar nüfuzlarını ve mevkilerini kaybetme korkusuyla "Ermeni ... Ermeni" diye bağıyorlar. Dünya Ermeni'si de ayağa kalkıyor. Zaman gelecek bunların hepsi ortaya çıkacak. Moskova'daki komünist Ermeniler, bu işle el altından çok daha fazla ilgileniyorlar. Gorbaçov'un etrafını sarmış durumdadır ve tabii buradaki bir mesele hemen onlara soruluyor.

Yağmur Tunalı: Yani, bu sözlerden şunu mu anlıyoruz: Gorbaçov'un etrafındakiler, danıştığı insanların çoğunluğu Ermeni'dir?

Elçibey: Evet! Şahnazaryan, Staryan, Osibyan bütün hepsi Gorbaçov'un etrafını sarmışlar. Gorbaçov, Kafkas meselesini onlara sormuştur. Gorbaçov'un Ermeni olmayan müşavirleri durumu fark ettiler ve ikaz ettiler. Gorbaçov bu meselede "Bu istekleri kabul etmeyiz, üzerinize geliriz" dedi. Fakat Gürcüleri kırdılar, geride Ermeniler kaldı. Onlara ise karışmayacaklar.

Yağmur Tunalı: O belli bir şey zâten, Ermeni tasarısı bunu açıklıyor. Öyle görünüyor ki, Sovyetler'deki bu dağılma bütün milliyetlerin ayrılması hakiki mânâda, iktisâdiyet mânâsında kendilerini kurtarmaları çok uzun bir zaman almayacağına benziyor. Üç-beş yıl içinde -böyle giderse- alınan bütün tedbirlere rağmen cumhuriyetlerin ayrılacağı ve Ruslar'ın bir iki devlet olarak kalacağı gözleniyor.

Elçibey: Emperya onun için kötü bir şeydir Ne kadar özgür olursak daha iyi yaşayacağız. Bütün bu cumhuriyetler, Sovyetler Birliğinde yaşamışlar, çürümüş, sıkılmışlar, beyinleri ezilmiş. Hepimiz birbirimizden ayrılalım, diyoruz. Hepsi özgürlüğe meyletmişler. Ruslar da bunu söyleyecek.

Yağmur Tunalı: Bunu kolay diyecek mi? Şimdilik demeyeceğini kendisi söylüyor.

Elçibey: Hayır şimdi de söylüyorlar. Ruslar "Azeri'si de, Özbek'i de kendisine dönsün, biz onları taşıyamayacağız" diyorlar.

Yağmur Tunalı: Yani, bu sözleri tam istiklâl mânâsında anlayabilir miyiz?

Elçibey: Bunu zamanında, vaktiyle büyük devlet adamları söylemişler. Bir zamanlar İngilizler bütün dünyaya hakimdiler, sonra dağıldılar. Şimdi ise sadece tarihleri kaldı. Osmanlılar hâkeza Rus'un da böyle devam ederse sonu budur.

Yağmur Tunalı: Yani, Ruslar'ın bunu idrak ettiği kanaatindesiniz?

Elçibey: Evet!.. Ruslar'ın siyasetçileri bunu biliyorlar ve zamanla bu daha da yayılacak.

Yağmur Tunalı: Amerika, Rusya'yı dağıtmamak için büyük bir gayret sarf ediyor. Gorbaçov'un şu anda en büyük destekçisi Bush. Amerika'nın bundan bir menfaati olsa gerek diye düşünüyorum.

Elçibey: Yok. Hayır!.. Amerika, Sovyetler Birliği'nden hâlâ korkuyor. Yine bu devlette bir diktatörlük kalmışsa, Gorbaçov'dan başka bir diktatör gelir, dünyayı karışıklık içinde bırakır. Bir Amerika değil, Fransa da, İngiltere de kısacası herkes bundan korkuyor. Savaş ihtimalinden korkuyor. Savaş ihtimali bugün yoktur. Yoktur ama kim diyebilir ki, bugün Rusya'da öyle adamlar var ki, öyle komünistler var ki, hükümeti ellerine geçirip dünyayı karmakarışık edebilirler. Sistem demokrasi olursa bunlar olur mu? Çünkü sistem demokrasidir. Ama bir Saddam veya Hafız Esad için durum tam tersidir. Çünkü onlar diktatördürler. Diktatörlükler dünya için kurtuluş olmamakla birlikte yok olmaya mahkumdurlar. Azerbaycan'ın özgür bir devlet olmasından Saddam korkuyor. Hürriyet rejimlerinin yaygınlaşmaması için diktatörün şahsî kararı ile harp başlatılabilir. Ama Fransa harbe girmek istese halk "Neden savaşıyorsun" diye sorar. Diktatör sadece halkı için değil, bütün dünya için korkudur.

Sait Başer: Efendim, isterseniz yavaş yavaş Türk Dünyasına gelelim. Meselâ, Irak hâdisesinde, Rusya'nın yâni Gorbi'nin parmağı olabileceği, dikkatleri, başka yöne çekmek istediği düşünülebilir. Ermenilerin silahlandığı ve yüzbin kişilik bir ordu oluşturduğu haberi var. Azerilerin ellerinde hiçbir şey yok. Böyle bir tehlike ile karşı karşıya kalmak her an mümkün. Ne gibi çözümler düşünüyorsunuz?

Elçibey: Bizde bir sinema var. Orada Kerbalâ filmi var. Nasıl desem... Bu Rus emperyasına top tüfek olmadan nasıl karşı çıkacağız. Fakat gayretimiz var!..

Sait Başer: Bu seyahatimizde Özbekistan'a da gittik ve iki gün orada kaldık. İki günlük izlenimlerimiz o ki, bu halk henüz bir istiklâl hareketine kalkışacak derecede olgun olmadığı gibi, böyle bir şeyi düşünecek zihnî kıvama da sahip değiller. Acaba Özbekistan'daki Halk Cephesi ne durumda? Bir başka konu. Kırgızlar, Kazaklar, Türkmenler kendi aralarında bir ortak Pazar kuracaklarmış. Azerbaycan niçin bunun dışında? Ve Azerbaycan dışındaki istiklal hareketlerinde merkezin bir yönlendirmesi var mı?

Elçibey: Hayır. Moskova, Kırgız'la Özbek'i, Mesket'ler'i kırdırmıştır. Özbekistan'da kuvvet var, o kuvvet Özbekistan'a tam sahip değil... Ama Kırım Türkleri, Kazak Türkleri mücadeleye hazır, doğuşken, böyle bir halk daha organize. Zamanla, Özbekler eğer bir harekâta başarlarsa daha canlı olacaktır. Bir sene sonra bütün kuvvetleri organize olabilir. Ama bir iki sene sonra...

Yağmur Tunalı: Bu çok belliydi, efendim. Bizim gelişimizden fevkalâde rahatsızlık duyuldu. Temaslarımızın mümkün olduğu kadar kısa olmasına dikkat ettiler.

Elçibey: Moskova uzun senelerden beri "Türk, senin düşmanıdır. Sen de yakın olursan sen de düşman olursun" -telkîninde bulunur. Özbekistan'dan gelip Azerbaycan'da okuyan

öğrenciler var. Bu öğrenciler altı ay bir sene bize hiç yaklaşmazlar. Sonra yanaşınca "Bize Azerîler'e yaklaşmayın. Onlar Türkçülük yapıyor. Sizi yoldan çıkarırlar" denildi, dediler. Türk iyi bir kandır, sen Türklüğü bildikten sonra bu şahıs Özbek'se, Kazak'sa, Tatar'sa, Azeri'yse fark etmez. Kökünden uzaklaşırsa olmaz... Sonra, biz kökümüze bağlı bir milletiz. Özünün ne olduğunu anlayınca bunun farkına varacaktır. Özbekler hâlâ bunu anlamamışlardır.

Sait Başer: Söylediğiniz meseledeki fikirleriniz ilgi çekici. Türk ortak pazarı kuruldu. Diğer Sovyet Cumhuriyetlerine mal satmadan evvel kendi ihtiyaçlarını aralarında görmek üzere anlaşma yapmışlar.

Elçibey: Azeriler bir birliğe girmeyecek. Her cumhuriyet ayrı olsun istiyor.

Sait Başer: Yani sizin bundan haberiniz oldu mu?

Elçibey: Biz her cumhuriyetle ayrı ayrı ilişki kurmak istiyoruz. Türkiye ile bağlanmalı, Avrupa'ya çıkmalıyız ve sanayi kuralmalıyız. Özbekistan'la, Türkmenistan'la ürettiğimiz malları alıp vereceğiz. Biz sanayi için Almanya, Fransa, Türkiye, Macaristan ile ilişkileri geliştirmeli ve tabii olarak bir sanayi memleketi olmalıyız. Bu yöndeki ümitlerimiz Türkiye'ye bağlı Çünkü Türkiye vâsıtası ile Almanya'dan tezgâh alabiliriz.

Yağmur Tunalı: Rusya'nın da Türkiye üzerinden Avrupa ile bağlantı kurma düşüncesi var, tabii bu konumuz dışında...

Elçibey: Eğer biz Moskova'dan tezgâh isteyecek olsak iyi tezgâhı yok, ayrıca da körelmiş, çürük bir tezgâhı verecek. Türkiye vasıtasıyla çağdaş bir tezgâh alabiliriz.

Sait Başer: Efendim, hoşgörünüze sığınarak, burada mülakatçı olmaktan çıkıp sormak istiyorum. Bu Türk Cumhuriyetleri, Sovyetler Birliği bölündüğü takdirde, her birinin tek maddeye bağlanması, üretimlerinin belli çeşitlerde olması sebebiyle kendi içlerinde kendilerine yeter olamayacaklar. Fakat iş birliği yapıldığı takdirde, en azından asgarî ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar birbirlerinden alıp verecekleri var. Azerbaycan'ın onlara vereceği ve alacağı çok şey var. Bu müstakil dâvânız ileride böyle bir iktisadî işbirliğini engeller mi?

Elçibey: Bakalım... Biz sâdece Orta Asya'nın devletleri ile ilişkiler kurarsak sanayi devleti değil, ziraatçı devlet oluruz. Bu sebeple biz bu alış verişten hiçbir şey kazanamayız.

Sait Başer: Yâni birinci derecede Azerbaycan'ı düşünmekle mükellefim diyorsunuz?

Yağmur Tunalı: Azerbaycan gelecekte Türkmenistan, Özbekistan ile paylaşmak için merkezi Azerbaycan olan bir ortak pazara var mı?

Sait Başer: İnşallah. Bu hareket ister istemez diğerlerine de ulaşacak. Bu hareket eninde sonunda Azerbaycan'ın özgürlüğünü kazanmasıyla sonuçlanacak. Zihninizdeki müstâkbel Azerbaycan'ın niteliği hakkında bilgi verebilir misiniz? Demokratik diktatörlüğe muhalif, millî varlığınızı korumak, sanayileşmek, şimdi bunların üzerinde ayrı ayrı tartışmak gerekir. Hangi

demokrasi? Sanayileşme, nasıl bir sanayileşme? Artık dünya ağır sanayilerin de ötesine, bilgi toplumuna geçmiştir. Hattâ bilgi toplumu fikri bile çok ciddi münâkaşalara sebep olmaktadır. Sebep de bugünkü Batı felsefesine dayanan Batı bilimi... Batı felsefe sistemlerinin artık düşünce üretemez olduğu görülüyor. Dolayısıyla Batı şu anda kendi mevcudiyetini kendi sistemini gözden geçiriyor. Kısacası kendisine olan itimadını kaybediyor. Siz ise kendinize Batı'yı örnek alıyorsunuz.

Elçibey: Yok canım!..

Sait Başer: Müsâade eder misiniz? İkincisi, Türkiye ile ilişkileri geliştirmek sizin için mühimdir. Fakat karşınızda nasıl bir Türkiye var? Türkiye bir zamanlar bir gelişme yapmış, kendine Batı'yı model almış, Azerbaycan bizde olan ve kendisine uygun bulunan neyi model alacak? Avrupa medeniyeti de bahsettiğim artık dağılmakta, bu dağılmanın altında da bir imansızlık yatmaktadır.

Elçibey: Azerbaycan'da bir İslâmî kültür sistemi var. Bu medeniyeti kabul ederiz, bu medeniyeti yüze çıkarırız. Şimdiden onun üzerinde kurmaya başlarız.

Sait Başer: Bir medeniyetten istifade ederek devlet kurmak sözü çok mühim. Fakat pratik bir değer ifade etmiyor. Benim kanaatime göre... Siz bu medeniyetten sistem çıkarmaktan bahsediyorsunuz. Farazâ bir hukuk sistemi. Bir İstiklal Harbi'nden sonra, hukuk sistemi ihtiyacımızı kendi kaynaklarımızdan karşılamak yerine derhal İsviçre'den, İtalya'dan, Fransa'dan tercüme yapılarak karşıladık. Türk Ceza Kânunu, kabulünden bu yana kırk sekiz defa tadilâta uğradı. Yâni her gediği bir tâdilâtla örtmeğe çalıştılar. Fakat hâlâ bir Türk Ceza Kânunu üzerinde tartışılır. Şimdi Meclis'te yeni bir Türk Ceza Kânunu görüşülüyor. Demek istiyorum ki, sizin her şeyden evvel hayâtın belkemiğini kuran bir hukuk sistemine ihtiyacınız var. Hayat hukukla yürüyor. Demokrasi bir hukuk sistemidir. Çok geniş bir kütüphane ve çok uzun, ciddî bir araştırma ister. Siz bu ihtiyâcı acilen nasıl, uzun vâdede nasıl karşılayacaksınız? Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?

Elçibey: Biz onu âcilen karşılayamayacağız. İlk önce insanların hür olarak seçtikleri parlamentolar, sonra hukuk kaidelerine göre yönetilecek devlet! Bu sırada Türkiye'deki ve Avrupa'daki hukuk kâidelerinden yararlanacağız. Devletin özündeki hukuk kâideleri tekâmül etmeli. Ama İslâm hukukunda tabii olarak değişimler var. Kısacası, devletimizi prensiplerini sağlam tutarak kuracağız. Hânefi'ye bakarsınız bu da var. (Sâfi'ye) bakarsın bu böyle böyle olmuş der ve neticede özünden hüküm çıkarırsın. İslâm'da kıyas vardır.

Sait Başer: Acilen bir geçiş dönemine ihtiyâcınız olacak. Bunun için bir hukukçular kadrosu, sosyal bilimle uğraşan kadroya ihtiyâcınız var. Bu da çok şükür Azerbaycan'da var. Tabii şâirleriniz çoğunlukta, ama onlar da millî değerlerin bir ifadesidir.

Elçibey: Evet...

Sait Başer: Azerbaycan denince, Sovyetler Birliğini düşünmeyecek olursak İran'ın yarısı ve Kafkasya. Halbuki siz şu anda vücûdunun üçte biri ile hareket eden bir insan gibisiniz. Görüyoruz ki, İran Azerî Türkleri, sizin taşıdığınız şuuru taşıyorlar. Hattâ onlarda

Humeynî'nin tesiriyle Batı'nın emperyalizmine karşı bir takım cereyanlar daha canlı. İlerisi için onlar hakkında ne düşünüyorsunuz.

Elçibey: Efendim, burada bir hatânız var. Bugün Avrupa ve Türkiye'de üç milyondan fazla Güney, Kuzey Azerbaycan Türk'ü yaşıyor. Ola ki Humeynî'ye karşı vazife yapmışlardır, öldürmeye kalkışmışlardır. Bu da vazife şuuru değil mi? Bunların hepsi ülkeden çıkarılmıştır. Ama o içerideki insanların bilgileri yok. Fakat onlar Halk Cephesi'nin destekçileridir.

Sait Başer: Tabî bunlar sizin müşahedeleriniz ve tecrübeleriniz.

Elçibey: Onlar beni tutuyor ve Azerbaycan'ı istiyorlar. Tabî olarak sizinle bunları konuşmak benim için ağırdır. Biz Türk bestecilerini dinletiriz. Orada Türk diliyle konuşanları asarlar. Kızları asmazlar, zorla ere verir, sabah gönderir ve asarlar. O memleketin içinde ezilen bir millet vardır. Şâirimiz Ahmet Cevad'ın deyişiyle biz çiğnenen bir milletiz. Gelip de "Demokrasi hakkında ne düşünüyorsunuz" diyemezsiniz. Bu millet demokrasi hakkında ne düşünecek!.. İran'da altmış yılda dört sefer Azerî katliamı yapıldı. Son olarak Humeynî'ye muhalif bir Şeriati kalkınması (ayaklanması) başlatıldı. Tebriz beş gün halkın eline geçti. O an Humeynî "Bu imparatorluk dağılırsa Azerbaycan'ın sesi çıkacak, o zaman bunlarla başa çıkamayız" dedi.

Rus imparatorluğu iki yüz senedir bunları parçalamış. Yarı orada yarı burada. Hep böyle yapmışlar. Fakat, bir Azerbaycan meseli çıkarsa Kuzey - Güney kardeş olurlar.

Sait Başer: Son olarak, İran'la bağlantılı olarak, İran'da yönetim asırlarca hattâ 1930'lara kadar Türkler'in hem de Azerîler'in elinde. Fakat tarihte çok ciddi hatalar yaptık. Meselâ Osmanlı, İran'a girdi. Safevîler'le savaştı. İstikbalde bugün sizin varlığınızın ana düşmanlarından biri olan İran var. Ve tarih bize gösterdi ki, Türk'ün Türk'ten başka dostu yok, gerçek bu. Bugün Türkiye bütün hatâlarına ve resmî ideolojisine rağmen sizin başlıca dayanağınızdır. İstikbâlde, başlattığınız bu hareketin tarihteki muhtevaya bürünmesi ihtimali var mı sizce?

Elçibey: Bütün dünya Türkleri bu asrın başlangıcına kadar hiçbir zaman milliyetçi olmamışlar, devletçi olmuşlardır. Bunlar hep devleti düşünmüşlerdir. Devlet yapsın, devlet etsin demişlerdir. XIX. Yüzyılda Gülhâne Hatt-ı Hümayunu'nda bu hareket başlar. Avrupa'daki milliyetçilik hareketine Anadolu Türkleri de katılır; biz de... Amaçları Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması, yâni yine devletçilik. Sonra yeni Osmanlılık hareketi başlar. Nedir bu? Ermenisi de, Rum'u da, Türk'ü de Osmanlı... Türk köylüsü bir kenarda kalmıştır Osmanlı içinde... Zamanla Ziya Gökalp ile devletten millete doğru bir akım oldu. Neticede, Anadolu'da bir Türk devleti, temiz bir Türk devleti kuruldu. Öbürlerin adı Türk devletiydi, yazısıyla her şeyiyle... Osmanlı devletinin dili nasıldı?

Sait Başer: Türkçe'ydi

Elçibey: Hayır!...

Sait Başer: Sözlük münâkaşası yapmayalım efendim... O asıl Türkçe idi ve sizin konuştuğunuz dile, bugün bizim konuştuğumuz dilden çok daha yakındı.

Elçibey: Türkiye'deki tedrisat dili Türkçe'dir. Atatürk'ün kurduğu devlet millî bir devlettir. Demokrasi olursa kimsenin düşüncesine karşı çıkmaz, kimse şîî, sünnî diye ayırd edilmez. Azerbaycan'da demokratik bir devlet kurulacak olursa, bu demokratik bir devlet olursa, bahsettiğim bu Türklük ülkesinde olacaktır. Bizim bayrağımızda üç renk var:

1. Türklük: Türk kendine dön, kendine dönersen büyük olursun.
2. Hürriyet, demokrasi ve çağdaşlık
3. İslâm

Bu üçü de bizim tarihimizde vardı. Ve biz bunları yeni neslimize aktarıyoruz. Bunlar yeni dünyanın yeni Türkleri olacaklar.

Sait Başer: İnşallah...

Elçibey: Timur da Bâyezid de sünnîdir. Şah İsmail sünnîdir, değildir; Moğollar sünnî idi, değildir münâkaşaları devlet siyâsetidir, ideolojisidir.

Sait Başer: Efendim beni bir soru sormaya mecbur ettiniz. Kuracağınız Azerbaycan'ın resmi ideolojisi mi olacak, yoksa kültür ve çağın şartlarına göre mi olacak?

Elçibey: Devlet ideoloji üzerine kurulamaz. Zamanla bu ideoloji o milletleri yok eder.

Sait Başer: Resmî ideolojiniz olacak mı?

Elçibey: Onu bilemeyiz. Devlet bir cihazdır, ideoloji insanları yetiştirme ve terbiye içindir. Devlet ideolojiyle yürümez. (Yürütülmeye çalışılırsa) o devlet batmaya mahkûmdur. Ben devletin "İslâm Devleti" olmasına da muhalifim. İslâm'ın kırbaçıyla adam dövülüyorsa cemaat İslâm'dan nefret eder. İslâm ruhun bir meylidir, felsefî esastır. Dünyevî işlerde insanlar için demokrasi de bir ihtiyaçtır. Devlet bir cihazdır, insanlara hizmet eden bir cihazdır. Cihazın dini olmaz. İnsanların olur.

Sait Başer: Zâten bir İslâm Devleti kurulamaz. Çok teşekkür ederiz, fevkalade memnun olduk. Bu mülakatın bizim için vesika değeri çok yüksek. İstifâde ciheti de önemli. Şu anda Azerbaycan'a geldiğimiz için çok şad olduk.

Yağmur Tunalı: Efendim, Türkiye Türkçesi'ni çok güzel konuşuyorsunuz.

Elçibey: Benim konuşmam tam Azerî Türkçesi değil. Ara bir Türkçe... Azerbaycan'da bir dil araştırma merkezi kuruldu. Azeriler İstanbul'da okudular. Ama ortada Azerbaycan ile İstanbul arasında bölünmüş bir dil var ve bu da, Azerbaycan'dır. İkisini birleştiren dil daha yükseğe çıkacaktır.

Yağmur Tunalı: Aynı kanaattayım.

Elçibey: Güney Anadolu'da ve Batı Azerbaycan'da bir dil merkezi var.

Yağmur Tunalı: Aradığımız günlük hayatın kelimelerini herhalde orada bulacağız.

Elçibey: Dadaloğlu, Pir Sultan Abdal, Karacaoğlan için oradan yararlanılabilir. Halkın aydınları yeni bir dil ve kavramlar getireceklerdir; hem Azerbaycan'dan, hem Özbekistan'dan, hem de Anadolu'dan... Dilimiz de (kelimeler de), sesler de daha çok dil daha güzel olacak. Türkiye'deki sesin dili ahengi çok güzel. Bana göre Türk dili bütün dillerden daha güçlüdür. Sesleri çok renkli, büyük besteci vardı, bunun dördü Türk idi. Bu, Türk'teki mûsikî gücünü gösterir.

Niçin Araplar yazmadılar? Kahire'deki, Bağdat'taki bestecilerin çoğu Azerbaycan'dan...

Yağmur Tunalı: İnşallah yakın zamanda siz de Türkiye'ye gelirsiniz. Efendim, çantamı unuttuğum için size kartımı takdim edemiyorum. Halil Bey, Sait Bey ve beni bir sayın...

Elçibey: Efendim bizi böyle mâzur görünüz.

Sait Başer: Hepimizi bir sayın lütfen!..

Elçibey: Hayır!.. Her birinizi dünyaya bedel sayıyorum

Ebulfez Elçibey. Azadlık ve Demokrasi, 5.9.1990

Kemal ÇAPRAZ

TÜRK DÜNYASININ BÜYÜK ÖNDERİ ELÇİBEY'İ KAYBETTİK

Azerbaycan eski cumhurbaşkanı, Türklüğün büyük lideri Ebulfez Elçibey'le, Bakü'deki evinde yapılan ve hiçbir yerde yayınlanmayan röportajında büyük lider şu tespitlerde bulunmuştu. Elçibey, Türk asrının başladığını ifade etmişti. 21. yüzyılda Türklerle konuşmadan dünyanın hiçbir önemli probleminin halledilemeyeceğini söyleyen Elçibey, "ona doğru gidiyoruz. Bunun oturması için 15-20 yıl lâzım" dedi. Elçibey, Türkiye'nin de 5-10 yıl içerisinde dünya siyasetine yön verecek, büyük devletlerden biri olacağını belirtti. Elçibey'e ilk sorumuz: **21. Asrın Türk asrı olacağına inanıyor musunuz? oldu.**

Elçibey- *Ben bu sözü çoktan demiştim. Bu, asrın sonunda başladı. Şimdi Türk asrıdır. Nereye gitseniz Türk'ten konuşuyorlar. Özbek Türkünden, Kazak Türkünden, Anadolu Türkünden, Kırım Türkünden, Irak Türkünden, her yerde Türk'ten konuşuluyor. Dünya Türk'ü konuşuyor. Bu başlamıştır. Ama onun yerine oturması için bir 10 yıl, 20 yıl geçmesi lâzımdır. 16. yüzyılda dünyanın hiçbir problemi yoktur ki, Türklerle razılaşmadan çözülsün. 21. yüzyılda da böyle olacaktır. Dünyanın şimdi öyle büyük bir problemi yoktur ki Amerikasız halledilsin. Amerika ile konuşulup halledilir. Büyük devletler konuşup hallederler. 21 yüzyılda da Türklerle konuşmadan dünyanın büyük problemleri halledilmeyecek. Ona doğru gidiyoruz. Tanrı bize güç versin, yâr olsun, ama biz de çalışmalıyız. Böyle kendi kendine olmayacaktır. Tanrı bunu yapacaktır, doğru ama Türk çalışkanlığıyla bunu yapacaktır. Türk şimşekliğiyle bunu yapacaktır. Türk fırtınasıyla bunu yapacaktır. Kanında olan cevheriyle, şahsiyeti ile onu yapacaktır. Kendimiz yapacağız, milletimiz yapacaktır.*

Türk'ü Türk'e Tanış Edelim

Basına da büyük görevler düştüğünü ifade eden Elçibey konuşmasına şöyle devam etti: "Bizim gazetelerimiz, dergilerimiz şahsî liderlerden çok, Türk problemlerinden bahsetmeli. Bu problemler nerede var ve nasıl var? Bunları nasıl çözmek olur. Bu problemleri kimler çıkarmış. Bu meseleleri yazmak daha doğru. Bu problemler çok büyük problemlerdir. Bu dertler bizi birleştirebilir. Batı Trakya'da bir mesele var, gündemde olmalıdır. Gündemden çıkarmamalıdır. Kuzey Kıbrıs Cumhuriyetinin problemleri vardır, gündemde olmalıdır. Arnavut meselesi vardır, Kırım Türkleri meselesi vardır. Kazan Türkleri meselesi vardır. Irak Türkleri meselesi vardır. Irak, Türklerin geçmiş mekânı ve yurdudur. Kürtler diyor ki "biz buradayız" filan, Kürtlerden önce Türkler oradaydı. Yani bu büyük bir vatandır, büyük bir topraktır. Kerkük, Erbil, Türkmen Aşiretlerinin yurdudur. Arap şovenizmi buna nasıl etki gösteriyor. Kürtler burayı nasıl kendisinin gösteriyor. Türkmenler, kaldı ki, geçmiş bütün Türk medeniyetinin varisleridir. Türkmenler, kadim medeniyetin varisleridirler. Kafkas'ta Türk problemleri vardır. Karaçay'ların problemleri vardır. Azınlıkta kalmış, bunları bütün dünyaya biz duyuralım. Niçin duyurmamalıyım. Sovyet İmparatorluğu zamanında öz Türklüğünü koruyup saklamış, zaman zaman Sibiryaya sürgün edilmiş, insanları büyük mücadele yapmış bir gruptur Karaçaylar. Yani problemleri ortaya koymak lâzım. Şimdi Azerbaycan'da bazı dergiler, gazeteler çıkıyor. Azerbaycan'da şu şöyle bu böyle diye yazıyor. Biraz geniş düşünmek lâzım. Niye, batı Trakya'dan yazmıyorsun. Niye Azerbaycan Türk'ü, Batı Trakya Türk'ünün meselelerini bilmesin. Haberi olmasın. Vallahi bilmiyoruz. Niye bilmiyoruz, çünkü gazeteler yazmıyor,

dergiler yazmıyor. Bugünkü dergilerin, gazetelerin, televizyonların birinci meselesi Türk'ü Türk'e tanış etmek olmalıdır. Özür dilerim biz çalışıyoruz, bizim fikirlerimizi Araplar da bilsin, İngilizler de bilsin. Önce kendimiz bilelim, sonra bakalım. İngiliz bilse de bizim için onların yüreği yanmıyor ki.. Türk'ün yüreği yansın. Kardeşlerinden haberdar olsun. Şimdi bir Kerkük Türk'ü Saddam hakkında bir şey yapsa oradaki kardeşlerinin, akrabalarının başına birşey gelebilir. Ben yazsam bana ne yapacak Saddam. Benim nefret ettiğim insanlardan bir tanesi Saddam Hüseyin'dir. Diktatördür. Türklere kendi dilinde bir yazı yazmaya bile müsâde etmiyor. Onlar bizim kadınıımızı, çocuğumuzu katlediyor. Bu adam acımasızdır. Bu adamdan nasıl dost olur. Tıpkı, özür dilerim, bir yırtıcı yaratık gibidir. Gücü çatanları (Yetenleri) yiyor. Gücü çatmayanların karşısında oturmuş diktatörlük yapıyor. Bunları ben diyebilirim. Ama bir Kerkük Türk'ü dediği zaman, onun orada bir akrabasına zarar gelebilir. O, ben Cumhurbaşkanırken bana mesaj gönderdi, Irak'a davet etmek istediğini belirtti. Ben, dedim ben gitmem. Bana demezler mi, bu diktatörle ne yüzle oturuyorsun. Senin bu acımasızla ne sohbetin olur. Adamlarla konuş.. Saddam diktatördür, onunla oturmak bizim milletimize bir lekedir. Sen, benim 3 milyon kardeşimi, yâni özümü keseceksin. Başımı keseceksin, medeniyetimi ezeceksin, beni ülkemden dışarı atacaksın, ben de seninle oturacağım. Demezler mi ki, bu nasıl insandır. Ahmak mıdır? Kardeşinin başını kesiyor, çocuğunun başını kesiyor, kendisinin başını kesiyor, medeniyetini, kültürünü öldürüyor, milletini öldürüyor. Bu da geliyor bununla oturuyor. Deli insanlar bunu yaparlar. Bu senin katilindir. Millet öz katiliyle görüşür mü? Sonra Barzani kimdir, Talabani kimdir? Bunlar çetelerin başıdır. Sen üç milyon Türk'ün talihini bırakmışsın, düşmüşsün 3-5 tane çetenin arkasına.. Erbil'de Türkmenlere saldırıyor, vuruyor, döküyor, dağıtıyor, sonra da geliyor görüşmeye.. Barzani de, Saddam da daha çok Türk'ten korkuyorlar. Ona göre de birleşiyorlar. Ben bazen soruyorum, mesela siz İngilizler razı olur musunuz ki, 1 milyon veya 2 milyon İngiliz Saddam'ın veya Kaddafi'nin elinde kalsın? Diyorlar ki "yok". Yine siz razı olurmusunuz ki, 2 milyon İngiliz Rusya'nın elinin altında olsun? Diyorlar ki, "yok istemeyiz". Diyorum ki, orada Kırım Türkleri, Kazan Türkleri kalmış Rusun elinde. Ben dediğimde kötü oluyor da siz dediğinizde niye olmuyor? Hiç korkmak lazım değil. Onun karşısına oturup söylemek lâzım. Ben Türk milliyetçisiyim, dünyada 260-270 milyon Türk'ün talihini düşünüyorum. Batı Trakya'dan Doğu Türkistan'a kadar. Bana diyorlar ki: "Sen Çin'i özüne düşman ediyorsun, Rus'u özüne düşman ediyorsun, İran'ı özüne düşman ediyorsun". Diyorum ki ben etmiyorum. Onlar benim milletimin düşmanı. Ben milletimin düşmanlarını tanıtıyorum. Bir şey yapmıyorum. Ben düşmanlık yapmıyorum, düşmanlığı onlar yapıyorlar. İnsanlar susuyor buna, ben o düşmanları dünyaya tanıtıyorum. tanıtıyorum ki, ey Türk milleti gözünü aç, Çin de sana düşmandır, Rus da sana düşmandır, Irak da sana düşmandır, Suriye de sana düşmandır. Millet dostunu düşmanını tanısin. Bana deseler ki, Irak Türkmenlerinden konuşma.. O demektir ki, sen özünden konuşma.. Ben, benim. Nasıl olur da, ben kendimden konuşmam. Bana deseler Kıbrıs'ı konuşma. Ben kendimden nasıl konuşmam. Onlar benim kardeşim özüm. Bazı insanlar farklı düşünüyorlar, sanki Türk başka, Azerbaycan Türkü başka, Irak Türkmeni başka.. Yok kardeşim, hepsi birdir. Ben kendimim. Ben niye kendimden konuşmayayım.

-Azerbaycan'ın problemlerini konuşalım isterseniz biraz da?

Elçibey- Azerbaycan'ın problemleri çok ağırdır. Azerbaycan'ın en önemli problemi çok jeostrateji ve jeosiyasî bir mekândır. Bu çok önemli bir mekândır. En büyük faciası oradadır. Kimin gücü yüksek olursa o burayı ele geçirmek istiyor. Meselâ diyelim Sovyetler

İmparatorluğu döneminde 4 büyük merkez vardı. Bir merkez Moskova, bir merkez Kiev, bir merkez Bakü, bir merkez Taşkent. Bütün sistem bu dört merkezden ibaretti. Dışa çıkmak, içeri girmek, keşfiyat, hepsi bu sistemin içinde idi. Bir de Avrupa'da Prag'ı tuttular. Çünkü Prag'dan da her yere çıkmak mümkün. Bunları kaybettiği için Rusya İmparatorluğu çöktü. Devamı mümkün değildi. Bu büyük güç merkezleri ve stratejik mekânlardır. Şimdi o stratejik mekandan Ukrainleri çıkardılar. Kendileri aldı. Kiev'de Rusu çıkardılar dışarı. Biz buradan Bakü'den Rus'u dışarı çıkarmak istiyoruz, o çıkmıyor. Bakü çok büyük stratejik mekândır. Buraya bir taraftan Amerika can atıyor, İngiliz de. Burası öyle bir stratejik mekândır ki, bütün Hazar'ın içini kapsıyor. Hazar'ı Bakü'den idare etmek mümkündür, başka yerden değil. Kafkasya'nın kaderi de buradadır. Rusların burada 75 harp gemisi vardı, burada otururdu. Biz iktidara geldik onları çıkardık. Ben dedim çıkacaksınız. 17 tane harp gemisi aldım, kalanına dedim çık. Bana yalvardılar, burada kalalım, para verelim, ben dedim ki yok. Onlar gittiler Dağıstan'ın başşehri Mohaçkale'ye.. Onlar benden vakit istediler 40 gün. 43 günde çıktılar. Ben dedim ki, bu gemileri yarıya bölelim. Yarıyı sizin yarıyı bizim olacak. Onlar bize dediler ki Kazakistan ve Türkmenistan'a da gemi lâzım. Ben buna daha da sevindim. Çünkü dörde bölününce Rus'a daha az düşecek. Ben dedim ki, 3 ü Türk'e 1 i Rus'a düşüyor. O, 17 gemiyi aldım, daha sonra Kazakistan'a ve Türkmenistan'a vermediler. 85 bin kişilik Rus ordusunu ve deniz kuvvetlerini çıkardım. Ben dedim ki, bunları çıkartacağız ama bizi yıkacaklar. Ama biz çıkarmak zorundaydık, ülke başsız kalmayacak. Türkiye'ye dedim ki, kardeşim, buradan Rus çıktı. Ordunun bir hissesini koy buraya.. Bir ordu getir, bir gemi getir, ben veriyorum yaa.. Teklif ettim gelmediler. Beni mesuliyet duymayan siyasetçi gibi gördüler. Politikada mesuliyet duymuyor. Politikada ne mesuliyet gücüm var, ağırlığımı koydum hallettim, kurtardı gitti. Rus bundan sonra ne yapacak bana. Ecevit'in devrinde Kıbrıs'ı vurduk, ne yaptılar. Dünya bağırsın dursun. Şimdi 30 bin kişilik Türk Ordusu var, kim ne diyebilir.

Biz Türkiye'yle Kardeşiz

Bana diyorlar ki, Türkiye Büyükelçisi daima yanınızda, ben diyorum ki biz sizinle Amerika ile dost olmak istiyoruz, İngiliz'le de dost olmak istiyoruz. Ama Türkiye bizim kardeşimizdir. O başka bir sistemdir. Siz kardeşle dostluğu karıştırmayınız. Ben bir Polonyalı ile de dost olabilirim. Ama, Nijeryalı ile ben kardeş olamam, onun kanı başka benim kanım başka.. Şimdi bu benim kardeşim midir? Anadan bir doğmuşuz. Ne yapalım. Seninle bu nasıl olabilir? Bu meseleyi politika çözmez. Bu meseleyi millet çözecektir. Özü çözecek. Gelecek, gidecek, şirketini açacak, öz toprağıdır, öz yurdudur. Millettir o. Politikayı biz İngiltere ile yaparız. Türkiye ile ne politikası yapayım? Ben Türkiye'ye diyorum ki, gelin vizeyi kaldıralım, millet gitsin gelsin. Vize ne lâzım. Ankara uçsun, işini Bakü'de açsın. Bakü'den uçsun Ankara'ya varsın. Kaldıralım bunları. Diyorlar ki, bu zordur. Kardeşim, İngiliz, Fransız'la arada sınırı kaldırıyor da ayrı ayrı millet oldukları halde, biz niye kaldırmayalım. Biz öz milletimizle sınırlarımızı açtığımızda dünya mı dağılır?

-Türk Cumhuriyetleri ile aranız nasıl?

Elçibey- *Kardeşlik var. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin başkanları Moskova'dan çok korkuyorlar. Moskova'dan bir darbe yemek istemiyorlar.*

-Söz gelimi Azerbaycan'la, Özbekistan, Kazakistan yanıştığında Moskova rahatsızlık duyuyor mu?

Elçibey- *Duyuyor. Söz gelişi Moskova Nazarbayev'e diyor ki, ben seninle iyi geçineceğim. Sen, Azerbaycan Ermenistan meselesinde tarafsız kalacaksın. Onlar da tarafsız kalıyor. Mesela Asker Akayev'in, başı iyi pişirmiyor. Geliyor gidiyor Ermenistan'a diyor ki, "Türkler Ermeni soykırımı yapmıştır". Buna soruyorlar ki, kardeşim sen bunu niye yaptın, diyor, "Türkler o zaman Ermenileri kırmışlar". Yaa, yapma kardeşim, etme bunu sen.. Kafatasında onun Türk şuurunu yok. Yani korkak bir siyaset yürütüyorlar.*

-Sayın Cumhurbaşkanım, Azerbaycan'ın hâlâ yüzde 25 i işgal altında bu ne olacak. Ermeniler sık sık ateşkesi ihlâl ediyorlar.

Elçibey- *Ateşkesi Ermeniler bozmazlar. Çünkü onu Ermeniler koymadılar. Ateşkesi saklamış Amerika.. Rusya demiş ki, böyle dayansın. Öyle de dayanmış. Rusya sadece bir gösteri veriyor ki, burada Kosova'da Amerika'dan daha fazla taviz koparsın. Bu siyaset bir oyundur. Ermenilerin öyle gücü yetmez. Yani onu koymazlar. Azerbaycan'ın durumu bir yıldan sonra daha da iyileşecek. Yani Kosova problemi çözülecek. Uluslararası gündeme Kafkasya gelecektir. Yani Avrupa kendi problemini çözdükten sonra, bir problem kalıyor Arap aleminde Filistin meselesi o da çözülüyor. Şimdi sıra Kafkasya'ya gelecek. Dünyanın en gergin bölgelerinden birisi Kafkasya'dır. Cadı kazanı gibi. Burada üç dört prensip var. Bir burada gerginlik var, bu gerginliği gidermek lazım, ikincisi Avrasya dehlizini açmak. Bu dehliz açılmayınca Amerika Orta Asya'ya giremez. Almanya Orta Asya'ya giremez. Bu dehliz sabit olmalıdır, sakit olmalıdır. Ben Türkiye'yi kendi vatanım sayıyorum ve kendi iddiamı da kaldırıyorum. Diyorum ki, Türkiye sen bunu bunu yap. Aynı zamanda düşünüyorum ki Türkiye'nin de zorlukları var. Türkiye'nin de birçok problemleri var. Kosova problemi var. Kıbrıs problemi var, Kuzey Irak var. Bizim başımıza ne gelirse gelsin Türkiye'nin başını belaya sokmamalıyız. Türkiye bütün Türk dünyasının çirağıdır (ışığıdır). Biz uzun süre esarete yaşamışız, olsun, biz biraz daha ezilebiliriz, biraz daha dövülebiliriz. Ama Türkiye'nin başını belaya sokmayalım. Çünkü Türkiye büyük devletlerin kavgasına düşer. Ben Türkiye'deki devlet adamlarımıza söylemişem, eğer durum iyi değilse kendinizi Kafkasa sokup da perişan etmeyin. Benim sizden bir isteğim var, sizin imkânınız var. Batı Trakya, Kuzey Kıbrıs, Kuzey Irak'a yardım yapın. Onların sayısı azdır. Güçleri azdır. Siz bu sayısı az olanları orada desteklerseniz yeter, bizim gücümüz çoktur. 7 milyonuz bir defa dövüleceğiz. Bizim şimdi devletimiz var. Akademimiz var, kütüphanemiz var, ordumuz var artık. Dünyada tanınmışız. Bizi yutmak artık o kadar da kolay olmaz. Ama biraz eziyet çekeriz, dövüşürüz, dövüşelim. Milletın yolu bu, dövüşecek. Yani başınızı Kafkaslara sokup, girerseniz, çıkamazsınız. Girdiniz mi çıkmak olmaz. Kültürle ekonomiyle girersen başka.. Şimdi Anadolu Türkleri girmiş bütün Kafkas'a.. Her yerde Türkiye malları.. Rus'un malı girmiyor artık, okullar açılmış, Türkiye lisesi var, Atatürk lisesi var, falan falan. Bu cihetten doğrudur. Biz tabii olarak çalışıyoruz ki, Türkiye'yi Rusya ile karşı karşıya koymayalım. Biz burada ne yapabiliriz diye düşünüyoruz.*

Baku'de Atatürk Akademisi kurmalıyız

Derbent'te 50 bin nogay var. Onlardan adamları çağırıyoruz, televizyona çıkarıyoruz. Karaçaylar var. Bizde burada toparlayalım. Şimdi onlar Moskova'yı akıldan çıkarmışlar Baku'ye doğru yönelmişler. Çünkü burada kültür programları geçiriyor. Televizyonda bir şairleri çıkıyor. Çıkış eyliyor. Sesini dünyaya duyurmak için. Diyelim ki, Kazan Türkleri, Volga Türkleri, gelsinler burada okusunlar, eğitim alsınlar. Öyle plânlara çizdik parayı ayırdık, sonra bizi iktidardan devirdiler, öyle de kaldı. İnşallah tekrar iktidara gelirse onu yapacağız. Anadoludan ve diğer Türk ülkelerinden büyük âlimler getireceğiz. Biz iktidarımız döneminde demokrasi müddetinde öyle işler yaptık ki, partiler yarandı, matbuat yarandı. Bunlar demokrasinin önemli mekanizmaları.

-Lâtin alfabesi ne durumda?

Elçibey- *Latin alfabesi bizim için tarihî öneme sahip. Ama buna şimdi biraz mani oluyorlar yürümüyor. Ama halk başlamış kullanmaya. Ayrıca okullarda dokuzuncu sınıfa kadar hepsi lâtince öğreniyor. Bir müddet sonra artık, herkes tamamen lâtine geçilecek ve kril okuyabilmeyecek. Arapça'yı da okuyabilmeyecek. Kendisi mecbur olacak lâtinceye geçsin. Doğrusu ben bir harbi komutan değildim ki, dediğimi anında yaptırayım. Ne vakit bunu yerine getirmek olur? Altı aya bir yıla. Komutan diyor ki, 3 ayda bunu yapın. Yapılıyor. Ben diyemem bu kadar sürede yapın. Çünkü o güç bende yoktur. Atatürk söyler ve yapardı. Ben yapamam. Bizde kimi diyor demokrasiyi bozma, kimi diyor şöyle böyle..*

Ben iktidara geldiğimde birşey düşünüyordum. Özgür olabilmek için parayı değiştirmek lazım. Birinci olarak parayı biz eyledik. Manat koyduk ortaya. Herkes şaştı. Rusya üstümüze geldi, siz yapmayın, siz yaparsanız hepsi yapar. Dedik ki, yapacağız. Dediler o zaman ruble de burada kalsın. Rubleye Türkiye de izin veriyor. Ben dedim, ruble burada üç ay kalabilir. Ondan sonra çıkartacaksınız. Şimdiden bilin, 3 ay, ruble ile manat yan yana işledi, ondan sonra çıkardım Azerbaycan'ın öz parası olmalıydı. Onun için rubleyi kaldırdık. Kendi parası olmayan, memleket ve halk özgür olamaz. Şarttır bu. Kendi ordusu olmayan millet de özgür olamaz. Rusya bize diyor ki, hiçbir cumhuriyet ordu kurmuyor. Siz niye ordu kuruyorsunuz? Bir alay kurun, cumhurbaşkanının kendi alayı olsun. Dedim yok, bu bizim kendi işimizdir. Rus ordusunu da çıkardık. Bir memlekette başka bir ordu varsa o memleket özgür olamaz. Ben oturuyorum burada cumhurbaşkanıyım ordu Rusun ordusudur. Bu olmaz. Millet sokaklara çıkıyor bakıyor, caddelerde Rus ordusu var. Bu ülke hür olmaz, bu köledir, müstemlekedir. Ebülfez onları yaptı ona göre de belayı aldık. Ancak biz Rusya'nın o iradesini kırdık. Ondan sonra Rusya Elçibey'i çevirdi (Görevden uzaklaştırdı) ama Azerbaycan'a birşey yapamadı. Önemli olan budur. Bu konularda tereddüt ederseniz kaybedersiniz.

-Azerbaycan ordusunun durumu şimdi nasıldır?

Elçibey- *Azerbaycan ordusunda Türkiye'den gelmiş subaylarımız vardır. Ordumuzun, 30 bin kadari iyi eğitilmiştir. Ama, 30 bin yeterli değildir. Hiç olmazsa bu rakam yüz bin olmalıdır ki, Ermeni'den işgal altındaki topraklarımızı kurtaralım. Biz iktidara gelirse birinci plânda insanlarımızın ekonomik durumu düzelterek. Sosyale adalet olsun, ikinci plânımız askeri asker, orduyu ordu etmek. Muharebeye hazırlamak. Ermeniyle gidip harp edeceksin,*

memleketinin işgal altındaki topraklarını kurtaracaksın. Buna mutlaka gücümüz yetecek. Biz bu yüzelli yıldır Rus'un işgali altında olduğumuz için bizde asker psikolojisi ölmüş. Millet için, yurdun için öleceksin. Bunu yapmak zorundayız. Bana diyorlar ki, Elçibey insanları ölüme çağırıyor. Doğru, ölüme çağırıyorum. Vatan uğrunda bayrak uğrunda öleceksin, bunu yapmıyorsan zaten yaşamaya hakkın yok.

Rusya kendi kuyularını çalıştırsın.

Dıştan plân, plân, plân.. 1997 de Rusya'da, 41 bin kuyu çalışmıyordu. Sen kardeşim, 41 bin kuyunu çalıştıramıyorsun. Biz iki bin kuyuyu çalıştıramıyoruz. Sen git önce kendi kuyularını çalıştır, ondan sonra gel. Sonra, bu boru hattı niye buradan geçecek. Ben sana diyor muyum ki, Sibiry'a'dan çıkan petrolün borusu Azerbaycan'dan geçsin. Sen diyorsun ki, benim borum senden geçsin. Ben bunu anlamıyorum. Onun için beni devirdiler. Ama bu öyle gitmeyecek. Rusya'nın sistemi olmalı. Amerika bana diyor ki, "sen niye Rusya'yı istemiyorsun". Ben size söyleyeyim. Ben Rusya'yi istesem de istemesem de, o diyor ki, petrol boru hattı Kafkaslardan geçsin. Kuzey Kafkas'tan boru geçiyor Nevrosiske. Burada kimler yaşıyor. Şurada yaşayan insanlar, Çeçenler, Inguçlar, Avarlar, falanlar falanlar... Bunların problemi halledilmedi. Bunlar burayı mutlaka dağıtacaklar. Rusya önce oraları istikrarlı etsin, ondan sonra bu teklifleri getirsin. O zaman bu çeçen meselesi yok idi. Ben dedim ki, Çeçenler bir zaman meydana çıkacaklar, Rusya ile yüzyüze dayanacaklar. O zaman bu boru hatlarına kim teminat verecek, çeçen meselesi çıktıktan sonra, bana Amerikalılar dedilerki, sen nereden biliyordun, Çeçen meselesinin çıkacağını. Bu bölgenin istikrarını halletmeden, böyle birşey olamaz. Orada bir özgürlük davası var. Özgürlük davasını yürüten insanlar boruyu da patlatacak, başka eylemler de yapacak, kendisini de yakacak. Bunu önlemek mümkün değildir. Diyelim ki Çeçenistan'ı hallettiler, Dağıstan halklarınıninki kalır, Avarlarıninki kalır, İnğuçlarıninki kalır, Kıracağlarıninki kalır, Balkarlarıninki kalır, Çerkezlerininki kalır. Yaa kardeşim bunlar hallolmadan nasıl boru hattı buradan geçer. Dağdan geçen borudur. Bunu nasıl koruyacaksınız. Neft (petrol) aksın gitsin çöllere.. Bize göre boru hattı Türkiye'den geçmeli.. Azerbaycan 'la Türkiye arasında 45 kilometre kalıyor. Bu da, ya Ermenistan'dan geçecek, ya da Güney Azerbaycan'dan. Uluslararası kuruluşlara da 45 kilometrekareye de sen bak denilir. Gerisine Türkiye ile biz bakacağız. Biz boruyu yine oradan geçireceğiz.

- Türkiye'deki kardeşlerinize bir mesajınız var mı?

Elçibey- *Türkiye bana öyle geliyor ki, Kosova, Arnavut meselesinde büyük eziyetler çekti. Büyük gayretler gösterdi. Burada da büyük uğurlar kazandı. Büyük uğurlar olacaktır. Bana öyle geliyor ki, şundan sonra Türkiye'nin Avrupa'da öyle büyük bir millî problemi kalmıyor. Milli problem doğuda kalıyor. Bu da Kuzey Irak'tır. Güney Azerbaycan'dır. Öbürü de Kafkaslar'dır. Burada yaşayan Türk Etnoslarının durumu, uzun müstemelececilik ve diktatörlükler altında ağırlaşmıştır. Şimdi bu halkların bu etnosların, kendi mukadderatını halletme zamanı gelmiştir. Buna doğru yöneliş siyaseti kurulmalıdır. Biz inanıyoruz ki, Türkiye'nin çok büyük harbi gücü vardır. Potansiyeli çok güçlüdür. Millî ordumuz vardır. Güçlü ordumuz vardır. Türkiye'ye zarar verecek bir ülke yoktur. Yani gücü yetmez. Gücü yetecek bir ülke yoktur. Siyasetin, ekonominin, kültürün, yeniden güçlendirilmesi lâzımdır. Türkiye'nin büyük başarıları var. Milletimizin büyük başarıları var. Çok ümitle bakıyorum ki, yakın 5-10 yıl içerisinde Türkiye dünyanın en büyük devletlerinden biri olacaktır. Dünya siyasetine yön*

verecek devletlerden birisi olacaktır. İnşallah da 260-270 milyon Türk insanı da iç içe olursa, yan yana olursa Türkler 10 yıldan 15 yıldan sonra dünyaya sözünü söyleyecekler. Dünya Türksüz davranabilmeyecek. Türkün sözü olmadan dünya kendi başına yaşayıp olmayacaktır. Türkün sözüyle hesaplaşacaktır.

Kardaşlık Dergisi -7, Temmuz-Eylül 2000

Faruk ASLAN

TÜRKİYE İLE BİRLEŞMELİYİZ

Azerbaycan'ın eski Cumhurbaşkanı ve Azerbaycan Halk Cephesi Partisi (AHCP) Genel Başkanı Ebulfeyz Elçibey Zaman'a verdiği son röportajında, ülkesindeki ve bölgedeki gelişmeleri değerlendirdi. **'Bunları birinin açıkça söylemesi gerek.'** diyerek, her zamanki açık üslûbunu sürdüren Elçibey, **Türkiye ve Azerbaycan'ın sınırları kaldırarak konfederasyona gitmeleri gerektiğini söyledi.**

Soru: Azerbaycan Halk Cephesi liderliğiniz bir bağımsızlık hareketi olarak başladı. Amacına ulaştı, önce iktidar sonra parti oldu. İçinden birçok parti çıktı; aynı çizgideki bu partiler neden birleşmiyor?

Elçibey: Bu tabii bir süreçtir. Azerbaycan için bir şeyler isteyen milliyetçi milyonlar bir araya toplanarak bağımsızlık için mücadele etti. Bağımsızlığımızı kazandıktan sonra devlet kurmak için iktidar olmak gerekiyordu.

Halk Partisi, eğer tek parti olarak kalsaydı buna izin vermezdim. O zaman yine Komünist Parti'nin yerine oturmuş olur, tek hakimiyetlik devam ederdi. Demokrasi, çok partililikten başlar. İnsanlar niye böyle bakıyor? Aynı çizgide birçok partinin çıkması, bunların birbiri arasındaki ihtilafları, tartışmaları gayet normaldir. ABD'de esasen 30'a yakın parti vardır; bunların ikisi öndedir. Rusya'da da 6'dan fazla Komünist parti var; niye birleşmiyorlar? Kim bilir, Azerbaycan'da da zaman gelecek iki parti kalacak. Toplumun tabii akışını kimse engelleyemez, kendisi hareket eder, içinden liderler çıkarır.

Soru: İktidarınızın kısa sürmesini nasıl izah ediyorsunuz? Peşinizden koşan milyonlar siz yıkılırken neden arkanızda değildi?

Elçibey: Ben yıkılacağımı biliyordum. Rus askerini Azerbaycan'dan çıkardığım gün arkadaşlarıma dedim ki, benim artık iktidarda kalacağıma inanmayın. Rus KGB'si bizi yıktı. Rus ve İran istihbaratı ortak çalıştı; 100 milyon dolarlık bütçeleri vardı. Azerbaycan'dan Rus askerini kovmaya muvaffak oldum. Evet, kovdum onları, 'çık git' dedim. Tam 75 bin Rus askeri vardı.

Kafkasya'da Bakü, Rus askerî üslerinin merkeziydi. Gence'de hava komando tugayı vardı ki, bir günde Azerbaycan'ı işgal edebilirdi. Kolay olmadı. Hadi şimdi çıkartın Rus askerini bir yerden de görelim. Çıkıyorlar. Ne Gürcistan'dan ne Tacikistan'dan. Bunun sistemi var. Rus ordusu karışık milletlerden oluşmuştu. Ordunun yüzde 60'ı Rus'tu. Bunların içinde birbiri ile geçinemeyen Ukraynalılar da vardı. Nahcivan'da sınırı koruyan Rus askerinin asıl görevi Türkiye'de casusluk yapmaktı. Operasyonlar yapıyor, Anadolu'da türlü türlü işler görüyorlardı. Rus askerini göndermekle Türkiye'yi de kurtardık.

Soru: Gence isyanını bastırmak yerine neden Keleki'ye, köyünüze gittiniz; Türkiye neden sizi desteklemedi?

Elçibey: İsyancı Albay Suret Hüseyinov Bakü'ye yürüdüğünde kardeş kanı dökülmesini istemediğim için Keleki'ye gittim. Hüseyinov, Karabağ'da savaşıyordu, başarılar kazanmıştı, askerî çevrelerin telkiniyle ona kahramanlık ünvanı verdim. Keleki'den iki gün önce Ankara'da ağırlandığım yalandır; bir ay sonra Türkiye'den maslahat almaya gittiğim de doğru değil. Bir halk, mücadelesini kendi yapmalıdır. Türkiye'nin başını niye buraya sokalım ki? Türkiye, diplomatik açıdan bizi desteklesin sağol deriz. Yeterli destek oldu, olmadı tartışması abestir; yeterli ifadesinin sınırı yoktur.

Soru: Azerbaycan halen Rus tehdidi altında bulunuyor. Bakü-Ceyhan projesi bu riski artırıyor. Azerbaycan ile Türkiye arasında nasıl bir ilişki hayal ediyorsunuz?

Elçibey: Bir kere Türkiye ile Azerbaycan arasında vize olmasını kabul edemiyorum. Vize kalkmalı. İki tarafta da çıkartılan bürokratik engeller yüzünden ilişkilerimiz istediğimiz noktada değil. Türkiye ile Azerbaycan konfederasyona gitmeli, birleşmeli. Sınırları kaldırmalıyız. İki ülkenin vatandaşları serbestçe çalışabilmeli. Bakü-Ceyhan hattının yapılmasını Rusya hazmedemiyor. Azerbaycan'ın petrolü var, dışarı satamıyor. Biz kardeş Türkiye ile petrolümüzü paylaşmak isteriz. Türkiye ve Azerbaycan arasında askerî işbirliği Rusya ile Ermenistan arasında olan seviyeye çıkartılmalı. Saldırmazlık anlaşması, Rusya'nın Azerbaycan'a müdahale imkânlarını ortadan kaldırır. TSK ve NATO Azerbaycan'da askerî üslerini kurmalı. Azerbaycan NATO üyesi olmalı. Azerî ordusu en modern silahlarla donatılmalı. İki ülkenin halkı birdir, aynı duygu ve düşüncelere sahiptir. Türkiye'yi vatanım kabul ediyorum. Ben Atatürk'ün askeriyim.

İran liberalleşecek

Soru: Karabağ sorununa nasıl çözüm bulunabilir?

Elçibey: Kanla verilen toprak ancak kanla alınabilir.

AGİT, yıllardır diplomatik oyunlarla bizi oyalıyor. Kadim toprağımız Karabağ'ın masada satılmasına gözyummayız. Bunun için 239 teşkilatı birleştirerek Millî Mukavamet Hareketi'ni kurduk. Bunun amacı, halkımızı psikolojik olarak muhtemel bir savaşa hazırlamaktır, siyasî bir maksadı yoktur. Kafkasya'da ikinci Ermeni devleti kurulmaya çalışılıyor Ermenistan zaten Rusya'nın oyuncağı, maşası. Dünyada bir milletin yan yana iki devlet kurduğu görülmemiştir. Bu oyun tutmayacak. Ermenilere, Karabağ'da ancak kültürel özerklik verilebilir.

Soru: Son dönemlerde İran'daki Azerî Türkleri için çalışmalarınızı hızlandırdınız. İran, 21. yüzyılda nasıl bir değişim geçirecek?

Elçibey: Dünyanın değişik ülkelerinde yaşayan 40 milyon Azeri Türkü'nün hiçbir yerde kaydı yok. Ne BM'de ne de İKÖ'de. Ortada bir vurdumduymazlık var, bunu ortadan kaldırmaya çalışıyoruz. Türk folklor ve kültürünü korumak benim görevimdir. Asimilasyon politikalarına rağmen İran'daki Türkler, Türklük şuurunu yitirmedi. Tahran rejiminin dışladığı çoğu entelektüel 4 milyon Türk, değişik ülkelere dağıldı. İran'da bir grup kültürel özerklikten yana. Bir kısmı ise bağımsızlık istiyor. Güney Azerbaycan hareketi geçtiğimiz yüzyılda üç defa kanlı biçimde bastırıldı. İran'da da bir çeşit KGB rejimi var. Rus sistemi nasıl çöktüyse insan fitratı

ile uyuşmayan bu baskı rejimi de son bulacaktır. ABD de İran'daki rejimi yıkmak değil yumuşatmak, liberalleştirmek istiyor. İranlılar da demokratik dünyanın dışında kalamayacaklarını anlamaya başladılar. Sovyetler Birliği dağılacak dediğimde bana deli gözüyle bakıyorlardı. Şimdi de İran'daki sistem liberalleşecek, Azerî Türkleri demokratik haklarını elde edecekler diyorum.

Zaman Gazetesi. 23.08.2000

Ayhan KATIRCIKARA

ELÇİBEY'İN TALEBELERİ EBÜLFEZ'İN YOLUNDA

Rahmetli Ebulfez Elçibey ile son görüşmem bundan birkaç ay önce Sheraton Oteli'nde oldu. Nisan ortalarıydı.Yine tedavi için gelmişti. Ancak yoğun bir trafiği vardı. Çok sağlıklı görünüyordu. Hiç kimseye tedavisine ilişkin, sağlık sorunlarıyla alakalı bir serzenişte bulunmuyordu. Güçlü ve iddialıydı memleket meselelerinde.

Bugün gibi hatırlıyorum. Belgeleri de arşivimde mevcut. Anlatmaya başladı sordukça:

Son Röportajı:

-Azerbaycan üç ayak üzerinde durabilir. Başka yolu da yok. Birincisi Türklüğümüz, sonra demokrasi ve dinimiz islâm. Biri yara alsa sallanırız.

-Mücadelenizin özeti bu mu?

-Evet. Bizim bütün gayretimiz bu. Kasımda seçim var. 39 parti seçime giriyor. Halk Cephesi iddialı. Çünkü ülkemde ciddî sorunlar yaşanıyor.

-Nedir, çözümlenmesi acil olan sorunları Azerbaycan'ın?

-Ülkemde işsizlik, ekonomik kriz had safhada Milyonlarca insan başta Türkiye olmak üzere Ukrayna ve Rusya'ya göçtü iş bulmak ümidiyle. Kaçkınlarımız perişan. Yönetim demokratik atılımı gerçekleştiremedi.

-Azerbaycan demokrasiye hazır mı? Bir geçiş süresi olsa deniyor?

-Azerbaycan'ın alt yapısı, kaynakları, kadrosu demokratik atılım yapmaya hazır. Çağ yakalamaya hazır. Benim dönemimde bazı hatalarım oldu. Olmadı değil. Ancak tecrübe kazandık. Demokrasiyi gerektiği gibi uygulayacağız.

Elçibey rahatsızdı ciddi ciddi. Prostat kanserinden söz etmiyordu ama Rusya'nın yayılmacılığından, Kafkasya'daki gerilimden ve istikrarsızlıktan yakınıyordu. Bağımsız devletler topluluğu'nun da Rusya'nın liderliğinde bir yeni SSCB oluşumuna dikkat çekiyordu.

-Peki ne yapmalı bölgede?

-Türk Cumhuriyetleri daha sıkı işbirliği yapmalı. Bütün bu ülkeler Türkiye ile daha yakın ilişkiler kurmalı. Bunlar bölge ve dünya barışını etkileyebilecek güçte oluşumlar, gelişmeler.

Hasta hasta New York'taki Türk Yürüyüşünde en önde gördük Elçibey'i. Yanında da Kırmılı lider Mustafa Cemil Kırımoğlu. Gururla yürüdü Türk Bayrakları altında. Hem de Mayıs 2000 de

Elçibey'i hep duydum. Çalışmalarını öğrendim. Ancak ilk tanışmamız Nisan 1992 de oldu. Kominist rejim zamanında bile özgürlüğün sesi olarak defalarca zindanlara atılan Elçibey, bu defa Halk Cephesi'nin lideriydi. Seçimlere katılıyordu. Genel Merkez de şimdiki Türkiye Büyükelçiliğinin tam karşısındaydı. Röportajlar yaptım. Kendisinin bir tarihçi, siyasetin ise zor ve yaman olduğunu özellikle vurguladı. Gönlü hep tarihçilikten yanaydı. Hinoğlu hinliği, Bizans oyunlarını bilmiyordu. Tenezzül de etmiyordu mertliğinden.

Son Kominist Devlet Başkanı Ayaz Muttalibov Moskova'ya kaçınca boşalan Cumhurbaşkanlığı seçiminde % 54.9 oy aldı. Oy ile birlikte bir geçiş dönemi ülkenin, yığınla birikmiş sorunlarını üslendi...

Azerbaycan'ın İman Dâvası

Doğduğu Keleki köyü'nde sürgün hayatı yaşadı. İmkânsızlıklarla mücadelede galip geldi. Yeniden Halk Cephesi Lideri olarak mücadeleye başladı. Kasım seçimlerine hazırlanıyordu ki o menhus hastalık kendisinin gölgesi oldu, bırakmadı...

Ömrünü Türk Dünyası için veren, "millî azadlık hareketi"nin lideri, öncüsü Elçibey'in mücadelesini talebeleri bıraktığı yerden sürdürecektir. İnan olsun. Rahmet olsun. Mekânı cennet olsun, Azerbaycan'ın iman dâvası devam edecek...

Türkiye Gazetesi, 23.08.2000

Muhammet KUTLU

"AZERBAJCAN'LA TÜRKİYE ARASINDAKİ SINIRLARI KALDIRACAĞIZ"

Tedavi gördüğü Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde (GATA) geçen hafta içinde vefat eden Azerbaycan'ın eski Cumhurbaşkanı ve Azerbaycan Halk Cephesi Lideri Ebulfez Elçibey'in Türkiye'ye gelişinden bir süre önce verdiği son röportajında çarpıcı iddialarda bulunduğu ortaya çıktı. Bu arada Elçibey'in en büyük hayalinin Türkiye ile Azerbaycan arasında sınırları kaldırmak olduğu da anlaşıldı.

İHA'nın ortaya çıkardığı son röportajında Azerbaycan eski Cumhurbaşkanı Ebulfez Elçibey, siyasî mücadelesinin bir kritiğini yapıyor ve adeta geride kalanlara bir vasiyette bulunuyor. Azerbaycan Halk Cephesi Merkez Binası'nda gazeteci Ayşe Sadak ile yaptığı röportajda Ebulfez Elçibey, Türk ve dünya kamuoyunun merak ettiği pek çok konuda açık yüreklilikle açıklamalarda bulunuyor.

Ebulfez Elçibey, en büyük arzusunu söyleşi sırasında bağımsız Azerbaycan'ın hür ve demokratik bir ülke olması şeklinde açıklıyor. Azerbaycan ile Türkiye arasında sınırların kaldırılması gerektiğini savunan Elçibey, **"18 Arap ülkesi bir teşkilatta birleşir. Avrupa Birliği ülkeleri Almanya, Fransa sınırlarını kaldırmış ama Türkler biraraya gelse olay oluyor. Neden Türkler de birlik olmasın?"** görüşlerini dile getirdi.

Azerbaycan'ın demokratikleşmesini dış güçlerin istemediğine işaret eden eski Cumhurbaşkanı Elçibey, **"Azerbaycan demokratikleşmede hızlı gitmiyor. Demokratikleşmede en önemli engeller, Rusya ve İran'dır. Bu ülkeler ellerini bizim ülkemizden çekmezler"** iddiasında bulundu.

Kasım ayında yapılacak genel seçimler için muhalefet partilerini kendisinin biraraya getirdiğini vurgulayan Elçibey, muhalefet partisi liderlerinin ilk tur seçimlere kendi partileri adına girmesi, ikinci turda ise en çok oy alanın etrafında birleşmesi gerektiği görüşünü savunduğunu kaydetti.

Bakü-Ceyhan Petrol boru hattı projesini kendisinin ortaya attığını ifade eden Ebulfez Elçibey, **"Görevden ayrılmak zorunda kalmasaydım, proje çoktan hayata geçirilmiş olacaktı"** dedi. Azerbaycan eski Cumhurbaşkanı Elçibey, **"Bakü-Ceyhan'da petrol Azerbaycan'ın ve Türkiye, Gürcistan, Azerbaycan, ABD, İngiltere ile anlaşmış ama Rusya izin vermiyor. Boru kendi memleketinden geçsin, anahtarı kendi elinde olsun istiyor. Fakat bu iş de Rusya'nın elinden çıkacaktır. Ben iktidarda olsaydım, Rusya boru buradan geçsin diyemezdi, sözünü bile edemezdi."** şeklinde konuştu. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in yeterli kararlılıkta olmadığını öne süren Elçibey, Aliyev'i esir politikası uygulamakla suçladı. Rus askerlerinin Azerbaycan'dan çıkarılması için yaptığı görüşmelere de değinen Ebulfez Elçibey, **"Yeltsin 'olmaz' dedi. Ben de, sen Cumhurbaşkanıysan ben de Cumhurbaşkanıyım. Ben Moskova'da asker bulunduruyor muyum? Sen de, Bakü'de bulunduramazsın. Rus askeri Azerbaycan'dan çıkacak dedim. Şimdi bana, 'Politikacı olsaydı, Rus askerini çıkarmasaydı hâlâ iktidardaydı' diyorlar"** şeklinde yorum yaptı. Halk Cephesi Lideri

Ebulfeyz Elçibey, **"Rus askerlerini ülkesinden çıkaran ilk cumhuriyet Azerbaycan'dı. Ben Rus askerlerini çıkardığım zaman, Ruslar'ın beni devireceğini biliyordum"** dedi. Suret Hüseyinov'un başlattığı ve iktidardan uzaklaşmasıyla sonuçlanan ayaklanmaya değinen ve bugüne kadar gün ışığına çıkmamış bilgiler veren Elçibey, **"Ben Aliyev'e gel iç savaşı önleyelim dedim. O da kabul etti ama yaklaşık bir ay sonra kendi iktidara gelmek için ortamı karıştırmaya başladı. Siyaset, millî töre ve ahlâkın süzgecinden geçmelidir. Böyle olmazsa, 3-5 yıl iktidar olabilirsiniz ama sonunda yıkılırsınız"** şeklinde konuştu. Konuyla ilgili çarpıcı bir iddiayı daha ortaya atan Elçibey, **"Aliyev'e güvenmem için Türkiye'den güvence verildi. 'Aliyev'e güvenebilirsiniz. Bakü'de sana çok yardımcı olur' diye görüş geldi. Çok üst düzey yetkililerden geldi bu görüş. Aliyev onlara 'Bakü'de olursam Elçibey'e daha çok yardımcı olurum demiş"** sözleriyle gündemi sarsacak bir tartışmayı da ateşledi.

Kendisinin ve zamanın Meclis Başkanı İsa Kamber'in kaçtığı iddialarının Haydar Aliyev'in propogandası olduğunu ileri süren Elçibey, **"Bakü'den ayrılmasaydım sonumuz Gürcistan ve Afganistan gibi olurdu. Bütün adamlarıma, Baku'deki görevlerinizi, yetkilerinizi terkedin. Bir süre çekileceğiz dedim"** diye konuştu. Kendi iktidarı döneminde Ermeniler'den iki bölgenin kurtarıldığını, bir bölgenin ise kaybedildiğini kaydeden Elçibey, **"Aliyev geldi, 3 ay içinde 6 bölgeyi birden Ermeniler'e verdi. Kim daha iyi?"** sorusunu yöneltti.

Ankara (İHA)-27.08.2000

AZERBAJCAN CUMHURBAŞKANI EBÜLFEZ ELÇİBEY'İN TBMM'DEKİ KONUŞMASI

Sayın Büyük Millet Meclisi'nin Başkanı, Sayın Başbakan Süleyman Demirel, Sayın Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü Bey, sayın parlamenterler, sayın muhalefet partisi üyeleri, bütün kardeşlerim, sayın hanımlar , sayın beyler; kendimi çok mutlu sayıyorum. Uzun, büyük, ağır yol geçmiş ve Türk Milletini özgürlüğe kavuşturmuş Mecliste çıkış etmek, tabii olarak çok ağırdır, benim için zordur ve siyasî mücadelede berkimiş, siyasî mücadelede yetişmiş parlamenterler karşısında çıkış yapmak benim için çok zor bir iştir. Eğer kusurlarım olursa, o kusurlarımı bağışlarsınız, benim suçumdan kesersiniz. (Alkışlar)

Memleket o kadar güzel, Anadolu o kadar şerefli, onun insanları o kadar yücedir ki, bu memlekete girerken de, bu memleketten çıkarken de her bir şey tazim talep eder, her bir şey baş eğmek, her bir şey kös bakmak talep eder. ("Bravo" sesleri, alkışlar)

Arkadaşların bir kısmı bilir ki, demokrasi uğrunda mücadele yapan insanları, bu mücadeleyi Azerbaycan'da Azerbaycan Halk Cephesi başlattı ve onu yürütüyor. Ancak, bu demokrasiyi yürütmekle beraber, bizim idealimiz budur merhum Muhammet Emin Resulzâde'nin koyduğu idealdir. Birincisi Türklük, kendini derk etmek; bir milletin kendini derk etmesidir. Bizim bayrağımızdaki yukarıda olan mavi renk onu temsil eder. ("Bravo" sesleri, alkışlar)

Bu temsilden de dolayı, bu memlekete girerken bir Sultan Mehmet Fatih yâda düşür, bir Avrupa'yı dayandırıp da Türk hakkını dünyaya bildiren Konstantinopolis'i fetheden insan yâda düşür; baş eğmemek mümkün değil. (Alkışlar)

Ne mutlu ki, Hazreti Peygamberimiz buyurmuştur ki, "Kim onu fethedecekse, hoş onun haline, Tanrı onu sever." Yani, Tanrı Fatih'i sevmiş de o fethi ona vermiş. ("Bravo" sesleri, alkışlar)

Zaman zaman keşkelmiş de dünyanın bir şark siyaseti olmuş, doğu siyaseti olmuş, dört yüz yıl, bütün dünya, Osmanlı İmparatorluğu'nu çöktürmeye çalışmıştır. Tabii olarak, Türk Milleti bundan da çıkış yolu tapmış. İndi, istiyorsunuz cumhuriyet kuracağız, cumhuriyet yapacağız ve demokrasiyi yürüteceğiz. Büyük Mustafa Kemal'in başçılığı altında kurulan bu cumhuriyet bu gün çeşlenmekte, bugün yükselmekte, bugün Türk'ün sesini, kendi sesini, Anadolu'nun sesini, tarihin sesini dünyaya duyurmaktadır. Bu mutluluk içerisinde yaşıyoruz, bu mutluluk içerisinde dolanıyoruz. (Alkışlar)

Sayın beyler, bayanlar, ne mutlu ki, bugün Türkiye'nin karşısında büyük yollar açılmaktadır. Bugün Türkiye, dünyaya sesini duyuran büyük, güçlü bir memlekete çevrilmiştir. Koskocaman bir Rus İmparatorluğu, kırmızı Rus komünizmi çöktü ve dağılmakta. Onun içerisinde yaşayan gayri milletler, o cümleden de Ukraynalılar, o cümleden de Moldavalılar, Latviyalılar, Litvalılar ve o cümleden de orada yaşayan Müselmanlar ve gayri Türk milletleri öz özgürlükleri uğrunda mübariziye ve mücadeleye başlamıştır. İnşallah da Ortaçağ'ın kalması olan böyle imparatorluklardan, buna benzer devletlerden bir ikisi kalır, onlar da çökerler. Yani bir Çin de vardır, bin falan da vardır... (Alkışlar) İnsan hakları, demokrasi uğrunda kendi, talihini, millî talihini elde etmek isteyen milletler ayağa kalkmıştır. İnşallah da bunlar özgür

olacaklardır. Tabii olarak, hele dünyada Türk bayrakları sırasına gelmemiş ve bugün doğulmakta olan bayraklar, sancaklar doğulacaktır; o Sibiryadan, o Çin'den, o Hindistan'dan. (Alkışlar) Bu ağır, bu zor, ancak bu şerefli tarih devrinde Türk dünyası, bir gayrı başka Müselman kardeşlerimiz, imparatorluklardan özgürlük alacaklar ve kendi hayatlarını kuracaklar.

Biz bugün daha çok mutluyuz ki, Türkiye demokrasisini yürütmekle, Avrupa'ya çıkmış, Doğu'ya bir numune olmaktadır. Biz mücadeleye başlarken de bu meseleyi koymuştuk ve benden de sorduklarında ki, "ne yapacaksınız" Dedim; hele ilkin yolumuz Mustafa Kemal'in yoludur, sonra da devletimizi kuracağız. (Alkışlar)

Bundan iki gün önce dediğim sözü bir de burada tekrarlamak istiyorum. "Çağdaş bir cumhuriyet kurmak, insanlara insan kimi yaşamak, öz hakkını almak kimi yaşamak demektir" diyen Büyük Mustafa Kemal, bugünleri düşünmüş ki, yani gelecekte Türkler kendi an'anelerine, kendi geleneklerine, kendi duygularına uygun, kendi benliklerine uygun da devletler kuracaklar, vallahi bizim ruhumuza, bizim en güzel kuracağımız devlet, demokrasi devletidir. Demokrasi, Türk'ün ruhunun içerisinde. (Alkışlar)

Tarihe de bakalım, dünyada kuldarlık devletleri olmuş, falan devletler olmuş, ne bileyim ne devletler olmuş da; ama Türkler de bundan geçmişler. Bakalım da, Türkler'de tarih kitaplarında yazarlar, bundan bin yıl önce, bundan ikibin yıl önce Türklerin kurduğu devletler ne olmuştur ki, böyle yürümüş böyle dünyaya çıkabilmişler? Orada bir şey vardır: Harbi demokrasi, yani, bütün dünya meseleyi ordu üstüne kurmağına bakmayarak, Türkler orduyu da demokrasi esasında kurmuşlar "Sağda oturan sağ beyler, solda oturan sol beyler, ortadaki inağlar; benim sözüm size bu, duralım, yürüyelim, hakkımızı alalım" demişler. (Alkışlar)

Biz, yani bu demokrasiden, bu geleneklerden gelen milletiz. İnşallah da koskocaman imparatorluklar dağıldıktan sonra bütün Türk halkları bu demokrasiyle yürüyecektir. Avrupa ve Asya'yı birleştiren Anadolu Türklüğü bu meselede bir numune olacaktır, bir görk olacaktır; bunu danma olmaz, yani Şark'ın, Doğu'nun bir geleneğı vardır. Tıpkı da olarak Fransa'daki demokrasiyi götürüp kimse eğer tatbik ederse, yanılırlar. Kimse de götürüp de bir Amerikan hayat tarzını da bu Azerbaycan'a veyahut da diyelim Orta Asya'ya salarsa, yanışı olur. Milletın aneleri vardır. Gelenekleri vardır, bunların hepsi göz önüne alınmalıdır. Biz de onu edeceğiz. (Alkışlar)

Sayın beyler, sayın siyaset insanları, sayın büyük erler; huzurunuzda cesaretle konuştuğuma göre özür dilerim, bu bir mücadeledir, biz bu yolda öğreniriz; inşallah parlamento meselelerini de Türkiye'den aksedeceğiz. İnşallah sizlerle gen gen görüşeceğiz, bol bol görüşeceğiz, kucaklaşacağız ve bir sıra meselelerde, tabii olarak, sizi bir kardeş gibi, sizden nasihatler umacağız ve gelecekte de fikrimiz vardır, eğer biz de özgür olursak, bu özgürlüğümüzde teç dayanıp durmayacağız, özgür olmak uğrunda mücadele yapan bütün Türk Müslüman dünyasına elimizden geleni edeceğiz, bir asker gibi onlara koşacağız. Çok sağ olun, çok minnettarım. (Ayakta alkışlar)

BAŞKAN - Azerbaycan Cumhurbaşkanı Sayın Elçibey'e teşekkür ederiz.

T.B.M.M. 26.06.1992

ELÇİBEY ÜZERİNE KONUŞMALAR

Ahmet KABAKLI

TURAN YAZGAN'LA MÜLÂKAT (ELÇİBEY HAKKINDA)

Ankara'nın bir hastanesinde ruhunu teslim eden, Azerbaycan'ın şerefi, Türkiye sevdalısı ve Türk dünyasının, İsa Yusuf Alptekin'le birlikte en büyük liderlerinden olan (Azerbaycan'ın sayın Aliyev'den önceki Cumhurbaşkanı) merhum Ebulfez Eiçibey'i geçen hafta garip vefasızlık acıları ile vatanına uğurlamıştık.

Merhum, defnedileli haftayı geçiyor. Ben de ölümünün ilk cuma'sında, kardeşim Ömer ve öğrencilerimle birlikte mübarek Süleymaniyyeye gittim. Orada dualar arasında düşündüm.

Eiçibey'i bütün Türk dünyasına aşinalığı dolayısıyla en iyi tanıyan ve seven, şüphesiz **Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Başkanı Prof. Turhan YAZGAN beydir**. Avrasya'nın bir çok kültür temellerinde taşı olan sevgili Turhan, elbette, kendine yakışır tarzda bu eşsiz liderin, Bakü'de karşılanma, gömülme törenlerinde de bulunmuştu. Cenazeye Prof. Enis Öksüz ve Prof Abdülhalûk Çay'dan başka bakanlar ve milletvekilleri de katılmış. Azerbaycanımızı ilk defa Ruslar'dan kurtardığı için asla yüzünü güldürmedikleri "Elçibey"i, asıl onun yakın dostu Turhan Yazgan'dan dinleyelim" dedim. Türk Edebiyatı Vakfı'ndan Ahmet Derindere ve Halit Baykal'la birlikte Türk Dünyası Vakfı'na gittik. Aşağıdaki kısa mülakat işte böylece yapıldı.

Soru: Elçibey'in Türkiye'de vefatından sonra Azerbaycan'a aynı uçakta mı gittiniz?

Cevap: Yok canım! Esasen çok beklettikleri resmî araca binmedim. Bir Azerî uçağından rica ile yer bulup, merhumu, dönüş alanında saatlerce bekledim. Esasen cenaze Türkiye'den adeta kaçırılır gibi Bakü'ye götürüldü. Cenazeyi taşıyan uçak geciktirilerek 20.30 da havaalanına indirildi.

Soru: Cenaze getirilince halkın tutumları nasıl oldu? Kalabalıkta heyecan nasıldı?

Cevap: Havaalanına geç saatlerde varılmasına rağmen, büyük bir kalabalık merhum liderlerini bekliyordu. Havaalanı dışında da binlerce halk vardı. Neyse cenazeyi alıp Ebulfez'in evine gittik. Evin çevresindeki sokakların hepsi adeta kuşatılmışcasına doluydu. Polis kordonlarına rağmen insanlar asla uyumuyor, ayrılmıyor ve ağlıyorlardı.

Soru: O gece neler yapıldı hep evinde mi kaldınız?

Cevap: O gece yas evinde dualar okundu. Evin önünde bin kişilik bir çadır kurulmuştu. İnsanlar sıra ile çadıra girip çıkarak sabaha kadar duaya devam ettiler, yaslar tuttular; ağıtlar yaktılar.

Soru: Cenaze gününe gelelim?

Cevap: Tören plâna göre ertesi günü saat 11 de idi. Cenaze binlerce insanın elleri üzerinde İlimler Akademisine getirildi. Çevrede sıkı güvenlik tedbirleri alınmıştı. Ayrıca tabutun merhumun partisi olan Halk Cephesi binasından Azatlık Meydanı'na geçmesine müsaade edilmemişti.

Soru: Bu arada Bakü Halkının tezahüratları, heyecanları, matemleri ne âlemdeydi?

Cevap: Birçok acıklı sesleri, sloganlar halinde yüksek seslerle yol boyunca tekrarlandı:

"Elçibey bizi affet!"

"Elçibeyler ölmez, vatan bölünmez."

"Katmerli Tarihî düşman kalles Ermeni'ye hayat yok."

Tören salonuna 3.5 saatte gelebildik. Binanın içi ve dışı gözü yaşlı binlerce insan, çocuklar ve öğrencilerle dopdolu idi.

Haydar Aliyev tören salonuna girdi. Burada da "En büyük Elçibey, başka büyük yok" sloganları çınlatıldı. Şair ve milletvekili Sâbir Rüstemhanlı öfkeli halkı teskin etti. Saygı duruşundan sonra konuşmalar yapıldı. Abdülhalûk Çay dostumuz da söz aldı. Halk O'nu yaşasın Türkler diye alkışladı.

Soru: Ben bilhassa senin konuşmanı merak ediyorum Turhancığım?

Cevap: Ben de çok samimi bir şekilde: "Elçibey Türklük şuurunu uyandıran, burada millî orduyu kuran, istiklâl bayrağını kaldıran, Ruslar'ı vatandan defeden, millî parayı basan büyük insandır. Türk Asemblesi'nin ittifak ile seçilmiş yegâne başkanı Elçibey'dir, dedim. Elçibey'i İlimler Akademisi'nin çatısı altına sığdıramazsınız. O bütün Türk Dünyasının bilgili, faziletli kahramanıdır" diye konuştum. Tabii ne kadar övsem azdı. Onu seven alkışlarsa saatlerce sürdü.

Soru: Yakından tanıdığınız Elçibey'in insanî üstünlüğü hakkında ne düşünüyorsunuz?

Cevap: Birinci değeri bence insan-ı kâmil oluşudur. Nâzik, kibar, efendi ve samimi bir Türk oğlu idi. Dost olarak da ona bütün varlığını güvenebilirdiniz. Yapıcı yönetici şahsiyetine de ben gönülden hayranım.

Soru: Azerbaycan'a çok mühim ufuklar açtığını seziyorum. Bu konuyu biraz açıklar mısınız?

Cevap: Azerbaycan halkı Elçibey sayesinde istiklâl ve hürriyete kavuşup o aşkı tatmıştır. Onun himmetiyle Azerî kardeşlerimiz kendi yurtlarında bağımsızlık ve efendi olmak şansını kazanmış, Sovyetler'den kurtararak bu yurdu bağımsızlığına kavuşturan odur.

Soru: Bu millî kurtuluş savaşını vermek mücadelesi içinde Elçibey'i en fazla sıkın şeyler nelerdi?

Cevap: Türk dünyasına inanmış bir insan olarak asıl derdi Azerbaycan'ı demokrasi ve millî hayat düzenine kavuşturmak, Karabağ'ı hakkı olan istiklâl ve refaha kavuşturmaktı. O daima Türk dünyasının birliğini Azerbaycan'ı da düşünerek arzuluyordu. Azerî Petrolleri onca da Türkiye için de millî servetti. Bu petrolün % 35 Türk, %35 Azeri, %30 Batı ülkelerine faydalar sağlayacağını düşünüyordu. Bugün ise % 6 sına bile can atıyoruz.

Soru: Türk Millî Eğitimi'ne Türk diline bakışı üzüntü veriyor bir tebliğ ile anaokullarına bile İngilizce dersi konulmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Elçibey buna ne derdi?

Cevap: Bu hal Rusya Federasyonu'nda anaokulundan itibaren Rusça öğretilmesine benziyor. Ana dilin millî bir vasıta olduğunu unutan eğitim sistemi mânâsız ve korkunç şeyler yapıyor. Bu tür eğitim pedagoji kanunlarına da aykırıdır. Pedagojinin birinci maddesi "Bir gence bilgi ve eğitimin en kolay, en doğru ve en hızlı şekilde ancak, ana dili ile verilebilir." İkinci madde: Ana dili çağına göre gelişmemiş bir millet asla ilerleyemez. Köle topluluk olarak kalır.

Türkiye Gazetesi. 6.9.2000

ELÇİBEY TEHLİKELİYDİ (Atilla KAYA ile konuşma)

Ülkü Ocakları Genel Başkanı Atilla KAYA ile Elçibey üzerine konuşma

Alişan Satılmış: Bizler de dile getirmiştik. Kamuoyunda uzun uzun tartışıldı. Yazıldı, çizildi. Ancak siz Azerbaycan'da idiniz. Orada uzun süre yaşadınız. Elçibey'in mücadelesinde O'nun yanındaydınız. Özellikle Ermeniler'le savaşında yardımcı olmaya çalışıyordunuz. Yardımcı olmak, desteklemek derken, Türkiye devlet olarak neler yapmalıydı?

Atilla Kaya: Hepsinden önce, çok ciddi bir askerî yardım yapılmalıydı. Kaldı ki karşılıklı anlaşma vardı. Bu askerî işbirliği anlaşması derhal hayata geçirilmeliydi. Askerî destek derken, Türkiye'den Azerbaycan'a asker göndermek anlamında değil. Azerbaycan'dan çok sayıda, subay, astsubay ve asker getirilip orada hızlandırılmış bir eğitimden geçirilip, tekrar gönderilmeliydi. Oysa biz oradayken, 150 civarında subay-astsubay Türkiye'den gecikmeli olarak gelmişti. Uzun süre bekledikten sonra eğitim için faaliyet gösterdiler ama, yeterli olmadı. Savaşta bir ülkeye 150 eğitimci sayısı elbette azdır. Bu rakamın çok daha fazla olması gerekirdi. Yine o dönem, büyükelçilikte görev yapan personelin Azerbaycan'ın siyasî ve sosyolojik yapısını çok iyi bilen, bu işe gönül vermiş kişilerden itina ile seçilmesi gerekirdi.

Alişan Satılmış: Elçibey bu konularda Türkiye'ye kırgın mıydı? Umduğu, çok şey beklediği Türkiye'den beklentilerine karşılık göremeyişi O'nu küstürmüş müydü?

Atilla Kaya: Türkiye'ye hiç küsmedi. Ama Türkiye'den bir tek konuda acil yardım talebi vardı. O'nu hatırlayacaksınız. Kelbecer, Ermeni saldırısına uğradığında, Hocalı'da olduğu gibi halkını bir katliamdan kurtarmak için, Kelbecer'den sivil halkın çıkarılması için helikopter gönderilmesini istemişti. Bu talebinin yerine getirilmeyişine çok üzüldüğüne bizzat şahit oldum.

Yine destek anlamında ciddi ekonomik yardımlar yapılmalıydı. Bilindiği üzere Eximbank'ın açmış olduğu krediler bile kullanılmadı. Dönemin hükümetlerinin yaptığı anlaşmalar icraata konmadı. Siyasîlerin verdiği sözler vaadden öteye gitmedi. Türkiye için son derece önemli bir stratejik konuma sahip Azerbaycan'da, Türkiye sevdalısı, Türk dostu Cumhurbaşkanı Ebulfez Elçibey'in iktidardan uzaklaştırılmasına adeta seyirci kalındı.

Elçibey kötü örnekti

Belki Elçibey, Türkiye için de birileri için de kötü örnekti. Çünkü O'nun, Türkçü fikirleri, özgürlükçü fikirleriyle Türkiye'de de bazı çevreleri rahatsız ettiği bilinmektedir. Ancak, ülkemizin, devletimizin menfaatleri gözönüne alındığında, Elçibey'in görevden uzaklaşması büyük bir kayıptı.

Burada bir meseleye temas etmek istiyorum. Gence'de isyan başladığında ve isyan Bakü'ye dayandığı zaman, herkesin bildiği bir şey var ki, Elçibey'in bir gece apar-topar Bakü'yü terkettiği. Ancak şu gözden kaçıyor. Bir taraftan Ermeniler'le Karabağ'da bir savaş yaşanırken, diğer taraftan kendisine bağlı Halk Cephesi gönüllü birlikleri vasıtasıyla Elçibey

istese Bakü'den gitmeyebilirdi. Bir içsavaş çıkabilirdi. Kaldı ki bunun örnekleri de var. Aynı coğrafyaya yakın Gürcistan bunun bariz örneğidir.

Hatırlarsanız Gürcistan'da Gamsakurdiya, benzer bir durumda direndi ve içsavaş çıktı. Bu içsavaş sırasında büyük can kayıpları oldu ve Abhazya bölgesi neredeyse Gürcistan'dan kopma noktasına geldi. Aynı durum Azerbaycan için de geçerliydi ama Elçibey; "Biz bu koltuklarda Azerbaycan için varız, milletimiz için varız. Koltuk olmasa da olur" düşüncesinden hareketle ülke savaştayken, bir içsavaş çıkmasını diye, bir içsavaş durumunun ülkenin felaketi anlamına geleceğini gördüğü için bir gece ansızın, sessizce kimseye haber vermeden Keleki'ye gitti. Elçibey gittikten sonra şimdiki yönetim işbaşına geldi. Ve ilk bir ay içinde birisi ülkenin üçüncü büyük şehri olmak üzere, 6-7 şehri Ermeniler tarafından tek bir mermi dahi atılmadan işgal edildi.

Elçibey koltuğunu feda etti

İşte, Elçibey için "Bıraktı kaçtı" şeklindeki iftiraların boş olduğu ortada. İşin özü budur. Elçibey, Azerbaycan'da yıllar sürecektir bir kan dâvasını başlatmamak için bunları yapmıştır. Azerbaycan'ın nüfusu 6 milyondur. Bu tür yerlerde kan dâvaları şahsî kan dâvalarına dönüşüyor. Kısacası Azerbaycan'da uzun yıllar devam edecek bir kan dâvasını başlatmamak için Elçibey kendi koltuğunu feda ederek, Nahçıvan'a gitmiştir.

Bu arada son derece önemli bir olayın altını dikkatle çizmek istiyorum. Azerbaycan'ı yakından tanıyanlar bilir. Yalnız Azerbaycan için değil, Sovyetler Birliği ülkelerinin hepsi için geçerli olan bir husus vardır. Herhangi bir vazifede ki bu bir polis müdürlüğü olabilir, emniyet müdürlüğü, kolhoz başkanlığı olabilir. 6-7 ay, 1 yıl çalışan bir insan bütün dünyalığını bu arada toplamış olur. Neticede bu işler rüşvet mekanizmasıyla yürüdüğü için büyük miktarda paralar oluşturulur. Nitekim başta Yeltsin olmak üzere, son olarak da Kazakistan'da ortaya çıktı. 35-40 milyon dolar rüşvetlerin tek kalemde yetkililere verildiği ispatlandı. Ancak Elçibey, Azerbaycan Cumhurbaşkanı olarak bütün imkânlar ellerinin arasındayken, Keleki'ye gittiği zaman tabiri caizse bir telefona muhtaçtı, zamanla, sigaraya muhtaç hale gelmişti. Bütün bunlar O'nun gerçek anlamda temizliğinin göstergesidir. Bu O'nun ülke parasının beytülmal, millî servet düşüncesinde olduğunun küçük bir örneğidir. Keleki'de kaldığı 5-6 yıl içerisinde de, her türlü imkândan mahrum bir vaziyette yaşamıştır. Ve oradaki yaşantısını da çok yakın dostlarının, Türkiye'den Azerbaycan'dan candostlarının şahsî yardımlarıyla sürdürdüğü bizzat bizim yakından müşahede ettiğimiz gerçeklerdir.

Tek kuruş para almadı

Elçibey istese çantasına milyonlarca dolar alıp ABD'ye, İsviçre'ye giderdi. Hatta Türkiye'ye gelir, lüks içinde yaşayabilirdi. Bunun örnekleri yok mudur? Vardır elbette. ABD'de, İngiltere'de, Fransa'da, Türkiye'de yaşayan bazı eski Azerbaycanlı idarecilerin olduğunu bütün kamuoyu biliyor. Yüzbinlerce dolarlık lüks villalarda lüks arabalarda ülkeleri için hiçbir kaygı taşımadan yaşayanları da biliyor, görüyorum. Elçibey bırakın bunları, devletin tek manatına tenezzül etmemiştir.

Derken, 5-6 yıllık bir sürgünden sonra Bakü'ye dönen Elçibey, yeniden Halk Cephesi ve diğer muhalefeti etrafında toplamaya başladı. Bu arada da uzun yılların sıkıntılarını, sürgünlerin, hapislerin ve yapısı itibarıyla Türk Dünyası'nın meselelerini kendi meselesi olarak kabul ettiğinden doğan hassasiyetlerinden dolayı da kanaatimce bünyesi bütün bunları kaldıramadı. Ve bu hastalığa yakalandı. Ve bu hastalığı maalesef çok geç teşhis edildi. Azerbaycan'da gerekli ihtimam gösterilmedi. Türkiye'ye geldiğinde ise, burada başta Sağlık Bakanlığı olmak üzere bütün doktorlar gereken hassasiyeti, ihtimamı göstermelerine rağmen, maalesef hastalık vücudun diğer organlarına da sirayet etmişti. Bütün bu süreç içerisinde biz Ülkü Ocakları olarak Genel Başkan Yardımcımız, Genel Sekreterimiz ve diğer genç arkadaşlarımızla Elçibey'in yanında olduk, beraber olduk.

Yapacağım çok şey var

İlk geldiği zaman çok iyiydi. Söylediği bir şey vardı. Onun için uzun yaşamak çok önemli bir şey değildi. **"Benim milletim için yapmak istediğim çok şey var. Onun için Cenab-ı Allah'tan bir yıl daha ömür vermesini niyaz ediyorum"** demişti. Gerçekten "Yapmam gereken çok şey var" inancıyla son nefesine kadar yaşadı.

Bu konuyla ilgili Bakü'de cenazeye gittiğimiz zaman Halk Cephesi'ndeki arkadaşlar anlattı. Kendisine tedavisiyle ilgili bazı sorular sorduklarında **"Cenab-ı Allah'ın en sevdiği kulu Peygamberi'ydi. O 63 yıl yaşadı. Yani biz O'ndan daha sevgili bir kulu muyuz ki daha fazla yaşayalım"** diye cevap vermiş. Yani O'nun için uzun yaşamak değil ama şerefli yaşamak önemliydi. Dolu dolu yaşamak, milleti için hizmet etmek önemliydi. O ülkesi, ülküsü için dolu dolu yaşamayı isterdi. Nitekim hayatı ve hizmetleriyle dolu dolu yaşadığına hepimiz şahit olduk.

Sakalımı kesmem

Alişan Satılmış: sayın Kaya, siz tedavisinde de hep yanında oldunuz. Tedaviden umutlu muydu? Hastanedeki son günlerini bize anlatır mısınız?

Atilla Kaya: Evet, benim son derece önemli bir anektodum var. Doktorlar tedavisinde ciddi bir ilâç olduğunu ancak yan etkilerinin de bulunduğunu söyledi. Bey; **"Nedir yan etkileri?"** diye sorunca, "Sayın Cumhurbaşkanı, bu ilâç çok güçlüdür fakat saç ve sakalınız dökülebilir. Vücudunuzdaki tüyler dökülebilir" demişlerdi. Elçibey hiç düşünmeden cevap vermişti:

-Ben kesinlikle bu ilâcı kullanmam. Çünkü benim milletime sözüm var. Tebriz azadlığına kavuşmadan sakalımı kesmeyeceğim demiştim. Kullanmam!..

Gerçekten de o ilâcı kullanmadı. Böyle değişik başkalarının anlayamayacağı, ama bizim Ülkücüler olarak çok iyi anladığımız düşüncelere, zihniyete sahip büyük bir insandı. Başta belirttiğim gibi Türk Dünyası için, Türkiye ve insanlık için büyük bir kayıptır.

Alişan Satılmış: Sayın Başkan, Elçibey'in zamansız vefatı sadece Türk Dünyası için bir kayıp mı? Yoksa alkışı ve ihaneti gören bir mücadele adamı için ayıp mı?..

Atilla Kaya: Çok doğru, ayıptır. Hem de büyük bir ayıp. Biraz da bizim milletimize sonradan sirayet eden bir hastalık mı, haset mi olduğunu belirtemeyeceğim bir zaaf var. Sağlığındaiken böyle büyük insanların Başbuğumuzda olduğu gibi, kıymeti ölümüyle anlaşılıyor. Ancak biz Bakü'de bulunduğumuz sürede gördüğümüz tablo şu: Elçibey öldü ama Elçibey'in ülküsünü, ideallerini yaşayacak, yaşatacak, paylaşacak onbinlerin olduğunu gördük. 50 binden fazla insanın Bakü'de toplanması müthiş bir olay, ki Azerbaycan'ın nüfusu 6 milyon ama bu 6 milyonun yaklaşık 2,5 milyonu Azerbaycan dışında yaşamak zorunda bırakılmış. İşsizlik ve ekonomik sebeplerden dolayı, siyasî baskılardan dolayı ülke dışında olan bir sürü insan var. Bunların birçoğu ekonomik olarak bir yerden bir başka yere seyahat etmekten mahrum olmasına rağmen, Bakü'de kısa sürede 50 binden fazla insan büyük bir iştiyakla toplandılar.

Düşünceleri yaşayacak

Elçibey, zaten ölümünden önce, **"Ben öldüğümde beni ağıtlarla, gözyaşlarıyla değil, marşlarla sloganlarla, türküler söyleyerek toprağa verin"** demişti. Nitekim O'nun vasiyetinde olduğu gibi bir defin merasimi oldu. Ve orada gördük ki O'nun düşüncelerini yaşatacak onbinler var. Törenler esnasında bizim dikkatimizi çeken bir husus da şuydu:

Resmî törenlerin yapıldığı İlimler Akademisi'ndeki salonda -Elçibey bu Akademi görev yapmıştı- 2 bin kişi vardı. Dışarıda ise, 50 bin insan vardı. Salondaki muhtelif konuşmalardan sonra Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev salona girdiği zaman, insanlar hep bir ağızdan **"Elçibey"** diye bağırmağa başladı. Bu olay yaklaşık 10 dakika devam etti. Aliyev tabutun başına gelip, saygı duruşuna geçtiği zaman tezahürat kesildi. Saygı duruşunu bitirip yerine oturmaya yöneldiği zaman bu slogan yeniden başladı.

Bunun üzerine Haydar Aliyev daha fazla kalamayacağını anlayarak, salonu terketmek mecburiyetinde kaldı. Bu olay, şu açıdan çok önemli. Azerbaycan'da gerek Halk Cephesi olsun, gerekse muhalefetin diğer nüveleri olsun ve gerekse Azerbaycan halkı olsun artık o korkulardan, baskılardan, yıldırma politikalarından korkmadığını, yani bu baskıları, korkuları, bu sindirmeleri silkinerek üzerinden attığını görmek, bizleri Azerbaycan'ın geleceği açısından ziyadesiyle memnun etti.

Alişan Satılmış: Sayın Başkan Elçibey'in cenazesi de, tıpkı merhum Başbuğ'un Ankara'da 2,5 milyon kişinin toplanması gibi ve sonuç olarak da 18 Nisan seçimlerinde MHP'nin oy patlaması yapacağına mı benziyor. Yani Elçibey'in cenazesi Azerbaycan'da Halk Cephesi'nin yeniden toplanmasına, Elçibey'in mücadele arkadaşlarının bir araya gelerek iktidara gelmesine vesile olabilecek mi?

Atilla Kaya: Evet, bunu çok açık bir şekilde müşahede ettik. Bugünkü şartlarda Azerbaycan'da 300-500 kişiyi bir araya getirmek mümkün değilken, bu tablo önemliydi. Bir ay evvel ifade ettiğim gibi Azerbaycan nüfusu gözönüne alındığında 50 binden fazla insanın bir araya gelmesi çok önemli bir olaydır. Üstelik bu kadar kısa bir sürede. Düşünün Türkiye'den cenaze akşam saat 19.00'da Bakü'ye ulaştı. Ertesi gün saat 13.00'te naaş evinden alındığında 50 bin kişi toplanmıştı. Ve 3 saatlik bir yürüyüşten sonra bu törenin gerçekleşmesi, çok sıcak bir havada sürekli slogan atarak, marşlar söyleyerek yürünmesi son derece önemli bir olaydır.

Alişan Satılmış: Elçibey'in cenazesinin adeta kaçırılırcasına Bakü'ye götürülmesinin amacı neydi?

Atilla Kaya: O konuda bizim bir açıklamamız oldu. Azerbaycan'daki mevcut yönetim Türk Dışişleri'ne başvurarak Bakü'de resmî bir tören yapılacağını bildirmiş. Dışişleri de Azerbaycan devletinin resmî talebini yerine getirerek bu şekilde olmasına resmen göz yumdu.

Bunu kabul etmek mümkün değil. Biz isterdik ki Türkiye'de de O'nu seven yüzbinleri bir araya getirelim. Ülkücülerin omuzlarında muhteşem bir tören ve cenaze namazı ile uğurlayalım, diye düşünüyorduk. Nitekim Türkiye'nin birçok yerinde gıyabi cenaze namazı kılındı.

Bana göre bundan sonra Azerbaycan'daki Elçibey'in kurduğu Halk Cephesi'ne daha fazla görev düşüyor. Bakü'deki cenaze merasimi gösterdi ki, onların üzerlerindeki ve omuzlarındaki sorumluluk artmıştır.

Artık Azerbaycan'da halk bu baskılardan, sindirmelerden, yolsuzluklardan, yoksulluktan, rüşvetten bıkmış usanmıştır. Muhalefet, Halk Cephesi birliğini, bütünlüğünü muhafaza ederek, halkın bu beklentilerine, taleplerine cevap verebilirse, Azerbaycan'ın yarınlarının parlak olabileceği kanaatindeyim. Biraz evvel sizin ifade ettiğiniz gibi, Türkiye'de Başbuğ Türkeş'in muhteşem cenazesi ülkücüler için nasıl bir silkiniş vesile olduysa, Elçibey'in cenazesinin de Azerbaycan'daki Türk Milliyetçilerin birlik ve beraberliğine vesile olacağına inanıyorum.

Alişan Satılmış: Sayın Başkan siz Elçibey'e çok yakındınız. Onunla sadece Türkiye'de değil, Bakü'de, Keleki de de görüşüyor, sık sık telefonla konuşuyordunuz. Elçibey'in mücadele arkadaşı, sırdaşıydınız. Elçibey'in son nefesine kadar da yanındaydınız. Bey, ölüm gününün yakın olduğunu hissediyor ama bilmiyordu. Nitekim vasiyetini çok güvendiği arkadaşlarına söylemiş. Hatta teybe kaydettirmiş. Siz bu vasiyetten haberdar mısınız? Elçibey'in vasiyetinde neler var?

Atilla Kaya: Vasiyetinin ayrıntılarını tam bilmiyorum. Biraz evvel Bakü ile telefonla görüştüm. Zaten O'nun vasiyetini O'nun belirlediği kişi ve kuruluşların açıklaması gerekir. Bildiğim bir şey var.

Bazı insanlara kırgınlıkları vardı. Ama bunu hiçbir zaman sesli bir şekilde ifade etmedi. O her zaman bir Türkiye sevdalısıydı. Türkiye'deki yöneticilerin bazılarına olan kırgınlığını da hiçbir zaman ifade etmedi.

Ancak bu arada şunu ifade etmek istiyorum. Türkiye'de ilgisizlikten yakınıyor. Bu bazıları açısından doğru olabilir.

Yani Elçibey'in Cumhurbaşkanlığı döneminde O'nun kapısını aşındıranlar, hatta Elçibey'in orada görev verdiği bir takım insanlar, mesela bunlardan birisi Nihat Çetinkaya...

Bunlar açısından böyle bir ilgisizlik, vefasızlık söz konusu... Ancak Türkiye'de ülkücüler, Türk milliyetçileri her zaman maddî ve manevî desteği Elçibey'den esirgemediler. Bunun en somut örneği MHP Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Sayın Devlet Bahçeli, 3 defa hastanede

ziyaret etmek suretiyle uzun uzun sohbetler etmek ve ayrıntılarına girmek istemiyorum ama her türlü yardımı yapmak suretiyle Sayın Bahçeli'nin ziyaretleri Elçibey'i ziyadesiyle memnun ediyordu.

Bu ziyaretler onda bir doping etkisi yapıyor, sağlığı düzeliyor, psikolojik olarak rahatlıyordu.

Dilerseniz size beni en çok etkileyen bir ziyareti nakledeyim. Sayın Bahçeli, Elçibey'i, hastaneye yattığındaki ilk ziyaretinde çok hissî bir ortam oluştu. Sayın Bahçeli ile kucaklaşıp oturdular, sohbet sırasında Elçibey sigarasını çıkarıp Genel Başkanımız Sayın Bahçeli'ye ikram etti. Sayın Bahçeli, "Estağfurullah efendim. Siz bizim büyüğümüzsünüz. Biz büyüklerimizin yanında sigara içmeyiz" dedi. Bunun üzerine Elçibey "O zaman ben de sigara içmem" diyerek sigarayı sehpanın üzerine bıraktı. Bu samimi ortamda Sayın Bahçeli ve Elçibey'in gözleri birbirlerine kenetlenmişti.

Sanki bakışmalarında çok şey anlatmış gibi bir süre sessiz kaldılar. Derken merhum Elçibey sessizliği bozup: "Ülküdaşlar, aynı yolun yolcuları bir araya geldiği zaman konuşmazlar. Kalplerinden geçenleri gözler birbirine söyler. Şimdi biz yüreğimizden geçen sözleri gözlerimizle birbirimize söylüyoruz" dedi. Bu vuslat anındaki sessizliği Elçibey yeniden bozarak, sigara konusunda Sayın Bahçeli'ye bir defa daha ısrar edince, Genel Başkanımız, "O zaman yakayım. Sizi kırmayayım" dedi.

Bey'in ikram ettiği sigarayı Sayın Bahçeli aldı. Ancak bu defa Elçibey çakmakla, sigarayı yakmak da isteyince Genel Başkanımız "Asla olmaz" diyerek itiraz etti. En son birbirlerinin sigarasını yaktılar. Bu güzel ortam hepimizi müthiş etkiledi. Ve bu iki lideri baş başa bıraktık, baş başa uzun görüşmeleri oldu. Daha sonraki ziyaretlerinde de buna benzer mutlu anlar yaşandı. Özel görüşmeler yapıldı.

Sayın Bahçeli her gün Elçibey'in sağlık durumu ile ilgili bilgileri alıp yetkililere gereken talimatları verdi. Kısacası ülkücüler olarak Elçibey için elimizden gelen her türlü maddî manevî yardımı yaptık.

Ortadoğu Gazetesi 10.09.2000

SERVET KABAKLI İLE ELÇİBEY ÜZERİNE MÜHİM BİR SOHBET

Servet Kabaklı, 8. Cumhurbaşkanımız Turgut Özal'ın çok yakınında bulunan, bu bakımdan çok mühim hadiselerle şahit olan gazetecilerimizden biri. İstanbul'da, Sultan Ahmet'deki Türkistan Aş Evi'nde Elçibey üzerine bana anlattıkları, inanıyorum ki, tarihin kaydedeceği önemli hadiselerdendir. Bu metni okuyup bitirdikten sonra, siz de şaşırarak, duygulanacak, sevinecek, öfkeleneceksiniz. Bir takım gerçekleri, ilk defa bu sayfalarda okuyacaksınız. Ve bir ayet-i kerimenin doğruluğunu, güzelliğini, önemini bir kere daha düşünüp kabulleneceksiniz: **"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"**

Servet Kabaklı'nın, zaman zaman ayağa kalkarak, heyecanlanarak, gözleri yaşararak anlattıkları, bizim hiç bilmediğimiz arasında. İnanmıyor musunuz? Eskilerin söylediği gibi:

"Haleb orda ise arşın burda" dır.

Şimdi, artık söz onun, kalem benimdir:

- Ebulfez Elçibey'le ilk tanışmanız nasıl oldu?

- Elçibey, Azerbaycan Halk Cephesi lideriydi. Ülkesi daha bağımsızlığına kavuşmamıştı. Ben de Türkiye Gazetesinde çalışıyordum. Orada Türk Dünyası Servisi'nin koordinatörüyüdü. Halk Cephesi, Azerbaycan'da bağımsızlık için cesur adımlar atıyordu. Elçibey'i giyaben tanıyordum. Bir gün, bir beyanat almak için kendisine gazeteden telefon açtım. Adımı soyadımı söyler söylemez: **"Oooo Servet gardaş men sizi tanıyırım. Men sizin Atababanız olan Ahmet Bey Kabaklı'yı da tanyırım. Biz sizinle ülküdaşız!"** dedi.

- Ben de sizin emrinizdeyim! Her türlü hizmete hazırım efendim!" diye söze başladım ve Azerbaycan Halk Cephesi hakkında bir beyanat istedim.

Elçibey:

- **"Azerbaycan bağımsızlığına kavuşacaktır."** İddiasıyla söze başladı. Azimli, kararlı, cesur bir lider olarak konuşuyordu. Bir gün sonra Türkiye Gazetesi Elçibey'in o açıklamasını manşetine koyarak çıktı: "Azerbaycan bağımsızlığına kavuşacaktır!" Sovyet İmparatorluğu daha yıkılmamıştı. Moskova'nın kanlı pençesi Azerbaycan'ın ve Türkistan'ın yakasındaydı. Ama Elçibey kesin konuşuyordu. Beyanatının Türkiye'de olduğu gibi çıkması onu ve arkadaşlarını sevindirmişti. Tanışmamız böylece başladı. Sonra Elçibey, Azerbaycan'dan Türkiye'ye gelen yakınlarıyla bana hep selâm gönderdi. Bildiğiniz gibi, 1990 yılında, Rus İmparatorluğu kendiliğinden çöktü. Eski komünistlerden Ayaz Muttalibov, Azerbaycan Cumhurbaşkanlığına getirildi. Elçibey beni aradı. Yine kesin ve yüksek bir ses tonuyla konuşuyordu:

"Bu bir aldatmacadır Servet Bey! diyordu. Azerbaycan eski komünistlerin elinde bağımsızlığını kazanmaz. Kırk yıl Moskova'nın emrinde çalışanlar, Moskova'ya kırk göbek bağıyla bağlananlar Azerbaycan'ı hürriyete kavuşturamazlar. Azerbaycan, bu komünizm artıklarından temizlenmedikçe bağımsız olamaz! Yazın bunu!"

Türkiye, Ayaz Muttalibov idaresini sakın tanımasın. Veya biraz geciksin. Yoksa Azerbaycan'a yazık olacak.- Yazın bunları!"

Elçibey'in o beyanını da Türkiye'de verdik. **A.Türkeş** beni aradı. Habere inanmamıştı. "Elçibey gerçekten böyle mi konuştu?" diye sordu. Kendisine Elçibey'in telefon numarasını verdim. Ve "Elçibey ne söylediye onu gazeteye yazdım. Siz de kendisini bu telefon numarasından arayıp sorabilirsiniz efendim!" dedim.

Elçibey bana söylediklerini Türkeş'e de tekrarlamıştı.

Türkiye Elçibey'in bu itirazlarını dikkate almadı. Bildiğiniz gibi Türkiye, yeni Türk Cumhuriyetlerini ilk tanıyan devletlerden biri oldu. Sonra Elçibey bana tekrar telefon açtı. Serzenişte bulundu:

"Azerbaycan Halk Cephesi olarak biz tarihî vazifemizi yaptık. Türkiye ikazımızı dikkate almadı. İnşallah bunda da bir hayır vardır. Hakk, şerleri hayra tebdil etsin!" dedi.

1991 yılının Ocak ayında Cumhurbaşkanı Turgut Özal Amerika'da prostat kanserinden ameliyat oldu. Ben de 20-25 gün kadar yanında kaldım. Azerbaycan-Ermenistan savaşı çoktan çıkmıştı. **Şuşa** düşmüştü, **Ağdam** düşmüştü. Ermeni ve Rus birlikleri **Karabağ**'ı bütünüyle işgal etmek için hareketteydi. Gazete başlıkları, bu hazin haberlerle çıkıyordu. Özal, ağır bir ameliyat geçirmişti. Bir sabah yanına girdiğimde onu çok bitkin gördüm. Ağlıyordu. Bana:

"Gel bakalım" dedi. "Haberin var mı? Şuşa'yı kaybettik! Ağdam'ı kaybettik!"

Söylenecek söz yoktu. Özal ağlıyordu. Üzerinde yanlarından düğmeli yeşil renkli ameliyat elbisesi vardı. Sordu:

"Sen Ebulfez Elçibey'i tanıyor musun?"

"Tanıyorum efendim"

"Anlat bana bakayım"

Elçibey'i bütün özellikleriyle anlattım: Önce cesur bir lider. Dürüst bir kimse. Tarih tahsil etmiş. Azerbaycan'ın Türkiye'nin ve Dünya Türklüğü'nün meselelerini çok iyi bilen ve Türkiye'ye aşk derecesinde bağlı olan idealist bir kimse! dedim.

Bir gün sonra Turgut Özal'ın odasına girer girmez bana sordu:

-"Sen bu Elçibey'i bana bulabilir misin? Onunla mutlaka konuşmalıyım" dedi.

Amerika'dan Elçibey'i nasıl bulayım? Üstelik İngilizcem de yeterli değil, Kaliforniya'da yaşayan bir Türk var. Bu konularda bir ücret karşılığında size yardımcı oluyor. O adama telefon açtım.

Durumu anlattım ve Cumhurbaşkanımızın beklemekte olduğunu söyledim. Telefon numaramızı verip odadan çıktım.

Şaşıracaksınız 5-10 dakika sonra Elçibey telefonda idi. Turgut Özal'ın odasına koştum:

"Elçibey karşınızda efendim" dedim.

Merhum Cumhurbaşkanımız gülümseyerek, "Hah!..." diyerek telefonu elimden aldı. Ve Elçibey'le kırk yıllık bir dost gibi konuşmaya başladı:

- "Elçibey kardeşim nasılsınız iyi misiniz? Elçibey! Bütün Türkiye, sizin duygularınızla, Azerbaycan'ın bağımsızlığına kavuşmasını istiyor. Bu bakımdan ben de sizi o bağımsız Azerbaycan'da Cumhurbaşkanı olarak görmeyi arzuluyorum. İnaniyorum ki bağımsız Azerbaycan, bölgesinin en zengin ülkelerinden biri haline gelecektir. Ve yine inaniyorum ki, Azerbaycan, gelecekte Türkiye'ye kredi veren bir ülke durumuna yükselecektir.

Cumhurbaşkanlığına adaylığınızı koyunuz. Ayrıca bir de Türkeş'le konuşunuz. Ben, elimden gelen bütün imkânlarla yanınızda olacağım. Haydi Allah yardımcınız olsun. Şimdi telefonu Servet'e veriyorum" dedi. Elçibey dinlediklerine inanmamıştı:

"Ay Servet gardaş" demişti. Siz mene zarafat mı - şaka mı - yapırsız ya yoh? Meni hardan arayırsınız? Türkiye'den mi Amerika'dan mı? Az önce benimle danışan Cumhurbaşkanı Turgut Özal mıydı yoksa bir başkası mıydı? Sen Allah -Allah aşkına- mene düz, deyin!

Elçibey'e gelişmeleri kısaca anlattım. Sevindi ve teşekkür etti. Odadan ayrılırken, Özal, şahadet parmağını bana doğru uzattı:

- "Elçibey'e bütün imkânlarınızla seferber ol! Zorlandığın yerde beni haberdar et!"

1991 yılında, Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı için Başbakan Süleyman Demirel, Haydar Aliyev'i destekliyordu. Mesut Yılmaz'ın gönlü İtibar Memedov'daydı. Turgut Özal ise "Elçibey" diyordu. Elçibey olmazsa İsa Kamber olsun istiyordu. Amerika'dan Türkiye'ye döndük. Ermenilerin Azerbaycan topraklarına saldırıları devam ediyordu. Türkiye gazetesi sahibi Enver Ören'in yanına çıktım. Kendisine Özal - Elçibey görüşmesini olduğu gibi anlattım:

- "Elçibey'e nasıl bir destek verebilirsiniz?" Diye sordum. Enver Ören bana iki cümleyle cevap verdi:

- "Elçibey'e yardım konusunda bütün yetkilerimi sana devrediyorum. Ne yapmak istiyorsan başımla gözüm üstüne" dedi.

Ben de tuttum Elçibey'in 8X12 ebadındaki bir resmini 16 milyon adet bastırdım. 8 milyonluk bir ülkeye 16 milyon adet yaka fotoğrafı hazırlattım. Altına da **"Millî gahramanımız Elçibey'e ses vermek"** diye yazdırdım. Bildiğiniz gibi Azerbaycan Türkçe'sinde "ses vermek",

"oy vermek" karşılığında kullanılıyor. Sonra 50.000 adet, yarım gazete ebadında renkli ilân bastırdım: **"Vâhid Azerbaycan için Elçibey'e ses vererek"**

Vâhid: Bir tek, bütün demektir.

Bu seçim malzemelerini Türk Havayolları vasıtasıyla Bakü'ye gönderdik. Azerbaycan Halk Cephesi mensupları paketlerimizi eksiksiz olarak alıp kullandılar. Sonra, Turgut Özal'ın işaretiyle bazı iş adamlarımız da Elçibey'e mâlî yardımda bulundular.

Netice-i kelâm: 1992 yılında, Azerbaycan'da yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Ebulfez Elçibey oyların %60'ını alarak kazandı. Elçibey Cumhurbaşkanı olduktan sonra, Nihat Çetinkaya isimli kardeşimiz, Başbakan Demirel tarafından Elçibey'e danışman olarak gönderildi.

Benim Elçibey'le ilk defa nerede yüz yüze geldiğimi soruyorsunuz. Onunla ilk karşılaşmamız İstanbul'da, Çırağan Sarayı'nda oldu. Elçibey, **Karadeniz Ekonomik İşbirliği** toplantısı dolayısıyla İstanbul'a gelmişti. Cumhurbaşkanı olarak Türkiye'deydi.

Acaba toplantıya kim başkanlık yapmalıydı? Başbakan Demirel mi? Cumhurbaşkanı Özal mı? Demirel başkanlık için ısrarlıydı. Özal, "Bir kriz olmasın" diyerek toplantı günü çıkıp Marmaris'e gitti. Ben de yanıma arkadaşım Kemal Çapraz'ı alarak, Elçibey'i Çırağan Sarayı'nda ziyaret için yola koyuldum. Elçibey, bizi özel dairesinde kabul etti. Bir ağabey-kardeş gibi kucaklaştık. Bir süre öylece sarmaş-dolaş olarak kaldık. Ayrıldığımızda, ikimiz de ağlıyorduk. Elçibey derviş gönüllü bir adamdı. Ömer Öztürkmen ağabeyimizin söylediği gibi: **"İslâm, gözyaşı medeniyetidir"** Sevmek, merhamet duymak, gözyaşı dökebilmek, ağlayabilmek, galiba insanın en asil özellikleri arasında. Böyle olmasaydı hiç Hazreti Peygamber: "Allah'ım! Bana ağlamasını bilen bir çift göz ver!" diye dua eder miydi?

Çırağan Sarayı'na ben, İsa Yusuf Alptekin merhumun bir isteğiyle gitmiştim. İsa Yusuf Bey, Doğu Türkistan dâvası hakkında bilgi vermek için Elçibey'le görüşmek istiyordu. "Elçibey uygun bulursa, ziyaretine gitmek arzusundayım!" diyordu. Bunu Elçibey'e anlatınca **"Olur mu hiç" diye itiraz etti. "O Aksakalın ayağına bizim gitmemiz lâzım!"** İsa Yusuf Bey'in evi çok mütevazı bir evdi. O eve bir Cumhurbaşkanı'nı nasıl götürebilirdim?

- Efendim dedim. İsa Yusuf Bey zahmetinize çok üzülür.

Görüşmenizin burada, basın mensupları önünde yapılması, Doğu Türkistan dâvası açısından çok daha faydalı olacaktır.

- **"O halde yarın saat 11'de Aksakalımız teşrif etsinler. Basına da haber verelim. Bu arada ben de büyük tarih âlimimiz Zeki Velidî Togan Bey'in kabrini ziyaret etmek istiyorum!"** dedi.

Zeki Velidî Togan Bey'in kabrini Kemal Çapraz biliyordu. O gün Elçibey, Çırağan Sarayında bir basın toplantısı yaptı. Dedi ki:

- "Ben Cumhurbaşkanı olunca, ilk ziyaretimi Güney Azerbaycan'ın başşehri olan Tebriz'e yapmayı istemiştim. Tebriz'i görmeden hiçbir yere gitmeyeceğim demiştim. Gördüğünüz gibi Tebriz'den önce İstanbul'a geldim. İstanbul, bütün Türk Dünyasının kalbi durumunda olduğu için bu daveti kabul ettim!"

Elçibey daha sonra **Karadeniz Ekonomik İşbirliği**'nin önemi üzerinde durdu. Siz başka şekilde düşünebilirsiniz ama, bana göre Elçibey'in Cumhurbaşkanlığından düşürülme sebeplerinden ilki, onun tam bir Türkçülük şuuruyla hareket etmesi, bunu basın mensupları önünde de alenen söylemesidir.

O gün herkes bir dedikodu salıncağı içinde sallanıp durdu. Herkes, Turgut Özal'ın, başkanlık meselesi yüzünden küstüğünü, çıkıp Marmaris'e gittiğini söylüyordu.

Elçibey, bizim Dışişleri yetkililerimizi uyardı:

"Yarın, Doğu Türkistan liderlerinden İsa Yusuf Alptekin beyle görüşeceğim!" dedi. Dışişlerimizin temsilcileri, Elçibey'in bu açıklamasından endişe duydular. Memnun olmadılar.

Bir gün sonra, ben, Kemal Çapraz ve Aslan Alptekin, İsa Yusuf Bey'i evinden alarak Çırağan Sarayı'na getirdik. Elçibey, İsa Yusuf Bey'i kapıda karşıladı. Orada birbirlerine sarılarak belki 10 dakika kadar ağladılar. Elçibey'in gözyaşları İsa Yusuf Bey'in yüzünü ıslatmıştı. İsa Yusuf Bey'in gözyaşları Elçibey'in ağaran sakallarındaydı. Sonra karşılıklı olarak konuşmaya başladılar. Ben hayretle gördüm ki, Elçibey, hem Doğu Türkistan meselesini çok iyi biliyor, hem de İsa Yusuf Alptekin Bey'in mücadelesini yakından takip etmiştir.

Elçibey:

"İsa Yusuf Bey dedi. Sizin de ifade buyurduğunuz gibi, kurtuluş sırası artık Doğu Türkistan'a geldi Rus imparatorluğu nasıl yıkıldıysa, Çin İmparatorluğu da öyle yıkılacaktır. Batı Dünyası neden Dalay Lama'ya sahip çıkıyor da size ilgisiz kalıyor? Batı'nın bu gayri insani, gayri medeni tavrı, sizin Türk ve Müslüman olmanızdan kaynaklanıyor! "

Basın mensupları yoktu. Bir ara Elçibey bana sordu:

- "Basın mensupları neden yok? Biz onlara, bugünkü toplantıyı dünden haber vermemiş miydik?"

Ben basındaki arkadaşları haberdar etmek için aşağı indim. Dış İşleri yetkilileri beni engellemeye kalktılar:

- "Bu bir özel görüşmedir! Lütfen takip etmeyin ve işin içine basın mensuplarını karıştırmayın!" dediler.

Elçibey'in İsa Yusuf Alptekin ile yaptığı konuşma, gazetelerimizde yer aldı. Yine belki siz inanmayacaksınız ama, bana göre Elçibey'in Cumhurbaşkanlığı'ndan düşürülme sebepleri arasında bu görüşmenin de payı vardır.

Şimdi aradan 10 yıl geçmesine rağmen Çırağan'da sebebini hâlâ anlayamadığım mühim bir hâdise cereyan etti. Toplantıdan önce, Elçibey bana sormuştu:

"Cumhurbaşkanı Turgut Özal cenapları bu toplantıya niçin katılmıyor? Demişti. Bu işbirliğinin fikir babası olmasına rağmen aramızda neden yok?"

Ben de Özal'ın başkanlık konusunda bir kriz çıkmaması için İstanbul'dan ayrıldığını söylemişim. Elçibey tekrar sormuştu:

"Acaba ben kendileriyle bir telefon görüşmesi yapabilir miyim?"

Yandaki odaya geçtim. Cumhurbaşkanımızı telefonla aradım. Durumu arz ettim. "Ne emrediyorsunuz efendim" diye sordum. Bana aynen şöyle cevap verdi:

"Memnuniyetle! Sen kendilerine numaramı ver. Beklediğimi söyle!"

Elçibey'in odasına döndüm. Yanında Nihat Çetinkaya da vardı. Özal'ın cevabını ve telefon numarasını kendilerine verip ayrıldım.

Çırağan Sarayı'ndaki **Karadeniz Ekonomik İşbirliği** toplantısı bitti. Davetli olan devlet ve hükümet başkanları ülkelerine döndüler. Bir gün sora, gazetelerimizin birinci sayfalarında yer alan bir haber adeta beynimi uyuşturdu:

"Turgut Özal, Elçibey'in telefonla konuşma talebini reddetti!". Şaşırdım kaldım. Özal bana "Memnuniyetle!" dememiş miydi? "Telefon numaramı kendilerine ver. Beklediğimi söyle" dememiş miydi? Peki sonra ne olmuştu da Özal, görüşmekten vazgeçmişti? Cumhurbaşkanımızın böyle bir davranışta bulunması bana göre mümkün değildi. Telefon açmam da imkânsızdı. Cumhurbaşkanımıza:

- "Efendim Elçibey'i neden red ettiniz?" diye sorabilir miydim? Ben anlatılmaz bir üzüntü ve eziklik içinde yaşarken Cumhurbaşkanımız beni aramasın mı?

- Servet! Bu ne iştir? Basında çıkan haberleri gördün mü? Bu ne iştir? Ben sana memnuniyetle demedim mi? Telefon numaramı ver demedim mi?

Kendilerine tahminlerimi anlattım. Cumhurbaşkanımız dedi ki:

"Ben Bakü'ye telefon açtım. Bu haberlerin yanlış olduğunu söyledim ve kendisini Türkiye'ye davet ettim. Yakında gelecektir!"

Gerçekten de bir süre sonra, Elçibey, **1. Türk Zirvesi**'ne katılmak üzere Türkiye'yi teşrif ettiler. Özal'la birlikte Kayseri'ye gittiler. Kayseri'deki ülkücü gençler, konvoyun geçtiği yolların kenarına toplanarak hep bir ağızdan **"Bozkurt Elçibey"** diye bağırılmışlar. Bu hâdiseyi bana

Dolmabahçe Sarayı'nın bahçesinde, Turgut Özal anlattı. Elçibey'in gelmesini bekliyorduk. Özal:

- "Ayıp değil mi? Dedi. Bir Cumhurbaşkanına **"Bozkurt Elçibey! Bozkurt Elçibey!"** diye bağırılır mı?

- Efendim! dedim. Üzülmeiniz! Elçibey o tezahürata memnun olmuştur. O, odasında çerçevesi bir bozkurt resmi bulunduran bir liderdir.

Biraz sonra Elçibey'in arabası Dolmabahçe Sarayı'na geldi. İki Cumhurbaşkanı kucaklaştılar. Ben de Elçibey'in elini öpmek istedim. Vermedi.

"Servet Bey gardaş" dedi. "Biz birbirimizin elini öpmeyek. İkimiz birden gidek başbuğumuzun elini öpek"

Özal'a döndüm. Bana "Haklıymışsın" der gibi gülümseyerek baktı. Yemek salonuna sarayın içini gezerek gittik. Bazı odalarda eski Osmanlı haritaları vardı. Elçibey onların önünde durarak, yer isimlerini okumaya başladı:

"İşte burası Kerkük! Burası Musul! Burası Bakü! Burası Karabağ..."

Semra Hanım Özal'ın yanındaydı. Çok şaşırıldı.

- "Sayın Elçibey dedi siz Arapça biliyor muydunuz?"

Özal'a baktım, dudaklarını ısırıyor, Semra Hanımın elini, avucu içinde sıkıyordu. Elçibey gülümsedi.

- Büyük hanım dedi Bu haritalar, bu yazılar Arapça değildir, Türkçe'dir. Harfler Kur'an elifbasındandır. Ama yazılar Türkçe'dir. Siz onlara Arapça diyorsunuz! "

Yemek salonuna geçildi. Özal ziyafetlerde, resmî toplantılarda kat'iyen içki içmezdi. Bardağına meyve suyu koyarlardı. Özal o meyve suyu kadehini eline alarak ayağa kalktı.

- "Kadehimi, kardeş Azerbaycan halkının şerefine kaldırıyorum!" diye başlayan yürekten birkaç cümle söyledi.

Sonra Elçibey ayağa kalktı:

- "Aziz gonahlar dedi. Kadehimi önce büyük hanımın, sonra büyük devlet adamı Turgut Özal cenaplarının, sonra Anadolu'da yaşayan Türk kardaşlarımızın ve Başbuğ Türkeş'in şerefine kaldırıyorum!"

Turgut Özal'la gözgöze geldik. Gülümsüyordu.

Elçibey o **1. Türk Zirvesi**'nin ardından Azerbaycan'a döndü. Bir süre sonra bana bizzat kendisi telefon açtı. Dedi ki:

- "Ermenilerle aramızdaki savaş devam ediyor. Ancak Ermeniler bir günlük ateşkes istiyor. Demirel "ateşi bir gün kesin" diye ısrar ediyor. Ateşi neden bir gün keselim? Bu işin altında başka bir iş var gibi geliyor bana. Bu hususu Başbuğa sorun ve bana bildirin. Ermenilerin bu isteklerini kabul edelim mi etmiyelim mi?"

Derhal Alparslan Türkeş'i aradım. Elçibey'in bana anlattıklarını kendisine aktardım. Türkeş dedi ki:

- "Elçibey Süleyman Bey'in söylediklerine inansın, ona güvensin!"

- Yanlış olmaz mı efendim diye tekrar sordum. A.Türkeş:

- Süleyman Bey güvenlik kurullarına danışmadan öyle bir karar veremez! Diye belirtti.

Ben de Başbuğ'dan aldığım cevabı Elçibey'e söyledim ve

- Hörmətli Cumhurbaşkanım dedim. Siz yine Azerbaycan adına düşünün ve kararı kendiniz verin!" diye endişelerimi dile getirdim.

Elçibey de maalesef bir günlük ateşkes ilân etti. Ermeniler o bir günlük süre içinde yeniden derlenip toparlandılar. Rusya'dan yola çıkan kuvvetlerle birleştiler ve bildiğiniz gibi Karabağ topraklarını işgal ettiler.

Daha sonraki bir telefon konuşmamızda Elçibey diyordu ki:

- "Başbuğumuzun sözüne uyduk. İnşallah bundan da bir hayır çıkar! "

Elçibey'le en son görüşmemiz Bakü'de oldu. Bildiğiniz Turgut Özal Türk Dünyasını geziye çıkmıştı. O heyette ben de vardım. Kazakistan'dan Azerbaycan'a geçtim. Özal'dan bir saat önce Bakü'deydim. Elçibey oradaydı. Savaş devam ediyordu. Bakü'de yüzbinden fazla kaçgın vardı. Elçibey'i ilk defa sinirli ve bitkin görüyordum.

Elçibey Özal'ı önce Cumhurbaşkanlığı sarayına götürdü. Orada Thomas adlı Amerikalı bir gazeteci gördüm. Elçibey'e çok yakındı. Thomas, CIA ajanıydı. Bakü'de Azerbaycan Türklerinden bir kadınla da evlenmişti. Bunu Elçibey'in kulağına söyledim.

- "Beeli! Beeli! Servet Bey bilirem. Bilirem! Dedi. Uzağımızda galmasındansa yakınımızda olması daha eyidir!" Bu açıklama beni tatmin etmedi. CIA ajanları burnunun dibine kadar sokulmuşlardı. Çaresiz kalmıştı. Bir ara bana Başbakan Demirel'den şikayette bulundu. Etimesgut'tan kalkması gereken altı uçağa Demirel izin vermiyormuş. Bu uçaklardan birinde Azerbaycan toprakları için çarpışmaya hazır ülkücüler olacaktı diğerlerinde de silah ve tıbbî yardım malzemeleri. Demirel, ülkücü gençler için "pasaport çıkartsınlar öyle gitsinler!" diyormuş. Bir süre sonra bu mesele Özal'a da açıldı. Özal benim de bulunduğum bir odadan Başbakan Demirel'e telefon açtı. Gergin bir ses tonuyla konuşmaya başladı.

- "Etimesgut'taki uçaklar niçin kalkmıyor. Bu konuyu daha önce konuşmamış mıydık? Kardeşine yardım etmeye gidenlerden pasaport mu sorulmuş? Bakın

yarın Bakü'de Azatlık Meydanı'nda bir konuşma yapacağım. Eğer bu uçaklar bu gece kalkmazsa, sizi Azerbaycan halkı önünde bütün Türk Dünyası'na şikâyet edeceğim" dedi.

Bu konuşma Cumhurbaşkanlığı sarayında oldu. Özal, biraz sonra Azerbaycan Meclisinde kürsüye çıktı. Aynı gün Şehitler Hiyabanına gitti, şehit mezarları önünde fatihalar okudu. O günün gecesi **Gülistan Sarayı**'nda Türk Heyeti şerefine bir yemek verildi. Geceye Elçibey, zannederim kızkardeşiyle birlikte gelmişti. **İçişleri Bakanı İskender Hamidov**, kendisine ayrılan yeri beğenmemiş, Gülistan Sarayı'ndan bağıra çağıra çıkıp gitmişti. Bir İçişleri bakanının iki cumhurbaşkanı önünde bağırıp çağırmasını, devlet töresinin henüz oturmadığına bağladım. Gece tatsız başladı. Ben, basına ayrılan bir masada arkadaşlarım Fehmi Kuru, Alaattin Kaya, Altemur Kılıç, Fevzi Kahraman ve Yalçın Özerle birlikte otuyordum. Fonda tatlı bir müzik vardı. Yani, Azerbaycan türküleri çalınıyordu. 5-10 dakika sonra Kaya Toperi gelerek Turgut Özal'ın kulağına bir şeyler fısıldadı. Dikkat kesildim. Özal'ın yüzünde adeta güller açıldı. Aynı anda bir başka kişi de Elçibey'in kulağına bir şeyler fısıldadı. Elçibey de anlatılanlardan büyük bir memnuniyet duyuyordu, Acaba ne olabilirdi? Birden aklıma Etimesgut'ta bekletilen uçaklar geldi. Çok heyecanlandım.

- **"Uçaklar indi!, uçaklar indi!."** diye bağırdım.

Masa arkadaşlarım "ne uçakları" diye sordular. "Hiç" dedim. Tam o sırada **"Çırpınırdın Karadeniz Bakıp Türk'ün Bayrağına"** şarkısı çalınmaya başladı. Birinci dörtlüğün ortasında, Elçibey ayağa kalkıp hazırol vaziyetine geçti. O güzelim türküyü dinlerken gözlerinden sicim gibi yaş boşanıyordu:

**Çırpınırdın Karadeniz
Bakıp Türk'ün bayrağına
Ah deyirdin hiç ölmezdim
Düşebilsem toprağına**

Türkünün ikinci kıtası söylenmeye başlayınca, bu defa bütün salon ayağa kalktı. Sandalyesine çakılıp kalan tek kişi yoktu. Elçibey, Özal'a döndü ve şarkının diğer kıt'alarını kollarını Özal'a doğru uzatarak sesinin en yüksek tonuyla okumaya başladı. Hem okuyor hem ağlıyordu:

**Ayrı düşmüş dost ilinden
Yıllar var ki çarpar sinem
Vefalıdır; geldi, giden
Yol ver Türk'ün bayrağına**

**İnciler dök gel yoluna
Sırmalar diz sağ soluna
Fırtınalar dursun yana
Selâm Türk'ün bayrağına**

**Dost elinden esen yeller
Bana şiir, selâm söyler
Olsun bizim bütün eller
Kurban Türk'ün bayrağına**

Sadece Elçibey'mi ağlıyordu? Başta Turgut Özal olmak üzere bütün Türk heyeti ağlıyordu. Azerbaycan Türkleri ağlıyordu. Bizim gazeteciler ağlıyordu, etrafa baktım, ağlamayan bir tek kişi vardı: Yalçın Özer. Kayseri Türkmenlerinden Yalçın Özer! Turgut Özal hem ağlıyor, hem de Elçibey'in sakallarını ıslatan göz yaşlarını elleriyle silerek:

- "Ağlama Elçibey! Ağlama Elçibey!" diye onu teskin etmeye çalışıyordu.

Ah o geceyi, ah o gecenin destansı havasını anlatmak mümkün değil. Çünkü tahminlerim doğru çıkmış, Etimesgut Havaalanında bekleyen uçaklar o gece yarısı Bakü Havaalanına inmişti. Otele adeta bir kuş kanadı üzerinde geldim. Öylesine hafiflemiştim. O gece, Urfa milletvekili Halil İbrahim Çelik, bize Azerbaycan Oteli'nin bir odasında çiğ köfte yoğurdu. Kaldığımız oda, Harp okulundan ülkücü olduğu için kovulan bir arkadaşın odasıydı. Azerbaycan'a gönüllü olarak gelmiş, çeşitli cephelerde vatan bildiği topraklar için çarpışmıştı. O gece, o arkadaş da bizimle beraberdi. Üstü başı ter kan içindeydi. Bir gün sonra bir başka cepheye gidecekti.

O gecenin sabahında Bakü'den ayrıldık. Havaalanı rengarenk idi. Özal çok yorgundu. Elçibey çok mahzundu. Kucaklaşırlarken fotoğraflarını çektim. Elçibey, uçağın merdivenine kadar gelmişti. Boynu bükük kalmıştı. Ellerini namazda, kıyamda durur gibi önünde bağlamıştı.

Ben uçağa arka kapısından binmiş ön kapısına gelmişim, bir-iki fotoğraf daha çekmek istiyordum. Özal merdivenleri güçlükle çıkıyordu. Kendisine yardımcı olmak için bir-iki basamak indim. Birden bana:

- "Sakın gelme! Sakın gelme!" diye bağırdı.

Geri döndüm ve arka sıralardaki yerime oturdum. Uçak kalktıktan yarım saat kadar sonra, özel kalem müdürü Volkan Bey yanıma geldi.

- "Cumhurbaşkanımız sizi istiyorlar" dedi. Kalkıp gittim.

Özal:

- "Gel bakalım!" Dedi. "Uçak mürettebatıyla birlikte bir resmimizi al!"

Hosteslerle birlikte birkaç poz çektim. Sonra:

- "Otur yanıma" dedi.

Önce gönlümü aldı. Sonra bir kanaatini açıkladı:

- "Sana niçin sakın gelme! Sakın gelme! Diye bağırdım biliyor musun? Ben, Koskoca Türkiye'nin Cumhurbaşkanıyım. Bütün dünyanın gözü benim üzerimde. Merdivenleri zorla çıktığım doğru. Ama sen gelip yardım için benim koluma girseydin ne olurdu biliyor musun? Herkes binbir türlü lâf çıkarırdı. Özal bitmiş tükenmiş derlerdi. Çok yanlış olurdu. Milletimi devletimi düşünerek sana bağırdım" dedi.

Özal bütün bunları vefatından 42 saat kadar önce söylüyordu. Şu değerlendirmeyi de, Bakü'den Ankara'ya dönerken bizzat ondan dinledim. Bana diyordu ki:

- "Bu Elçibey'e sahip çıkmak lâzım. Önce bu adam Türklük sevdalısı. Sonra demokrat, cesur ve bilgili! Türk dünyasının kapısı Azerbaycan'dır. O kapının anahtarı da Elçibey'dedir. Diğer Türk Cumhuriyetlerinin Cumhurbaşkanıları Elçibey'i sevmiyorlar. Çünkü kendilerinden çok farklı. Hem seçilmiş bir Cumhurbaşkanı hem de komünist bir anlayıştan gelmiyor. Bizim başbakan da Elçibey'i sevmiyor. Beri yanda Rusya, Ermenistan ve İran, ağızlarını birer canavar gibi açmış bekliyorlar. Biz Elçibey'e sahip çıkmazsak ne olur? Süleyman Demirel'in ikide bir tekrarlayıp durduğu **"Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar Türk Dünyası"** sözü havada kalır. **Benim "21. Asır Türk asrı olacaktır"** iddiam bir kıymet ifade etmez. Senin başbuğunun **Turan** ideali bir hayalden öteye geçemez. Göreceksin, biz bu Elçibey'e sahip çıkmazsak dörtlü çete ona hayat hakkı tanımayacak!"

Dört gün sonra, Özal'ın cenaze töreninde Elçibey, tabutun başındaydı. Merasime Azerbaycan Cumhurbaşkanı olarak katılmıştı. Yanında Haydar Aliyev de vardı. Ben Özal'ın uçakta bana söylediklerini kelimesi kelimesine Elçibey'e anlattım. Şahadet parmağını dudaklarına götürerek "sus" dedi. Özal kabrine indirilirken Elçibey de oradaydı. Samimiyetle inanıyorum ki, o gün en kederli kişilerden biri de Elçibey idi.

Sonra? Sonrasını biliyorsunuz!

Elçibey'in millî kahraman ilân ettiği Suret Hüseyinof hâini, başına topladığı bir sürü serseriyle birlikte Bakü'ye yürüdü. Elçibey, bir iç savaş çıkmasın, kardeş kanı akmasın! Diyerek Keleki'ye çekildi. Onu Keleki'de de rahat bırakmadılar. Bir akşamüstü telefonum çaldı. Arayan Elçibey'di. Bana

- "Servet Bey! dedi. Bugün bizi kaldıracaklar! Akşam, hava karardığında hanımımızı imha edecekler. Keleki'nin etrafı silahlı adamlarla çevrilmiş durumda. Ben Ayvaz Gökdemir Bey'e, bu telefonla bir türlü ulaşamıyorum. Siz Ayvaz Bey'e acele haber verin. Acele haber verin. Bize bir medet olsun! Yoksa, sabaha öldürüldüğümüzü duyarsınız!"

Anladığım kadarıyla vaziyet vahimdi. Elçibey, kendinden korkan bir adam değildi. Ama yüklendiği bir dâva vardı. Hem sonra aşk derecesinde sevdiği milletin silahlı zorbaları tarafından niçin öldürülsünü? Milletine hizmet etmenin karşılığı bu mu olmalıydı? Düşündükçe çok üzüldüm.

Ayvaz Gökdemir, o zaman Türk Dünyasıyla ilgilenen devlet bakanıydı. Kendisini Silopi'den Şırnak'a gitmek üzere iken helikoptere binerken yakaladım. Çok heyecanla konuşmuş

olmalıym ki önce beni teskin etti. Sonra bana Mehmet Ağar ile İbrahim Şahin'i aramamı söyledi. Mehmet Ağar o zaman Emniyet Genel Müdürü idi. İbrahim Şahin ise Özel Harekat Daire başkan yardımcısıydı.

Ben Mehmet Ağır'ı aradım. Ayvaz Bey'den bilgi aldığını söyledi. Şimdi İbrahim Şahin'i ara dedi. İbrahim Şahin'i telefonda karşımda buldum. Daha ben adımlı söylemeden İbrahim Şahin yüreğime bir avuç su serpti:

- "Servet Ağa sakin ol! Sakin ol! Her şey tamamdır. Bütün tedbirler alınmıştır. Kimse Elçibey'in kılına bile dokunamayacaktır!" dedi.

Sonradan Elçibey'den öğrendiğime göre bizim özel harekat timimiz derhal harekete geçmiş, Iğdır-Nahcivan üzerinden Keleki'ye ulaşmış. Elçibey'in evini saran karanlık kuvvetleri darmadağın ederek yurda dönmüştür.

Bunu neden anlattım biliyor musunuz? Kanal 7 televizyonunun bir **İskele-Sancak** programında, İstanbul ANAP milletvekili Bülent Akarcalı konuştu. Azerbaycan'daki bağımsızlık hareketine ve Elçibey'e ne kadar yardımcı olduğunu anlattı. Kendisini dikkatle dinledim. Açıklamalarından anladım ki, Bülent Akarcalı, Azerbaycan'dan Türkiye'ye gelen Halk Cephesi mensuplarına kendi arabasını tahsis etmiş. Şuraya buraya götürüp getirmiş, falan filan! Şimdi kendisi burada değil ama Allah'ı var. Ayvaz Gökdemir Bey'in hizmetleri anlatılamaz. Kendisi de bunları hiç dile getirmede. O **İskele-Sancak** programına hasta yatağından telefonla katılan Ayvaz Bey; Bülent Akarcalı Bey'e çok teşekkür etti ve sonra dedi ki:

- Benim Elçibey'e ve Azerbaycan bağımsızlık hareketine nasıl yardımcı olduğumu Servet Kabaklı iyi bilir!" Başka bir şey söylemedi. Şimdi onun söylemek istemediklerini burada ben size anlatıyorum. Siz bu, Elçibey isimli kitabı hazırlarken: "Bu benim namus borcumdur!" demiştiniz. Benim de bizzat yaşadığım bu hadiseleri size anlatmam vicdan borcumdandır. Namus borcumdandır. Herkes bildiklerini söylemelidir. Artık hiçbir hakikat gizli kalmamalıdır.

- Anlattıklarından çok, ama çok duygulandım. Bana göre, söylediklerin tarihe düşecek dipnotlarıdır. Sana bin defa teşekkür ederim sevgili Servet Başkan!

- Ben de sizin gayretlerinize teşekkür ederim benim ağabeyim!

MEHMET CEYLAN İLE ELÇİBEY SOHBETİ

Dede Korkut Destanlarının yazılışının 1300. yıldönümü dolayısıyla Azerbaycan'a davetliydim. Çeşitli ülkelerden gelen ilim, fikir, sanat adamlarının katıldığı toplantı, önce Bakü'de İmler Akademisi'nde başladı. Sonra çeşitli salonlarda devam etti.

Ben, İran Azerbaycanı'ndan gelen ve Türk Destanları üzerine anlatılmaz heyecanlarla konuşan kimselerin tebliğlerini dinlemeye gittim. O toplantıya Elçibey de davetliydi. Konuşmalara ara verildiğinde salondan koridora birlikte çıktık. Üzerinde lacivert bir elbise, beyaz bir gömlek, alımsı bir kravat vardı. Kırk yıllık bir dost samimiyetiyle gelip koluma girdi. Selam-kelam, hal-hatır sorma faslından sonra koridorda yürümeye başladık. O arada kendisine MHP Sivas milletvekili Mehmet Ceylan'ın da selamlarını söyledim. Gülümsedi:

- "Bir gün Azerbaycan'ın azatlık tarihi yazıldığında Mehmet Ceylan'dan bahsedilmezse, onun hizmetleri belirtilmezse o tarih yarım kalmış sayılır!" dedi. Doğrusu şaşırđım ve meraklandım. Benim sevgili hemşehrim, Azerbaycan'ın bağımsızlık savaşında acaba ne yapmıştı ki, bir Cumhurbaşkanı'nın gönlünde böylesine taht kurmuştu? Bunu öğrenmek istedim. Fakat birdenbire etrafımızı gazeteciler ve televizyoncular çevirdi. Elçibey'e çeşitli sorular soruldu. Elçibey ise her zamanki tevazuu ile, gazetecilerin ve TV kameralarının dikkatini benim üzerime çekmeye çalıştı:

- "Bana soru sormayın! Beni bir tarafa bırakın! Bakın burada Yavuz Bülent bey kardeşimiz var. Onunla konuşun! Onun sesini fikirlerini hâtıra götürün!" dedi.

- Aman efendim dedim. Kırk defa estağfurullah derim. Sizin bulunduğunuz yerde bana söz söylemek düşer mi hiç? Onu 5-10 kişilik basın ve TV temsilcisi karşısında bırakarak bir tarafa çekildim.

Araya başka kişiler, başka meseleler girdi. Elçibey'i bir daha göremedim. Merakımı da bir türlü gideremedim. Aradan yıllar geçti.

Kızıltoprak'ta Mehmet Ceylan'a ait büroda, bu sorunun cevabını bizzat kendisinden almak istedim. Elçibey'in bana, Bakü'de ayaküstü anlattıklarını tekrarlayarak sordum:

- Azerbaycan'ın bağımsızlık mücadelesinde neler yaptınız ki Elçibey'in gönlünde öylesine bir taht kurdunuz?

- Lütfen bu soruyu bana sormayınız! dedi. Bu soruyu geçelim! Ben size başka olaylardan bahsedeyim diye itirazlarda bulundu.

- Hayır! dedim. Sizden, önce bu sorunun cevabını öğrenmek istiyorum.

- Hangi birisini anlatayım, bilmiyorum. Çünkü ben Azerbaycan'a 132 defa gidip geldim. Her defasında ayrı bir olayla karşılaştım. Azerbaycan'ı ikinci bir Türkiye bildim. Kat'iyetle inandım ki Türkiye'nin güvenliği, huzuru, refahı Azerbaycan'a bağlı. Azerbaycan'ın huzuru, güveni,

refahı ise Türkiye'yle mümkün. Azerbaycan, Türkiye ile Türkistan arasında bir geçiş köprüsü. Veya kuvvetli bir bağ. O bakımdan Azerbaycan'ın kaybettiği kaybedeceği her karış toprak, Türkiye'den koparılmış bir vatan parçasıdır. Ben bunu böyle gördüm, böyle bildim, böyle inandım. Sonra Rusya'nın bütün menfi propagandalarına rağmen, Azerbaycan'da yaşayan halk da bizim gibi Oğuz boyundan. Konuştukları dil, bizimki gibi Oğuz Türkçesi. Dinleri ise, bizimki gibi İslâm! Yani biz Azerbaycan'la bir elin içi ve dışı gibiyiz. Bir paranın yazı ve turası gibiyiz.

Şimdi Elçibey'den dinlediğiniz o sözler, bir arkadaşımızın yaş gününde söylendi. Elçibey dedi ki: "Birgün Azerbaycan tarihi yazıldığında orada Mehmet Ceylan ismi yoksa, o tarih noksan demektir."

Sizin de bildiğiniz gibi Ruslar, Azerbaycan'da çok ciddi bir kültür siyaseti uygulamışlar. Azerbaycan Türklerini yavaş yavaş kendilerine benzetmek istemişler. Bu siyasetlerini kırk ayrı alanda, kırk ayrı düzenle, kanla, zulümle uygulamışlar. Mesela askersiz, ordusuz bir millet olur mu? Olmaz! Ruslar Azerbaycan'da millî bir ordu kurmamışlar. Askere aldıkları Azerbaycan Türklerine harp sanatını öğretmemişler. Onları mümkün olduğu kadar silahın dışında tutmuşlar. Azerbaycan'da millî ruhu köreltmeye, öldürmeye çalışmışlar. İstemişler ki Azerbaycan gençleri, Azerbaycan halkı şiir bilsinler, türkü okusunlar, oyun oynasınlar bir de bütün sofralarında içki içsinler... İçki bir faciadır elbette. Şiir, türkü, oyun... bir milletin hayatında kayıtsız-şartsız çok önemli. Ama kâfi değil. Vatan bir tehlikeye düştüğü zaman sadece şiirle, türküyle, oyunla... düşman def edilemez. Askerliği bilmek de lazım. Milli orduyu kurmak da lazım. Vatan uğruna dövüşmesini bilmek de, ölmek de lâzım. Hani şair ne demiş:

**"Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır
Toprak, eğer uğruna ölen varsa vatandır!"**

Ermeniler, Azerbaycan topraklarına, Rus birliklerini de yanlarına alarak saldırdılar. Azerbaycan'ın doğru dürüst bir millî ordusu yoktu. Azerbaycan gençleri savaşmayı-dövüşmeyi doğru dürüst bilmiyorlardı. Çünkü vakt-i zamanında savaş tekniği kendilerine öğretilmemişti. Azerbaycan'ın yeteri kadar silahı da yoktu, cephanesi de. Ermeni saldırısı başladıktan sonra Türkiye'den gelen arkadaşlarla birlikte Azerbaycan'da 5 karete mektebi kurduk. Her defasında 700 kişi çalıştırdık. Azerbaycan gençlerine savaşma-dövüşme teknikleri öğrettik. Benim saçım-sakalım birbirine karıştı. Gençler beton duvarları yumruklaya yumruklaya yetiştiler. Ellerinizi üzeri adeta nasır bağladı. Sonra onlar cepheye gözlerini kırpmadan koştular.

Ermeniler silahlarını ve kurşunlarını Rusya'dan temin ediyorlardı. Ermenileri Rus Genelkurmayının gönderdiği subaylar yetiştiriyordu. Peki ya Azerbaycan? Azerbaycan silahı ve cephaneyi nereden almalıydı? Elçibey'in yardım talebine önce Çeçenistan'dan cevap geldi. Dudayev daha şehit edilmemişti. Azerbaycan'a 15 kamyon dolusu silah ve cephane vereceğini vaat etmişti. Biz o silahları teslim almak için, Azerbaycan'dan 15 kareteciyle birlikte yola çıktık. Başlarında ben vardım. Karayoluyla Çeçenistan'a vardık. Dudayev'le makamında görüştük. Dudayev havacı bir general olduğu için yolda nasıl hareket etmemiz gerektiğini bize uzun uzun anlattı. Rusların bir hava taarruzunda neler yapmamız gerektiğini söyledi. **"Önemli olan cephane değildir. Size çok ihtiyacımız var. Siz silahtan daha mühimsiniz. Bu bakımdan bir Rus taarruzu karşısında önce kendi canınızı**

kurtarmalısınız!" dedi. Sonra 15 kamyon cephane için 15 fedainin kafi olmadığını söyledi. Kendisi de bize 15 Çeçen fedai kattı. 15 kamyonluk cephaneyi ve silahı bize teslim etti. Kamyon kasalarının altında silah ve kurşun vardı. Üstünde ise çuvalarla soğan ve patates. Grozni'den dualarla yola çıktık. Hepimiz sivil kıyafetliydik. Ama hepimiz tepeden tırnağa silahlıydık. Benim cebimde tam 70.000 dolar vardı. Bunu Çeçenistan-Azerbaycan arasındaki 7 kontrol merkezinden geçerken askerlere cep harçlığı olarak kullanacaktım. Birinci kontrol merkezinden geçerken ilgililere tam 3.000 dolar verdim. Aranmadan geçtik. İkinci kontrol merkezinde 1.500 dolarla kurtulduk. Bize soruyorlardı

-Ne var bu kamyonlarda?

-Patatesle soğan var! diyorduk. Sonra 3.000 doları avuçlarına sıkıştırdık mı

-Peki! Anlaşıldı! Geçin diyorlardı. Böyle böyle en son kontrol noktasına kadar geldik. Orada da Rus ve Azerbaycan asıllı nöbetçiler vardı. Azerbaycan'a soğan ve patates götürüyoruz! diyerek Rus askerlerinin cebine 3.000 dolar koydum. "Peki geçin!" dediler. Aksiliğe bakın Azerbaycan asıllı bir asker: "Hayır olmaz!" diyor, diretiyordu. İndirin çuvaları arama yapacağız. Siz silah kaçıyorsunuz!" diye öfkeleniyordu.

Bir tarafa çektim ve kendisine üç bin dolar vermek istedim.

-Hayır! dedi olmaz! Hepinizi ihbar edeceğim, bu kamyonlarda silah var. Sizi buradan bırakmam!

Azerbaycan asıllı arkadaşlara işaret verdim. Bize yol vermek istemeyen askerin koluna girerek onu 15 kamyonluk konvoyun en uç noktasına götürdüler. Orada onu, bir avuç pamuk üzerine döktükleri bol eterle bayıltıp arabalardan birinin içine aldılar. Ben hiçbir şey olmamış gibi konvoyun en arkasına geldim. Çıkarıp oradaki askerlere bir 3.000 dolar daha verdim. Sonra o bayıltığımız askeri kast ederek dedim ki

-Annesini-babasım çok özlemiş. Bizimle birlikte gelmek, bir gün ailesini görmek, sonra da hemen buraya dönmek istiyor.

Askerler 3.000 dolar hatırına hiç ses etmediler. "Sakin geç kalmasın!" dediler. "Kat'iyen kalmaz. Onu buraya kadar yine bizim arabalarımızla getiririz!" diyerek vedalaştım. Aheste aheste yürüyerek arabama kadar geldim. Gazladık geçtik. Azerbaycan topraklarına girdik. Artık emniyette sayılırdık. Fakat o nöbetçi asker kendisine geldikten sonra yine bizi tehdit eder mahiyette konuşmaya başladı. Konvoyumuzda bulunan Şuşalı bir arkadaş anlattı ki: "Bu silahları Azerbaycan topraklarını kurtarmak için kullanacağız! Bu mermileri gelinlerimiz dul kalmasın diye, çocuklarımız yetim büyümesin diye sıkacağız! Vatanımız için, milletimiz için çarpışıyoruz."

Ne anlatılsa o sınır nöbetçisinin öfkesi dinmiyordu Bizim çocuklar nihayet: "Bu haini öldürelim efendim!" diye başkaldırdılar. "Sakin yapmayın dedim. Türktür! Yazıktır! Bırakın def olup gitsin. Akli başına geldiğinde herhalde yaptıklarının yanlış olduğunu anlayacaktır!" diye itiraz ettim. "Herkes derin derin nefes alsın! Beş dakika daha düşünelim!" dedim. Asker:

"Namertler! Guldurlar! (Eşkiyalar)" diye bağıyordu. Topluluktan 3-5 adım ayrılmıştım ki trakk diye bir ses duydum. Dönüp baktığımda gördüm ki bizim çocuklar o gafil, o inatçı askeri alınının ortasından kurşunlayıp susturmuşlar.

Elçibey, işte benim Azerbaycan için yaşadığımı ve ölümü bile hiçe sayarak çarpıştığımı yakinen bildiği için öyle söylemiştir, efendim.

-Sizin bir de Ebulfeyz Elçibey'i, kendi uçağınızla Bakü Havaalanından kaçırıp Türkiye'ye getirmeniz var!

-Evet!

-Elçibey'in hastalığından nasıl haberdar oldunuz?

-Bana ve arkadaşlarıma Elçibey'in hastalığını [Hanım Halilova](#) haber verdi. Hanım Halilova, Azerbaycan için Ankara'da canla-başla çalışan, didinen yürekli bir kadın. Akli başında, bilgili, şuurlu bir Azerbaycan Türkü! Halilova bir elçilik gibi çalışıyor desem mübalağa olmaz. Birgün geldi bana dedi ki:

-"Elçibey çok ciddi olarak hasta. Azerbaycan'da ona siyasî sebepler yüzünden yeteri kadar bakmıyorlar. Elçibey'i tedavi için Türkiye'ye getirmek veya Almanya'ya, Fransa'ya, İngiltere'ye götürmek lâzım. Vakit geçirmeden bu işe el komanızda zaruret var. Bir günün bile önemi vardır."

Hanım Halilova'nın bu teklifini önce yakın arkadaşlarla oturup konuştuk. Sonra konuyu partili bakanlarımıza açtık. Karara vardık ki, önce Türkiye'den Azerbaycan'a bir dahiliye mütehasısı gönderelim. Elçibey'i bir iyice muayene ettirelim. Eğer Elçibey'in tedavisi Bakü'de mümkünse O'nu orada sağlığına kavuşturalım, değilse alıp Ankara'ya getirelim.

Bakü'ye Ankara Hastanesinden değerli bir doktorumuzu gönderdik. O doktorun döndükten sonra yaptığı açıklamalardan anladık ki Elçibey'in Ankara'ya getirilmesinde zaruret vardır. İyi de Elçibey'i Ankara'ya nasıl getireceğiz? İşbaşında olan iktidar Elçibey'in yurtdışına çıkmasına izin verir mi? Vermez! Peki ne olacak? Elimizi kolumuzu bağlayıp oturacak mıyız? Ulaştırma Bakanımız Enis Öksüz bana dedi ki:

-Mehmet kardeşim bu işi sen halledeceksin. Elçibey'i Türkiye'ye sen getireceksin!

Vazifeyi kabul ettikten sonra, Uşak milletvekili, sevgili arkadaşım Armağan Yılmaz'ı aradım. Armağan'a dedim ki: yarın seninle bir yere gideceğiz. Bu işin ucunda ölüm de olabilir. Benimle gelir misin? Armağan, düşünmeden cevap verdi:

-Senin gittiğin yere ben neden gelmeyeyim. Gelirim tabii.

-Ama Armağan dedim, yarın evinden çıkarken eşinle ve çocuklarıyla helâlleşmeden olmaz! Tamam mı?

-Tamam dedi, yarın karımla ve çocuklarımla helâlleşerek evden çıkıp sana geleceğim!

Armağan'la anlaştıktan sonra uçağımın pilotuna talimat verdim. Yarın Bakü'ye gideceğiz. Oradan bir hasta alıp döneceğiz. Gereken bütün hazırlıkları yapıp hazır olun! dedim. Hareketimizi yalnız Hanım Halilova'ya söyledim.

-Benim kızım da sizinle gelsin! diye ısrar etti.

-Bu çok yanlış olur. Çünkü biz tehlikeli bir yolculuğa çıkıyoruz. Kızınızı bu tehlike çemberine almaya gerek yok! dedim. Ağlamaya başladı.

-"Bu tehlikeli yolculukda ben de kızımı size kurban veriyorum! dedi. Ne olur kırmayın beni!"

Ben, Bakü'den iniş izni istedim. Elçibey'e telefon açtım: Sizi Bakü'ye indiğimiz zaman arayacağım, hazır olun! dedim.

Sonra Bismillah diyerek yola çıktık. Bakü'ye indiğimizde pilotumuz bile Elçibey'i alacağımızı bilmiyordu. Bakü'de pilotuma gereken bütün bakımları yapmasını söyledim. Kalkışa hazır olduğumuz da haberim olsun! dedim.

Bir süre sonra pilot:

-Herşey tamam efendim! diye geldi. Heran kalkabiliriz! Bu işareti aldıktan sonra Elçibey'i telefonla aradım. Kendisini Bakü Havaalanında beklediğimi söyledim.

15-20 dakika sonra Elçibey Havaalanına geldi. Gelmesiyle birlikte yetkililerde bir telaş, bir korku, bir koşuşturma başladı.

Ben Elçibey'i alıp kalkacağım ama yetkililer bir türlü kalkış için izin vermiyorlardı. Bir saat bekledik izin yok, iki saat bekledik izin yok. İzin yok ama bir telaş, bir koşuşturmadır gidiyor. Bir takım kimseler, bir takım yerlerle telefon konuşmaları yapıp duruyorlar. Bir ara kalkıp meydan müdürünün yanına gittim.

-Bakın dedim ben Türkiye Cumhuriyetinin milletvekiliyim. İki saatten beri, bizi bu meydanda haksız olarak tutuyorsunuz. Eğer on dakika içinde bize kalkış izni vermezseniz sizi hem Türkiye'ye hem de bütün dünyaya şikayet edeceğim. Bizi tevkif ettiğinizi söyleyeceğim. Bunu bütün dünya basını yazacak! Haberiniz olsun!

Yine birtakım yerlere telefonlar açtılar. Saate baktım, sekiz dakika sonra bize kalkış izni verdiler.

Pilotumuz, Elçibey'i görünce çok heyecanlandı. Ben Ermenistan üzerinden uçmasını söyledim.

-Efendim dedi, Ermenistan üzerinden uçmak çok tehlikeli olabilir. Bizi bir füze atışıyla vurup düşürebilirler. O bakımdan Gürcistan üzerinden uçmalıyız!

-Hayır dedim olmaz! Vuracaklarsa bizi Ermenistan üzerinde vursunlar. Bu bizim için daha şerefli bir ölüm olur.

Pilot mecburen Ermenistan üzerinden uçtu. Uçağın normal olarak 10.000 fitte uçması lâzımdı. Ama baktım ki biz 13.000 fit üzerinde uçuyoruz. Pilota neden böyle yaptığını sordum:

-Muhtemel bir füze saldırısını dikkate alarak 13.000 fite çıktım. Çünkü füzelerin vuruş menzili 10.000 fittir dedi.

Elçibey'in Azerbaycan yetkililerinden kendisi için uçuş izni almadığımdan haberi yoktu.

-Neden izin almadınız? diye meraklandı.

-Almak isteseydim verirler miydi? diye sordum

"Verirlerdi" diyemedi.

Ankara'ya salimen indik. Hava meydanında bizi Ulaştırma Bakanımız Enis Öksüz karşıladı.

Elçibey şeref salonunda bir Cumhurbaşkanı gibi ağırlandı ve orada bir basın toplantısı yaptı.

Enis Öksüz bey, Elçibey'i bir devlet misafirhanesinde ağırlamamızı söyledi. Ben:

-Hayır! dedim. Elçibey Ankara'ya Cumhurbaşkanı olarak geldiği zaman nerede kaldıysa yine orada ağırlanacak! Bu bakımdan Ona Shelton Oteli'nin Kral Dairesini ayırttım!

Onu ilk defa Güven Hastanesi'ne götürdük. Bazı kontrolleri orada yapıldı. Oradan Ankara Hastanesi'ne aldık. Bir süre de Ankara Hastanesi'nde kaldı. Bu arada Sağlık Bakanımız Osman Durmuş kendisiyle çok yakından ilgilendi. Biz de Elçibey'in gideceği yerler için bir program yaptık. Kiminle, nasıl, nerede görüşeceği tespit edildi. Elçibey'in Başbakan Ecevit'le görüşmesini Hanım Halilova sağladı. Ecevit, Elçibey'i Başbakanlık makamında kabul etti. Tansu Çiller, Elçibey'le kendi evinde görüştü. Mesut Yılmaz, Anavatan Partisinin Genel Merkezinde, Genel İdare Kurulu üyelerinden bir kısmıyla Elçibey'i karşıladı. Devlet Bahçeli ise, merhum Cumhurbaşkanı Ankara Hastanesinde ziyaret etti.

Bu arada Elçibey, Anıtkabir'e de gitmek istedi. Anıtkabir komutanıyla görüştüm. Elçibey'in hem Atatürk sevgisini hem de konunun önemini anlattım. Elçibey, lâlettayn bir kimse gibi Anıtkabir'e girmemeliydi. Doğrusu onlar da hassasiyet gösterdiler. Ve Elçibey'i tam bir devlet töreniyle karşıladılar. Yani Cumhurbaşkanı iken nasıl bir merasim düzenledilerse, ikinci gelişinde de onu Arslanlı yolda karşılayıp Atatürk'ün yattığı yere kadar öyle götürdüler. Elçibey bu merasimde çok duygulandı. Anıtkabir Defterine "Ben Türk Milletinin askeriyim!" diye yazdı.

Ankara'dan İstanbul'a geçtik. Orada Orkun Dergisinin Altın Bozkurt Heykeli Ödülü merasimine katıldık. Prof. Turan Yazgan hocanın sofrasına oturduk.

Bir gün de benim Boğaz'daki evimi şereflendirdi. Sonra Deprem bölgesine gitmek istedi. Yalova, İzmit, Sakarya, Bilecik illerini gezdi. Her ilde Vali tarafından karşılandı ve uğurlandı. Depremzedelerin geçici konutlarına, sığındıkları çadırlara misafir edildi. Sakarya'da çadırda kalan bir kadının halini hatırlarınca, kadın **"Ben sizi tanıyorum. Siz kardeş**

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı'sınız. Siz de bizim gibi çok acı çektiniz. Ben acılarımın bir kısmını sizi gördüğüm için unutacağım. Siz de bundan böyle inşallah acılarınızdan kurtularak yaşarsınız" deyince, Elçibey'in gözleri dolu dolu oldu.

Bilecik'ten tekrar Ankara'ya döndük. Elçibey bir süre Ankara Hastanesi'nde tedavi gördü. Doktorlar bütün ihtimamlarına rağmen hastalığın önüne geçemediler. Kanser illeti, bütün vücudu sarmaya başlamıştı. GATA'ya yani Gülhane Askerî Tıp Akademisi'ne yatırılması uygun görüldü. Gidip GATA komutanıyla görüşüm. Elçibey'in askerî bir törenle hastaneye alınmasını söyledim. Onlar da benim gibi düşünüyorlardı. Elçibey'i hastane önünde bir Cumhurbaşkanı karşılar gibi karşıladılar. Orada da mükemmel bir merasim oldu. Hastanenin en güzel odalarından biri Elçibey'e ayrıldı. Orada bütün doktorlar seferber oldular. Genel Kurmay Başkanlığımız da hastane yetkilileriyle görüşmüş, hastanenin bütün imkânlarıyla Elçibey'in hizmetinde olmasını emretmişti.

Elçibey, gösterilen büyük ilgiden ziyadesiyle memnundu. **-Aşk olsun! Aşk olsun! diyordu. Türk hekimleri günün 24 saatini benim etrafımda geçiriyorlar!**

Ancak bütün çırpınmalara rağmen hastalığın önü alınamıyordu. Doktorlar ona, son defa olarak kemoterapi uygulamak istediler. Elçibey:

-"İstemem dedi. Bu kemoterapi tedavisinde insanın saçı-sakalı tamamen dökülüyor. Ben yemin etmişim. Tebriz bağımsızlığa kavuşmadan, Güney Azerbaycanla Kuzey Azerbaycan birleşmeden sakalımı kestirmeyeceğim! demişim. Yeminimden vazgeçemem!" Bu bakımdan kemoterapi istemiyorum!

Elçibey artık hergün biraz daha eriyordu. Ölümüne biraz daha yakınlaşıyordu. Zaman zaman şuur kaybıyla sarsılıyordu. En yakınlarını bile tanıyamıyordu. Yüksek şeker hastalığı iç organlarında tahribat yapıyordu. Ve Elçibey kesinlikle öleceğini biliyordu. Üzülenleri teselli ettiğine şahit oldum. Diyordu ki:

-"Uz. Muhammet peygamber, 63 yaşında mevlâsına kavuştu. O peygamber ki Allahın sevgilisiydi ve Allah bütün kâinatı onun yüzü suyu hürmetine yarattığını söylemişti. Biz haşa, Hz. Peygamberden Allahın daha mı fazla sevgili kullarıyız ki Onun yaşından daha fazla ömür sürelim!"

Öleceğini kesinlikle biliyordu. Bu bakımdan Azerbaycan'dan gelen yakınlarıyla ölüm sonrasını konuşuyordu. Vasiyette bulunuyordu. Halk Cephesindeki ülküdaşlarından biri, telkinde bulunmuştu:

-"Seni Bakü'ye götürelim. Buralarda kalma. Ruhunu kendi vatanında teslim et. Tıbbın yapacağı hiçbir şey kalmadı..." demişti.

Elçibey de önce itiraz etmemişti. Kendisini ziyarete gittiğimde bana Azerbaycan'a gitme niyetinden bahsetmişti:

Sağ elini avucumun içine aldım. Yumuşak ve yalvaran bir sesle dedim ki:

-Elçibey! Azerbaycan ne kadar sizin vatanınızsa, Türkiye de sizin o kadar vatanınızdır! Oradakiler de sizin milletinizdir buradakiler de.

Siz ruhunuzu Türkiye'de teslim etmelisiniz. Bedeniniz de Azerbaycan toprağına uzanmalı. Bakın Azerbaycan'ın ilk Cumhurbaşkanı Mehmet Emin Resulzade de Ankara'da yatıyor. Birçok Azerbaycan ziyalısı da. Sakın yanlış bir karar vermeyin. Biz size burada büyük bir şehit merasimi yapacağız. Sizi muhteşem bir cenaze namazıyla kaldıracağız. Sonra Türkiye'nin bütün şehirlerinde sizin için gıyabi cenaze namazları kılınacak, dualar edilecek. Fatih Sultan Mehmet'in oğlu Cem Sultan da vefat ettiğinde padişah kardeşi Sultan Bayezid'in fermanıya ülkenin bütün camilerinde gıyabî cenaze namazı kılınmıştı. Biz de sizi buradan, Sultan Cem'e yapılan merasime benzer bir merasimle memleketinize uğurlayacağız. Milyonlarca Türkiye Türkünün fatihalarıyla, tekbirleriyle, tehlilleriyle uğurlayacağız! Bundan daha güzel ne olabilir?

Elçibey yattığı yerden iki kolunu birden havaya kaldırdı.

-"Çok doğru! dedi. Ben Türkiye'de ölmeliyim. Azerbaycan'da da toprağına uzanmalıyım. Artık huzur içinde ölebilirim! Tabutuma Türkiye bayrağı da sarılmalı Azerbaycan bayrağı da. Beni Türk kardeşlerim da havaya kaldırmalı Azerbaycandaki kardeşlerim da. Artık huzur içinde ölebilirim!"

Elçibey 2000 yılının 22 Ağustosunda hayata gözlerini yumdu. Biz, O'nun için Ankara'da yüzbinlerin katılacağı büyük bir cenaze namazı düşünüyorduk. Türkes'i toprağına verdiğimiz gibi, muhteşem bir merasimle, Türkiye'nin bütün camilerinde kılınacak gıyabî cenaze namazlarıyla onu Azerbaycan'a uğurlamaya hazırlanıyorduk. Ancak adeta taş kesilerek öğrendik ki, onun aziz na'sı, kaçırılır gibi, kaşla-göz arasında Bakü'ye götürülmektedir.

Anlaşılan, Elçibey'in dirisinden korkanlar, ölüsünden de korkmuşlardı. Bu Elçibey'in ölmediğini gösteriyor. Elçibey, fikirleriyle yaşayacak, nesillerden nesillere bir bayrak gibi teslim edilecek bir büyük vatanperverdir. Azerbaycan bütünlüğü ve hürriyeti için doğrulan her başta, Elçibey fikriyatı vardır. Azerbaycan'ı aziz ve mübarek bilen her yürekte Elçibey sevgisi bulunmaktadır.

Onun Bakü'deki mezarı üstüne, vefalı dâva arkadaşları çok anlamlı bir kitabe koydular: "Burada şerefli bir Türk askeri yatıyor!" diye yazdılar.

İnanıyorum ki, Elçibey'in ruhu bundan büyük bir huzur duymuştur.

"Merak ettiğim bir konu var: Elçibey'i Türkiye'ye getirdikten sonra sizi üzen bir hadise oldu mu?"

"Olmadı. Bir kere halkımız Elçibey'e karşı çok yakın davrandı. Her gittiğimiz yerde O'nu sevgiyle kucakladı. Resmî makamlar da yukarda anlattığım gibi Elçibey'e karşı çok dikkatli ve saygılıydılar. O'nu yine bir cumhurbaşkanı gibi karşıladılar. Beni çok üzen bir hadiseyi Amerika'da yaşadım. Bildiğiniz gibi her sene Amerika'da, New York'da 18 Mayıs'da büyük bir Türk Günü yapılıyor. 2000 yılının 18 Mayıs yürüyüşüne Elçibey de katılmak istedi: ***"Bu benim***

İçin ömrümün en unutulmaz bahtiyarlıklarından biri olur" dedi. Amerika'ya birlikte gittik. O yürüyüşte Kırım Türkleri'nin lideri Mustafa Cemiloğlu da vardı. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Başkanı Prof. Dr. Turan Yazgan da. Yürüyüşten bir gün önce Büyükelçimiz Bakî İlkin'le görüşmek istedik. Büyükelçimiz talebimizi kabul etmedi. Anlatılmaz zavallı bir tavrın içine girdi. Sonra yine bizim Büyükelçiliğimiz tarafından verilen bir akşam yemeğinde protokol görevlileri Elçibey'e ve Mustafa Cemil Kınmoğlu'na yakın davranmaktan korktular. Utanç verici bir çekingenliğin içine girdiler. Bize arka sıralarda bir masa ayırdılar. Orada, bu çarpıklığa şiddetle itiraz ettim.

Elçiliğimize gereken cevabı 18 Mayıs yürüyüşünde Amerika'daki Türkler verdiler. Elçibey ve Mustafa Cemil Kırmoğlu büyük kortejin en ön sırasında yürüdüler. Hatta ben onların kortejden 5-6 adım önde yürümelerini istedim. Elçibey bunu kabul etmedi. Soydaşlarımızla birlikte yürüdük.

Sonra ne oldu biliyor musunuz? O yürüyüşten sonra konuşmalar yapıldı. Elçibey kürsüye davet edildiği zaman adeta yer yerinden oynadı. New York'da 18 Mayıs yürüyüşüne katılan en az 100 bin kişi hiç durmadan Elçibey'i tam beş dakika alkışladı. Böylece Amerika'daki bizim Büyükelçiliğimize de gereken cevap verilmiş oldu. Sadece bizim Büyükelçiliğimize mi? Hayır! Aynı zamanda Azerbaycan Büyükelçiliğine de gereken cevap verildi. Çünkü onlar da eski Cumhurbaşkanı'na karşı insanı utandıracak büyük bir korku içine girmişlerdi. Elçibey'le görüşmek istememişlerdi. Elçibey, Amerika'da bir takım Amerikalı yetkililerle görüşüp konuşmuştu. Ama aynı medenî vasfı bizim oradaki idareciler gösterememişlerdi. Bundan derin bir üzüntü duydum. Unutacağımı da sanmıyorum.

Şu mısralar Tefik Fikret'e mi aittir?

***Dünyada şereftir yaşatan milleti, ferdi
Silkin! Şu mezellet tozu uçsun üzerinden.***

Üzerinde zilletin zerresini taşıyanlara siz de acııyor musunuz?

- Acıyorum tabii. Verdiğiniz bilgilere teşekkür ederim.

- Ben de.

FATİH KISAPARMAK İLE ELÇİBEY SOHBETİ

Yavuz Bülent BAKİLER

Temmuz ayının son günleri. İstanbul'da dayanılmaz bir sıcaklık var. Evimin misafir odasında Fatih Kısaparmak'la Elçibey sohbetindeyiz. Sorularına büyük bir tevazu içinde cevap veriyor. Gözleriyle uzaklarda bir şeyler arayarak, zaman zaman dalarak, utanarak, duygulanarak ... anlatıyor.

- Sizin, Elçibey'le, önemli bir karşılaşmanız, kucaklaşmanız oldu.

- Evet. Öyle...

- Onunla ilk defa nerede karşılaştınız?

- Ankara'da. Ankara Hastahanesi'nde.

- Elçibey'in Ankara'ya geldiğinden nasıl haberdar oldunuz?

- Merhum Cumhurbaşkanının hastalığından, Ankara'ya geldiğinden haberim yoktu. O tarihlerde, ben İstanbul'daydım. Bir gün beni bir arkadaşım aradı. Ankara Radyosu'ndan prodüktör Kürşat Özkök. Dedi ki: "Ebulfez Elçibey tedavi için Ankara'ya geldi. Şu anda Ankara Hastahanesi'nde yatıyor. Nedense, onun bu gelişini ve tedavisini gizli tutuyorlar. Elçibey Prof. Mustafa Kafalı'ya ve eşine "Fatih Kısaparmak'la mutlaka görüşmek istiyorum!" demiş. Seni tanıdığım için, onlar da beni aradılar. Şimdi senin en kısa zamanda hemen Ankara'ya gelmen lazım!"

- Elçibey'le daha önceden tanışıyor muydunuz?

- Hayır! Ben onu sadece gazetelerden tanıyordum. Beni dinlediğinden, bildiğinden hiç bir haberim yoktu!

- Sonra?

- Tabi hemen Ankara'ya gittim. O zaman Ankara Hastahanesinin Başhekimisi Doç. Dr. Nusret Akyürek idi. Elçibey'i ziyarete birlikte gittik. Odada ayrıca Prof. Dr. Hatice Paşaoğlu ile cumhurbaşkanlığı zamanında Elçibey'in özel kalem müdürü Ali Mürseloğlu, Kürşat Özkök ve benim menejerim Mehmet Güngör de vardı. Elçibey beni ayakta karşıladı. Mavi bir pantolon, mavi bir gömlek giyinmişti. O anı hiç unutamam. Merhum Cumhurbaşkanı beni omuzlarımdan tuttu. Hiç bir şey söylemeden dakikalarca gözlerimin içine baktı. Belki inanmayacaksınız ama, bu süre bana 5 dakika gibi uzun geldi. Bir süre öylece hiç konuşmadan göz göze baktık. Sonra beni bir ağabey, bir baba şefkatiyle kucaklayıp bağrına bastı. Tabi ben de onu kucakladım. Bir süre de böyle kaldık. Kollarını sırtımdan çözünce eğilip elini öpmek istedim. Müsaade etmedi. Heyecanlı bir sesle:

- Ozanlar kimsenin elini öpmez! Ozanların eli öpülür! Dedi.

Elçibey'in yorgun olduğunu hissettim. Sesi titriyordu. Başhekim kendilerine oturmalarını söyledi. Elçibey'in sağındaki koltuğa ben oturdum, solundaki koltuğa ise Başhekim Nusret Akyürek bey.

O arada çay geldi. Hâl-hatır sorma faslından sonra söze yine Elçibey başladı. Hepimiz kulak kesildik. Dedi ki:

- "Hayatımda çok büyük idealler arkasında koştum. Önce Kuzey Azerbaycan'ın hür ve bağımsız ve müreffeh bir vatan olmasını istedim. Allah'a çok şükür ki, Azerbaycan artık Sovyet Rusya emperyalizminde bir köle millet değildir. Sonra Güney Azerbaycan'ın da hürriyete kavuşmasını çok istedim. Güney Azerbaycan hürriyetine kavuşuncaya kadar sakalımı kesmeyeceğim.

Bir başka idealim, dünya gözüyle İstanbul'u görmektir. Şu güzelim tecelliye bakınız. 1992 yılında, İstanbul'a Azerbaycan Cumhurbaşkanı olarak geldim. Beni Üsküdar'a götürmelerini istedim. Üsküdar'a gittik. Bir ara Salacak'da korumalarımın ayrıldım. Sonra büyük atamız Fatih Sultan Mehmet Han'ın orada, ayak bastığı toprağı eğilerek öptüm. Orayı vatanımın toprağıdır diyerek öptüm! İstanbul'u görmek, Fatih atamızın İstanbul'a baktığı yerde durmak, onun bastığı toprağı öpmek benim ideallerim arasında idi.

Sonra sizi görmek, sizinle tanışmak, sizinle kucaklaşmak istedim. Bu duygunun yüreğimde nasıl yer ettiğini tahmin edemezsiniz. Allah'a çok şükür, bugün bu muradıma da erdim. Size sevgim, ozanlık geleneğimizi devam ettirmenizi gördükten sonra başladı. (Bazı kimseler, ozan kelimesini yanlış kullanıyorlar. Şairlerimize ozan diyorlar. Halbuki şair başka, ozan başkadır. Ozan, yüreğini saza döken, şiirlerini besteleyen, sazıyla birlikte çelip söyleyendir. Şairin sazı yoktur. Şair bir söz mimarıdır. Yani şair şiir söyler ozan ise türkü söyler. Türküsünü sazıyla söyler.) Ben sizi, Azerbaycan Halk Cephesi'ni kurduğumuz, bağımsızlık mücadelesi verdiğimiz o hareketli, velveleli, heyecanlı günlerde tanıdım. Televizyon Programlarında dinledim. Sazınızdan ve sözünüzden büyük zevk aldım. Sizi, yalnız ben dinlemedim. Azerbaycan Halk Cephesi üyelerine de sizi dinlettim. Sazınız ve sözünüz her defasında bizim şevkimizi artırdı. Türküsüz millet olur mu? Türkülerimizi yaşatmak, dilimizi, milletimizi yaşatmak demektir" dedi.

- Bu konu gerçekten çok mühim. Elçibey bizim musikimiz hakkında başka neler söyledi size? Yahya Kemal'in beytini biliyorsunuz:

**"Çok kimse anlamaz eski musikimizden,
Ve ondan anlamayan bir şey anlamaz bizden"**

- Merhum Cumhurbaşkanı dinleyince, anladım ki bana bir yol göstermek, bir öğüt vermek istiyor. Nitekim yanılmadığımı gördüm. Dedi ki: **"Anadolu Türk Müziğinin armoni sistemi henüz kurulamadı. Bu çok büyük bir eksiklik. Bu eksikliği bir an önce gidermek lâzım. Azerbaycan'da bizim musikînaslarımız bu konuyu ele alarak gerekeni yaptılar. Biz Azerbaycan Türk musikisinin armoni sistemini çoktan kurduk. Türk**

musikişinasları Batıyı taklitten vazgeçmelidirler. Batı karşısında eziklik-küçüklük duygularına kapılmamalıdır. Bildiğiniz gibi Batı Tampere sisteminde 12 tam ses 4 yarım ses var. Bizim ses zenginliğimiz, Batının ses dünyasından çok daha renkli, çok daha zengin. Bizim musikimizde 500 kûsur makam bulunması ses ve saz zenginliğimizden kaynaklanıyor. Batının armonisiyle kendi müziğimizi geliştiremeyiz. Batıyı taklitle bir yere varamayız. Bu bakımdan Anadolu Türk müziği armoni sistemini bir an önce kurmanız lâzım. Bu konuda size ve arkadaşlarınıza büyük işler düşüyor. Düşüncelerimi, yüz yüze gelerek size anlatmayı çok istiyordum. Şükür bu emelime de kavuştum.

Gönlüm istiyor ki, Türkiye'deki musikişinas kardeşlerimiz de Anadolu Türk musikisinin armoni sitemini kurmakta gecikmesinler. O zaman Batı Dünyası, bizi de taklit etmeye başlayacaktır. Bizim musikimizi Bizans'a veya Araba bağlayanlar, konuyu bilmeden konuşuyorlar. Kendi musikimizi geliştirmenin yollarını aramalıyız. Ozanlık geleneği çok mühim. Bu gelenek mutlaka devam etmeli. Çünkü ozanlar, dünkü ve bugünkü kültür dünyamız arasında köprü vazifesi vuruyorlar. Toplumların değişmesinde, gelişmesinde birlik ruhu içinde bulunmasında ozanların önemli vazifeleri var."

Elçibey, görüşlerini büyük bir heyecanla anlatıyordu.

Sözün bu noktasında araya girdim:

-Yani efendim dedim türkü yakanlar, kanun yapanlardan daha mı güçlüdürler, daha mı müessirdirler?

-"Evet! Dedi. Milletlerin hayatında kanunlar da çok önemli. Kanunsuz, nizamsız devlet mi olur? Ama unutmamak lâzım bizim bazı kânunlarımızın ömrü 5-10 yıldır. Bilemediniz 40-50 yıldır. Bir yeni kanunla yüzlerce kanun artık hükümsüz hale getirilir. Ama, Türkülerimiz öyle değil. 5-6 yüz yıldan beri yaşayan Türkülerimiz var. Siz artık 65 milyonluk bir Türkiyenin ozanı değilsiniz. Bugün sizin sorumluluğunuz daha çok arttı. Ozanlığınızı sakın Türkiye sınırları içinde düşünmeyin. Siz, 250 milyonluk büyük bir Türk dünyasının ozanısınız! Bunu aklınızdan çıkarmamalısınız. Ve bu büyük mesuliyetin gereğini yerine getirmelisiniz! "

Elçibey, sözün burasında Kürşat Özkök'e döndü.

-"Kürşat Bey, dedi. TRT yayınlarını dikkatle takip ediyorum. Görüyorum ki TRT, üzerine düşen vazifeyi hakkıyla yerine getirmiyor. Fatih Kısaparmak beye neden program yaptırmıyorsunuz! Olur mu bu? Onun sazını ve sözünü yurt içine ve yurtdışına, bütün Türk dünyasına önce TRT duyurmalıydı. Bu kayıtsızlığı anlamak mümkün değildir."

-Merhum Elçibey'le o hastahane odasında hep müzik meselelerimizi mi konuştunuz?

-Hayır! Muhterem Elçibey o ilk karşılaşmamızda, bana Türk birliğinden bahsetti. Dünya Türklüğünün meselelerine eğilirken sesinin titrediğini, gözlerinin yaşardığını gördüm.

-Biraz da bu konuda, Ondan dinlediklerinizi bana lütfeder misiniz?

-Merhum Elçibey, o Ankara Hastanesi'ndeki odasında bana, benimle orada bulunan kimselere dedi ki: **"Benim en büyük ideallerimden biri de, bütün Türk dünyasının birleştiğini görmektir. Bu, dünya tarihini değiştirecek bir olaydır. Ama ne yazık ki ben bu muhteşem hadiseyi göremeyeceğim. Çünkü sağlığım müsait değil. Ama şükrolsun ki sizler, Türklüğün o yeniden dirilişine şahit olacaksınız."**

Elçibey bu sözleri söylerken gözleri yaşanyor, sesi titriyordu.

-Efendim dedim, dünya Türklüğünün birleşmesine, dünyanın büyük devletleri izin verirler mi acaba? Bırakırlar mı bizi?

Birden bire öfkeleni. Yüksek bir ses tonuyla konuşmaya başladı.

- "Bu büyük dâvanın önüne artık kimse geçemez Fatih Bey. Türk'ün rüzgârı esmeye başladı. Bu rüzgâra karşı tükürmek isteyenlerin tükürükleri, kendi yüzlerine bulaşacaktır. Göreceksiniz!"

- Efendim dedim, size göre bütün Türk dünyasının birleşmesi acaba kaç yıl sonra gerçekleşebilir?

- **"25 yıl içinde Türk dünyası birleşecektir; bütünleşecektir!.. "**

- 25 yıl sonra mı diyorsunuz? Öyleyse bir şey kalmadı demektir!

- **"Bakın Fatih Bey" dedi "Ben sizin Kazakistan konserinizi basından takip ettim. Sonra, sizi Kazakistan'da dinleyenlerden birisi de olanları gelip bana anlattı. Siz 1998 yılında Almatı'da bir konser verdiniz. Salon tıklım tıklım doluydu. Halkın bir kısmı da dışarıda kalmıştı. Öyle mi? "** dedi.

- Öyle efendim dedim.

- **"Bu konseri 1998 yılında, Kazak-Türk işadamları tertip etmişlerdi. Öyle mi? "** dedi.

- Öyle efendim dedim.

- **"Kazakistan'da Ahıska Türkleri, büyük bir pankart asmışlardı. Size büyük tezahüratta bulunmuşlardı. Siz de sahnede çalıp söylerken dayanamamış ağlamıştınız. Ve Asya-Can türkünüzü sahnede besteleyip söylemiştiniz. Öyle mi? "**

- Öyle efendim dedim.

- **"Şimdi beni iyi dinleyin! Bundan 10 sene önce, size deselerdi ki: Ey Kısaparmak! Kazak ve Türk işadamları biraraya gelip bir dernek kuracaklar. Sizi alıp Kazakistan'a götürecekler. Siz de orada hiçbir baskı altında kalmadan çalip söyleyeceksiniz. Soydaşlarınızla kucaklaşacaksınız. Onlar da size korkusuzca tezahüratta bulunacaklar. Sahnede, milletin gözü önünde ağlayacaksınız. Kazakistan'daki soydaşlarınızı da ağlatacaksınız. KGB, size ve halka hiçbir müdahalede bulunmayacak. Sonra siz bir de kalkıp orada Asya-Can türküsünü besteleyip söyleyeceksiniz. Konser bitince halk arkanıza takılıp, kaldığınız otele kadar gelecek. Orada da başka bir fasıl başlayacak; kucaklaşmalar, sohbetler, muhabbetler olacak! Siz bu söylenenlere inanır mıydınız, inanmaz mıydınız? İnanmazdınız değil mi? Bunları söyleyene:"A kişi derdiniz, sen nelerden bahsediyorsun öyle? Olmayacak çocuğa don mu biçiyorsun? Yoksa aklını mı kaçırdın sen? derdiniz! Ama siz işte, 1998 yılında elinizi kolunuzu sallayarak Kazakistan'a gittiniz ve orada gönlünüzce bir konser verdiniz. İmkânsızlıkların devrildiğini gördünüz. Bugün de size, bütün Türk dünyasının birleşmesi imkânsızmış gibi görülebilir. Ama 2025 yılında bütün imkânsızlıkların savrulup, devrilip gittiğini göreceksiniz. Yeter ki biz dâvamıza sahip çıkalım. Yeter ki işimizi sıkı tutalım. Kimseyi kendimizden üstün görmeyelim. Eğilmeyelim, kırılmayalım, dağılmayalım. Bakın şimdi, size yaşadığım bir hadiseyi anlatayım. Benim Cumhurbaşkanlığım zamanında, bazı Rus balıkçıları izinsiz olarak Azerbaycan karasularına girip ağ atmışlar. Tabii, güvenlik güçlerimiz tarafından tevkif edilmişler. Rusya devlet başkanı Boris Yeltsin, bana telefon açtı. Her zamanki alışkanlığıyla emreder gibi konuştu: "Tevkif edilen balıkçılarımızı derhal serbest bırakın" dedi. Güldüm, "Boris Yeltsin! dedim. Sen şimdi benimle Rusya devlet başkanı olarak mı konuşuyorsun, yoksa eski arkadaşım olarak mı telefon açıyorsun?"**

Boris Yeltsin: "Rusya Devlet Başkanı olarak konuşuyorum!" dedi.

Cevap verdim: "Ben de dedim, Azerbaycan Devlet Başkanı olarak konuşuyorum ve sana balıkçıları bırakmayacağız! Diyorum anladın mı? Şak diye telefonu kapadım. Biraz sonra, Boris Yeltsin tekrar telefon açtı.

- **"Elçibey dedi. Senden eski arkadaşın olarak rica ediyorum, lütfen bizim balıkçıları serbest bırakın!"**

- **"Bak şimdi oldu Boris!" dedim. Rus balıkçılarını serbest bıraktık.**

70-80.000 Rus askerini Azerbaycan topraklarından ben çıkardım. Rus gemilerini bizim denizlerimizden ben uzaklaştırdım. Dün, bazı kimseler, bu işlere: "Olmaz! İmkânsız! Yapılamaz!" diye bakıyorlardı. Olmaz denilen işlerin olduğunu bugün gördüler.

Bugün, büyük Türk birliğine "olmaz" diyenler yarın, Türk birliğinin olduğunu görecektir. Biz, Türkiye Türkleriyle bir milletiz ama iki ayrı devletiz. Dilimiz birdir. Birleşmenin ilk adımı da dil birliği, dil beraberliği, dil gücüdür!"

Merhum Cumhurbaşkanının bu konuşması, bana bir çalışmamı hatırlattı:

- Efendim dedim, ben Elazığ'lıyım. Bir zamanlar, Harput ağzını inceledim. Önce, yediyüz civarında kelime tespit ettim. Şimdi bu kelimelerin sayısı bini buldu. Sonra gördüm ki bu kelimeler Kerkük ve Azerbaycan topraklarında da aynen bizdeki gibi konuşulan, yaşayan kelimelerdir. O çalışmamı: "Dil Folkloru Açısından Harput Ağzı" diye bastırdım. Ve bir TV programında örnekler vererek anlattım ki, Harput Ağzı, Kerkük-Azerbaycan ağzının Türkiye topraklarındaki devamıdır. Sonra Elçibey'e dedim ki: "Efendim, biz de Azerî kökenliyiz. Benim annemin anneannesi Guba'dan Türkiye'ye gelmiş. Ona hep Gubalı Feride hanım' derlerdi."

"Biz de Azerî kökenliyiz" ifademe Elçibey kızdı.

- "Bu Azerî ifadesi yanlıştır Fatih Bey, dedi. Yeryüzünde bir Türk milleti vardır. Azerbaycan bir coğrafya adıdır. Azerbaycan coğrafyasında Ruslar da doğup yaşıyor, Ermeniler de, Yahudiler de, Gürcüler de. Ama onlar Türk değildir. Azerbaycan toprağında doğup-yaşayan başka milletler de kendilerine "Biz Azerîyiz!" diyebilirler. Bu bakımdan, bizler: "Azerbaycan Türkleriyiz! " demeliyiz. Ne demek Azerî? "Azerbaycan Türkleriyiz!, Azerbaycan Türkleriyiz! Böyle söylemeliyiz, böyle bilmeliyiz."

Elçibey, şimdi size anlattıklarımı ifade buyururken çok heyecanlanıyordu. Bir ara Başhekim Nusret Akyürek Bey'le gözgöze geldik. Sanki bana: "Aman hastamızı fazla heyecanlandırmayalım!" der gibi bakıyordu. Ben de öyle düşünüyordum. Merhum Elçibey'den ayrılmak için izin istedim. Birlikte ayağa kalktık. İşte o zaman, ömrümce unutamayacağım bir hadiseye şahid oldum. Elçibey, omuzbaşlarımı avuçları arasına aldı. Birşeyler söylemek istiyor ama söyleyemiyordu. Gözlerinin birden kaydığını fark ettim. Sonra hafifçe sendelemeye başladı. Bu defa, sanki düşmemek için omuzlarımdan tutuyor gibiydi. Başhekim, Elçibey'in yüzüne dikkatle ve endişeyle bakıyordu. Bize "Odayı çabuk boşaltın! Beyefendiyi yalnız bırakın!" dedi. Onlar, doktor hanımlarla birlikte Elçibey'i yatağına uzattılar. Biz de odayı süratle terk ettik. Hastanenin alt katına inerek neticeyi merakla beklemeye başladık. Aradan ne kadar zaman geçtiğini şimdi hatırlamıyorum. Belki yarım saat, belki de bir saat! Elçibey'in sağlığı hakkında hiçbir bilgi alamıyorduk. Maraktaydık. Derken Elçibey'in özel kalem müdürü Ali Mürseloğlu aşağı indi. Yüzüne baktım. Bir facianın izleri yoktu Demek Elçibey'in sağlık durumu düzelmişti. Ali Bey aramıza girdi ve

- "Ayrılmayın! dedi. Elçibey sizi uğurlama için aşağı inecek!"

Doğrusu anlatılmayacak kadar şaşırımdım.

- "Aman Ali bey kardeşim dedim, olur mu hiç? Elçibey o hasta haliyle aşağıya nasıl iner? Siz beni burada görmemiş olun. Gidin kendilerine deyin ki, indim aşağıya Fatih Kısaparmak'ı göremedim. Hemşireler onun çıkıp gittiğini söylediler."

Ali Bey de anlayışlı davrandı. Peki diyerek yukarı çıktı. Ben de adeta parmaklarımın ucuna basarak Ankara Hastanesini terk ettim.

Tevazuu, kendi şahsında, bu kadar şahsileştirerek yaşayan bir başka Cumhurbaşkanı düşünemiyorum.

Milletimizin bu şerefli, bu asil, bu idealist evladına bin rahmet olsun!

- Size çok teşekkür ederim Fatih bey.

- Ben de size bu önemli çalışmanız dolayısıyla teşekkür ederim efendim.

TÜRK OCAKLARI GENEL MERKEZİNDEN BASIN AÇIKLAMASI

Milletimiz mümtaz bir evladını kaybetmiş bulunuyor. Ebülfez Elçibey bütün ömrünü Türk milleti için yaşayan, yüreği milletimizin yükselmesi ve mutluluğu için çarpan tam və kamil anlamda milli şuur sahibi örnek bir dava adamıydı. Rus emperializminin korkunc baskıları altında uzun yıllar ezilen Azerbaycanın özgürlüğü uğrunda yıllarca çok zor şartlar altında canını ortaya koyarak mücadele vermiş, büyük eziyetlere goğuş germiş, Azerbaycanın bağımsızlığına kavuşmasının sembolü olmuştu. Milletine sevdalı büyük bir insanı, Ebülfez Elçibeyi kaybetmiş olmakdan büyük hüzün duyuyoruz. Türk dünyasında bağımsızlık bayrakları dalğalanırken O'nun aziz hatırası aramızda ebediyen yaşayacaktır.

Kendisine Allah'tan rahmet diliyoruz, ruhu şad olsun; milletimizin başı sağolsun.

22.08.2000

Nuri GÜRGÜR, Genel Başkan

BAŞSAĞLIĞI DİLEKLERİ

Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasında önemli rol oynayan, Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerin her alanda gelişmesine büyük katkıda bulunan değerli devlet adamı Elçibey'in kaybı, tarihi ve kültürel bağlarla birbirine kenetlenmiş olan halklarımızı derin üzüntüye sevk etmiştir.

Ahmet Necdet Sezer
Cumhurbaşkanı

Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasında önemli katkıları olan Sayın Elçibey'in kaybı, yalnız Azerbaycan'ın değil, Türkiye'nin ve Türk Dünyasının önemli bir kaybidir.

Yıldırım Akbulut
Eski Başbakan

Kendisi, Türk dünyasının bir aşığı idi. Türkiyeye büyük dostluk bağlarıyla bağlıydı. Azerbaycanın yetiştirdiği değerli siyaset ve devlet adamıydı. Onun genç sayılabilecek bir yaşta hayattan ayrılması, çok üzücü.

Bülent Ecevit,
Başbakan, DSP Genel Bşk.

Son nefesine kadar canından aziz bildiği Türk milleti için çalışan Elçibey'i Türkiye ve Türk Dünyası her zaman büyük bir sevgi, saygı ve şükranla kalbinde yaşatacaktır. Elçibey'i, rahmeti rahmana uğurlarken, ufak da olsa bir tesellimiz vardır. Hiç değilse son nefesini çok sevdiği, bağlı olduğu ay yıldızlı bayrak altında Türkiye'de verdi ve ebediyete kadar da her şeyden aziz bildiği Azerbaycan'da olacak.

Devlet Bahçeli,
Başbakan Yrd., MHP Genel Bşk.

Kaybımız büyüktür. Tek tesellimiz, Elçibey'in ömrünü adadığı bağımsız Azerbaycan'ın devletler ailesinin şerefli bir ferdi olarak, dimdik ayakta durduğunu kendi gözleriyle görmüş olmasıdır.

Mesut Yılmaz,
Başbakan Yrd., ANAP Genel Bşk.

Merhum Elçibey, yalnızca kardeş Azerbaycan için değil, eski Sovyetler Birliği'nden ayrılan bütün özgür milletler, bağımsız devletler için bir barış temsilcisiydi. Üzütümüz büyüktür.

**Tansu Çiller,
DYP Genel Bşk.**

Yüreği, hep demokrasi için, insan hakları için, Türk dünyasının menfaatleri ve birliği için attı. Özellikle, Türkiye'ye karşı büyük bir muhabbet içerisindeydi. Bütün Türk Dünyası'na, sevenlerine, idealist insanlara başsağılı diliyoruz.

**Muhsin Yazıcıoğlu,
BBP Genel Bşk.**

ELÇİBEY

Prof.Dr. Turan YAZGAN

Elçibey, yalnız:

- **Azerbaycan**'da kanla, sürgünle ve her çeşit insanlık dışı dehşet verici metodlarla bastırılmış ve sindirilmiş **Türklük** ruhunu uyandıran,
  - Meydanlara yüzbinleri toplayarak **Türklük** şuuruyla birlikte istiklâl aşkı yaratan,
  - İstiklâlin sembolü bayrağı tekrar göklere kaldıran,
  - **Azerbaycan**'ın müstakilliğini ilân eden ve herkese kabul ettiren,
  - Devleti yeniden kurarak öz ordusunu kuran, öz parasını basan,
  - Rus ordusunu, bir neferin bile burnunu kanatmadan **Azerbaycan**'dan çıkararak,
  - **Ermeniler**'in aksine, bir kimsenin bile burnunu kanatmadan mukabele olarak **Ermeni'leri Bakü'den süren**,
- Demokratik seçimlerin ne olduğunu bütün dünyaya gösteren bir Türk lideri değil; aynı zamanda, **Türk Halkları Asamblesinin** ittifakla seçilmiş şeref başkanıdır. **Artık Türkçü, antikominist ve demokrat** bir insan olarak, Türk dünyasının her yerinde ondan fazla sevgi ve saygı gören bir liderimiz yoktur.

Elçibey'e atılan iftiralar; onun sakalının bir tek kılını bile kirletememiştir. Her Türkçü iktidar sahibinin olduğu gibi onun da siyasi kaderi kötü olmuştur. Ancak Türk dünyasının her yerinde, Türkler'in kalbinde tahtını kurmuştur.

Elçibey, sadece ve sadece Türklüğü düşünen, kendi sağlığına ve menfaatine zerrece eğilmemiş ve eğilmesi mümkün olmayan gerçek bir **ülkücüdür**. Allah'ın Türk coğrafyasına bahşettiği iktisadî kaynakların tamamının **Türkler tarafından, Türkler'e göre** ve mutlaka 250 milyonluk büyük Türk Milleti için kullanılması sağlanmadıkça, refaha ve huzura kavuşamayacağımızın şuurunda; dil ve fikir birliğinin, Türk birliğinin gerçek yolcusu ve savunucusu olmuştur.

Elçibey'i İlimler Akademisi'nin altına, Türkiye'nin gök kubbesi altına veya Azerbaycan'ın gök kubbesi altına sığdırmak istediler. **Elçibey** sığmazdı!

Atatürk'ü en doğru tanıyan, **gerçek bir Türk milliyetçisi** olarak ve Atatürk'ün samimi askeri olarak Allah'ın rahmetine kavuştu. Yattığı yer nurla dolsun. Allah gani gani rahmet eylesin!

Tanrı Türkü Korusun!

Türk Dünyası Tarih Dergisi, Eylül 2000

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ VE ELÇİBEY

Merhum Elçibey, tam bir Türk milliyetçisi idi. Azerice konuşan bir Kuzey Azerbaycanlı olduğu iddiasında bir kabile milliyetçisi değildi.

Rus sömürgeciliğinden yakasını kurtaran Kuzey Azerbaycanlılar, büyük kısmı Kuzeybatı İran'da yaşayan Azeri Türkleri'nin bile küçük bir bölümünü oluştururlar.

Elçibey, bu gerçeklerin şuurundaydı. Zaten asıl mesleği tarih hocalığı idi. Adriyatik'le Çin Seddi arasında yayılan ve derinlemesine bir tarihten gelen çok büyük bir milletin parçası bulunduğunu biliyordu (tarih ve coğrafya bilmeyenler, bilhassa Özal ve Demirel'ce çok kullanıldığı için olacak, bu Adriyatik-Çin Seddi kavramıyla dalga geçmişlerdir).

Binaenaleyh daha geçen asırda Bavyeralı, Sakson, Prusyalı vs. diye Alman'lığı ve Venedikli, Cenevizli, Romalı, Toskan vs. diye İtalyanlığı bölen ilkel zihniyetin üzerine çıkabilmişti.

Bugün Azerbaycan Cumhuriyeti'nde halkoyuna başvurulsa, büyük çoğunluk Türkiye'ye katılmak ister. Aynı oylama Türkiye'de yapılırsa sonuç değişmez.

Ancak politikanın gerçekleri vardır. Devletler bu şuurla yönetilir ve yürütülür. Merhum Elçibey, bu temel fikri kavrayamayan Cumhurbaşkanılarından biri idi.

Evet Almanya ile İtalya 130 yıl önce birleşmeyi başardılar. Ama bugün Latin Amerika'da İspanyolca konuşan 19 ayrı devlet var. Arapça konuşan devletlerin sayısı iki düzineyi buldu. Çok yakında Türkçe konuşanların sayısı düzineyi bulacak. Sonra ne olacak? Bu, **fütüroloji** denen yepyeni bir bilimin konusudur.

Elçibey'in bu tutumunun en büyük hasmı Rusya mı idi sanıyorsunuz? Yanılıyorsunuz! İran idi. Zira İran'ı tam ortasından çatlatacak bir tehlike idi. Onun içindir ki İran, kolay kolay din şemsiyesinden vazgeçmez.

Ama Rusya, Arap dünyası, Ermenistan, Azeri komünistleri, pek çok dış güç, ve inanınız Türk cumhuriyetleri, Elçibey'den ürktüler. Bütün idealistler gibi romantik olan - ve kendisini çok seven dostu Türkeş'in bana dediği gibi- politika yeteneği bulunmayan bu büyük adam, bugün Türk milliyetçiliği tarihindeki önemli isimler arasında yerini aldı. Allah rahmet eylesin!

Türkiye Gazetesi. 24 Ağustos 2000

ELÇİBEY'İN VEFATI

Bülent AKARCALI

Elçibey'in genç yaşta beklenmedik ölümü Türk Dünyası için yeri doldurulamayacak ölçüde büyük bir kayıptır.

Azerbaycan'ın bağımsızlığının önde gelen mimarı olan Elçibey her şeyden önce bir özgürlük savaşçısı, Atatürk âşığı, düşüncesi çağdaş, yüreği Türklük dolu bir devlet adamı idi.

Türkiye Elçibey'i maalesef ne tam tanıyabildi, ne de tam değerlendirebildi. Tam tersine yüreği Türklük ateşiyle böylesine dolu bir devlet adamına sahip çıkamama utancını yaşadık. Başkanlıktan uzaklaştırılıp, Nahçıvan'a gitmesine izin verilen Elçibey'e o dönemdeki hükümetimiz adeta ayıplı muamelesi yaptı. 9 yıllarda hükümetlerimizin duyarsızlığı sonucu a"Çıvan'da can güvenliğini sağlamak amacıyla Fransa ve ABD nin desteğini sağlamak için yaptığım girişimler benim Çimde hoş anılar değildir. Ama öylesine çaresiz kalmıştık ki. Türk Demokrasi Vakfı olarak sürekli yayınladığımız ve yerli yabancı diplomatik ve parlamenter kesimlere gönderdiğimiz "Elçibey imzalı İngilizce mektuplaşma dönemin belirsizliğini aşmayı sağlamıştık.

Tarih önünde Azerbaycan'ı bağımsız devlet, Elçibey'i Azerbaycan Devlet Başkanı olarak tanıyan Mesut Yılmaz hükümetinin bakanı olmayı siyasî hayatımın en önemli sayfası kabul edeceğim.

Elçibey'i şahsen ilk kez 1992 de tanıdım. 1991 sonu seçimleriyle oluşan yeni Meclis'te Türk-Azerbaycan Parlamenter Dostluk Grubu'nu kurmuş ve grupla Azerbaycan'a gitmiştik. Giderken Sayın Cindoruk ricamı kabul etmiş ve bize Elçibey'e hediye edilmek üzere TBMM bayrağını teslim etmişti. Biz Elçibey'le olmanın heyecanını yaşarken, o, "**Atatürk'ün kurduğu Meclis'in bayrağını almışam, bu bana en yüce armağandır**" demişti.

Yemekte Azerbaycan'dan "**dost**" ülke tabirimize bizleri adeta azarlarcasına karşı çıkmış "**ne dostu biz kardaşız, kar-daş. Dostluk birbirlerini sonradan tanıyanlar arasında olur**" demişti.

Bakü'de unutulmaz bir hafta geçirmiştik. Yepyeni bir dünyada yeni ufuklar oluşuyor, yeni güneşler doğuyordu. Sonradan ne yazık ki gönlünde o heyecanlı yaşamayanlara, o ufukları göremeyenlere onlar da, bizler de teslim olduk.

Nur içinde yat Elçibey, yerin hepimizin kalbindedir. Ama senin yerin aslında Anıtkabir'de, Atatürk'ün yanındadır.

Milliyet Gazetesi. 25.08.2000

BİR KEMALİST'İN ÖLÜMÜ

Asıl soyadı "**Elçibey**" değil "**Aliyef**"di... Yani "**Alioğlu**" yahut "**Alisoy**"... Rus etkisiyle sonuna "**ef**" takısı alması onu rahatsız ettiği için değiştirip "**Elçibey**" soyadını almışdı. Bir tür siyasi "**mahlas**" gibi. Frenkler sanatçıların kullandıkları takma adlara şaka yollu "**nom de guerre**" derler "**savaş adı**"... Ebülfez Elçibey bakımından bunu "**mecazi**" değil "**gerçek**" anlamda da kabul edebiliriz... Zira ömrünü Azerbaycan'ın bağımsızlığı ve demokratikleşmesi "**savaşı**"na adanmıştı.

Halen Azerbaycan Cumhurbaşkanı konumundaki Haydar Aliyef ile arasında bulunan soyadı benzerliği tamamen tesadüfidir. Azeriler çoğunlukla Şii Mezhebi'nden oldukları için aralarında ali adı veya soyadı yaygındır. Nitekim Bakü'nün Ankara nezdindeki Büyükelçisi de - **eğer yanılmıyorsam** - Aliyef soyadını taşımaktadır ama onun da ne biriyle akrabalığı vardır ne öbürüyle...

Ben Ebülfez Elçibey'le ilk kez 1989 Yılı'nda, yani SSCB artık son demlerini yaşarken, karşılaştım. Bir Alman tv kuruluşu için Bakü'da çekim çalışmaları yapıyordum. O tarihte artık Elçibey soyadını kullanmaya başlamışdı. Hakkında tutuklama kararı olduğundan ortalıkta pek dolaşmıyor, ama fazla da yeraltına inmeğe gerek görmüyordu.

Önderi bulunduğu "**Halk Cebhesi**" (**Bağımsızlık örgütü**) ile KGB arasındaki güç oranı adamakıllı "**Halk Cebhesi**" tarafına doğru kaymaya başlamışdı.

Çok yağmurlu bir ikindi üzeri kendisiyle Bakü varoşlarındaki bir "**gizli**" (artık ne kadar gizli idiye...) mekanda buluştum. Daha sonraları, Cumhurbaşkanı olduktan sonra da bir iki görüşmemiz oldu. Son derece inançlı bir Kemalist ve - eğer bir latifeye müsaade ederseniz - "**iflah kabul etmez**" bir Atatürk hayranıydı. Azeri Halkı'nın sosyal ve kültürel problemlerine de büyük önem atfetmesi herhalde buradan ileri geliyordu.

Sonra Ankara Ebülfez Elçibey'e ihanet etdi!!! Evet, en dar gününde onu bozuk para harcar gibi harcamaktan hicab duymadı!!! Kremlin'in "**rahle-i tedrisi**"nden yetişme ve Moskova'ya mine-l-bab ile- l-mihrab göbek bağıyla bağlı birtakım gaasıblarla işbirliğini tercih etdi!... Kimbilir, belki de o karakterdeki insanlar Ankara'daki iktidar sahiblerine daha bir kaabil - i imtizac geliyordu. Oysa Ebülfez Elçibey, 1990'dan sonra "**bağımsızlık**"(!) kazanan bütün Doğu Türk Cumhuriyetleri arasında "**Komünist Hiyerarşi**"ye hiç mensub olmamış, "**Devr-i Sabık**"ın çanak yalayıcıları arasında asla yer almamış "**TEK**" devlet adamıydı... Yeni bir çağ başlarken en çok gözetilmesi gereken siyasetçi, üstelik yegane samimi "**demokrat**"dı... Ankara, Rus destekli Ermeni birlikleri Karabağ ve geri kalan Azerbaycan'ın yüzde 20'sini işgal ederken de seyirci kaldı ve Elçibey'in "**Hiç değilse yaralılarımızı tahliye için bir helikopter gönderin!**" ricasına da kulaklarını tıkadı!!!

Azerbaycan birgün Türkiye'den bunun hesabını soracaktır!!!

Ebülfez Elçibey'e Tanrı'dan rahmet diliyorum...

Milliyet Gazetesi. 23.08.2000

ELÇİBEY'İN ARDINDAN

Fuat BOL

Siyaset ve devlet adamı kolay yetişmiyor. Günümüzde bolca siyaset adamına rastlamamıza rağmen, görünen o ki, hemen hepsi devlet adamlığı kumaşından yoksun!

Siyaset adamı, şahsını ve partisini düşünür; kurnazca davranışlara girerek başarı elde eder. Bu başarısı devlet ve millet adına olmadığı gibi, devamlı da değildir. Siyasette uzun soluklulara gelince; bu hali, evvela onların kurnazlıklarına ve rakiplerinin olmamasına, olanların da zayıflığına bağlamak gerekir.

Öyle ya; devlet ve millet adına hizmete soyunan ve bu uğurda temsil kadrosunda yer alan zevata, devlet ve millet adına ne yaptığı sorulur. Kişilerin şu kadar sene iktidarda kalmaları önemli değildir. İcraatları önemlidir. Yani, devlete ve millete verdikleri, kazandırdıkları...

Ebulfez Elçibey Türk milliyetçiliğini gerçek manasıyla hazmetmiş bir kişiliktir. Edip, cesur ve gözü kara idi. Bu özellikleri onu, Azerbaycan Türklüğünün önüne taşıdı. Zaman, baş kaldırma ve kavga zamanı idi. Elçibey, bu kavgayı idealist arkadaşları ile verdi ve Azeri Türkünü azad kılmasını bildi.

Ömür boyu mücadelesini verdiği savaştan galip çıktı; kısa zamanda Azeri Türkü ve Türk dünyası için umut oldu.

Artık devlet başkanı idi.

Fevri ve hissi davranışları onu, devlet adamlığından çok kalem ve söylem adamlığına itiyordu. Şahsı ve devleti adına gerekli tedbirleri zamanında almadı ve iktidardan uzaklaştırıldı. Türkiye sevdalısı idi; Türkiye'ye çok güveniyordu.

Doğum yeri olan Nahçıvan'da göz hapsinde tutuldu. Başta Türkiye olmak üzere, güvendiği bütün dağlara karlar yağmıştı!

Yalnız bırakıldı ve unutuldu!

Hayatını Türk dünyasının birleşmesine adayan bu heyecanlı adam, heyecanlarını yenemedi ve çok acele etti. Dünyanın gerçeklerini ve reel politiği hesap edemedi.

Bütün bunların bedeli, Elçibey'in yalnızlığa itilmesi ve tutsak edilmesi mi idi?

Asla!

Sadece bize has değil; **"Kral öldü! Yaşasın Kral!"** anlayışı, bütün insanlığa arız olan bir hastalık. Elçibey'i ise, ölmeden öldürmüştük!

Bu da, dünyada gelinen nokta itibarıyla Şark insanına mahsus, bizim iflah olmaz hastalığımız!

Şuna bakmamız ve bakarken utanmamız lazım: **Elçibey'in bir ömür boyu mücadele ettiği Türk Milliyetçiliği fikri öldü mü? Ya, Türklerin birleşmesi fikri?**

Elçibey'lerin sayesinde, dünkünden daha taze ve diri duran bu fikirler mevcut olduğuna göre, ölen Elçibey mi, yoksa bizim hamiyet duygumuz mu?

Türkiye Gazetesi. 25 Ağustos 2000

ELÇİBEY'İN ARDINDAN

M.Necati ÖZFATURA

Devamlılık Allahü tealaya mahsustur. Her bir fani gibi Ebulfez Elçibey de geçici olan bu dünyadan sonsuz olan ahiret alemine göç etti. Türk Dünyası kıymetli bir evladını ve Türkiye ise gerçek aşık bir sevenini kaybetti. Elçibey hiçbir zaman Rusya'nın hizmetinde olmadı ve devamlı Rusya'nın muhalifi olarak yaşadı. Azerbaycan'ın bağımsızlığında lider olarak büyük hizmetler ifa etti, yeri kolay kolay doldurulamayacak olan Elçibey'in hayalleri ve idealleri şunlar idi:

1-Azerbaycan'ın bağımsızlığı **2**-Karadağ'ın Ermeni işgalinden kurtulması **3**-İran'daki Azerilerle birleşmek (Büyük Azerbaycan) **4**-Türkiye ile bütünleşmek **5**-Türk Dünyasının dil, alfabe, kültür, ekonomik ve her konuda birliğinin temini idi. Bu hayallerinden sadece birini görebildi ve olgun (62 yaşında) prostat kanseriyle dünyaya veda etti. Allahü tealanın rahmeti bütün inananların üzerine olsun. Şair, yazar, fikir adamı, öğretmen olan Elçibey'i 1989'da Halk Cephesi'nin başına geçirdiler, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile ilk bağımsızlık ilan edenlerden biri Azerbaycan oldu ve Rus ordusu ilk olarak Azerbaycan'ı terk etti.

1938 yılında Nahçıvan'ın Keleki köyünde doğan Ebulfez Kadri Güloğlu Aliyev çocukluğundan bu yana hayallerinin ilki olan Azerbaycan'ın bağımsızlığını gördü ve bağımsızlıkta en büyük görevi üstlendi. Azerbaycan'ın seçimle iş başına gelen ilk devlet başkanıdır. Rahmetli Turgut Özal'dan büyük destek gördü. Ama Turgut Özal'ın vefatından sonra Türkiye Elçibey'e desteğini kesti.

Büyük hayallere sahip Elçibey, ABD, Rusya, İran ve AB'nin müşterek bir senaryosu ile iktidardan uzaklaştırıldı. 1993 Haziranında Suret Hüseyin'in çapulcu ve çoğu paralı ve Ermeni olan askeri gücün Bakü'ye gelişini, Türkiye isteseydi sadece bir tabur ile önleyebilirdi ama dış güçlerin baskısı üzerine Türkiye Elçibey'i sahiplenmedi, Aliyev'e daha çok destek verdi.

Elçibey buna rağmen Türkiye'ye kızgın değildi. Türkiye ile birleşmek ve Türk Dünyasının birliği onda aşk derecesinde bir tutku halinde idi. Bir ikinci Elçibey olsaydı, çok şeyler olurdu ve Elçibey'in ilk icraatı Azerbaycan petrolünün % 90'ını Türkiye'ye % 10'unu (sus payı olarak) Batılı şirketlere verdi. İtirazlar üzerine, Türkiye'nin payı % 40, Azerbaycan'ın % 40 oldu. Ama dış güçler bu taksime de razı olamazdı. Elçibey'i devirdiler ve Türkiye'nin payı % 40'tan % 5'lerin altına düştü. Türk Dünyasının başı sağ olsun. Yeni Elçibeyler yetişir. Elçibey'i deviren Suret Hüseyinov'a "milli kahramanlık ödülü"nü Elçibey vermiştir. İsmi Azerbaycan'ın bağımsızlığıyla özdeşleşen Elçibey'in ölümü "Türk Dünyası"nda mühim kayıptır. Sağlığında Türkiye gibi Azerbaycan da onu sahiplenmedi. Siyasetin "Bizans oyunları"ını ve perde arkasındaki oyunları bilmeyen Elçibey, bir nevi harcandı. Çünkü onun hayalleri, süper emperyalist güçlerin ve onların Türk Dünyasındaki uzantıları olanların menfaatlerine ters düşüyordu. En verimli yıllarını sürgünde, (Doğu'daki köyde) ve Bakü'de yetkiden mahrum olarak geçirmesi temin edildi. Cenazesine katılanlar onu sürgün hayatında yalnız bıraktılar. Ama ben her zaman yazılarımda Elçibey'i destekledim.

Türkiye Gazetesi. 26 Ağustos 2000

EBULFEZ ELÇİBEY'İN YERİ DOLDURULAMAZ

Kenan AKIN

Türk Dünyası; ebediyete göç eden mümtaz şahsiyet, büyük devlet adamı Ebulfez Elçibey'in üzüntüsünü yaşıyor.

Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını elde eden dost ve kardeş Azerbaycan'ın ikinci Cumhurbaşkanı, çok sevdiği Türkiye'de dün gözlerini dünyaya kapatırken, yüzbinlerce Türk'ü eleme garketti.

Şimdi, bütün Türk dünyası Elçibey'i dile getirirken, ruhuna fatihalar okuyor.

Hayatı boyunca, Türk dünyasının mutluluğu için her türlü fedakârlıkta bulunan, özgürlük uğruna mücadele veren, Elçibey için çok şeyler söylenecek, çok şeyler yazılacak.

Her şeyden önce, Ebulfez Elçibey'in gerek Azerbaycan'da gerek Türk dünyasında yeri doldurulamayacaktır sanırız.

Rahmetli Türkeş Gibi

Elçibey ile sadece iki defa görüşme imkânını yakalamış her seferinde de, yüksek şahsiyeti karşısında, hayranlığımızı gizleyememiştik.

Kelimenin tam anlamıyla, her şeyi ile kendisini Türk dünyasına "vakfeden" Elçibey, Başbuğ Türkeş'i andırıyordu. Her iki şahsiyetin, Türk dünyası için verdikleri mücadele, sergiledikleri performans paralellik arz ediyor.

Bu arada her iki rahmetlinin de, birbirine kenetlenmiş "dâva arkadaşı" olduğu da hatırlardan çıkarılmamalı.

Türkiye'nin Önderliğinde

Bu vesileyle, Başbuğ Türkeş'i rahmetle anarken, "başımız sağolsun" diyoruz.

Türk dünyasının birleşmesi ve kardeşliği için mücadele veren, hatta "[Bütün Azerbaycan Yolunda](#)" isimli eserini özenle hazırlayan Elçibey, özellikle Türkiye'nin önderliğinde, bir Türk birliğinin kurulması görüşünü savunuyordu.

Sovyetlere karşı

1990 lı yılların başında meydana gelen gelişmelerde, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasında, Elçibey'in verdiği mücadele her ne kadar şimdilik gün ışığına çıkmış değilse de, tarihin sayfalarında mutlaka yer alacak.

Aslında 1988-1989 yıllarında Azerbaycan halkının bağımsızlık yolunda mücadelesinde önderlik yapan Elçibey, bütün dünyanın da dikkatini üzerine çekmişti.

Ömrünün en değerli yıllarını, KGB nin amansız takibi altında geçiren Elçibey 7 Haziran 1992 de Azerbaycan'ın ikinci Cumhurbaşkanı olurken "Milli kahramanlık Ödülü'ne de hak kazanarak, başarılarından birine daha imzasını atmıştı.

Bugün, cumhurbaşkanlarına yakışan bir törenle defnedilecek olan Elçibey'e fatihalar okurken, ruhu şad olsun dileğinde bulunuyoruz.

Türkiye Gazetesi. 23.08.2000

KAYAN YILDIZ ELÇİBEY...

Veysel GANİ

Türk dünyası büyük bir devlet adamı ve mütefekkirini kaybetti. Maddeden çok manayı arayan bu gönül adamı, ahirete göçerken hepimize ders olacak nasihatler verdi.

O'nu ilk defa Azatlık Meydanı'ndaki vakur haliyle tanıdık. Sovyet İmparatorluğu'nu dize getiren Elçibey mücadelesini silahla değil, kalemle yaptı.

Ömrünü Türklüğe adanmış bu gönül adamının, hüznün içinde bize veda edişi ders almamız gereken bir olaydır.

1938 yılında Nahcivan'da doğan bu civan "Türk"ün bütün hasletlerini üzerinde taşımasına rağmen, Türk dünyasından gerekli ilgi ve desteği göremediği için veda bile etmeden küs gitti, kırık gitti ahirete...

Şili'de Allende'ye, Küba'da Kastro'ya ve hatta dünyanın en ücra köşesinde eline silah alıp yol kesenleri kutsayan Türk solu, her nedense Elçibey'i tutmadı... Sevmedi, sevemedi.

Sevemedi, çünkü Elçibey Sovyet İmparatorluğu'na başkaldıran bir milliyetçiydi. O, enternasyonelci olmadığı, olamadığı için aşağılandı, horlandı ve yalnızlığa mahkum edildi.

Kediye boğdurulmak istenen bir arslan; veya itlere meze edilmek istenen bir bozkurt nasıl yaşarsa O da öyle yaşadı... Bu zillete daha fazla tahammül edemeden veda etti bizlere.

Ömrü mücadeleyle geçen bir lider için "yalnızlık" kadar acı ve elem verici ne olabilir? Biz O'nu yalnızlığa mahkum ederken, O'na verebileceğimiz en büyük cezayı da vermiş olduk!..

Ölünün arkasından ne konuşulabilir... İki ayı aşkın bir süredir tedavi gördüğü Ankara'da eski bir Devlet Başkanı'nın varlığından bile haberdar değildik.

Dirisinden faydalanamadığımız bu gönül adamının ölüsünden nasıl faydalanabiliriz. Şiirleri, kitapları ve konferansları ile Türk dünyasına ışık tutması gereken Elçibey, gizli tutsak olarak ömrünü tamamlarken, hepimizi acılara ve gözyaşlarına boğdu...

Sovyet emperyalizmine karşı ilk olmasa da, en soylu mücadeleyi veren bu kartal bakışlı çelik adam, Merkezi Asya Türk varlığının da temellerini atmayı başarmıştır.

Ömrünü hasrettiği Türk Birliği'ni gerçekleştiremeden veda edişinde O'nun hiçbir suçu olmasa gerektir. Bu idealin gerçekleşmesi için iğne ucu kadar destek görmeyen yalnız Civan'ın acıları ve hüznelerini bütün fotoğraflarında görebilirsiniz.

Sağlığında kıymetini bilemediğimiz, gerektiği şekilde istifade edemediğimiz bu fikir ve duygu mücahidine, çok iyi bir devlet töreni organize edileceğinden kimsenin kuşkuğu olmasın. Hatta büst ve heykelleri için şimdiden siparişler bile verilmiştir...

Ancak hedef insanları sağlıklarında ölümle eşdeğer olan yalnızlığa mahkum etmek değil, onlardan hayatta iken faydalanmak olmalıdır.

Başımız sağ olsun!..

Türkiye Gazetesi. 24 Ağustos 2000

POLİTİKACI DEĞİL BAĞIMSIZLIK SAVAŞÇISI

Ebulfeyz Elçibey, 1993'te Gence isyanını bastıramayacağını anlayınca yakınlarına şöyle demişti:

"Önümüzde bu ülke için yapılacak bir hizmet daha var. İktidardan el çektirilsek bile, Ermenilerle savaş halinde olan, binbir emekle kurduğumuz bu devleti iç savaşın içine çekmeyeceğiz. Hiçbir halde iç savaşa yol vermeyeceğiz."

Sovyet Yönetimi'ne karşı yaşamı boyunca kafa tutmuş ve kah legal, kah illegal yollardan mücadele etmiş olan Elçibey, Keleki'deki köyüne giderken kendi geleceğini değil gerçekten de Azerbaycan Cumhuriyeti'nin devamını düşünüyordu.

Her zaman iflah olmaz bir idealistti, siyasetçi olamadı.

Elçibey ile son olarak Bakû'de görüştüm. Üç yıl önceydi, Halk Cephesi'nin merkezindeki sohbetimizde hâlâ şaşkınlığını üzerinden atamamıştı.

Şaşkındı, çünkü Keleki'deki sürgünü sona ermişti. Halk Cephesi Başkan Yardımcısı Ali Kerimli'nin Parlamento'daki konuşmasının ardından dönüşüne izin verilmişti. Bir yıl içinde Cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılacaktı ve Aliyev, adaylığını koyacağını bile bile Elçibey'in dönüşüne "hayır" dememişti.

"Bakû'ye gelebilmem anlaşılmas bir şey, şimdiye kadar da anlamış değilim" diyordu.

Sohbetimiz sırasında Elçibey, siyasi görüşlerini korkusuzca açıklıyor, Aliyev yönetimini Karabağ politikaları nedeniyle eleştiriyor ancak hiç de saldırgan bir üslup kullanmıyordu. Bu tavrı dikkatimi çekti.

Sordum.

"Benim evimde, Atatürk'ün resminin yanında Haydar Aliyev'in de resmi vardır" diyordu. Çünkü **"O da bir Türk büyüğüdür"** diye açıklıyordu bunu.

Aliyev'in Sovyetler Birliği döneminde Azerbaycan Türkleri için önemli işler yaptığını söylüyordu.

Cumhurbaşkanı olduktan sonra iyi işler yapmadı mı?" diye sorduğumda verdiği yanıt ise Elçibey'in içten pazarlığı olmayan, dürüst ve açık kişiliğini yansıtıyordu: **"Yaptı tabii ama artık onun rakibiyim, söylemem doğru olmaz."**

Gerçekten iflah olmaz bir idealistti Elçibey, politikacı olmadı.

Hayelleri Korkuttu

Sovyetler Birliği döneminde, 1975-76 yılları arasında “milliyetçilik” suçundan hapis yatan Elçibey, Azerbaycan bağımsızlık hareketinin gerçek lideriydi.

1989'da, Halk Cephesi kurulduğunda  hedef koymuğu. Azerbaycan'ın tam bağımsızlığı, Karabağ'ın Ermenilerden temizlenmesi ve güney-kuzey Azerbaycanlıarın birleğu.

Bu hedefleriyle sadece Rusya, Ermenistan ve İran'ı karđuına almakla kalmadı, Cumhurbaşkanı olur olmaz Türkiye ile Bakü-Ceyhan anlaşmasını imzalayarak dev petrol Őirketlerini ve dünyayı da korkuttu.

Bakü'den uzaklağuken yapalızdı.

Bugün ise Türk dünyasının kalbi onunla birlikte Bak'ya dönüyor.

Hürriyet Gazetesi. 23 Ağustos 2000

SAĞLIĞINDA BÖYLE SEVGİ GÖRMEMİŞTİ...

Erdal GÜVEN

Bakü-Azerbaycan halkı dün ilk kez bir Cumhurbaşkanı'nı son yolculuğuna uğurladı. Eski Cumhurbaşkanı ve muhalefetteki Halk Cephesi'nin lideri Ebulfeyz Elçibey, gözyaşları, ağıtlar, öfkeli haykırışlar ve yanık Azerî ezgileri eşliğinde Bakü'de toprağa verildi. Törenler zinciri, sabah saatlerinde başlayıp, kızgın sığağa rağmen hava kararana dek sürdü. Elçibey'in naaşı Bakü'ye önceki gece yerel saatle, 23.00 sularında getirildi. Muhalif parti liderlerince havaalanında düzenlenen karşılama töreninin ardından naaş konvoy oluşturularak, Elçibey'in Bakü'deki evine taşındı. Gece boyunca dolup taşan evin etrafında sabaha kadar bekleyen Halk Cephesi yandaşları, cenazeyi parti merkezine götürmek niyetindeydi. Ancak iktidar buna izin vermedi. Hiç kuşku yok ki hükümeti, yaklaşan seçimler öncesinde, muhalefetin Elçibey'in naaşıyla gövde gösterisi yapmasını istemiyordu. Ne var ki öğle saatlerinde halk cenazenin katafalka konacağı İlimler Akademisi'nin geniş bahçesini doldurmuştu bile. Bina girişinde toplanan 2-3 bin kişilik hüznü ama bir o kadar da 'dolu' topluluk Elçibey'in resimlerini ve Azerbaycan bayrağını dalgalandırarak, liderlerine sevgilerini haykırdı. Kısa konuşmalarla Elçibey'in siyasî mücadelesi, Azerbaycan'ın bağımsızlığına katkısı ve dillerden düşmeyen çilekeş ama bir o kadar da temiz hayatı dile getirildi. 14 yaşındaki Emin'le konuşuyorum bahçede. "Nasıl bildirdin Elçibey'i" diyorum. "Yahşi adamdı, insandı" diyor.

Azerilerin ortak kanaatini dile getiriyor: Kimseye pisiği yoktu. Kalabalığın içinden ise, "Yahu meğer ne çok seveni varmış. Keşke sağlığında gösterebilirlerdi bu sevgilerini" diyen bir ses yükseliyor.

Asıl kıyamet Elçibey'in naaşını taşıyan konvoy İlimler Akademisi'nin önünde belirildiğinde kopuyor. Şimdi artık hınca hınç dolmuş koca bahçe. Naaşa eşlik edenler 'En büyük Elçibey, başka büyük yok' diye haykırarak girdikleri bahçede 'Temiz Elçibey' sloganıyla kulakları sağır ediyor. Ortalık tam anlamıyla ana-baba günü. Bahçe girişinden bina kapısına kadar 150 metre tutmayan güzergâh ancak yarım saatte geçilebiliyor. Halk, içeri vermek istemiyor liderini. Tam bir izdiham. Ezilenler bile var.

Nihayet içeri alınıp katafalka konuyor naaş. Konuşmalar, konuşmalar... Hüznü ve öfke karışımı coşku mezarlığa kadar sürüyor. İlimler Akademisinden 500 metre uzaklıkta defnediliyor Elçibey. Bir pankart gözümü çarpıyor, 'Millet, millet Atamızı koruyabildik mi?'

Radikal Gazetesi, 24.8.2000

ONUN GÜCÜ HALKTA, KESERİ HAKTA

Ebulfez Elçibey'in hâtırasına

Bahtiyar VAHAPZÂDE

Bizimle beraber bir büyük yaşar
Noksan arıyoruz ancak biz onda
Öyle ki, yitirdik hak aşır taşar,
Döner büyüklüğe noksan bir anda.

O, öz ışığını sokmaz her göze
Yalnız o dünyadan gönderir bize.

O, öz yüreğini millete verdi
Göğsünde milletin kalbi dövündü
Onun millet derdi, memleket derdi
Göğeri(l) cisminde kansere döndü.

Hele bu derde de "kısmetim" diye
Allah payı gibi O, şükran oldu
Şükranlık içinde o an ölüm de
Belki geldiğine pişiman oldu.

Tehdide, tahkire dözdü (2) dinmedi
O namus yükünü taşıdı ancak
Kimsenin bahtına gıptalanmadı (3)
Kendi talihini yaşadı ancak.

Herkesi düşünen, seven, duyan kes (4)
Kıymadı kendine bir mutlu günü.
Bir gün kendi için yaşamayan kes
Halka kurban verdi bütün ömrünü.

Ona bu feraset nerdenmiş gören?
Onun gücü halkta, keseri hakta
O, halkın önünde eğildiğinden
Tabutu önünde eğildi halk da.

İndi melek gibi göklerden yere
Dünyadan namusla geçti Elçibey
O kabre göçmedi, sığmazdı kabre
Milletin ömrüne göçtü Elçibey

Kalbi Azerbaycan, gözü Türkiye
Yaşadı "Türk" diye öldü "Türk" diye

Bağladı Turana O, imanını
Bu iman onuncun ömürden paha.
Meğer tesadüf mü? O, öz canını
Gidip Türkiye'de verdi Allah'a.

Yandı bizim için, duymadık onu,
Yetmedi (5) ışığı gözlerimize
O, öz ışığını, O, öz nurunu
Öteki dünyadan gönderdi bize.

Göğermek: Sebep olmak, meydana gelmek / **Dözmek:** Tahammül etmek, sabretmek /
Gıptalanmak: Gıpta etmek / **Kes:** Kimse / **Yetmedi:** Ulaşmadı

Güney SİDDİKOĞLU

O BİR BOZKURT'TU

Türk Dünyası'nın yetiştirdiği büyük dâva ve fikir adamlarından birisi olan Ebulfez Elçibey'i kaybettik.

Türk dünyasının başı sağolsun. Elçibey'in ruhu şad, makamı cennet olsun.

Fikirleri, düşünceleri, ülküleri açısından öncelikle, 20. yy ve gelecek yüzyıllara damgasını vuran Türk Dünyası'nda kaç isim vardır? M.Kemal Atatürk, Alparslan Türkeş, Ebulfez Elçibey... Her üçü de Türk milletine büyük ülkü ve hedefler göstermişti. Üçünün de ortak yanı Türkçü-Türk Milliyetçisi olmalarıydı.

Atatürk, yıkılmış ve yok olmuş bir imparatorluktan "Türk ve Türkiye" adıyla yeni bir devlet çıkarmış, Türkeş yetiştirdiği ülkücü gençlik ve ülkücü aydınlarla bu devleti komünistleşmekten, bölünüp parçalanmaktan kurtarmış, Elçibey ise, Azerbaycan'ı Rus işgalinden kurtararak bağımsız bir devlet yapmıştı. Eminim ki bu büyük adamların ölümü de Türklüğün düşmanlarını sevindirmiş, dostlarımızı üzmüştür.

Elçibey, Türkiye'yi Türk Dünyası'nın başı, kendisini de **"Atatürk'ün askeri"** olarak görüyordu. Türkiye'ye yaptığı bir ziyarette Anıtkabir'deki deftere **"Senin askerin"** diyerek yazmıştı. Elçibey de Atatürk gibi **"Köklerimize inmeyi ve olayların böldüğü tarihin içinde birleşmeyi"** savunuyordu. Dilin Türk Dünyası açısından bir köprü olduğunu çok iyi biliyor, **"Alfabe ve yazı dili birliği"**ni istiyordu. **"Biz iki ayrı devlet, tek milletiz" hatta daha da ileri giderek "Türkiye ile Azerbaycan birleşmeli" diyordu. O'nün gönlünde "Türkmenistan'ı, güney ve kuzeyi ile bütün Azerbaycan'ı, Musul ve Kerkük'ü, Türkiye'yi içine alan büyük bir Türk Devleti, Oğuz Türkmen Birliği" vardı. Daha sonra Turan'ı, Büyük Türk Birliği'ni** istiyordu.

Elçibey milletlerarası bütün ilişkilerde Türkiye Cumhuriyeti'nden yanaydı. Fakat Türkiye Cumhuriyeti, Rusya ve Ermeniler karşısında ona gereken desteği vermedi. Ermenistan'a buğday gönderen hükümet destek bir tarafa, Elçibey'e köstek oldu. Azerbaycan'dan Rus askerleri kovulurken "Onlar Şii, biz Sünni'yiz" diyen Özal'ı, Elçibey'e karşı komünist Hüseyinof'un ihtilalinde birkaç helikopteri ve birkaç yüz askeri göndermeyen Demirel'i tarih hiçbir zaman affetmeyecektir. Onlar bu yanlışları yapmamış olsalardı bugün Bakü-Ceyhan hattından petrol fışkırıyor, belki de iki devlet birleşmiş olacaktı.

Elçibey'i dışlayıp da Aliyev'e destek olanlar, acaba Türk Dünyası'nın gırtlığına bıçak attıklarının farkına vardılar mı? Onlar hakkındaki kesin hükmü tarihçiler ve tarih kitaplarına bırakarak, onları Allah'a havale ediyor ve tekrar başımız sağolsun diyorum. Evet, o bir Bozkurt'tu Atatürk gibi, Türkeş gibi, senin gibi, benim gibi...

Ortadoğu Gazetesi, 7.9.2000

ELÇİBEY'İN HASTALIĞI

Sabir RÜSTEMHANLI

Elçibey bugün **Türkiye**'de tedavi görüyor. Acaba hangi hastalıktan tedavi görmektedir? Kalbinden mi, böbreğinden mi, yoksa gazetelerin bilmeden, sormadan yazdıkları başka hastalıklardan mı?

Ancak, hastalık iyi haber değildir ki, her önüne gelene müjde vermişcesine söylensin. İnsanın, hastalığı konuşmasında da bir ölçüsü vardır. Yüreğin yanıyor diye konuş; temkinli, fısıltıyla, kimseyi incitmeden... En azından kendi sonunu düşünerek!... En azından, bu hastalıkların sebeplerini düşünerek!...

Elçibey neresinden tedavi görüyor? Benim bildiğimi Türk doktorları bilmez. Amerika'nın, İngiltere'nin insan geninin şifresini çözen biyolog âlimleri bilmez. **Tibet** doktorları da bilmez. Elçibey'in hastalığını ben bilirim. Bu **Azerbaycan'ı sevmek hastalığıdır**. Türk dünyasına âşık olmak hastalığıdır.

Azerbaycanlı olmanın mutluluğu, şerefi, gururu olduğu gibi maalesef, bitip tükenmez derdi ve hastalığı da vardır.

Hepimizin içinden bu hastalığın bir sızısı geçmektedir.

Ebulfez Bey'in hastalığı Mecnun hastalığıdır, doktorlar çare bulamaz. Onu ancak vatanın kurtuluşu tedavi edebilir. Bu bir sevdadır; kopmak istese de, **Ebulfez Bey** ondan kopamaz.

Elçibey; zor, çileli ömrünün katre katre yığıldığı acılarından tedavi görmektedir.

Onun hastalığının kökü derindedir! Bu hastalığın kökü: Dünyanın Türk dünyasına düşman kesilmesinde, yüzyıllar boyu karşılaştığımız ihanetlerde, ayaklar altına alınan haklarımızda, parçalanmış topraklarımızda, küçülen ruhumuzdadır! Bolüne bolüne ezilmemiz; ezile ezile birbirimize düşman olmamız! Dostu düşmandan ayıramayışımız; kardeş savaşları, **Çaldıran... Topal Timur, Yıldırım Bayezid, Toktamış...** "İki koçun başı aynı kazanda kaynamaz" felsefesi, çürük iddialar.

Tarihin bu yüz karası sayfalarını hatırlamaktan yorulduk diyebilirler. Ama ne yapmalı? Tarihten ibret almadık! Aynaları kırdık! Yanlışlar tekrarlanmaktadır. Başka şekilde, başka ölçüde, başka isimde; fakat, aynı mahiyette!...Bu tarihin sahiplerinin bundan kopması hayaldir. Hepimiz onun içinden, o da hepimizin içinden geçmektedir.

Azerbaycan'ı sevmek! Ne ağır bir derttir ilâhi!... Söze çeviriyorsun, **"Söz!"**; köze çeviriyorsun **"Köz!"** diyorlar. Parçalanmış, çiğnenen aşılansın Vatan evlâtlarının Vatan, mücadele, hürriyet sözlerine karşı duyarsızlığa bakın! Söz yazın, baba! Büyük söz yazın! Allah'tan, şeytandan, mezarlıktan, ölü ruhlardan... Rambo'dan, Kafka'dan; siz dünyevî düşünce sahiplerisiniz! Siz,

vatan derdine sığmazsınız. Ne millet, ne devlet, ne naftalin! Kendini yaz; öyle yaz ki, kendinden başka kimseye ihtiyacın olmasın. **Sabir** de eskidi, **Hadi**'de, **Mirza Celil**'de... "Sanat, sanatkârın kendisi içindir!" Zavallı mahlûklar. Asıl edebiyat elekle su taşımaktır! Zavallı ipek kurtları, ifrazatına bürünüp ölenler!..

Vatandaşın tamamının televizyon seyircisine çevrilmesi ne büyük derttir ilâhi! Büyüteçler, dürbünler, gözler ocak kurana çevrilmiş; ola ki dumanı kara çıkar. Gözler ev yapana çevrilmiş; inşallah bir taşıyı çimentosuz koyar da, baykuşlar ötmek için kendilerine yer bulurlar. Zihniyet bu! Gözler sevene, iş yapana, yürüyene, ortaya birşeyler çıkarana, mücadele edene, yenene, yenilene dikilmiş. Ancak hiç kimse, "**Sen ne yaptın azizim**" diye sormuyor!

2000 yılının çayhanelerinde 70'li yılların, 1988, 1990, 1993 yıllarının **Elçibey**'ini konuşmak, sorgulamak kolay. Ancak, bu sorgulamanın muhatabı sadece **Elçibey** değildir. Bu milletin hürriyet ve bağımsızlık ruhudur! Türk dünyasıdır! **Elçibey** de bu ruhu taşıyanlardan biridir. O'na küsersin, kırılırsın; ama, ondan kopamazsın. Bu ruh abidesi; ecdadın, milyonlarca vatandaşı kanından ve hayatından kurulmuştur.

Bu bir meslektir, zirveye yürüyüştür. Yollarımız ayrı olsa da amacımız, hedefimiz birdir. Becerebiliyorsan katıl. Beceremiyorsan kötü söz söyleme!...

Elçibey'i hastalandıran, nankörlerin derdidir. Su içtiği kuyuya tükürenlerin, geçtiği köprüyü uçuranların, gördüklerinden bir sonuç çıkaramıyanların, ayakkabı sileceği olmaktan yorulmayanların, millî tefekkürden, insanlık şerefinden uzak olanların derdidir! Dünya tepetakla oldu. Dün ayak tutanlar, bugün aya uçtu. Sen nerdesin ey benim hasta milletim! Komşu duvarında ölen; gıybetten dili, oturmaktan dalı, ayrılıktan eli yanan milletim!

İnsan hiç ölü babalarının ruhu ile mücadele eder mi? Senin bağımsızlık alfabetini **Mehmet Emin Resulzâde** yazdı. Hangi hakla, bu ülkenin memurları olarak resimlerini kaldırtıyor, büstlerini yıkıyor, neslini dilenci durumuna sokuyor, ruhunu incitiyorsunuz!

Elçibey'in hastalığı, **Resulzâde** hastalığıdır. Ömrü gurbet yollarına serpilmiş; **Rusya, Finlandiya, Polonya Romanya, Türkiye...** Ülkeden ülkeye vatan derdi taşıyan, **Azerbaycan** demekten dili kabaran bir dâhinin arzuları gerçekleştikten, yurdu bağımsızlık kazandıktan sonra; onun ideoloji temelleri üzerinde, onu unutturmağa çalışanları gördükçe ve böyle bir ahlâksızlık engellenmedikçe insan buna nasıl dayanır? **Elçibey**'in hastalığı; şuursuzların, kara güruhun, **Mehmet Emin** ile **N.Nerimanov**'u karşı karşıya getirenlerin hastalığıdır. Farklı yolların, farklı insanların, farklı sözlerin derdidir. İnsanları iradesiz sürüye çeviren sosyal psikoz ve şuursuzluk devrinde, vatan sevgisinden, haktan ve Hakk'a sarılmaktan başka silahı olmayan insanların adım adım takip edilmesinde, gördükleri zulümlerde başlamıştı **Elçibey**'in hastalığı.

O, milletin ve silâhtaşlarının iradesi ile kurulan "bağımsız vatan imaretine **<Benimdir>** diyerek sıkı sıkıya yapışmadı. Anahtarı; yaka yırtanlara, ara karıştıranlara, "Biz bütün meseleleri halledeceğiz" diyen iddiacılara, kendi vatandaşlarımıza, kendi kardeşlerimize, verdi...

Meğer, o kardeşimiz de bunu bekliyormuş. **"Özüme yer eylerim, gör sana neyelerim!"** misali.

Elçibey'in hastalığı inanmak ve aldatılmak hastalığıdır!. Allah, Allah! Dün "beyler, biz de sizinle beraberiz" diyerek, selam verip, el öpmek için yarışanların yüzü nasıl da döndü?

Dede Korkut'tan beri bu milletin erkeklerine **"bey"** diye hitap edilmiş, beylikten gurur duyulmuştur. **Rus** geldi, **Fars** geldi, **"tovariş"** yaptı; tovara eş, yola taş yaptı; ağa yaptı; nöker yaptı... Millet dayandı. Ama bizler dikilerek ona bey deyip, hatırasını kurcalayan da dayanamadı! **Rus**'a dayanıyor, **Fars**'a dayanıyor ama bize, kendimize dayanmıyor.

Geçen gün, mevkî sahibi bir kişi benden şöyle bir ricada bulundu: "Ne olur bana bey deme". Peki ne diyeyim; hizmetçi mi, köle mi? Sana "Bey" dendiğinde küçülüyor musun? Şayet sen bu millete mensupsan bilmelisin ki, bu millet yüzyıllardır erkeğine **"bey"** demiştir. Yok eğer bu millettten değilsen, o zaman benden ne istiyorsun? Niçin yabancıнын sözü, yabancıнын giyimi, yabancıнын zatı sana bu kadar tatlıdır? **Ya bizden ol, ya da başkasından. Ama bir taraftan ol!..**

Elçibey'in hastalığı, milletin kendisini beğenmemesinin hastalığıdır!

Yıllardır bu **"bey"** sözü **Azerbaycan** ruhundan, **Türk** kanından olmayanların tartışma konusuna dönüşmüştür. Neler yazmadılar ki, ilâhi! İnsan olan biri, atalarının ruhuna bu kadar hakaret eder mi? Bir de bakmışsın ki salon dolmuş. Bir salon dolusu tutukuşu! Bir salon **Türklük** düşmanı! **Evinde başka bir dilde konuşan, kendisini benden saymayan biri kalkıp Azerbaycancılıktan bahseder ve bana, dilime isim arar.**

Millete hakaret edilmesine hangi vatandaşın sınırları dayanır?

Ebulfez'i yıpratmak için başka söz bulamayanlar, **Elçibey** sözüne takıldılar. **Elçibey** demeyip **Ebulfez Aliyev** diyerek, sanki onu küçültüyorlar, kisas alıyorlar, darbe vuruyorlardı. Fakat bu nadanlar anlamak istemiyorlardı ki; evvelâ, bu dünyanın kanunları herkese bir mahlas alma hakkını vermiş ve bu hakkı kimse sınırlandıramaz. İkincisi; bir işgalci, yağmacı gelmiş; senin toprağına, adına, şerefine tecavüz etmiştir. İki yüz yıldan sonra milletin Millî Meclisi nihayet, seni bu şerefsizlikten kurtarmak için şöyle bir karar almış ve demiştir ki: **"Bu köpek tasmaı, yabancı damgası olan -ov-ları, yev-leri atabilersen; öz nesline, soyuna dönebilirsin!"** Yok, olmaz! "Azerbaycan memuru çekilmez" İt el çeker, motal el çekmez. (Motal: Deri içinde yapılan peynir. Tulum peyniri - C.Y.) Of, of! Bazı iktidar âşıkları **Elçibey** yerine **Aliyev**, **Kamber** yerine **Kamberov** yazıldığında kim bilir ne kadar memnun ve mutlu oluyorlardır. Düşünüyorum da, bu mutluluk hastalığıнын asıl adını bulamıyorum. Ya da söylemek istemiyorum.

Elçibey; mankurtların, burnu yüzünden başka yeri göremeyenlerin, millî ihanetlerin ve hainlerin hastasıdır.

Parçalandığımız günden beri, Azerbaycan âşıkları birlik diyor, kardeş hey, vatan hey diyor... Fakat memur kardeş, düşmandan küçük bir pay alınca, her şeyi unutuyor ve milletin de

bölünmesi için adını, dilini unutması için her şeyi yapıyor. Acaba hangi ülkede, mevkî sahipleri, kendi milletine eziyet etmekten bu kadar zevk alır? Onu ezmekten, küçültmekten, kapısında süründürmekten, son lokmasını da boğazından çıkartmaktan bu kadar zevk alır? Acaba hangi ülkede, dünyanın şahit olduğu en yeni tarih bu kadar tahrif edilebilir? Hangi ülkede vatan sevgisi suç sayılır, vatan için savaşanlar düşman ilân edilir ve milletin "Gözüne kül üfürülebilir" (Deyim: Aldatmak, kandırmak, hilekârlık etmek - C.Y.) Hangi milletin şer meydanı bu kadar geniştir? Hangi halkın büyükleri; önde gidenleri, vatan savunmasını, düşmana teslim edilmiş kaleleri unutarak kendisine kalecikler kurmakla meşgul olur?

Dün **Derbend**'i unuttun; bu gün **Göyçe**'ni **Zengezur**'u, bütün **Batı Azerbaycan**'ı, **Kerkük**'ü unutacaksın. Maalesef **Elçibey** bu unutkanlığı gördü. Onun, **Birleşik Azerbaycan** feryadını etmesinin sebebi de budur. O, asker toplayıp savaşa gitmiyor beyler! Hafızanızı diri tutmaya çalışıyor! Tanrım, vicdanı olan bir kimse kendi vatanının bütünlüğü konusunu, ne şekilde yürütüldüğüne bakmadan, alaya nasıl alabilir.

Elçibey, bu vahşi hasletlerin hastasıdır!...

Bir insan; kendi toprağında rahat, yüzü ak, her türlü küçük dedikodulardan uzakta yaşamak için daha ne yapmalıydı acaba!...

Yanlış? Evet olmuştur!

Tecrübesizlik? O da olmuştur. Kimin yanlışı olmamıştır ki? Bu tarih, bu da tarihin taş terazisi! O yanlışları ben de görmüş ve demişim. Ama tatlılıkla!... Biz Elçibey'e siyasetçi şablonu olarak bakmadık; böyle bir şablonu da yoktur. Fakat, kimse onun vatandaşlık seviyesinden şüphe edemez.

Meşhur Rus şairi **Yevgeni Yevtuşenko**'nün çok yönlü, tercümesi zor "**Balina Mezarlığı**" adlı bir şiiri vardır. Hiç zorluk çekmeden tercüme ettim. Çünkü bu şiir, bizim dertlerimizin şiiri idi:

*Nehengeri avlamağa / Hamımızda bir heves var
Ağılsızdı neheng olan / Hırdalardı ağıllar.*

*Çömçe guyrug vermeşiltek / Bürüyübdü her terefi
Bu kömeksiz, yazıg neheng / İştah açan ov hedefi.*

*"Dürbinleri" alın ele, / Tez taşlatın itmesin an
Böyrüne nize sancılmış / Tolstoy da kaçır ondan.*

*...Eh, eskimos, gozbelyazıg / Ağların özganunu var.
Nizeleyib sonra ancag / Gebri üste ağlayarlar.*

Elçibey'den uzak olsun! Ama, herhalde onun da ağrısı, bedenine sancılan eğri uçlu, kancalı mızrak ağrısıdır. O da - balina gibi - dedikodu, küçük mücadeleler ve tartışmalar darboğazına sokulup, mızraklanmaktadır. Biz, büyüklerin düşmanıyız. Olağanüstüleri basitleştirmekten,

balinaları delik-deşik etmekten, develeri eşeklerin kuyruğuna bağlamaktan zevk alırız. Yıpranmış, küflü tefekkür sahipleri; akıllı delileri, mecnun kurbanlığını, Ferhat şahitliğini, Kefli İskender'i anlamazlar. Halbuki bu adamlar tarihin tekerleridir.

Vatan sevgisi, mitoloji kahramanı **Sizif**'in kaya parçası gibi elden kurtulup dereye yuvarlansa da; biz, onu, karış karış zirveye doğru tekrar kaldırırız.

O yük zirveye kalkacak! Bu vatan binası kurulacak! **Sabirler**'in, **Mirze Celiller**'in göz yaşı, şehitlerin kanı yerde kalmayacak.

Azerbaycan durdukça, **Resulzâde** de, onun takipçileri de, Azerbaycan'ın, Türk dünyasının birliği ve bağımsızlığı yolunda mücadele eden herkesin şerefli adı da duracaktır.

Elçibey'in hastalığı, bu gerçekleri göremeyen körlerin hastalığıdır. Allah ona yardım etsin! O'nu, milletine olan sevgisine bağışlasın!...

Aktaran: Cengiz YAVAN

Türk Dünyası Tarih Dergisi. Eylül 2000

ELÇİBEY ÇAĞDAŞ TÜRKÇÜLÜĞÜN İDEOLOGUDUR

Prof.Dr.Kâmil Veli NERİMANOĞLU

Türkçülük; Türk Dünyası'nın medeniyet, iktisadiyat birliğinin, manevî bütünlüğünün temelidir. Türkçülük, Azerbaycan devletçiliğinin kökünde duran üç başlıca temelden biridir. Türkçülük, geniş mânâda millî azadlık, bütünlük, devletin bağımsızlığı, demokrasi ve insan hakları uğrunda mücadele eden Türk halklarının (Türk Milleti'nin) ideolojisidir.

Türkçülüğün eğitimcilikten, ilimden, sanattan ve siyâsetten gelen büyük ideologları; Türkçülüğü kendine dönüş, kendini savunma, kendini ifade etme sistemi olarak meydana getirmişlerdir. [A.Hüzeyinzâde](#), [A.Ağayev](#), [İ.Gaspiralı](#), [Z.Gökalp](#), [N.Atsız](#), [Z.V.Togan](#), [M.E.Resulzâde](#) gibi fikir ve akide sahiplerinin fikir sisteminde; Türk manevî varlığını oluşturan siyasî, tarihî, coğrafi, iktisadî ve diğer prensipler bütünlükle ele alınır ve tahlil edilir. Tarihî gelişimi, millî varlığı, kimliği uğruna mücadele eden Türk halkları için Türkçülük, tarihi zaruret olarak ortaya çıkmıştır. **M.E.Resulzâde ve Atatürk**, Türkçülüğün devlet varlığını gerçekleştiren tarihî şahsiyetlerdir.

R.Rıza, B.Vahapzade, C.Aytmatov, O.Süleymanov, H.Memmedov; Türkçülüğün çağdaş manevî ölçüsünü dünya seviyesinde ortaya koyan ilim ve sanat adamlarıdır. Bizce, Azerbaycan'ın millî bağımsızlık hareketinin lideri, millî demokratik cumhuriyetin ilk hukukî cumhurbaşkanı **E.Elçibey'in** fikir sistemini de bu nihai ifadede inceleyip, değerlendirmek mümkündür.

E.Elçibey'in ilk Türkçülük fikirleri, doğup büyüdüğü muhitte ilişkilidir. Ağır rejim yıllarında yaşadığı hayat, çocukluk gözü ile şahit olduğu ilk manzaralar, dinlediği masallar, destanlar, halk deyimleri; Türkçülük gerçeğini onun kanına, canına yerleştirmişti. Eski [Keleki](#) ile göz göze yaşayan Güney toprakları (Güney Azerbaycan) dağları, taşları, **Han Araz**'ın hüznü ve keder dolu nağmesi; **Elçibey'in** çocukluk, yeniyetmelik dünya görüşünde ilk silinmez izleri bırakmıştır. Dinlediği mugamlar ve âşık havaları, sırlı-sihirli nakış dolu halılar, düğünlerde ve bayramlarda gördüğü âdetler, millî-dinî akideler onun yüreğinde kurduğu büyük dünyanın temeli, kökü olmuştur. Elçibey'in ilk Türkçülük öğretmeni; el sözü, halk sanatı olmuştur. Aksakallılar, akpürçekliler, halkın kendisi, Elçibey'in büyük Türklük dünyasının ilk mukaddes taşını koyanlardır. Zaman gelecek, dünya değişecek, zaman girdabında yeni anlamlar, manâlar çıkacak. Ancak değişmeler, bu temelden hiç bir şey götüremeyecek. Bu temel, hafızalardan silinmeyecektir.

Elçibey'in Türkçülüğün'ün temeli ise; üniversite yıllarında sağlam, ilmî ve tarihî bilgilerle güçlendirildi. **Y.Z.Şirvanî, Z.Bünyadov** (Allah onlara rahmet eylesin) **E.Memmedov** gibi meşhur âlimler, Elçibey'e Türkçülüğün ilmini, tarihî zeminini öğretiler, ona yol gösterdiler. Bu istikamette kitaplar ve el yazmalar âlemine düşen bir Azerbaycan Türkü; **Farabî, İbn-i Sina, İbn-i Haldun, Caiz, Urnevî, Rûmî, Nesimî, Nevaî, Babür, Hataî, Fuzulî** dünyasını dolaştıkça arı peteği gibi fikir sırasıyla doluyor ve Türkçülük fikri şekillenmeye başlıyordu. Ana diliyle konuşmayan insanlar, millî varlığına hor bakan "ziyalılar" (!) Rusya'nın hakimiyetine girebilmeyi millete bayram kabul ettiren yöneticiler, onda büyük nefret ve tiksinti uyandırıyor. Okudukları, öğrendikleri, yaşadıkları **Elçibey'i** şaşırtıyordu. Üniversiteyi bitirip,

yüksek lisansa başladıktan sonra **Z.Bünyadov**'un gözetiminde ["Tulunoğulları Devleti"](#) isimli tezini yazmaya başlar. Yakın zamanda kitap şeklinde bastırılan bu eser, Arap tarihinde Türk devletçilik geleneğine adanmış ilk eserlerdendir. O yıllarda, siyasetin yoluna adım atan **E.Elçibey**, Türkçülük ideolojisini temsil eden ilmî edebiyatı ciddi şekilde öğrenir. Bu büyük mirası, üretici olarak devam ettiren Elçibey, Türkçülük ideolojisinin üretici şahsiyeti olarak faaliyete başlar.

Elçibey'in Türkçülük sisteminin birinci aşaması, Türklük fikrini yayma ile başlar. Üniversite amfilerinde, toplum hayatını ilgilendiren bütün alanlarda Türkçülüğü bir gaye, bir fikir olarak yaydığı için; **Rus-Sovyet İmparatorluğu**'nun Türkçülüğe vurduğu darbeleri anlattığı için siyasî suçlamayla hapsedilen Elçibey; yılmaz, aksine faaliyetini daha da arttırır. Elçibey'e vurulan damgaların birinin de **"Pantürkist"** olması tesadüf değildir.

Hapis hayatından sonra çalışmalarını daha da arttıran Elçibey'in **antirus, antisovyet** faaliyetinde, Türklük dünya görüşünün tebliği ve Türkçülük ülküsü, sürükleyici etken olmuştur.

Tebliğat ve siyasî eğitim faaliyetinde, Türkçülük ülküsünü zenginleştiren **Atatürk ve Mehmet Emin** ekolü, onların Türk Devletçilik tarihinde oynadıkları roller, özellikle önem taşır. Zaman geçtikçe yalan ve iftira, hile ve düzen, zulüm ve işkence temeli ile oluşturulan SSRİ dağılmaya başlar. "Bu imparatorluk dağılmalıdır" diyen ve bu yolda her türlü azaba eziyete katlanan, soruşturmalara maruz kalan **Elçibey**, bu imparatorluğun dağılmasına sebep olan şahıs olarak tarihe geçmiştir. **"Bu imparatorluk kendi kendine dağılmıştır!"** diyen komünistler, özellikle komünist milliyetçiler; ilmi, tarihi bilmeyen siyaset tellallarıdır. İmparatorluğu yıkan: Halkların, milletlerin iradesi olmuştur. Bu millî irade şekillerinden biri de **Türklük dünya görüşüdür, Türkçülük İdeolojisidir**. Mankurtluk felsefesini; Rus-Sovyet Emperyalizminin asimilasyon gücünü; bölünme, parçalanma faciasını; millî benliği mahveden ağır sosyal yaraları; özellikle, **C.Aytmatov, R.Rıza, B.Vahapzâde, O.Süleymanov, H.Memmedov** gibi büyük fikir adamları gündeme getirmiştir. Bu şahsiyetlerin arasında **Elçibey**'in ismi de şerefle geçmektedir. Bu imparatorluğu halkların direniş faaliyeti yıktı. **General Grigoryenko, Soljenitsin, İ.Cemiloğlu** gibi **Elçibey**'in de adının geçmesi bizim için gurur kaynağıdır. Bu imparatorluğu **Almatı**'da, **Tiflis**'te, **Bakü**'de başlayan ilk başkaldırı, direniş dalgaları yıktı. Aynı başkaldırı dalgasının büyük kaynaklarından biri, tarihin hafızasına inkılâp ve millî devlet şeklinde kazılan **Baku**'ydu. **Bakü-Azerbaycan**'da başlayan **"Millî Azadlık Hareketi"**nin lideri **E.Elçibey**'di.

Tarihi, kendi kanunlarına uygunluğundan ayrı düşünmek mümkün değil. Hürriyete susayan halk, bu hürriyet ve bağımsızlık için her şeye hazır olan liderini bulmalıydı. 1992 yılında yapılan ilk demokratik seçimlerde **Elçibey**; millî, bağımsız, demokratik devletin seçimle işbaşına gelen ilk cumhurbaşkanı oldu. Arkasında Rusya'nın ve İran'ın durduğu yerli mafya ve komünist gençler birleşerek, Azerbaycan'ın millî demokratik devletine karşı silahlı başkaldırıda bulundular. 1993-1997 yıllarında **Keleki**'de, daha sonra da **Bakü**'de yasal, fakat aynı zamanda yasaklı cumhurbaşkanlığı devrinde ve bu güne kadar devam eden sonraki günlerde **Elçibey**, Türkçülük ideolojisinin nazarı meselelerine, Türk dünyasının problemlerine dair kıymetli yazılar yazdı. Bu fikirler, Elçibey'in ["Bütün Azerbaycan yolunda"](#) /Ankara, 1998/ kitabında, **T.Yazgan**'ın, **H.Açıkgöz**'ün, **F.Gazanferoğlu**'nun, **E.Tahirzâde**'nin,

Y.Oğuz'un, C.Beydilli'nin, A.Rehimoğlu'nun, C.Göktürk'ün kitap ve makalelerinde, **İ.Gamber'in, A.Kerimov'un** konuşma ve röportajlarında lâayık olduğu yeri bulmuştur.

Türk Halkları Asamblesi'nin fahri başkanı seçilen, Türk Dünyası'na hizmetlerinden dolayı **Avrasya** ödülüne lâayık görülen **E.Elçibey** için en büyük mükâfat; Türklüğe, Türk Dünyası'na hizmetidir. Kısaca **Elçibey'in** Türkçülük fikrini aşğıdaki şekilde genelleştirebiliriz:

1. **Türk-Çin, Türk-Fars, Türk-Ermeni** gibi tarihi çekişme sisteminde, kaynaklara dayanarak Türkçülük tarihinin öğrenilmesini bir ülkü olarak ileri sürmüş, çeşitli yazı ve konuşmalarında önemle vurgulamıştır. Türkçülük tarihinin çağdaş metodolojisi ve nazariyesi gösterdiği için faaliyeti özellikle önem taşımaktadır.
2. Türk devletçilik tarihinin, özellikle **M.E.Resulzâde'nin ve Atatürk'ün** devletçilik tecrübesinin temel prensiplerinin gerçekleştirilmesinde, çağdaş yorum ve tatbikinde **Elçibey'in** hizmetleri çok büyüktür.
3. Türk millî mefkuresi için önem taşıyan **Türk Dili'nin, Azerbaycan'da** resmî "**devlet dili**" olarak kabul edilmesi, Lâtin alfabesine geçiş ve bu alfabeyle 80 den fazla ders kitabının hazırlanması da önem taşımaktadır.
4. **Elçibey;** siyasî plâformda, Bütün Azerbaycan (Güney-Kuzey) idealini Türk Dünyası (Turan) idealinin temellerinden biri olduğu şeklinde ortaya koyup, halleden siyasetçi, âlim olarak büyük hizmetlerde bulunmuştur.
5. **Elçibey,** İslâmî dünya görüşü ile Türkçü dünya görüşünün uzvî, tarihî birliğini, Türk-İslâm felsefesini vahdetle ele alıp, araştıran ve inceleyen fikir adamıdır.
6. **Elçibey;** ırkçılıktan, fanatizmden, hükümcülüğten uzak, demokratik sistem çerçevesinde, Türkçülük sistemini dinamik şekilde yorumlayan ve gerçekleştiren siyaset ve devlet adamı olarak tarihî görevi yerine getirmiştir.

Eğitimci-Türkçü; siyasetçi, inkılâpçı-Türkçü; Türkçü devlet adamı; demokrat-Türkçü olarak tarihe geçen **E.Elçibey** ekolünün çalışmasını bitmiş kabul etmek yanlış olur. **Elçibey,** bugünkü Türklüğün ve **Azerbaycan'ın** tarihi meseleleri üzerinde daha büyük fedakârlıkla, daha büyük ciddiyet ve kararlılıkla çalışmaktadır.

Tarih bu gün yazılmaya başlanmıştır. **Elçibey** de onun ön sıralarındadır.

Aktaran: Cengiz YAVAN, Türk Dünyası Tarih Dergisi Eylül 2000

EBÜLFEZ ELÇİBEY - "ÜLKÜCÜ BİR POLİTİKACININ PORTRESİ"

Nuri GÜRGÜR

Türk Ocakları Genel Başkanı

Politikayı bazı makam ve mevkilere ulaşmak, siyasi sıfatlar kazanmak, topluma yukarılardan bakacak pozisyonlar sağlamak şeklinde algıyorsak, Ebülfez Elçibey hayatı boyunca hiç politikacı olmadı. Bu anlamda O siyasete de uzaktı; siyaset de ondan hep uzak kaldı. İnce, uzun boylu, gözleri içine batmış, sakallı ve melankolik bakışlı bu insanın yüreğini kaplayan Türklük sevdası yaşadığı sürece içinde alev alev yanıp durdu.

Sovyetler Birliği'nin en güçlü döneminde, Gagarin'in uzaydan el salladığı yıllarda sisteme kafa tutmaya, milletin bağımsızlığı ve özgürlüğü için çalışmaya başlamıştı. Merdin dayanıp nâmerdin Moskova ile uzlaşıp işbirliğine koşuşturduğu günlerdi. Elçin'in "Ölüm Emri" romanında anlattığı teslimiyet döneminin istisnalarından inançlı, kararlı ve cesur seslerinden biri, hatta başlıcasıydı. Takibata uğradı, tutuklandı, hapiste yattı; asla yılmadı. Tam tersine rejimin baskısı Ebülfez'in azmini daha da artırdı. Sovyet emperyalizminin sonunun geldiğine, Azerbaycan'ın özgürlüğüne kavuşacağına yürekten inanıyordu. Nitekim yanılmadı. Sovyetler Birliği'nin dağılma işaretleri giderek güçlenirken, Ebülfez Elçibey'in sesi gürleşiyor, bütün Azerbaycan'ı kaplıyordu. Doksanlı yıllara girilirken Bakü'nün Azadlık Meydanı'nı dolduran ve giderek çoğalan kalabalıkların özgürlük ve bağımsızlık taleplerinin sözcülüğünü Halk Cephesi adına Elçibey yapıyordu. Türkiye bu yiğit Azerbaycan'lı mücahidi o sıralarda görüp tanıdı. Tarihin karşı durulmaz akışı Sovyetler Birliği'ni önüne katmış, hızla tarihin çöplüğüne taşırken, can Azerbaycan, Resulzâde'nin yıllar önce yaptığı tesbiti hızla hayata geçiriyor, "bir kere yükselen bayrak, bir daha inmez" ifadesinin anlamını tescil ediyordu.

Bağımsız Azerbaycan'da Türkiye'nin dışında Türk dünyasında ilk defa yapılan serbest seçimler neticesinde Elçibey devlet başkanı oldu. Geldiği makamı davasına, fikir ve inançlarına hizmet aracı olarak görüyordu. Büyük idealleri vardı; bunlar Azerbaycan ile sınırlı değildi. Çünkü Elçibey millete sevdalı, milli şuur sahibi, meseleleri Azerbaycan'la sınırlı düşünmeyen, engin ufuklara sahip bir ülkücüydü. İlk hedefi Ermeni baskısını ve Rus tehditlerini bertaraf eden, bağımsız politikalar izleyebilen güçlü bir Azerbaycan'dı. Bunun hemen ardından, Güney Azerbaycan ile birleşmeyi geciktirilmemesi gereken bir süreç olarak düşünüyordu. Ancak, bu hedefleri ideallerinin gerçekleşmesi açısından yeterli görmüyor, esas hedefin Türkiye ile Azerbaycan'ın siyasi beraberliğinin sağlanması olduğuna inanıyordu.

Elçibey projelerini saklamayı hiç düşünmedi. Haklılığının ihtiyacı olan gücü kendisine sağlayacağına inanıyordu. Başta Türkiye olmak üzere Türk dünyasından umduğu ilgiyi görmemesi, çevresinde yeterli anlayış ve beceriye sahip kadroların bulunmayışı onu hiç yıldırmadı. Ancak açıkladığı amaçlar gerek şahsına, gerekse bağımsız Azerbaycan'a karşı amansız düşmanlar ve keskin düşmanlıklar doğurmuştu. Rusya, İran ve Ermenistan ilan edilmemiş bir ittifak çerçevesinde dört bir yandan yüklenmeye başladılar. Yıllar boyunca Rus uşaklığını meslek ve meşrep edinenler bu husumet cephesinin gönüllü ve coşkulu işbirlikçileri oldular. Ermeniler Rus desteği ile Karabağ'a saldırırken, cephede görev yapmak yerine, Elçibey'e karşı plânlanan komploda yer almayı tercih eden Suret Hüseyinov ve ortakları, Bakü'ye karşı ayaklandılar. Elçibey bir yol ayrımındaydı. Ya isyancılara karşı silahlı direnişe

yönelecek ve bir iç savaşın kaçınılmaz sonuçlarına katlanacak; ya da makamından ayrılacaktı. O sıralarda önemli bir askeri gücü elinde bulunduran Afganistan'daki Türklerin lideri Raşit Dostum, kendisine yardıma hazır olduğu haberini iletmişti. Ancak bir iç savaş Ruslara bekledikleri fırsatı vermek olacaktı. Elçibey yakınlarına **"İktidardan el çektirilsek bile, Ermenilerle savaş halinde, binbir emekle kurduğumuz bu devleti iç savaşın içine çekmeyeceğiz"** dedi.

Bakü'den sessizce ayrılıp Keleki'de ki köyüne çekildi. Ne o günlerde ne de daha sonra, Türkiye'den gerekli yardımı görmediğinden yakınmadı. Hatta Karabağ'daki yaralıları taşımak için yana yakıla istediği helikopterlerin verilmeyişini bile dile getirmede. Köyünde yıllarca can güvenliği sağlanmadan, büyük maddi imkansızlıklara katlanarak, sessiz ve mütevâzi yaşadı. Nice zamandan sonra Bakü'ye dönmesine ve Azerbaycan dışına çıkmasına izin verildi. Geçen yıl Sivas milletvekili Mehmet Ceylan'ın şahsen sağladığı imkânla Türkiye'ye gelmiş ve sağlık kontrolünden geçmişti. Rahatsızlığı açıklanmıyordu, ama durumu ciddiye. Ancak Elçibey bunu hiç önemsemiyordu. Kendisine Türk Ocakları Şeref Armağanı verildiği Nisan ayındaki Kurultay'da, salonu dolduran Ocaklı'ların ayakta dakikalarca süren alkışlarına, coşkulu tezâhüratına teşekkür ederken her zamanki gibi mütevâzi, alçak gönüllü ve alabildiğine duygusaldı. Kasım ayında yapılacak Azerbaycan seçimlerine katılacağını, sonuçlardan çok ümitvar olduğunu söylüyor, davasına, ideallerine sarsılmaz inancını ortaya koyuyordu; milletine güvenini hiç kaybetmemişti. Gerek Kurultay'da gerekse başka yerlerde yaptığı konuşmalarda onu zevkle dinlerken hastalığının kısa sürede vahim bir seyir izleyeceğini ve ölümcül olduğunu hiç düşünmedik. Bu sınımsız gönüllü, imanlı ve azimli dava adamının varlığının başta Azerbaycan olmak üzere bütün Türk dünyası için ne büyük anlam taşıdığını biliyor ve O'ndan Türklük için daha nice hizmetler bekliyorduk. Elçibey Türk dünyasının birlik ve beraberliğinin, milli uyanışın, millete hizmet ülküsünün canlı bir abidesiydi. Daha da önemlisi Türk dünyasında onun şuur ve idrak ufuklarına sahip siyasi liderlerin adedi ne yazık ki fazla değildi.

Esenboğa'da tabutu başında yapılan mütevâzi tören sırasında yanı başımda hıçkırarak ağlayan Azerbaycan'lı delikanlının saçlarını okşadım; Elçibey'in içimizi dolduran sevgisiyle göğsüme bastırdım ve "ağlama" dedim "şimdi Elçibey sizlersiniz, onun fikirlerini, ideallerini, amaçlarını siz gerçekleştireceksiniz. Her biriniz birer Elçibey olmaya hazır mısınız"? Delikanlının cevabını bulduğumuz ortamda duyabilmem imkansızdı. Ancak bu sorunun bütün milliyetçi çevreler için geçerli olduğuna ama en çok ülkücü gençlik için hayatiyet taşıdığına inanıyorum. Elçibey'lerin şanla ve şerefle taşıdıkları hizmet bayrağı şüphesiz hiç sahihsiz kalmadı. Ama gene de sormadan edemiyorum: "Var mısınız, hazır mısınız; hodri meydan" !

Türk Yurdu Dergisi. Eylül 2000 Sayı: 157

TAHLİL

Mehmet NİYAZİ

Hakk'ın rahmetine kavuşan Ebulfez Elçibey, değeri yeterince anlaşılamayan bir idealist, bir devlet adamıdır. Eski Yunan'dan beri siyaset adamı ile devlet adamının ayrılığına dikkat edilmiş, siyaset adamının gelecek seçimi, devlet adamının gelecek nesli düşündüğünün altı çizilmiştir.

Bu iki insanı ayırmak için ciddî bir fark da şudur: Siyaset adamı rüzgâra göre yelken açar; devlet adamı ise inandıkları uğruna politika yapar. Bu açıdan baktığımız zaman Elçibey tam bir devlet adamıydı.

Elçibey çocukluğundan beri Azerbaycan'ın bağımsızlığını ve bütünlüğünü, Türk dünyasının birliğini ve Türkiye ile yakınlaşmasını, hatta bütünleşmesini arzu ediyor, âdeta bunun için yaşıyordu. Elçibey Cumhurbaşkanı seçildikten sonra, Türkiye'nin tutumunu anlayınca, ülküsünü bir tarafa bırakıp, mevkisini sağlamlaştırmaya çalışabilirdi. Muhakkak ki Azerbaycan'ın bağımsızlığını sağlayanların başında gelen bir kişi ve Azerbaycan'ının seçilmiş ilk Cumhurbaşkanı olarak tarihe geçecekti. Bu da sıradan bir fâni için yeterdi. Ama o mevkisini, elde ettiği başarılarını riske etti; ülküsüne doğru yürümeye çalıştı. Çünkü devlet adamı bir heves değil, bir fitrat meselesiydi. İsteseydi de aksini yapamazdı.

Sosyal konularla ilgilenenlerin başarıları toplumların şuuru ile yakından ilgilidir. Millet in geleceğini teminat altına almak için devlet adamının mesajını yerinde buluyorsa, şuurlu toplum etrafında kilitlenir. Ne yazık ki Azerbaycan'da böyle olmadı. Bu durum yıllardan beri zihnimi kurcalayan soruyu daha da girift hale getirdi. Basın-yayın organlarından öğrendiğimize göre, seviyeli bir kitap, sekiz milyonluk Azerbaycan'da yüz binler satıyormuş. Bu kadar çok okuyan bir toplumun kalkınma, millî şuur gibi problemleri olmamalıdır. Halbuki ne kalkınabildiler, ne de istenilen oranda millî şuura kavuşabildiler. Aksi halde Elçibey elemli yıllar yaşamazdı.

Dramatik bir tarzda cumhurbaşkanlığı sonuçlanmasına rağmen, Elçibey çok başarılı işler yapmıştır. Azerbaycan'da küllenen bağımsızlık alevini yakmış, Azerileri hedeflerine götürecek olan Halk Cephesi'ni de arkasında bırakmıştır. O'nu takip edenlerin Halk Cephesi'nin bölünmesine imkân vermemeleri, bağımsızlık ateşini söndürmemeleri bütün Türk dünyasını sevindirir. Elçibey'in ne kadar başarılı olduğunu, cenaze törenine İran ve Rusya'nın Azerbaycan büyükelçilerinin katılmamaları da göstermiştir.

Umut edelim ki, bizde olduğu gibi, böyle karizmatik liderlerin ardından gelenler, onun fikirlerini, hatta eylemlerini çarpıtıp, siyasî emellerine alet etmezler. Cumhuriyetin onuncu yıl kutlamaları sırasında bir gencin, "Gençlik ideoloji ister. Gençlik nereye gidiyor?" diye sorması üzerine Mustafa Kemal'in **"Türklükten daha büyük ideal olur mu?"** cevabıyla şu konuşmayı yaptığını biliyoruz: **"Biz on beş milyonuz; dünyadaki Türkler on beş milyondan ibaret değil. Şu haritaya bak. Dünyanın her tarafında Türkler yaşıyor. Bugün için siyasî bir vahdet düşünülemez. Çeşitli engeller var. Dil-tarih inkılâbını yapmak istiyorum. Meseleye bir kültür birliğinden başlamak lâzım. Evvela**

lehçemizi düzeltelim. Türkiye'de konuşulan Türkçe bütün Türk âleminde anlaşılmalıdır. Zamanla kültür vahdeti siyasî vahdete erişir. Ama yüz sene sonra; ama elli sene sonra. Bundan büyük ideal olur mu?" Ne yüce ideallerle kurulan Dil-Tarih kurumlarının hangi hallere düşürüldüğünü, millet bütünlüğümüzü hançerlemek için kullanıldığını biliyoruz. Dilimizde bulunmayan kelimeleri dış Türklerden tamamlama gayretleri bir tarafa itildi; uydurmacılığa yer verilerek dilimiz tarihten ve coğrafyadan koparıldı. Asya'daki Türklere gökteki yıldızlar kadar uzaklaştık; bir Uruguaylı kadar yabancılaştık. Bir Hocaefendi çıktı; sevenlerine Asya Türk cumhuriyetlerinde iş yapmalarını, oralarda okul açmalarını, dilimizi öğretmelerini tavsiye etti. İdealist, gayretli gençlerin başarılarını dost-düşmandan öğreniyoruz. Maria Thereso gibi mükafatlandırılması için Nobel adayı göstermemiz, en azından devlet madalyasıyla ödüllendirmemiz gereken bu Hocaefendi'yle bazı mahfillerin nasıl uğraştıklarını elemle, ibretle seyrediyoruz. İnşallah bizim yaşadığımız dramatik durumları, Azerbaycan'daki kardeşlerimiz yaşamaz; Elçibey'in gösterdiği yolda hocası, hacısı, aydını, halkıyla yürürler.

Türk Ocağı'nın Genel Kurulu'nda Elçibey'i dinlemek bizlere nasip oldu. Her anında Türk dünyasının dertleriyle meşgul olduğu belliydi. Nelerle karşı karşıya kaldığını gayet iyi biliyordu; ama inandıkları uğruna yürümesinin lüzumuna da inanıyordu. Aradan aylar geçmesine rağmen konuşmasında söylediği şu cümle hâlâ kulaklarımda çınlıyor: ***"Söylemesem ölürüm, söylesem beni öldürürler."***

Bir büyük insanın ölmesi, milleti için çok elim bir hadisedir; ama yurtdışında ölmesi daha fecidir. Elçibey'in ölümü, bütün Türk dünyasını yasa boğmuştur; fakat en derin acıyı mutlaka Azerî kardeşlerimiz duymuşlardır. Gurbette ölmesi, acılarını daha da artırmıştır. Türkiye'nin 16. yüzyıldan beri bütün Türklerin anavatanı olduğunu hatırlarlarsa, Elçibey'in de anavatanında bu fânî âleme gözlerini kapadığını düşünerek acılarını hafifletirler.

Cenab-ı Allah'tan büyük idealistimize rahmet, aziz milletimize sabırlar dileriz...

Zaman Gazetesi, 25.8.2000

ELÇİBEY

Yavuz Bülent BAKİLER

Bir öğlen namazından yeni kalkmışım. İçimden, bütün geçmişlerimin ruhuna fatihalar okuyarak yürüyordum. Cemaatten biri kulağıma uzanarak fısıldadı:

"Haberiniz var mı? Elçibey rahmet-i rahmana kavuştu. Başınız sağolsun!"

Kulaklarımda bir uğultu hissettim. Sandım ki derin, soğuk, karanlık bir kuyunun dibinde duruyorum. Neden sonra kendimi toparladım. Demek Ebulfaz Elçibey de artık geçmişlerimin arasına karışmıştı ve demek okuduğum o fatiha sevabından, O'nun aziz ruhu için de bir pay ayrılmıştı.

Üç-dört günden beri, içimde sedef nakışlı bir Karabağ tarı hıçkırıp duruyor. Üç-dört günden beri sanıyorum ki, bir köşe başını dönünce veya bir kapı açılınca, birdenbire karşıma O çıkacak. Yine o zarif, o efendi, o çelebi hâliyle gülümserken kollarını açacak: Kucaklaşip konuşacağız.

Elçibey'le birkaç defa aynı kürsüden aynı kalabalığa hitap ettik. İlkinde Halk Cephesi Genel Başkanıydı. Daha Cumhurbaşkanı seçilmemişti. Sonrakilerde Cumhurbaşkanlığından düşürülmüştü. Ama o hep aynı Elçibey'di: Samimi, yürekli, mütevazı bir lider. Pek çok müşterek dostumuz vardı ve sanki biz birbirimizi bin yıldan beri tanıyor gibiydik. Birkaç günden beri, O'nunla ilgili televizyon haberlerini dinliyorum. Hakkında yazılanları okuyorum. Ah Türk'ün büyük çilesi! Ah gaflet, cehalet, ihanet çemberimiz!

Elçibey'i, önce Azerbaycan halkı yeteri kadar anlayabilmedi. Sonra Türkiye'de, Elçibey'i çok iyi tanıması, kucaklaması, desteklemesi gerekenler O'nun pek farkında olmadılar. Gazetelerimiz, cenazesi için, Bakü'de 50 bin kişinin toplandığını, gözyaşı döktüğünü yazıyor. Ah keşke o 50 bin kişiden sadece 5 bin kişi, Suret Hüseyinof serserisi Elçibey'e karşı ayaklandığı zaman Azatlık Meydanı'nda bir araya gelebilseydi, Elçibey'in etrafında kenetlenbilseydi.

Ah keşke Türkiye, o rezil Gence ayaklanmasına gereken tepkiyi anında gösterebilseydi? Araba devrildikten sonra yol gösterenlerden, nasihata kalkışanlardan nefret ediyorum. Dün Elçibey'in dirisinden korkanlar, bugün O'nun ölüsünden de korkuyorlar. Moskova'nın Elçibey'i tanıdığı kadar Azerbaycan, kendi yiğidini tanıyamadı. Çok yazık. İran'ın Elçibey'den haberdar olduğu kadar, Türkiye, kendisine sevdalı olan Elçibey'den haberdar olmadı. Bin defa vah! Aman! Eyvah!

Elçibey, renkli akvaryumlarda yetişen süs balıklarından değildi. Elçibey köpek balıkları arasında doğup büyümüştü. Elçibey'in milleti, 200 yıllık Rus esareti altında, yavaş yavaş kökünden kopmaya başlamıştı. Rus kültürü karşısında şaşkına dönmüştü. Şimdi lütfen 5 milyonluk bir Azerbaycan düşünün ki, Moskova orada 262 Rus okulu açmıştır. Halkın alfabetini değiştirmiştir. Bütün câmilerini kapatmıştır. Ülkenin ilk Cumhurbaşkanı olan **Mehmet Emin Resulzade**, iktidardan düşürülmüş ve arkadaşlarıyla birlikte Azerbaycan'ı

terk etmek mecburiyetinde bırakılmıştır. **Ve yüzdeyüz Türk olan, Türkçe konuşan halk, o Rus mekteplerinde okuya okuya: "Biz Türk değiliz Azerbaycanlıyız! Biz Türkçe konuşmuyoruz, Azerbaycanca danışıyoruz!" demeye başlamıştır.**

Milletini, vatanını, tarihini büyük bir aşkla seven Elçibey, Cumhurbaşkanı olduktan sonra ne yapmalıydı? Rus emperyalizmine, köksüzlüğe, ruhsuzluğa, imansızlığa, ilgisiz mi kalmalıydı; yoksa Rusun kültür siyaseti karşısında pusup kalan, korkan, iki büklüm olan birtakım kimseleri yakasından tutup kaldırmalı mıydı? Halkını silkeleyip uyandırmalı mıydı?

Elçibey, kendisine ve milletine yakışanı yaptı! Bazı kimseleri (ve tabii başta Moskova'yı) çılgına çevirten, öfkeden geberten şu ifadeler onun emriyle ilk defa okul kitaplarına geçti.

"Biz Azerbaycan Türkleriyiz! Bizim dilimiz Azerbaycan Türkçesidir. Dinimizin kitabı Kur'andır. Peygamberimiz Hz. Muhammed'dir. Edebiyatımızın kitabı: Dedem Korkuttur!"

Peki ne demiliydi Elçibey? Ne yapmalıydı? Politika yeteneği (!) olanlar, Elçibey'i devirdiler. Devrilmesine kayıtsız kaldılar. Sonra bir de gördüler ki Azerbaycan Anayasası bile bir çırpıda değişivermiş: **"Azerbaycan Cumhuriyeti'nin dili Türkçedir"** hükmü, yerini **"...Azerbaycan Cumhuriyeti'nin dili Azerbaycancadır!"** safatasına bırakmış. Dünyada **"Azerbaycanca"** diye bir dil yoktur. Türkten ve Türkçe'den korkanlar, başlarını böyle bir karanlığın içine çekiyorlar. Hem Türkçe konuşuyor, hem de Türkçeyi'yi inkar ediyorlar.

Türkiye'de merhum Elçibey'i en yakından tanıyanların başında **Prof. Dr. Turan Yazgan** vardır. Onu şahit göstererek yazıyorum: Elçibey, Azerbaycan petrolerinden Türkiye'nin % 20-25 nisbetinde faydalanmasını istiyordu. Ona göre petrolün % 75'i Azerbaycan'ın % 25'i Türkiye'nin olmalıydı. Büyük devletler ve petrol şirketleri O'nu devirdiler. Türkiye'ye % 1.2 nisbetinde pay bıraktılar. Aklımız başımıza çok geç geldi. İtiraz ettik. Aliyev, Azerbaycan hissesinden bize % 5 nisbetinde bir pay daha verdi.

Türkiye'de politika yeteneği olanlar % 25'ten, % 6.2'ye düşmeyi bir zafer kazanmışçasına alkışladılar.

Aklını başına al ey Azerbaycan! 39 siyaso parti senin neyine gerek? Aklını başına topla ey Türkiye! Çünkü senin refahın, huzurun, yükselmen...Azerbaycan'la ve bütün Türk cumhuriyetleriyle çok güçlü münasebetler kurmana bağlı.

Bağışla bizi Elçibey! Mekanın cennet olsun!

Türkiye Gazetesi. 26 Ağustos 2000

BAKÜ'DEKİ O SESSİZ ADAM

1988 veya 1989 yılıydı. Bazı yabancı gazetecilerle birlikte Bakü'ye gitmiştik. Ruslar'ın Bakü'ye girişinden hemen sonraydı. "**Halk Cephesi**" adı bir efsane gibi her yere yayılmıştı.

Şimdi neresi olduğunu tam hatırlayamadığım bir salonda bize Azerbaycan'da ve Bakü'de olanlar hakkında brifing veriliyordu.

Sessiz Gerilla

Toplantının ortalarına doğru, gözüm bir ara yan tarafta bizi dinleyen uzun boylu, ince, gözleri içine batmış, sakallı birine takıldı.

Toplantının başında orada yoktu.

Sanki sessiz bir gerilla gibi salona sızmıştı.

Kim olduğunu bilemediğim bu uzun boylu adamın kimliğini biraz sonra öğrenecektim.

Toplantı bitmek üzereydi.

O ana kadar konuşmaları sakın biçimde dinleyen bu sakallı adam bir anda öne çıktı ve kendini tanıttı.

Gelen kişi Azerbaycan Halk Cephesi'nin efsanevi lideri **Ebulfeyz Elçibey**'di.

Elçibey'i ilk defa orada gördüm.

Salondaki bütün gazeteciler, hepimiz şaşırılmıştık.

Mesleki açıdan hiç beklemediğimiz bir sürprizle karşılaşmıştık.

O ana kadar bütün konuşmalar Rusça yapılıyordu.

Ancak o Türkçe konuşmaya başladı.

Yüzünde yorgun bir ifade vardı. Sanki o uzun illegalite yılları vücudunu ve dimağını iyice yormuştu.

Bir süre Türkçe konuştuktan sonra, Rusça'ya geçti.

O yıllarda Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı hálá Rusların kontrolündeydi.

O yüzden salonda tuhaf bir hava esmişti.

Elçibey o gün bende nasıl bir izlenim bırakmıştı tam hatırlamıyorum.

Tabii Halk Cephesi Azerbaycan'ın yükselen siyasal hareketiydi.

O haliyle de bizi etkilemesi normaldi.

Ağlayan Lider

Elçibey, bu hareket içindeki liderlik konumuyla elbette Türklük dünyasında kolay unutulmayacak bir yere oturmuştu.

Daha sonraki yıllarda onunla çeşitli defalar karşılaştık.

O görüşmelerde aldığım izlenimler daha berrak.

Elçibey içine kapanık bir insandı.

Büyük bir **Atatürk** hayranıydı.

Ama bir siyasetçiden beklenmeyecek ölçüde duygusaldı.

Birkaç kez ağladığına tanık oldum.

Bazı liderler vardır. Kendilerine rağmen liderdirler.

Duruşları, sessizlikleri, büyük nutuklardan daha etkileyicidir.

İnce Siyasetler

Elçibey onlardan biriydi.

O siyasete, siyaset ona uzaktı.

O nedenle **Aliyev**'le olan mücadelesinde, ben **Aliyev**'i daha çok desteklemiştim.

Rahmetli **Özal**'la birkaç kez tartışmıştık. O, **Elçibey**'i desteklerdi.

Azerbaycan'ın tarihi ve coğrafi konumu çok becerikli ve kıvrak siyasetler gerektiriyordu.

Elçibey ise böyle ince dengelerin insanı değildi.

O nedenle **Aliyev**'in cumhurbaşkanlığı dönemi çok daha başarılı oldu.

Ama bütün bunlar, **Elçibey**'in Türklük dünyasındaki önemini azaltacak şeyler değildi.

O, gerek Azerbaycan'da, gerek Sovyet İhtilali'nden sonra geldiği Türkiye'de, Türklük ideallerine fikri düzeyde katkılar yapmış insanlardan biriydi.

Elçibey bugün Bakü'de toprağa veriliyor.

Bakü'ye gidenlerin merak ettiği binalardan biri, KGB merkezidir.

Bu binanın karşısında **Fahri Mezarlık** adı verilen bir yer vardır.

Aliyev'in eşi de burada gömülüdür.

Elçibey de orada toprağa verilecek.

Kendisi için büyük devlet töreni düzenlenecek.

Bakü Temsilcimiz **İrfan Sapmaz, Elçibey**'in ölümünün iktidar ile muhalefet arasında bir yumuşamaya yol açtığını söylüyor.

Elçibey Nahçıvan'ın **Keleki** adlı köyünde doğmuştu.

Sürgün yıllarında da dört yıl orada kaldı.

Dürüst, sessiz, içine kapanık bir Türk milliyetçisi olarak yaşadı.

Yakasından **Atatürk** rozetini hiçbir zaman indirmede.

O Gecelerde

İstanbul'da kaldığı gecelerde, ufka bakarak şiirler okudu.

Çünkü baktığı o ufuk, Türk ufkuydu.

Şiirler okudu, bazen sessizce ağladı.

Türk dünyası en sessiz kahramanlarından birini kaybetti.

Bizim, Azerbaycan halkının, hepimizin başı sağ olsun...

Hürriyet Gazetesi. 23 Ağustos 2000

Cemil ÜNAL

ULU BİR TÜRK'Ü KAYBETTİK...

Azerbaycan bağımsızlık mücadelesinin ünlü lideri, Türk dünyasının efsane ismi Elçibey, kendisine her zamankinden daha fazla ihtiyaç olduğumuz bir dönemde aramızdan ayrıldı.

Derneğimizin her köşesinde, soluklandığımız her anımızda O daima bizlerle beraberdi.

Bizim bu ocakta 50 yıl boyunca, hararetle, umutla beklediğimiz bütün ideallerin müjdecisiydi.

Azatlık Meydanı'nda, toplanan yüzbinlerce seveniyle beraber olduğunda, askerin güvendiği şerefli bir komutan gibi, halkının önünde, başı dik olarak her zaman onlardan birisi idi.

Karakteri, davranışları, konuşmaları, vakur ve kararlı tutumu, O'nu gerçek bir devlet adamı yapan özellikleriydi.

O, Azerbaycan Halk Cephesi Genel Başkanlığı, üniversitedeki hocalığı, Azerbaycan istiklâl mücadelesiyle halkın bütünleşmesinde önemli bir faktör olmuştur.

İşgal ettiği makamlar, halkının O'na beslediği sevgi, yaşayışında hiçbir değişiklik yapmamış, aksine insanî değerlerimizin daha ön plana çıkmasını sağlamıştır. O, milletin tarihini iyi bilen bir liderdi. O'nun taşıdığı fikirler, geleceğe dönük, halkının mutluluğu içindi.

Mehmet Emin Resulzâde'nin yolu, şaşmaz çizgisi olmuş, ortaya koyduğu görüşler, taşıdığı idealin temellerini oluşturmuştur.

Dâvadan sapmayı asla düşünmeyen, arkasına bakmayan, inandığı fikrin esiri, gerçek bir vatanseverdi.

Duygu ve düşüncelerinde samimi idi. Şahsına vereceği zararı hiç dikkate almadan, inandığı doğruları söylemek O'nun karakteriydi.

Kendisini Türklük Dünyasına adanmış olması, Tebriz ve Tebriz Türküne beslediği sevgi Elçibey için, Allah'ın O'na bahsettiği en güzel hediye idi.

Hayatını çok mütevazı şartlar içerisinde sürdürürken, ülkesi, milleti ve istiklâl olan tutkusu, pek az insana nasip olacak ölçüdeydi.

İşte bu bakımdan M.Kemal Atatürk ve Mehmet Emin Resulzâde gibi onun ardından, sadece Azerbaycan ve Türkiye Türkleri değil, Türk olmanın heyecanını ve gururunu taşıyan herkes derin bir acıyla sarsıldı.

O'nun gerçek misyonunu elbette ki tarih değerlendirecektir. Pek çok insanın hayal bile edemediği umut ve ideallerini, herşeyden üstün tuttuğu ve güvendiği Türk evlâtları gerçekleştirecektir.

Türklük ülküsüne adanan bir hayatın gerçek değeri, kalbinde yaşattığı vatan ve millet sevgisi, yaktığı, istiklâl ateşi, hapsilere, yasaklara, bütün acı ve baskılara rağmen korkusuzca sürdürdüğü mücadele dikkate alındığında, O'nun yeri, ancak yüce milletin gönlü ve sevgisiyle anlam kazanacaktır.

O, vefalı bir dost, bir gönül adamı, Türk Dünyasının âşığı bir derviş idi.

Elçibey, acıların en büyüğünü, Karabağ'ın işgali sırasında yaşadı.

Türk dünyası içerisinde Tebriz onun vazgeçemeyeceği sevdasıydı.

Söz vermişti. O'nunla Tebriz'e birlikte gidecektik. Tebriz Türk'ü de senelerden beri ümitle, heyecanla O'nu bekliyordu.

Bey'i hepsi çok seviyordu. Sıkıntı ve sevinçlerini O'nunla paylaşıyorlardı.

O, söz vermişti. Tebriz'in azatlık bayramında mutlaka onlarla beraber olacaktık.

Böylesine ani bir yolculuğa çıkacağını kendilerine haber vermediği gibi, hissettirmemişti bile. Bundan dolayı Elçibey'e kırgındılar. Bayram için hazırlık yaptıklarını söylüyor, "Onun unutulması mümkün değildi" diyorlardı.

Üç renkli ayyıldızlı bayramlıklarını, onlara ulaştıracağından şüpheleri yoktu.

Ancak Elçibey, bu emânetin, bırakacağı mirasın şahsî menfaatlere alet edilebileceğini, bazılarının bu kutsal emâneti milletin menfaati yönünde değil, ikballeri için kullanacaklarını biliyordu.

Bundan dolayıdır ki, Tebriz'in bayramlıklarını, yaptığı vasiyetiyle çok sevdiği halkına ve inandığı Türk Gençliği'ne bırakıyordu.

O, ebedî yolculuğa çıkacağını biliyordu. Aylardan beri de bunun hazırlığını yapıyordu Ama dostlarını, sevenlerini üzmemek için bu sırrını yüreğinde saklı tutuyordu.

Mehmetçiğin omuzunda son yolculuğa çıkarken; kendisini saran, ayyıldızlı bayrakla bütünleşiyordu.

Bu duygular yaşanırken, O'nun bir gün daha sevenleriyle beraber olmasını içlerine sindiremeyenler vardı. Elçibey'in gitmek için acelesi yoktu. Ama onların acelesi nedendi? Kimi kimden ayırmak, kaçırmak istiyorlardı?

Aziz Dost; Senin mücadelecilik kimliğini ve sana gösterilen sevgiyi kıskananlar, bu sevgi seli karşısında aşağılık duygusuna kapılarak küçüklüler.

Bunları yapanları, yaptırınları sen daha iyi tanıyorsun. Sana bunları reva görmeselerdi, içlerinde taşıdıkları kin ve kıskançlığı kusmasalardı, asıl o zaman üzülmen gerekirdi.

Senin için makamların en yücesi, Türk evlâdı olmağı.

Fikirlerin daima yolumuzu aydınlatacaktır. Milletin gönlünde yer tutan sevginle her zaman var olacaksın.

Ruhun şad olsun!

Türk dünyasının başı sağolsun...

Azerbaycan Türk Kültür Dergisi

BİR YAHŞİ ADAM: EBULFEZ ELÇİBEY

Süleyman DOĞAN

Türk Dünyasının yılmaz özgürlük savaşçısı Ebulfez Elçibey Hakk'a yürüdü. Allah Rahmet etsin. Bir süredir kanser teşhisiyle Ankara'da tedavi görüyordu. Hastalığına rağmen; Türk Dünyası'nın birliği ve dirliği için var gücüyle çalışıyordu. O, inanmış bir mümin idi. Kendisiyle defaatla görüştük. Son görüşmemiz gazetemizin İstanbul Sefaköy'deki merkezinde oldu. Gazetemizi ziyarete gelmişti. Dâvasını anlatırken heyecanlanıyor ve yapılması gereken tekliflerini sıralıyordu. Gazetemiz Genel Yayın Müdürümüz Zeki Saraçoğlu'nun, Elçibey'i dinlerken gözü yaşarmıştı. Azerbaycan'la Türkiye'nin bir Federasyon olmasını istiyordu.

Azerbaycan deyince akla gelen ilk isim, Elçibey'dir. O, komünizmin karanlık döneminde rejime karşı isyan etmiş, öğretim üyesi olarak çalıştığı Bakü Devlet Üniversitesi'nde Halk Cephesi'nin tohumlarını atmıştır. Ebulfez Elçibey, Bakü Devlet Üniversitesi Fars ve Arap dili Bölümünde yaklaşık 25 yıl öğretim üyeliği yaptı. Herkesin Komünizmden korktuğu bir dönemde Elçibey bir aydın olarak üniversitede çalışmalara başladı. Yılmadı bıkmadı. Usanmadı. Büyük bir derviş sabrıyla çalışmalarını sürdürdü. Gençlerin millî ve manevî bilinçlenmesi için var gücüyle çalıştı.

Sovyetler Birliği dağılırken, Azerbaycan, özgürlüğünü kanıyla kazandı. Özgürlüğü kazanmada Elçibey'in çok büyük rolü oldu. 20 Ocak 1990 da meydana gelen ve Halk Cephesi'nin önderliğindeki bağımsızlık hareketinde, Kızıl Ordu Bakü'ye girdi. Yüzlerce Azerbaycanlı yaşlı, genç, kadın, erkek ve çocuk Rus tank paletleri altında can verdi. Özgürlük savaşçılarının ön safında hep Elçibey vardı. 1992 yılında istemediği halde Cumhurbaşkanlığı'nı kabul etmek zorunda kalan Elçibey, Bağımsız Azerbaycan'ın Mehmet Emin Resulzade'den sonra ikinci cumhurbaşkanıydı.

Azerbaycan'da 80 bin Rus askeri vardı. Elçibey'in cumhurbaşkanlığı döneminde yaptığı en önemli işlerden biri de; Rus askerlerini Azerbaycan'dan çıkarmak oldu. Bedelini iktidarını kaybederek ödedi. Şu anda yeni kurulan Türk Devletleri içinde sadece Azerbaycan'da Rus Ordusu yoktur. Bu da Elçibey'in büyük bir başarısıdır. Şimdi Azerbaycan'ın öz evlatları vatanını koruyor ve askerlik yapıyor.

Cumhurbaşkanı Aliyev'i özgürlükleri kısıtlamakla eleştiren ve ona "diktatör" diyen Elçibey, geçen yılki cumhurbaşkanlığı seçimlerinin adil yapılmadığından şikayetçiydi. Elçibey,"Aliyev elinden gelse bizi hapse attıracak. Ancak Azerbaycan'da muhalefet güçlü olduğundan bunu yapamıyor..." diyordu. Elçibey, mütevazı bir insandı. Yılların verdiği mücadeleyle epey yıpranmış bir izlenim veriyordu. Elçibey'in, Rusya, Kafkaslar, Ermeni sorunu, iki Azerbaycan, muhalefet, seçimler ve projeleri dahil daha pek çok konuda görüşlerini almıştım...

Elçibey Azerbaycan'ın istikrarı için şu tesbiti yapıyordu: **"Yeni Türk devletlerindeki devlet adamlarının yüzde 95 i geçmiş komünist iktidarda bulunan insanlardır. Hepsi KGB nin tezgâhından geçmiş insanlardır. Yani Rusya'nın icazetini almış insanlar şimdi işbaşındadır. Bunlardan hayır beklemek akıl dışı olur. Bu insanlar Moskova'da iken rüşvet alırlardı, şimdi de alıyorlar. Eski alışkanlıklarını devam ettiriyorlar. Önemli mevkileri para karşılığı satıyorlar. Başa gelen insanlar eskiden KGB ye yüklü**

miktarda para vererek işbaşına gelirlerdi. Şimdi de bu insanlara para verenler önemli mevkilere geliyor.

Özbekistan'da, Türkmenistan'da, Kazakistan'da Kırgızistan'da ve Azerbaycan'da işbaşında bulunan liderlerin çağdaş olmaları mümkün değildir. Bunların kafa yapıları ve zihniyetleri yeniliğe engeldir. Yenilik ve ilerleme olunca bunların foyaları ortaya çıkacaktır. Bu liderlerin nazarında halklar birer köledir. Kendileri ise efendi. Bunlar gelişmekten korkarlar. Saltanatlarının elden gideceğinden sürekli endişe ederek, halktan da şüphe ederler."

Elçibey iktidara geldiklerinde yapacaklarını da şöyle sıralıyordu: **"Ülkemizi kemiren rüşvet ve hırsızlığı önlememiz gerekir. Yerli sanayiye güçlendirip, üretime geçeceğiz. Bunların hepsinin yapılması için program ve projelerimiz hazır. Rusya ile iyi komşuluk ilişkilere girmek taraftarıyız. Ancak Rusya bize düşmanlık beslerse elbette biz dost olamayız. Rusya bize eski müstemlekesi gibi bakarsa elbette Rusya ile mesafeli ve dikkatli hareket etmek zorundayız. Ne zaman Rus generallerin değil, Rus demokratların fikri ön plâna gelirse o zaman bizim Rusya ile ilişkilerimiz daha da kolaylaşacaktır. Ticaret ve her türlü ilişkilerimiz artacaktır. İran'la ise orada yaşayan kardeşlerimizin haklarını alıncaya kadar mücadeleye devam edeceğiz."**

Azerbaycan'da Elçibey'in iktidardan gidişi, ardından Aliyev'e karşı yapılan başarısız darbe Türkiye'deki milliyetçiler üzerinde bir ümitsizlik meydana getirdi. Çünkü Azerbaycan Türk Dünyasına açılan kapıydı. Efsanevî lider Elçibey'in ölümünden sonra şimdi Azerbaycan'da taşlar yerinden oynadı. Şu anda Aliyev'in karşısında en güçlü aday Müsavat Partisi Genel Başkanı İsa Kanber daha da güçlendi. Zaten Elçibey ile İsa Kanber'in arası çok iyiydi. Halk Cephesi liderlerinin kaybından sonra büyük bir şok yaşanıyor. Halk Cephesi'nde güçlü aday olarak Ali Kerimov öne çıkıyor. Ali Kerimov, genç ve dinamik biri. Şu anda Azerbaycan Millî Meclisi Milletvekili. İktidar ve muhalefetle arası iyi.

Bir yahşi adam Ebulfez Elçibey'e bir kez daha Allah'tan rahmet, yakınlarına, kederli ailesine ve Türk Dünyasına başsağlığı diliyorum.

Ortadoğu Gazetesi

BİR BAŞBUĞU DAHA YİTİRDİK

Mahir NAKİP

O, Azerbaycan'ın seçilmiş ilk Cumhurbaşkanı idi. O, 1999 yılından sonra hürriyetine kavuşmuş beş Türk Cumhuriyeti içerisinde Ruslar'ı toprağından tereddüt etmeden kovan ve Sovyetler zamanında Komünist Partiye kayıt olmayan tek Cumhurbaşkanı idi. O, (Türkiye dahil) mevcut Türk Cumhurbaşkanları içerisinde Türklüğü açıkça savunan ve yakasından Atatürk rozetini hiç eksik etmeyen tek Türk Cumhurbaşkanı'ydı. O, "Türk kanı dökülmesin" diye tahtını feda eden (belki tarihte) ilk devlet adamıydı. Evet, Tanrı'nın engin rahmetine kavuşan müstesna insan Ebulfez Elçibey'den söz ediyorum.

Onu ilk defa 1991 yılının son aylarında, kulübeden biraz farklı olan evinde ziyaret etmiştik. O zaman Muttalibov Cumhurbaşkanı, Elçibey de topyekün muhalefetin manevî önderiydi. Evindeki eşyalar tevazudan da öteydi. Alçakgönüllü, samimi, basit ve dürüst üslubu dikkatimizi çekmişti. Serdettiği görüşleri, Kerkük'te, Batı Trakya'da, Doğu Türkistan'da hatta Türkiye'de çile doldurmuş bir milliyetçinin görüşlerinden pek farklı değildi. Azerbaycan'ın bağımsızlığını Azerbaycanlıların değil, Türklüğün zaferiyle izah ediyordu.

İkinci görüşmemiz 1993 yılında Elçibey Cumhurbaşkanı iken tahakkuk etmişti. Yarım saatten fazla görüşme fırsatı bulmuştuk. Elçibey'e Irak Türkleri'nin siyasî durumları hakkında teferruatlı bir brifing vermiştim. O zaman Irak Millî Türkmen Partisi, Irak Türklerinin siyasî misyonunu tek başına temsil ediyordu. Brifingden sonra çok kısa bir konuşma yaptı ve Azerbaycan Devletini'nin Irak'taki soydaşlarına akıllı ve plânlı bir şekilde sahip çıkması gerektiğini vurgulamıştı. Irak Millî Türkmen Partisi temsilcilerinin behemehal Bakü'ye gelmelerini ve müşterek bir strateji üzerinde çalışmalar yapmalarını istemişti. Merakla sorduğu tek konu, Türkiye'nin Irak Türkleri meselesine nasıl yaklaştığı idi. Aradan birkaç ay geçmedi, Elçibey, Azerbaycanlı kanı dökülmesin diye, makamını sayın Haydar Aliyev'e bıraktı ve kendini feda ederek Azerbaycan'ı kardeş kavgasından kurtardı.

Üçüncü görüşmemiz ise Haziran 1999 da Bakü'deki evinde olmuştu. Kerkük Vakfı adına sayın Suphi Saatçi ve ailelerimizle birlikte Azerbaycan İlimler Akademisi'nin davetlisi olarak Bakü'de bulunduğumuz sırada gerçekleşmişti. Evi, ilk görüşmemizdekinden daha hallice ama, tevazuu hâlâ kaybolmamıştı. Kişiliği daha olgunlaşmış, görüşleri daha derinlik kazanmıştı. Kimseye dokunmadan ve kimseyi incitmeden dünyadaki ve özellikle de Türk alemindeki olayları yorumluyordu. Uzun süren bu görüşmemizin en zengin hissesini, Irak Türkleri'nin meseleleri oluşturmuştu. Diğer Azerbaycanlı aydınlardan farklı olarak, Irak Türkleri'nin siyasî vaziyetini sordu; biz de gereken izahatı verdik. Aslında ortalama Azerbaycanlı aydınlardan hemen hepsinin Irak Türkleri'nin kültürü, folkloru, dili ve edebiyatı hakkında bilgi sahibi olduklarını, büyük bir memnuniyetle önceden de tesbit etmiştik. Ancak bu aydın zümrenin Irak Türkleri'nin siyasî durumunu merak etmemelerini ve bu hususta bize fazla soru sormamalarını doğrusu garipsemiştik. Bunu, kuşkusuz, geçmiş komünist yönetimden kalan korkuya yormuştuk. Buna mukabil, Elçibey'in, Irak Türkleri'nin içinde bulunduğu çıkmazdan haberdar olduğunu anlamak, çok zor olmadı. Gerçekten, Elçibey'in etrafındaki şuurlu gençlerin de, Irak Türkleri konusunda geniş bir siyasî bilgiye sahip olmaları, bizi fazlasıyla mutlu etmişti. Rahmetlinin Irak Türkleri konusunda tereddütsüz savunduğu görüş, özetle şuydu: Irak

Türkleri'nin yaşadığı topraklar, Güney Azerbaycan'ın bir devamı ve büyük Türk dünyasının ayrılmaz ve taviz verilmez bir parçasıdır. Bu topraklar uğruna ister Osmanlılar olsun, ister Safaviler olsun çok kan dökmüştür. Bu bölgenin Türklüğü, Türkiye ve Azerbaycan için aynı derecede önemlidir. Türkiye Irak Türkleri meselesini Kuzey Irak'taki Kürt meselesinden ayrı tutmalı ve onların bölgedeki haklarını açık bir şekilde savunmalıdır. Bu hususta Azerbaycan ile müşterek politikalar tesbit edilmelidir. Türkiye, yaklaşık bir asırdan beri tek başına olduğu için, Irak Türkleri davasını savunmamışsa, bugünden sonra Azerbaycan'ı da yanında görmelidir. Irak Türkleri'nin davası Türk Dünyasının meselesi olmakla birlikte, esas Türkiye ile Azerbaycan'ın müşterek meselesidir. Kısacası, Azerbaycan devleti için Kerkük, Güney Azerbaycan kadar hayatî bir meseledir. Bu görüşleri yıllarca komünizm gibi zalim bir yönetimin altında yaşamış şuurlu bir Türk aydınından dinlemek bizi çok mütehasis kılmıştı. Bugün Elçibey'le yaptığımız bu son sohbetin önemli bir kısmının Kerkük'e ayrılması, belki de tek teselli kaynağımız olmuştur.

Evet Elçibey'in aramızdan zamansız ayrılışı Azerbaycan için olduğu kadar, Irak Türkleri için de bir bedbahlıktır ve telafisi zor olan bir kayıptır. Kendisi hayattayken bunun farkında değildik. Aslında Türk Dünyasında Elçibey'in görüşünü savunanların çoğalması, bu görüşün iktidar olmasından daha önemlidir. Çünkü, Türk dünyasının birliği mefkuresi, geniş halk kitleleri tarafından benimsenmedikçe, uygulama imkânı bulamayacaktır. Onun için rahmetli Elçibey, Türklüğü savunduğu kadar demokrasiyi de savunuyordu. Bugün Türk dünyasının siyasî çekişmeden uzak müşterek düşüncelere ve ülkülere ihtiyacı vardır. Böylesi rehber insanların ortaya çıkması, baştaki siyasî iktidarları tedirgin etmemeli ve ürkütmemelidir. Doğru ve hayatî mefkureleri acele uygulamaya koyarak fırsatları hepten kaybetmektense, uzun vadeye yaymak daha selametlidir.

Rahmetli Elçibey, kendisinden önce aynı görüşleri savunan Mehmet Emin Resulzade'nin bir takipçisi idi. Umarız ki, uzun bir fasıla geçmeden aynı görüşleri paylaşan hamiyetli, dirayetli üçüncü bir önder çıkar ve Azerbaycan Türklüğü'nün bayrağını daha ileriye götürür. "Bir kere yükselen bayrak bir daha inmemelidir."

Mekânın uçmak olsun Başbuğ Elçibey.

Kardaşlık Dergisi / 7 Temmuz-Eylül 2000

TARİHİ SİÇRATMAK İSTEYEN "BEY"

Fatih KİRİŞÇİOĞLU

AZERBAYCAN'ın son yüz yıllık tarihine baktığımızda bu ülkenin kötü kaderini değiştirmek isteyen iki devlet adamı görürüz. Bunlardan birincisi asrın başında ilk bağımsız Türk Cumhuriyetini -Azerbaycan Türk Cumhuriyeti'ni kuran ve ilk devlet başkanı olan Mehmet Emin Resulzâde, diğeri ise Ebulfez Elçibey'dir. Kurulan ilk cumhuriyet, ne yazık ki iki yıllık bir süreden sonra 1920 Nisan'ında Azerbaycan'ın Kızılordu birlikleri tarafından işgal edilmesiyle yıkıldı. Mehmet Emin Resulzâde de Türkiye'ye geldi. Tarihin yeniden yazıldığı, Kafkaslar'da, Balkan Yarımadası ve Ortadoğu'da yeni bir bölüşümün yaşandığı, küçük küçük sun'i devletlerin kurulduğu, koca bir Türk Cumhuriyeti'nin Anadolu yarımadasına sıkıştırıldığı bir dönemde kaderin Türklere hiç de güler yüzle bakmadığı şüphesizdir.

Uzun savaşımlardan yorgun çıkan yeni Türkiye Cumhuriyeti bir taraftan kendi coğrafyasında kaderini örerken, kardeşleri de Sovyetler Birliği'nin baskıcı ve sömürgeci siyaseti altında hayatlarını devam ettirmeye çalışıyorlardı. İşte Sovyetlerin en baskıcı dönemlerinde 1938'de Nahçıvan'ın Keleki köyünde dünyaya gelen Ebulfez Kadir Güloğlu Aliyev adındaki bu çocuk, 1946'da İran'dan kaçan Azerilerin kendi köylerine sığındıklarını, gerek kendilerinin, gerekse bütün dünyadaki Türklerin zor hayat şartları içinde yaşadığını da çocukluğundan itibaren zihnine yerleştirmişti.

Elçibey, öğrencilik yıllarından itibaren Azerbaycan'ın bağımsızlığı uğrunda verilen mücâdelenin içinde yer aldı. Üniversite öğrenci ve öğretim görevlileri ile birlikte teşkilâtlar oluşturdu. Siyasî faaliyetlerinden dolayı 1965 yılının Ocak ayında Devlet Güvenlik Komitesi tarafından tutuklandı. 1975-76 yıllarında yeniden mahkûm oldu. Atatürk'e "Ben Atatürk'ün askeriyim " diyecek kadar inanmıştı. Bu yüzden Sovyetler'in bir gün yıkılacağını görüyor ve hep buna göre hazırlık yapıyordu. Nihayet tarih O'na bu fırsatı verdi. 1988'de "Açıklık" ve "Yeniden Yapılanma" politikalarının sonucu, önce 3 Baltık ülkesinde -Litvanya, Latviya, Estonya-bağımsızlık yanlısı halk cepheleri kurulmaya başlandı. Bunu fırsat bilen Elçibey ve arkadaşları da 16 Temmuz 1989'da Azerbaycan Halk Cephesi'ni kurdular. İlk başkan halktan biri olan Nimet Penahlı idi. Bu büyük işi onunla götüremeyeceğini anlayan Cephenin 16 kişilik yönetim kurulu Elçibey'i başkan seçti.

Elçibey'in 4 ana hedefi vardı:

1. Azerbaycan'ın tam bağımsızlığı,
2. Karabağ'ın kurtarılması,
3. İran'daki Azerilerle birleşme,
4. Türkiye'yle bir konfederasyon kurulması ve buradan da Türk birliğine geçiş.

Fikirleri ve hedefleri emperyalistler için ürkütücüydü. Tarih kozasını örerken Berlin duvarı yıkılmış, iki Almanya birleşmişti. Güney ve Kuzey Azerbaycan neden birleşmesindi? Arada tel örgüler ve Aras nehri vardı. 89'un sonunda binlerce insan tel örgüleri parçaladı ve kendini Aras'ın soğuk sularına attı. Rusya'nın yanında İran da ürkütülmüştü. 8 Ekim 1991'de Azerbaycan bağımsızlığını ilân edince devlet başkanlığını kısa bir müddet Ayaz Muttalibov

yürüttü. 7 Haziran 1992'de de Devlet Başkanlığına Elçibey seçildi. Seçilir seçilmez 1918 Azerbaycan Türk Cumhuriyeti'nin 3 renkli ve ay yıldızlı bayrağını kabul edip, M.Emin Resulzâde'nin "Bir kere yükselen bayrak bir daha yere inmez" sözünü kendine rehber tuttu. Elçibey, Devlet Başkanlığına geldiğinde Rusya desteğindeki Ermenilerle savaş çok şiddetli bir şekilde sürüyordu ve devletin ne ordusu ne hazinesi vardı. Yönünü döndüğü Türkiye de O'nu yalnız bırakmıştı. Rusya'nın, yeni imparatorluğunu sürdürebilmek için uydurduğu Bağımsız Devletler Topluluğu'na girmeyi, Azerbaycan'ın bağımsızlığını kaybetmesi olarak görmüş, yalnızlık ve tecrübesizlik yüzünden Yukarı Karabağ kaybedilmişti. Ermenistan, Rusya ile bir saldırmazlık ve koruma antlaşması imzalamıştı. Türkiye neden Azerbaycan'la böyle bir antlaşma imzalamasındı? Ne antlaşma imzalandı, ne de istediği ağır silahlar geldi.

Bunlara rağmen Türkiye'ye küsmedi. Karşılıklı olarak gümrük duvarlarını indirtti, vizeyi kaldırdı. Anayasa'ya Azerbaycan dilinin "Türkçe" olduğuna dair bir madde koydurttu, lâtin alfabesine geçme yolunda kararlar aldı. Türkiye ile olan bu sıcak temasları ve Bakü-Ceyhan Petrol Boru Antlaşması'nı tereddütsüz imzalaması, çok uluslu şirketleri de ayağa kaldırdı. Bu yetmezmiş gibi diğer Türk Cumhuriyetleriyle de ilişkilerini sıcak tutuyor, hatta Rusya Federasyonu'na bağlı Tataristan'ı tanıyordu. Düşman cephesi artmıştı. Başkanlıkta bir yılını doldurduğu sıralarda millî kahraman ödülü verdiği Suret Hüseyinov Gence'de ayaklanmış, Bakü'ye doğru yürüyordu.

Çevresinin bütün ısrarlarına rağmen Ermenilerle savaşırken bir iç savaşa razı olmadı ve 18 Haziran 1993'te Bakü'den ayrılıp doğduğu köye döndü, dört yıl sürgünden sonra 1997'de Bakü'ye gelerek Azerbaycan Halk Cephesi Partisi Başkanlığı'na getirildi. 1998'deki şaibeli başkanlık seçimlerini protesto ederek katılmadı. Tıpkı M.Emin Resulzâde gibi yönünü döndüğü Türkiye topraklarında vefat etti.

Cenazesini apar topar kaçırdılar, bizlerden kaçırdılar. Ona olan ilgi ve sevginin görülmemesi için kaçırdılar. Ama uğruna mücadeleyi bırakmadığı Azerbaycan evladları O'nu Bakü'deki cenaze töreninde yalnız bırakmadı, hükümetin kendilerine yardım isteğini geri çevirerek, ellerinde tıpkı yükselen bir bayrak gibi yere indirmedi. Ne hikmetse devlet mezarlığına da defnetmediler. Defin günü bütün Bakü'yü, ordu birlikleriyle kuşattılar. Cenazesinden de korkmuşlardı. "Keşke yapabilseydi" diye tarihi geri çevirmek mümkün değil ama, yılları bir adımda geçmek isteyen bu devlet ve fikir adamı, tarihin eline verdiği imkânları son zerresine kadar kullanmak istedi. Keşke yapabilseydi Türkiye'nin, Azerbaycan'ın, Kafkaslar'ın ve Türk Cumhuriyetleri'nin geleceği böyle olur muydu? Keşke!!

Ülkü Ocağı Dergisi, Sayı: 74

ELÇİBEY GENÇLİĞİ

Ahmet KABAKLI

15 günlük iznimden sonra, inşallah hayırlı olacağını umduğum yazılarıma, Türk dünyasının gönlünde kutsallaşan mübarek bir isimle başlıyorum: O da beni ve çoğumuzu hasrette bırakıp giden Ebulfez Elçibey'dir.

Sevgili merhum Elçibey, mahiyetini o zaman bilmediğim hastalığı dolayısıyla Türkiye'ye geldi. Uzakta olduğum için, onun beni arayıp haber vermesine rağmen, karşılamaya ve görüşmeye gidemedim. İşte bunun üzüntüsü içinde iken acı haberi geldi. Daha önce, baskılar yüzünden Türkiye'mize gelemediği için yıllardır görüşemediğim Elçibey'i iki defa üstüste kaybetmiş oluyorum; ne yazık!

Elçibey, Allah'ın rahmetine Türkiye'nin bir hastanesinde kavuştu. Azerbaycan'ın Türklüğün öz evladı olduktan başka bizim de öz vatandaş ve büyüğümüz olarak öldü. Bu sebeple cennete lâayık o insana sırf Azerbaycan'ın değil, Türkiye halkının da büyük şehidi gözüyle bakıyoruz. Onu yetiştirdiği vatansever gençlere, milletine ve ailesine sabırlar ile başsağlığı diliyoruz. Dileriz ki, onun yüce bağışlayıcı ruhu, ona karşı işlenen günahları bahtına üşüşürülen kötü niyetli cefaları, küçüklükleri affetsin.

Milletine inanmış bu eşsiz genç adama hayranlığım, 1990'lı yılların başlarında, sayın şair Bahtiyar Vahapzade ve kardeşim Prof. Turan Yazgan'la birlikte Bakü'da görüşmelerimizle başlamıştı. O yıllarda bütün soydaşlarımızın ümitle bağlandığı güzel Elçibey adı dillerimize renk vermeye başlamıştı. Azerbaycan gençliği gibi Türkiye'deki üniversite öğretmen ve öğrencilerinin de esirlikten kurtuluş kahramanı olmuştu.

Bakü'müzde Sovyet despotluğunun zâlim cellâtları bizim ziyaretimiz sırasında son iğrenç facialarını oynuyorlardı. Sonradan, Elçibey'in teklifiyle "Azatlık Meydanı" adı verilen meşhur alanda, Rus tankları bine yakın Azeri gencini ezip şehid etmişti. Ancak, bu barbarlıklarına karşı, Azeri kardeşlerimizin, bilhassa hanımların fedakarlığı ümit vericiydi. Gösterdikleri direniş, lanet ve nefret seli, bu canavar imparatorluğun küstah bürokratlarını yıldırıp dairelerine, evlerine tıkmıştı. Gönüllere bağımsızlaşma sevinci bu yüzden gelmiş hemen her köşe bucak milliyetçi, istiklalci, gençlerimizin, şair ve yazarlarımızın tek bayrak halinde Elçibey'e bağlı "Halk Cephesi" coşkunluklarına devredilmişti.

O günlerde Bakü, Gence ve Karabağlı halkımız sanki gerçek bağımsızlığa kavuşmuş Müslüman Türkler'in iman ve ümitle varoluş destanı gibiydi. Ermeni ve Rus düşmanlarına karşı büyük zafer kazanmışcasına bu halk gezdiğimiz yerlerde önce Ankara'ya güveniyor Türkiye'nin itibar ve sevgisi, anlatılmaz doruklarda geziyordu. Taksi şoförleri, bizleri tanıyor ve ısrarımıza rağmen katiyyen para almıyorlardı. Esnaftan bir mendil satın almaya kalksak, üste de kravat hediye etmeğe kalkıyorlardı. Elçibey'in "Halk Cephesi" gençlerinden bir hanım kız ile eşi bana ve eşime, gönüllü "Evlat" oldular, aynı yıl onları İstanbul'da ağırlayıp bahtiyar olduk. Yani sadece aynı millettten değil, birbirini çok seven akrabalar oluvermiştik. Bu yakın dostlukların hepsi, milleti karşısında Rus zulmünü ve onlara bağlı çıkarıcıların alçaklıklarını

kavrayıp Azeri gençliğini de (bu yolda) aydınlatan; onları "Mehmetçik" haline getiren Elçibey'in gayreti, irfanı Türkseverliği ve liderliği sayesinde olmuştur.

Eğer onun büyüklüğünü iyi kavramak şerefine nail olsaydık, şüphesiz, yalnız Azerbaycan değil bütün Orta Asya, o büyük merhumun da aracılığı ile bugün bambaşka itibar ve servetlerde olurdu.

Bir Anadolu bozkırlısı, Azerbaycan'ın Selçuklusu ve Osmanlı kadar, bize bir Dede Korkut görünüşü veriyordu. Yunus Emre'yi ezberlemiş olup içtenlikle, derinlikle okuyan Elçibey Türk dünyasının birleşmesinde bir gönül sembolüydü.

Gerçi birçok siyasi hırs azgınlıkları vatansız hayinlikler, Türk dünyasının kadrini bilmezlikler, eyyamcı politikacılar yüzünden o yurduna Türkiye'yi ve Türk dünyasına yeterince hizmet imkanı bulamadı. Ümidimiz, onun Cumhurbaşkanlığı'nda, liderliğinde yetiştiğini umduğumuz Türk-Azeri gençliğinin varlığında toplanmıştır.

Türkiye Gazetesi. 10.09.2000

BAYRAĞI YÜKSELTEN ADAM

Sevinç ÇOKUM

Tam onbir yıl önceydi. Kasım 1989... Sovyetler Birliği, o yıkılmaz sanılan kale, sarsıntılar geçiriyordu. Başta Gorbaçov vardı. Yumuşamalardan söz ediliyor, Türk Dünyası içten içe kıpırdanıyordu. Partiler kurulmuştu; bağımsızlık andları içiliyor, mitingler yapılıyordu. Gerçi Rus tankları acımasızdı ama vaveyla kopmuştu bir kere. Değişim başlamıştı. Evet Kasım 1989...**Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Başkanı Turan Yazgan Hoca** tam da o sancılı günlerde Azerbaycan'a bir gezi düzenlemişti. Daha doğrusu Türk Dünyasıyla kültür alışverişlerinin kapısını aralamıştı. Ben, eşim ve ayrıca gazetemizin değerli yazarı Ömer Öztürkmen ağabey Azerbaycan'a kanatlandık. 160 kişi, Rus pilotların kullandığı bir uçakla içimizde Hazar şarkıları yola koyulduk. Akşam yıldızları gökte belirlediğinde Bakü'ye indik. Ben o Kaf Dağları masalını gazetemizde onsekiz gün süren bir yazı dizisiyle anlattım. Sanırım birçok insanımız harita üzerinde bir Azerbaycan Türklüğünün varlığından o gezi sonucu benim ve daha başka yazar arkadaşlarımızın yazdıklarıyla haberdar oldular. Orda binlerce insan tarafından nasıl karşılandığımızı, yaşadığımız izdihamı, Halk Cephesi'nin gençleri tarafından bize yol açılışını, bavullarımızı taşımalarını, yakalarımıza Azerbaycan bayrağının rozetlerini takmalarını, bizim de kendi ay yıldızlarımızı onlara verişimizi anlattım. Ama anlatmadığım pek çok şey var, yazıya dökmediğim teyp bantları...

Diyeceğim Bakü'ye böyle kardeşlik çığıkları, karanfil yağmurları altında vardıktan sonra bir Halk Cephesi sözüdür söylenip durmaktaydı. Cephe'nin bir lideri vardı. Ebulfez Bey, ayrıca iki önemli kişiden daha söz ediliyordu. İtibar Memmedov ve İsa Kamberov... İtibar Bey Kervansaray'da bize hitaben bir konuşma yapmıştı. Genç, ne istediğini, ne konuştuğunu bilen, gözüpek bir insan... İsa Kamberov'la da daha sonra ben bir mülakatta bulunmuşum; o da ağırlıklı bir fikir adamı... Çokça sözü edilen Ebulfez Bey nerdeydi peki? Görenler, konuşanlar vardı ama efsane kişiliğini nedense sürdürmedeydi. O günlerde sıkça bir araya geldiğimiz ve sonradan dostluğumuzu devam ettirdiğimiz yazar Azize Caferzade bir akşam Turan Hocayı ve bizi evine çağırdı. Çağırış sebebinden hiç söz etmedi. Ben Bakü'nün sert rüzgarından rahatsızlanmışım, ateşim yükselmişti, sesim kısılmak üzereydi. Doğrusu gitmek istemedim. Azize Hanım ısrar ediyordu. Herşey açıkça konuşulmuyordu ve KGB görevlileri sürekli sağımızda solumuzda, ardımızda dolanıyordu, malûm... Geç bir vakitte saat 24 de Azize Hanım'ın evine vasil olduk. Azize Hanım sofraya kocaman bir tabakta kavrulmuş et, ciğer yahnisi ve meyveler getirip koydu. Midesi ezilen olursa atıştırın diye... Neyse, bir ara kapı çalındı. Karşılایıcılar gittiler. İçeriye Nihat Çetinkaya'yla birlikte kabarık kır saçları rüzgardan dağılmış, sert bakışlı, sakallı fakat bu sertliğin gerisinde çarçabuk gülüverecek zannını uyandıran, trençkotlu, uzun boylu biri girdi... "Ebulfez Bey geldi!" dediler. Selamlaştık, tanıştık. Benim kendisine ilk sorum şuydu: "Sadr kim? Siz misiniz yoksa başka biri mi?" Sadr'ın anlamı liderdir. Ebulfez Bey'in cevabı; **"Hanımefendi, sadr olmak mühim değildir. Mühim olan Halk Cephesi Hareketinin hedefine hepimizin gayretiyle ulaşabilmesidir."**

Elçibey'i sevenlerin onun şu düşüncesini hiç unutmamalarını öğütüyorum şimdi. Vefatına ben de inanmadım. Çünkü buraya sağlığına kavuşmak için geldiğini düşünüyordum. Ve bir gün yeniden Cumhurbaşkanı olabileceğini sanıyordum. Ama takdir böyleymiş. Kendisiyle ilgili

düşünce ve hatıralarımdan gelecek yazımda da söz edeceğim! Allah rahmet eylesin. "Bu bayrak düşmeyecek" dedi. Halkına inandı ve ülkesine bağımsızlığı armağan etti. Ne var ki sevdiği halk onun değerini o zaman anlayamadı, çabucak taraf değiştirdi. Umarım bugün geç de olsa onu anlamışlardır. Bütün Türk Dünyası'na başsağlığı diliyorum.

Türkiye Gazetesi. 25.08.2000

GÖKTE DOLUNAY VARDI

Sevinç ÇOKUM

Elçibey Azerbaycan'da demokrasiye geçiş döneminin lideriydi. Olabildiğince Demokrasiye, çok sesliliğe önem veriyordu. Milliyetçiydi, Atatürkçüydü. Seçimle Cumhurbaşkanı oldu, darbeye uzaklaştırıldı. Erken kazandı, erken kaybetti. Azerbaycan için pek yeni olan bazı değerler yerli yerine oturmamışken işlerin sadece vatanseverlikle yürümeyeceği ortadaydı.

Elçibey'in politikası biraz daha esnek olsaydı, daha geniş kitlelerce destek görebilirdi. Karabağ Azerbaycan için millî dâvalardan biri olduğu halde, bağımsızlığına yeni kavuşmuş, serbest piyasa ekonomisine geçiş sancıları içindeki Azerbaycan'ın Karabağ'daki savaşı sürdürmesi yararlı olmayacaktı elbette. Elçibey'in bir büyük hedefi vardı: Kuzey Azerbaycan'la, güney Azerbaycan'ın birleşmesi. Oysa, önce Kuzey Azerbaycan sağlam sarsıntısız temeller üstünde yükselmeliydi.

Cumhurbaşkanı olduktan sonra, Karabağ savaşını sona erdirecek bir tutum izleyebilseydi, belki arkasındaki kitleyi bölünmeden elinde tutabilseydi apar topar yapılmış bir darbeye karşı karşıya kalmayacaktı. Ama benim görebildiğim kadarıyla yetmiş yıl baskılı bir rejim altında kalan bir toplumun yeni sıkıntılara tahammülü olamazdı. Onlara idealler değil, gelecek için güven verebilecek yapıda birisi birileri gerekti.

Bütün bunlar bir yana Elçibey Azerbaycan tarihinde ceditçilerden sonra yıldızı parlayan ve parlayacak olan bir dâva adamı, bir büyük öncüdür.

Fakat onu tarih içersinde sadece şu ifadeyle belirlemek yetersizdir bence. Elçibey bir duygu adamıydı aynı zamanda. Bu yazıya bir hâtıramı almak istiyorum. Azerbaycan'a yine öyle kalabalık bir grupla gidişlerimizden birinde Hazar Denizi'yle ilgili bir efsane anlatmışlardı. Rivayete göre Hazar Denizi eğer Türkler'in yıldızı dünya semalarında parlayacaksa kabarr yükselirmiş. Hatta bazı gençler suyun seviyesini ölçerlermiş zaman zaman.

Elçibey bir akşam bizleri yemeğe davet etmişti. Karşılıklı sohbet ederken bir ara kendisine bu efsaneyi hatırlattım. Gülümsedi. Bir süre sonra **"Haydi gidiyoruz"** dedi. Hepimiz şaşırıştık. **"Nereye?"** diye soracak olduk. Elçibey: **"Hanımefendi siz Hazar'dan söz etmediniz mi? Hazar'a gidiyoruz..."**

Eşim, ben, Turan Yazgan Hoca ve grubumuzdan bir kısım arkadaşımız Hazar Denizi'nin yolunu tuttuk. Tam da suların yükseliş zamanıydı. Gökte dolunay vardı; sular hışımlıydı fakat üşütmüyordu insanı. Dalgalardan nasibimizi alarak üstümüz başımızla sulara girdik, yarıya kadar islandık. Bir de gülme aldı bizi. Öyle gülerken bütün kaygıları bir yana atmışken fotoğraflar çektik. Şiirler söyledik, sohbetler ettik. Hazar'ın suları içimize ruhumuza işledi. Sonra kıyıya çıktık; hep birlikte oradaki çayhanede oturduk. Elçibey garsonu çağırdı. "Ne var oğlum" diye sordu. Çocuk "İtburnu..." dedi. İtburnu meğer kuşburnuymuş.. Neyse bir sürahiye koymuş getirdi. İçtikçe üstümüzün başımızın ıslaklığını unuttuk. Elçibey'le yine o gece itburnu içerek bir mülakat yaptım.

O'nu yeniden rahmetle anıyorum. Bütün bunlar yaşandı... Unutulmasın diye yazdım. Çünkü tarih insanları belli hükümlerle kalıplaştırıyor ne yazık ki. Oysa ister dâva adamı olsun, ister mütefekkir, herkes bir insandır.

Türkiye Gazetesi. 28.08.2000

BEY...

Cengiz ÇANDAR

O kısaca "Bey"di. "Bey" denince, kim ya da hangi bey olduğu sorulmazdı. "Bey", bir taneydi ve o sadece, o olabilirdi. Yüzyüze geldiğimizde de, ona kendi ağzıyla "Hörmetli Cumhurbaşkanı" veya kendi ağzımızla "Sayın Cumhurbaşkanı" diye hiyap etmeyi aklımdan bile geçirmemişim. Kendiliğimden "Bey" diye hitap edegelmışim. Gönüllü sürgün yerinden birgün gelen ani telefonu kaldırdığımda, sesini duyduğum vakit de, sevinç ve mutlulukla "Bey" diye haykırmışim. Ebulfez Elçibey, Kiziroğlu Mustafa Bey türküsünde, "Bir beyin oğlu; zor beyin oğlu" nakaratı geçer. Ebulfez Elçibey için nasıl bir "nakarat" tutturabilir ki? Basit:

"Türk ulusunun oğlu", "Türk ulusunun bey oğlu". O gideli beri, zihnimin içinde, gözümün önünde film kareleri. Adını kimselerin pek duymadığı bir dönemde, 32. Gün programının çekimleri için Bakü'ye gitmiş olan M.Ali Birand'ın aktarımı ve izlenimiyle öğrenmişim. Anlattıklarına inanmamışim. O da anlatırken, inanmakta zorluk çekiyordu. Sovyet yönetimi altında, Atatürk fotoğraflı ve Türk bayraklı çalışma masasının önünde, o dönem için akla gelmeyecek şeyler söyleyen, rüyalar açıklayan bir Azerbaycan şahsiyeti.

1990 yılında, daha sonra **Gorbaçov'un "Hayatının en büyük hatalarından biri"** olarak andığı katliamın, "**Yanvar hadisesi**"nin ardından onu bulmak için yollara düşüşüm. Moskova'ya Komünist Partisi'nin son kongresini izleme bahanesiyle gitmişim. Asıl amaç, Moskova'dan Bakü'ye gidip, onu görmek ve tanımaktı. Binbir engeli aşıp, ilk kez Bakü'ye ayak bastığımda çocuklar gibi sevinmişim. Gece sokağa çıkma yasağı vardı. Rus askerleri köşeleri tutmuştu. Ebulfez Elçibey ve Halk Cephesi, yeraltındaydı. Ne gam. Gece sokağa çıkma yasağının başlamasına yakın saatlerde, "Bey"nin yakın çevresiyle buluşup, "Bey"le haberleşiyorduk. Gizlice Karabağ'a gitmişti.

Ardından bağımsızlık geldi. Mehmet Emin Resulzade'nin "Bir kere yükselen bayrak, bir daha inmez" dediği 1920'nin Azerbaycan bayrağı yine yükseldi. Bey, muhalefetteydi. Türkiye'nin Bakü'yü aşındırmaya başlayan yetkilileri, onunla görüşmekten kaçınıyorlardı. İlk kez Hikmet Çetin Dışişleri Bakanıken 1991 sonbaharında Bakü'de Halk Cephesi Merkezini ziyaret etti ve Ebulfez Elçibey'le bizim de bulunduğumuz görüşmeyi yaptı. Elçibey, masanın karşı tarafında dimdik, bir vakar abidesi gibiydi. O, "Bey"di. Hep de öyle kaldı zaten.

Kısa süre sonra Azerbaycan'ın seçimle iktidara gelen ilk Cumhurbaşkanı oldu. Türkiye'ye ateşli bir aşkla bağlı bir kardeş Cumhurbaşkanı. Türkiye'ye ilk ayak bastığı dakikalarda, Çırağan otelinin bahçesinde beraberdik. Akı, Zeki Velidi Togan'ın mezarını ziyarete takılmıştı. Bizim yetkililer, Zeki Velidi adını bilmiyorlardı ki, mezarını bilsinler.

Turgut Özal'ın, ölümünden birkaç gün önceki Bakü ziyaretinde yine gördüm onu. Cumhurbaşkanlığı konutunun önünde, üşümesin diye Özal'ı kendi ceketiyile sararken. Gülistan Sarayında verilen akşam yemeğinde "**Çırpınırdın Karadeniz**"i dinlerken ağlamaya başlamıştı. Bir hafta sonra, Kocatepe Camii'nin avlusunda Özal'ın tabutunu beklerken yanyanaydık. Yine dimdik duruyordu; yine gözünde yaşlar. Duygulu Cumhurbaşkanı. İnsan. "Bey".

Turgut bey, ölümünden tam iki gün önce, Bakü'den Ankara'ya dönerken uçakta bana **"Bu Elçibey o kadar iyi insan ki." demişti. "Eğer o giderse, korkarım sadece Azerbaycan değil; Türkiye'nin Orta Asya bağlantıları da gider."** Acaba "Yeni Ankara" niyetlerini mi sezmişti?

Aradan iki ay geçti. Elçibey'i devirdiler. Olay, kayıtlara "Rus darbesi" diye geçti. Oysa Türkiye'nin yeni yöneticilerinin kendisinin devrilmesinden yana davrandıklarını da biliyordu. Darbeye karşı koyabilirdi. İktidar uğruna tek bir Azerî kanı dökmemeyi düşünecek kadar "romantik" idi. O, "Bey" di. Bakü'yü bıraktı; Nahçıvan'ın en ucunda doğduğu köy Keleki'ye çekildi. Keleki'ye koştum. Küçük bir kulübe; bir çıplak masa, bir de sandalye. **Keleki'de bir gün olsun, bana kendi deyimiyle ifade ettiğince "Türkiye'nin serdarları"na, açıktan sitem etmedi. Dört yıl, yine dimdik, bir "bey" olarak; yasal Cumhurbaşkanlığı süresinin bitimini bekledi ve Bakü'ye döndü.**

İktidarın tekrar ufukta görüldüğü günlerde, aniden ve erkenden bu dünyadan göçtü. Günlerdir, ardından ağıtlar düzülüyor.

Elçibey, alışılmadık türden dobra, derviş, aksakal kimlikli, erişilmez yücelikte bir ruh soyluluğuna sahip, bir Türk lideriydi. Kısacası:

O, "Bey"di.

Sabah Gazetesi. 3.Eylül 2000

ELÇİBEY

Abdurrahim KARAKOÇ

**Ölüm bizi çağıran sessizliğin sesidir.
Dünyadaki koşunun mezarda bitmesidir (A.K)**

Allah (cc) gani gani rahmet eylesin. Ebulfeyz Elçibey de dünyadaki koşuyu tamamladı...

Oğlum, "Elçibey vefat etmiş" dediğinde, bir müddet sarsıldım ve kendime gelemedim...

Rahmetli Elçibey, Türk dünyasının yetiştirdiği ender bir dâva adamıydı... Sağlığında kirli politikayı becerememişti. Her şeyden önce samimiydi. Türk birliği için verdiği mücadele küçümsenemez...

Mutlaka sağduyu sahibi her insan üzölmüştür ölümüne...

Benim üzüntüm daha fazla oldu...

Bir gün değerli dostum Bayram Bilge Tokel telefonla beni aradı. "Abi, Sevgi Kafalı hoca hastanede Elçibey'i ziyarete gitmiş. Elçibey, Sevgi Kafalı'ya (Prof. Mustafa Kafalı'nın eşi) adresini öğren, Abdurrahim Karakoç'u benimle görüştür. Mutlaka görüşmek istiyorum." demiş... "Beraber gidelim" dedi. Ben de seve seve giderim, isterseniz hemen gidelim deyince, "Yattığı yer gizli tutuluyor ve ziyaretçi alınmıyormuş. Gününü belirtecekler ve haber verecekler" şeklinde durumu özetledi...

Heyecanla bekliyordum araçların beni arayıp, görüştürmeyi gerçekleştirmelerini...

Aradan 5 veya 6 ay geçti, ajanslar Elçibey'in durumunun ağırlaştığını ve GATA ya kaldırıldığını duyurdular. Ayrıca ziyaretçi kabul edilmediğini öğrendim. İnşallah şifa bulur, görüşürüz beklentisi içindeyken ölüm haberi geldi...

Hem ölüm haberine, hem de görüşememe şanssızlığına kahroldum... Şahsen tanışmasak da ben onu giyaben tanıyor, mücadelesinden dolayı takdir ediyor, seviyordum...

O, beni kitaplarımla tanımıştı. Azerbaycan cumhurbaşkanı iken Türkiye'ye gelen Halk Cephesi temsilcilerinden imzalı kitaplarımı istemiş, ben de imzalayıp göndermişim...

Giyabî dostluğu ne yazık ki vicahiye çevirme imkânımız olmadı...

Görüşmemiz kısmet olsaydı çok şeyler soracaktım...

Azerbaycan üstüne Türkiye'de oyun oynayan siyasetçileri, Haydar Aliyev'in gelmesi için Elçibey'i harcayanları soracaktım...

Kimlerin rol aldıklarını, hangi gayeye hizmet ettiklerini az-çok biliyordum, amma bir de Elçibey'e teyit ettirecektim.

Elçibey, Türk siyasetçilere güvenmenin bedelini, ihaneti siyasî menfaat cambazlığı sayanların müşterek operasyonları neticesi acı bir şekilde ödedi.

Sovyetler'i sevmemesi tabii idi...

İran'ın Elçibey düşmanlığını da normal telâkki ederim. Zira, Elçibey: "**Önce Azerbaycan Birliği**" diyordu. Güney Azerbaycan, İran'ın yumuşak karnıdır ve korkusu buradan ileri geliyordu... Sovyetler ise tedricen Türk birliğine gidecek yolun açılacağından endişeliydiler...

Peki Türkiye...

Türk dış politikası uzun mesafeli değil ki... Günübirlik suni gündemlerin arkasından şuursuzca koşan bir siyasetçiler zümresi... Yarınları yok, ufukları dar... Elçibey düşmanlarını rahatlatırlarsa büyük bir başarı elde edeceklerini sandılar. "Tarafsız Türkiye" diye diye kibleyi şaşırınlardan ne hayır beklenir?

"Kırk yıllık Kâni, olur mu Yani?" deseler de oldu işte. Kırk yıllık bir politbüro üyesini getirdiler, Elçibey'i götürdüler...

Kimler mi?

O tarihte Türk siyasetinin zirvesinde bulunanları hatırlayın... Türk-Ermeni münasebetlerini ayarlayan siyasetçiyi getirin aklınıza...

Belki çok duyan olmadı, fakat ben bizzat Elçibey'in yakın adamından dinledim... "Bana yardımcı olsunlar, Azerbaycan iyi yolda değil" mesajına, "On milyon dolar verirse, kendini aynı yere iade ettiririm" cevabı verilmiş ve ilave edilmiş. "Eğer vermezse kadın gibi Keleki Köyü'nde otursun..."

Ben bunları soracaktım...

Tarihte hiçbir meselenin karanlık kalması doğru değildir. "Söylenenler doğru mu, yanlış mı?" diyecektim, nasip değilmiş...

Tekrar ediyorum: Allah Elçibey'e rahmet eylesin, Azerbaycan yöneticilerine basiret ihsan eylesin, sevenlerinin başı sağolsun.

Yeni Şafak Gazetesi 24.8.2000

GÖNÜL BAĞI... GÖBEK BAĞI; BİR BOZKURT'UN ÖLÜMÜ...

Altemur KILIÇ

Ebulfeyz Elçibey (Elçibey'e "Ebulfez" diyorlar; ama ben "Ebulfeyz" demeyi daha mantıklı buluyorum.) gerçek bir Türk milliyetçisi ve gerçek bir Türk büyüğü idi. Onu 1991 yılında, Sovyet İmparatorluğu çöktükten sonra Muttalibov ara döneminde, Kızıldunun Bakü'deki katliamının hemen akabinde, Bakü civarında gizlendiği evde ziyaret etmiş ve tanımak şerefine nail olmuşum. Odasının duvarları Türk Bayrakları ve Atatürk resimleri ile donatılmıştı. Acaba bunca yıllık Sovyet işgali Azerî kardeşlerimizi ne kadar etkiledi, millî hislerini, Milliyetçilik şuurlarını ne kadar erozyona uğrattı diye endişelenirken, onunla konuşmam Azerbaycan ve Azeriler hususundaki imanımı tazeledi.

Turan'ın öncüleri

Azerî Türklerinin, Türk Milliyetçiliğinin, Turan idealinin Öncüleri olduğunu hep bilirdim, 1918 de, Enver Paşa'nın kardeşi Nuri Paşa'nın komutasında Bakü'ye giren Türk İslâm Ordusunun Başyaverliğini yapan Babam, Bakü'de bir süre kalmış, çok sağlam Azerî dostlarla ilişkiler kurmuştu. Bunlardan biri de, sonraları benim de can dostum olan gerçek Azerî-Türk milliyetçisi, Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyetinin "nazırlarından" Mehmet Emircan'ın oğlu, merhum Fuat Emircan idi. Fuat, İkinci Dünya Harbi esnasında Azerbaycan'ın örgütlenmesinde büyük rol oynamıştı. Ben de 19 yaşında evden kaçıp bu Azerbaycan Lejyonu'na katılmaya kalkışmışım, Turan ideali uğruna!

Bu sebeplerle, Ebulfeyz Elçibey benim için gerçek bir kahramandı. Bağımsızlık ve Türk Birliği için arslanlar gibi mücadele etti.

Reel politika gereği acıdır. Türkiye'nin şimdiki çıkarları, Azerbaycan'ın bugünkü Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ile Ebulfeyz Elçibey ve geçmişleri arasındaki farkları açıkça belirtmemi frenliyor. Ancak, Haydar beyin hâlâ "Aliyev" yani Rusça eki ile kalması, eski adı da Aliyev olan Ebulfeyz'in Elçibey adını benimsemesi, küçük bir işaret! Ne var ki, eskileri karıştırmakta yarar yok. Zaten Haydar beyle mücadele eden Ebulfeyz de sonraları Haydar Bey'in devlet adamlığını ve sonralardaki icraatını övmek büyüklüğünü göstermişti.

Burada belirtmeliyim: Rahmetli Elçibey romantik fakat inanmış bir milliyetçi ve Turancı idi. Haydar Aliyev ise gerçekçi ve zamanında değişmesini bilen ve beceren bir politikacı. Yakından bilirim; Elçibey, Cumhurbaşkanlığı esnasında, aleyhinde oluşan komplo belirtileri kendisine bildirildiğinde, bunlara kesinlikle inanmamış: "Kim ki bana dokunacakmış!" demiştir.

Acı olan T.C. devletinin, güç zamanlarında, Elçibey'e gereken desteği vermemiş olmasıdır. Kızıldoru kompleksi yüzünden, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarında bize iltica etmeye çalışan 200 kadar Azerî'yi, o zamanki Ankara'nın emriyle hudutlarımızdan içeriye almamak ve böylece oracıkta mitralyözle katledilmelerine imkân vermek de başka, tarihî bir büyük ayıptı. Bazı kıyırkların ve diplomatlarımızın, Elçibey'in Türkiye'ye tedaviye getirilmesine de "acaba Haydar bey gücenir mi?" diye karşı çıkmaları da büyük bir ayıptı. Bu engel MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin, Enis Öksüz ve Abdülhalûk Çay'ın iradeleri ile aşılmıştı!

Öldükten sonra Türkiye'de lâıık olduğu Devlet Töreni yapılmayıp alencele Bakü'ye gönderilmesinde de acaba aynı "Haydar Beyi gücendirmek" endişesi mi vardı? Düşünmek bile istemiyorum.

Bir de, her böyle olaydan sonra, dedikodular çıkar; şimdi de Elçibey'e Türkiye'deki hastanelerde gereken ihtimamın ve hazakatin gösterilmediği, "Amerika'ya gönderilseydi..." dendiği alttan alta söyleniyor. Hiç MHP'li ve Elçibey'e bağlı Bakanlardan böyle bir şey sadır olur mu?

Gerçekler muhakkak ortaya çıkar ama şimdi Sevgili Elçibey'in yasını turalım ve ona Allah'tan gani gani rahmet dileyelim!

Türkiye Gazetesi. 27 08.2000

ELÇİBEY

Mim Kemal ÖKE

Onu muhalefet yıllarında tanıdım.

"Hazar yükseldiğinde Türk'ün talihi de yükselir" beklentisi ile Avrasya'nın çarpınan kalbi mesabesindeki o denize girmiş, sahil kahvesinde sohbet etmiştik.

Tarih bilgisi, edebiyat zevki; ona rakik bir kalp kazandırmıştı.

Duygusal, coşkulu bir insandı.

Vefatı sarstı beni. Ama daha fazla teessüre boğan Türkiye'nin onu unutuşu idi.

Sanki Elçibey yaşamamış gibi bir kayıtsızlık!

Geçenlerde onun ağabeyi, sırdaşı olan Prof. Dr. Turhan Yazgan ile beraberdik. Yakan beyi de aramıza alarak halisâne bir anmada bulunduk.

1989'da ilk Türkiye kafilesinin Bakü'ye inişini hatırladık. O ne coşkuydu. Nasıl bir sarılmaydı. O ruhu Elçibey'e borçluyduk.

"Muhteşem bir idealistti."

Yazgan hocamızın tabiri buydu.

Elçibey tam manasıyla Türk'tü. Türkçüydü.

Türkçülük felsefesi zaviyesinden Azerbaycan'ı, Türkiye'yi, Türk Dünyası'nı görüyordu.

Türkçülüğü savunanların bahtıkara olmuş. Çok çekmişlerdir. İşte Sultan Galiyev, Resulzade, Enver Paşa, hatta M.Kemal.

Bu büyük Türkçü böylece "mimlenecekti." Türkçülük, onun "hata"sıydı!.. Oysa ki, Türkçülük, "azadlık" demektir. O ruh ile 16 gün halkı, kadını, yaşlısı ile Bakü meydanına toladı. İstibdadı devirdi.

Milliyeti farklı olsaydı, Nobel'i alırdı.

Ama, ondan korkuyorlardı.

XXI. yüzyıl Türk asrı olmamalı diyenler, Gaspıralı'nın ideallerinin karayağız elçisini altetmeye kararlıydılar.

Sosyal mühendisler, uydurma bir darbe ile onu alaşağı ettiler. Elçibey de kardeş kanı dökülmesin istedi. Kenara -Keleki'ye - çekildi. Orada kahrından öldü.

Türkiye onu yalnız bıraktı.

Yazgan'ın fikir ve icraat imbiğinden geçirdiği tesbiti ne acı:

Türkiye ondan korkuyordu.

Çünkü, Elçibey, fazla Türk, fazlasıyla Türkçü idi.

Petrolün % 35'i Türkiye'nin diyordu. (Aliyev Azerbaycan'ı % 5 bile vermiyor.)

İran çatlar, Güney Azerbaycan bize katılır, diyordu. vs. vs.

Türkiye bu kâmil insandan tedirgin olmuştu!..

Ve maalesef, ardından "dezenformasyona" cevâz verildi. "İyi adamdı. Ama romantikti, devlet idaresinden anlamazdı."

Oysa ki, tek kurşun atılmadan, o Ruslar'ı Azerbaycan'dan çıkarmış, Ermeniler'i dize getirmiş, AGİT'e sokmuştu ülkesini.

Bari hakkını verin.

Ondan kurtulmak isteyenlerin beyin yıkamasına kapılmayın.

Her dakika komplo sözü eden millet olarak komplolara bu kadar kanmak ne demektir canım!..

Bir de sanki bizi Azerbaycan'da darbe yapma teşebbüsünde buldunuz diyenlere Yazgan'ın cevabı kısa ve kesindi: "Türkiye yapmış olsa başarılı."

Türkiye Gazetesi. 31 Ağustos 2000

SİYASİ OLMAYAN SİYASETÇİ

Avni ÖZGÜREL

Elçibey, Azerbaycan ve Türkiye'nin geleceğine ilişkin samimi ve inanç yüklüydü. Alışlagelmiş siyasetçiliği başaramadı, başarmak da istemedi. Destek alamadığı için Türkiye'yi asla suçlamadı.

Turgut Özal'ın yanında, duygu yüklü ve gözyaşlarıyla noktalanmış bir gecede tanıdım onu... Azerbaycan ve Türkiye konusunda geleceğe ilişkin hayallerini anlatıyordu... Coşkulu, samimi ve inanç yüklüydü...

Yüreğiyle dili arasında mesafe olmayan bir adamdı Ebulfeyz Elçibey. Zihninden ne geçiyorsa saklamaz söylerdi. Evet dediğini mutlaka istediğine ve öldürmek için ısrarla takip edeceğine, hayır dediğine kesinlikle karşı çıktığına ve direneceğine inandığım bir liderdi O.

Siyaseti bilmemekle suçlandı... Doğruydum bu... Ama alışageldiğimiz manada bir siyasetçi olmak isteyip de başaramamış değildi; bunu hiç bilmedi, ilgi de duymadı. **"Men bir şey düşünirem, söylemirem, başka bir şey direm, bu nasıl olabilir..."** diyor; bundan dolayı Ruslar da dahil muhaliflerinin onunla muhatap olmak istemeleri gerektiğine inanıyordu...

Hiç kuşkusuz Türkiye 'Kutup yıldızı'ydı Elçibey'in...

- "Bazen kölgelenir, kayboluptur, bazen bir bulutun gerisine saklanır ama biliriz ordadır... Gök açar görünür..."

"Türkiye sizin bu yaklaşımınıza uygun davranıyor mu?" diye sıkıştırdığımda verdiği cevabı da hiç unutmamam:

- "Demir kazık (Kutupyıldızı) kendinin farkında olmayabilir. Kendi derindedir. Biz biliriz onu, bu da yeter..."

Nitekim Türkiye'ye ilk gelişinde havaalanında yere kapanıp toprağı öpüşünü hatırladım, secde eder gibiydi.

Sadece o manzara dahi, Kafkaslarda varlığına tahammül edilemeyeceğini anlamak için kafi idi aslında. Önerdiği yeni denge Rusya ve İran açısından 'kötüler içinde en kötü'; diğer Türk cumhuriyetlerinin liderleri açısından da hesapları altüst edecek nitelikteydi. Ama Elçibey kısa bir süre için de olsa Türkiye'ye, dünyaya onun gözüyle bakıp 'Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar' uzanan bir ufku göstermeyi başardı. Özal'ın ağzında dillenen ve hayal mahsulü diye karalanan tablo da aslında O'nun eseri idi...

Keleki sürgünü başladığında Ankara kullanması için sıradan bir uydu telefon temin etmişti. Aliyev ona gösterilen ilgiden rahatsızdı ve bu basit malzemenin teslimini engelliyordu. Nitekim Mesut Yılmaz başbakan sıfatıyla devreye girdiğinde hayretini saklamadı, 'Bu sizin için bu

kadar önemli mi' diye sorup 'Evet önemli' cevabını alana kadar cihazı göndermedi. Elçibey'in telefonu aldıktan sonra nasıl çocuk gibi neşelendiğine tanığım; alete teknik işlevinden öte manalar yüklediğini de biliyorum. Aliyev'le Yılmaz arasındaki diyalogu öğrendiğinde nasıl mutlu olduğunu da...

Hastalığını hiç önemsemedi. Sıradan sıkıntılardı ona göre yaşadığı: **"Kurban, onca zaman ihmalkâr davrandık, acısı çıkmaktadır şimdi. Ama eyiyem... Daha düşmezem..."** Diyordu bakışı. Dermansızlıktan nefret ediyor, ızdırabının yüzüne yansıyor etrafındakilere üzüntü vermesinden rahatsız oluyordu. Şikâyetçi olmak, talepkârlık tabiatında bulunmayan şeydi zaten...

Ancak iş işten geçtikten sonra teşhis konulmuş, yapacak fazla bir şey kalmamıştı hastalığına. **"Kaval taşına döndüm artık..."** demekle yetindi..

Tabiatın bir şekilde içini boşalttığı değişik ebatta taş kütlelerden oluşan bir tepenin özelliği idi sözünü ettiği. Her tonda ses elde edilebilen ve bu yüzden davul gibi kullanılıp müzik yapılabilen taşlara benzetiyordu bedenini..

Çok geçmedi, ölüm haberi geldi...Yüreğimin kabardığı bir akşam onu arayışımı, teselli için telefonda Fuzuli'den not ettirdiği beyitleri, sonra bir hat ustası bulup mısraları kâğıda döktürüşümü hatırladım; bunaldım...

Kahır denilen bu olsa gerek...

Radikal Gazetesi. 25 Ağustos 2000

Sabahattin ÖNKİBAR

GÜLE GÜLE BÜYÜK TÜRK

O bir politikacı değildi. Hiç bir zaman olmaya da çalışmadı. O Türk dünyası sevdalısıydı.

Leylâ'sı Türk olan Mecnun, Aslı'sı yine Türk olan Kerem'di.

Sadece meftun değil, ötesinde bir âşıktı.

O Bilge Kağan'ın emanetçisi, Hoca Ahmet Yesevi'nin takipçisiydi.

O iflah olmaz bir idealist, eğilip bükülmez bir Türk Beyiydi.

Kısacası o gerçek Türk Samuraisi yani bir Alperendi.

O Kafkas Kartalı Şeyh Şamil'in Bakü'deki uç beyi Ebulfez Elçibey'di.

Hayat İksiri Milliyetçilik

Önceki gün Hakk'a yürüyen [Elçibey 1993'ün Sonbahar'ında TGRT'deki Alternatif programına konuk olmuş](#) ve ilginç açıklamalarla beraber ağlayarak üstat [Necip Fazıl'ın Sakarya'sını okumuştur](#).

İşte bu şiir okuma sürecinde merhum Elçibey'in mimiklerini incelemiş ve şu hükme varmıştım:

"Hayat iksiri milliyetçilik olan duygu ve coşku membaı bir büyük Türk"

Evet gerçekten de sevgili Elçibey'in hayatındaki birinci önceliği Türklüğüydü.

Bu onda öylesine yoğun bir duyguydu ki Türkiye'ye ilk adım attığında toprağa kapanıp dakikalarca hıçkırığa gömülmüştü.

Kuşkusuz onun Türkcülüğü laboratuvar ırkçılığı değil modern bir milliyetçilikti.

60 küsur yıllık hayatında utanacağı hiçbir şey yoktu.

Evet cambazlıktan ve kurnazlıktan pek anlamazdı ve nitekim "Milli Kahramanlık" payesini verdiği Suret Hüseyinov gibi bir KGB satılığı tarafından alaşağı edildi ama onun Türklük muhabbeti ve Türkiye'ye olan ilgisi bebe masallarına bile girdi.

Azerbaycan'da Komminist olmadan zirveye çıkan tek adamdı merhum Elçibey.

Ve dahası, bütün Türk dünyasında Rus ordusunu kapı dışarı eden tek Cumhurbaşkanı da oydu.

Çileli ve meşakkatli mücadele yılları.

Bahtiyar Vahapzade ile beraber hapisler, sürgünler, çalışma kampları ve ardından erişilen bağımsızlık.

Ne yalan söyleyeyim sevgili Elçibey'i hiç başka bir devletin kahramanı olarak görmedim. Daha doğrusu ben onu devletten ziyade hep millet çerçevesinde mütalaa ettim. Doğrusu bunu bilinçli de yapmadım, Hissettiğim oydu.

Elçibey bana hep merhum Nihal Atsız Hoca'nın romanlarındaki kahramanlarımız gibi göründü.

Gelelim bu yahşi adamdaki Türkiye burukluğu iddialarına?

Yakın tarihtir hatırlanacaktır, 1993'ün Haziran'ında devrildi Elçibey.

O günlerde Türkiye'de rahmetli, Özal ölmüş ve yeni Cumhurbaşkanı ile Başbakan arayışındaydık.

Kırgın Değildi

Dolayısıyla Suret Hüseyinov'un infazı biraz "ara döneme" denk gelmiş ve Türkiye hem bundan, hem de başka dengelerden ötürü Elçibey'i tam sahiplenememişti.

Ama sonrasında şahit olunanlar Elçibey'de de Türkiye'nin doğru yaptığı gibi bir kanaate sebep olmuştu.

Darbe girişimi olayı ve Aliyev'in karizmatik kişiliğini sahiplenmenin gerekliliği son dönemde Elçibey tarafından da kabul görüyordu. Nitekim Ebulfaz Bey'in evinde de Aliyev'in resmi aslıydı.

Sonuç: Hayır merhum Elçibey Türkiye'ye ya da bazı yöneticilerine asla buruk ölmedi. Evet özlemlerle öldüğü doğru da kırgınlığı yoktu.

Bu vesileyle asrımızın önemli Türk büyüklerinden olan sevgili Elçibey'imize rahmetler ve bütün Türk dünyasına da baş sağlığı diliyoruz.

Türkiye Gazetesi. 24.Ağustos 2000

ELÇİBEY...

Güntay ŞİMŞEK

Ebulfez Elçibey, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının akabinde, diğer Türk cumhuriyetlerinde görülmeyen bir değişim ve halkın talebiyle ülkesinin en yüksek makamına getirildi. Ancak, Elçibey cumhurbaşkanı koltuğuna oturmasıyla hem ülke içinde hem de dışında birçok problemle uğraşmak zorunda kaldı.

Bağımsızlığa yeni adım atmış bir devletin tecrübesizliği kadar, uluslararası arenada yalnızlığı da söz konusuydu. Ümit bağlanan Türkiye'nin beklenmedik bir anda dağılan Sovyetler Birliği'nin bıraktığı boşluğu doldurma yönünde zayıf kalması, politika geliştirememesinden en fazla etkilenen Türk cumhuriyetlerinin başında Azerbaycan geldi. Rusya destekli Ermenistan'ın saldırısına, güçsüzlüğü ve yalnızlığı sebebiyle istenen şekilde karşı koyamadı.

Kısacası, dün aramızdan ayrılan Elçibey, ait olduğu coğrafyanın, asırlar boyunca çeşitli zorluklara göğüs gerdiğini bildiği, üstlendiği görevin ağırlığını çok iyi idrak ettiği halde, çoğu dış kaynaklı olan problemler sebebiyle çok sevdiği ülkesinin Ermenistan karşısında zayıf kalmasına çare bulamadı.

Halbuki Elçibey, yıllarca mücadelesini verdiği ülkesinin özgürlüğü adına, kendi, kısmi özgürlüğünü de tehlikeye atarak, 2 yıl da hapis yatmıştı. 1970 li yıllarda Azerbaycan'ın bağımsızlığı için mücadele etmeye başlamasıyla yakın takibe alınmış ve 1976 yılında Sovyetler'e karşı propaganda yaptığı gerekçesiyle tutuklanmıştı. 1978 yılında şartlı olarak serbest bırakılmasının akabinde mücadelesine kaldığı yerden devam etmişti. O dönemde Elçibey'le birlikte Azerbaycan'ın millî şairi Bahtiyar Vahapzade de bağımsızlık yolunda gayret gösteren bir isim olarak öne çıkıyordu.

Birçok devleti hükümranlığı altına alan Sovyetler Birliği'nde esaretten kurtulma mücadelesi vermenin, hatta böyle bir fikri savunmanın güçlüğünü kelimelerle anlatmanın zor olduğu tahmin edilmeli. Ancak, gerek Elçibey ve gerekse Vahapzade'nin ülkelerinin bağımsızlığı yönünde verdikleri mücadele arkalarında duran, onları el altından destekleyip, çaresizliklerine çare olan bir isim daha vardı. Sovyetler Birliği'nde en yüksek makama kadar yükselmiş, dünyanın ikinci süper gücünü yöneten 5 kişilik politbüro üyesinden birisi olan Haydar Aliyev'den başkası değildi, bu isim.

Haydar Aliyev'in kendilerine nasıl destek olduğunu, stratejilerinin belirlenmesinde kendilerine yardım eli uzatmasının hikâyesini Bahtiyar Vahapzade'den, Bakü'deki evinde dinlediğimde gözlerim yaşarmıştı. Vahapzade'nin anlattığı hadiseler, öyle kolay göğüs gerilecek türden değildi.

Gerçek Elçibey'i ve verdiği mücadeleyi bilmek için onun cumhurbaşkanlığında yaşadığı zorluklara değil, esaret altındaki gayretleriyle tanıyabiliriz. Elçibey devlet adamlığından ziyade bir akademisyen ve yeri doldurulmayacak bir gönül insanıydı.

Politikanın içyüzündeki yüzüzlükleri bilmez, önem de vermez sadece sadeliği severdi. Dolayısıyla, söyleyeceğini de zemin kayganlığına bakmadan, fazla evirip çevirmeden direkt söylerdi.

Azerbaycan Bakü Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okurken Türk dünyasıyla ilgili fikrî çalışmalara başlayan Elçibey'in nazarında, özellikle Türkiye en az Azerbaycan kadar vatan konumundaydı. Onun bu yaklaşımı, bir görüşmemizde edindiğim intibadan hareketle şu mealde açıklanabilir:

Birincisi; Azerbaycan ve Türkiye'nin orta noktasında bulunan Nahçıvan'ın Keleki kasabasında Elçibey'in dünyaya gelmiş olması önemli bir etken.

İkincisi; Azerbaycan'ın özgürlüğe bir türlü adım atamamış olmasının meydana getirdiği ümitsizliği ortadan kaldıran bir faktör olarak, güven unsuru mertebesinde Türkiye'yi görmesi. Yambaşlarında, kendi ayakları üzerinde duran, birçok mücadeleden özellikle İstiklâl Savaşından başarıyla çıkan anavatan Türkiye'yi uzun yıllar kendilerine cesaret timsali ve özgürlük abidesi olarak alması...

Türkiye'ye ilk gelişinde Atatürk Hava Limanı'nda eğilip anavatan toprağını öperek, gözü yaşlı bir şekilde yerden kalkması ise benim gözlerimin önünden gitmeyen bir Elçibey tablosu oldu.

Mevlâ'dan rahmet dileğiyle, yolu açık olsun...

Zaman Gazetesi. 23.08.2000

ELÇİBEY AZERBAJCAN'IN TÜRK RUHUYDU

Kerem ÇALIŞKAN

22 Ağustos- Elçibey öldü. Azerbaycan'ın bu renkli filozof politikacısı artık yok. Onunla Türklüğün 21. Yüzyıl'daki engin ufkunu tartışamayacağız. Bulgaristan'daki Türklerin kaderinden, Gagavuz Türklerde hristiyanlığa yansıyan Türk töresinden söz edemeyeceğiz. Rusya'da Putin politikasının Azerbaycan'ı nasıl etkileyeceğini, Çeçen savaşçıların hata ve sevaplarını değerlendiremeyeceğiz. Konuşmasına günlük siyasetin ötesinde bir tarih ve felsefe derinliği katan konuşmalarının tadına varamayacağız. Kafkasya'nın en Türk bilgisi sustu.

Azerî politikasında "**Türkçülük**" siyasetinin simgesi olan Elçibey, Dede Korkut efsanelerinden çıkıp gelmiş bir "bey" gibiydi. Kafkasya onunla biraz daha renkliydi. Onunla son kez iki ay önce NTV'de karşılaştık. Her zamanki gibi heyecanla o sırada gündemde olan Balkan Türklerinin durumuna ilişkin konuşmaya başladı o tatlı Azerî lehçesi ile. Konuşurken çevresini ve herşeyi bir an unuttur, anlattığı konunun gözlerinde canlanan sinemasına adeta dalar giderdi.

Kendisiyle Bakü'de ilk tanıştığım zaman 90'lı yılların başıydı. Halk Cephesinin lideriydi. Daha cumhurbaşkanı seçilmemişti. Bakü'nün arka sokaklarında büyük, gri ve eski okulları andıran Halk Cephesi binasında, o sırada Gorbaçov'un glasnost politikasıyla, tel tel dağılan Rusya'nın acılı bağrından kopup kendi kaderini arayan Kafkasya'dan çeşitli gruplar Elçibey'i ziyarete geliyordu öbek öbek...

Tatarlar, Türk boyları, Azerbaycan, Orta Asya ve "**Türkistan**" denilen o coğrafyadaki halklar, gruplar, etnik azınlıklar kaynaşıyordu.

Azerbaycan Moskova'dan kopma özlemi ve kopamamanın sancıları içindeydi...

Elçibey Azerbaycan'da Türkiye ile yakınlaşmanın, Türkiye ile kaynaşmanın simgesiydi.

Azerbaycan politikası ve kamuoyunda deyim yerindeyse "**Türklük şuuru**"nu temsil ediyordu.

Bakü'de o gri binada, onu her zamanki gibi biraz saç sakalına karışmış filozof edasıyla gördüğüm zaman ilk dikkatimi çeken ceketinin göğsünde altın gibi parlayan Atatürk rozetiydi. Biraz sıra dışı, biraz fantastik bir havası vardı bu rozetin Bakü'nün o ağır havalı atmosferinde.

Ama Elçibey'in vizyonunu Batı'ya taşıyan ve Türklük gururunu yükselten bir etki yaptığı kesindi.

Elçibey ile Bakü'de 1990 yılında o zamanlar çalıştığım Cumhuriyet gazetesi adına röportaj yapıyordum.

Tam o sırada o geniş odaya bir grup insan girdi. Acil geldikleri belli oluyordu. İzin isteyip onlarla ilgilenmeye başlayan Elçibey sordu:

-Siz nerden geliyorsunuz?

-Biz Kumuk Türkleriyiz. (Ben Kumuk Türk'ü terimini orada ilk kez duyuyordum)

-Ne istiyorsunuz?

-Dağıstan'da bağımsızlık ve özerklik.

-Bayrağınız var mı?

-Yok.

-Öyleyse eski beylik flamalarından birini bayrak yapın.

-Dilinizde yazılı eser var mı?

-Bir kaç tane var, ama Rusça.

-Onları kendi dilinize çevirip basın. Marşınız var mı?

-Yok.

-Öyleyse eski folklor şarkılarından birini çevirip milli marş yapın.

* * *

İşte 90'lı yılların başında Bakü'de, Kafkasya'da rüzgarlar böyle esiyordu.

Sonra 92'de cumhurbaşkanı seçildi Elçibey. Moskova ona hep "Türk ajanı" olarak baktı. Hiç bir zaman onun iktidarda kalmasını istemedi. Elçibey Azerbaycan'da sistem dışından gelen bir rejim muhalifiydi, Türkiye'nin Orta Asya'ya açılmayı hedefleyen her türlü politik versiyonunun Bakü'deki tamamlayıcı taşıydı.

Tıpkı eksik bir puzzle'ın bütünleyici parçası gibi...

Korkarım o parça artık hep boş kalacak...

Doldurmak isteyenler çıksa da, tarihin, efsanelerin ve felsefenin içinden süzülüp gelen, kendi deyimiyle "demir asa demir çarık yollara düşüp" halkına kendi şuurunu anlatmaya çalışacak başka bir liderin çıkacağını sanmıyorum.

Globalleşme çağında, Elçibey Azerî toprakların yetiştirdiği en renkli, en derin en ateşli kişilerden biriydi...

Ruhu Kafkasya'nın sönmeyen ateşlerinde sonsuza kadar ışınsın...

NTV 5.9.2000

"ROMANTİK BİR MİLLİYETÇİNİN ÖLÜMÜ"

Semih İDİZ

Ebulfez Elçibey'le tanışmam 1992 yılının başlarında oldu. Dostum gazeteci Murat Yetkin ile birlikte bizi Bakü'deki Halk Cephesi binasında kabul etmişti.

Mütevazı odasındaki üç hilalli bayrak ve çerçevelenmiş uluyan kurt resmini hatırlıyorum. Bir de merhum Alparslan Türkeş'in imzalı fotoğrafını.

Rahmetli Türkeş'e büyük saygısı olduğu hemen anlaşılıyordu. Odasındaki simgeler de tam bir "Türk dünyası sevdalısı" olduğunu gösteriyordu. Ancak söylemi bu dünya uğruna silaha sarılma söylemi değildi. Daha çok Ghandivari "pasif direniş" anlayışını yansıtıyordu. Amacına bu yoldan ulaşmak istediği belliydi. Zaten siyasi kariyeri de silahla pek arasının olmadığını gösterdi.

Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilan etmesinin üzerinden sadece birkaç ay geçmişti. 1970'li yıllardan başlayarak Azeriler'in hakları için aralıksız mücadele etmiş, bu yüzden Sovyet zindanlarını boylamış biri olarak, büyük sevinç içindeydi. Gerçi mizacı bunu açıkça yansıtmasına olanak verecek türden değildi. Ama coşkusu sözlerinden okunuyordu. Buna rağmen daha yapılacak çok iş olduğunu da biliyordu. Çünkü iktidarda hala "Komünist politbüro kalıntısı" Ayaz Muttalibov ve şurekası vardı. Yani bağımsızlığa rağmen Elçibey'in mücadelesi daha bitmemişti. Kendisi de bu yüzden zaten hala polis tarafından takip ediliyordu. Ancak ülkedeki gidişat belliydi ve Elçibey de o dönemde tek başına muhalefeti temsil ediyordu. Mart 1992'de Ermeniler'ce gerçekleştirilen Hocalı katliamı halk için son damla olmuştu. Bu felaket karşısında pasif kalmakla suçladıkları eski siyasetçilerden kurtulmak isteyen Azeriler, Haziran 1992'de yapılan ilk bağımsız seçimlerde Elçibey'i ezici çoğunluklu Cumhurbaşkanı seçtiler. Seçilmesi Türkiye'de de coşkuyla karşılanmıştı.

Ancak ne olduysa bundan sonra oldu. İlk karşılaşmamızda yansıttığı romantik dünya görüşünden pek sınırlamayan Elçibey, "realpolitik" denen siyasi olguya ne denli yabancı olduğunu gösterdi. Zaten realpolitikanın müdavimlerinden olsaydı 1970'lerden başlayarak koskoca Sovyetler Birliği'ne direnemezdi. Çünkü bu tür direnişler çoğu kez hayalperest ülkülerden güç alır. Realpolitikadan değil.

Ermeniler'in Karabağ'dan çıkarak Azerbaycan topraklarını da işgal etmeye başlamaları karşısında fazla bir şey yapamayan Elçibey'in halk arasındaki itibarı sarsıntıya uğradı. Bu arada attığı bazı adımlar ve kimi açıklamaları da belirli güçlerin, aleyhinde harekete geçmelerine neden oldu. Bunların başında, Azeri petroleri için kurulacak uluslararası konsorsiyumda aslan payını TPAO'ya vermesi geliyordu. Başta Rusya olmak üzere Hazar rezervlerine göz dikmiş olan çokuluslu petrol şirketleri böyle bir şeyi asla kabul etmeyeceklerini kısa sürede gösterdiler. O zaman işin ayrıntılarını bilen bazı Türk yetkilileri bile Elçibey'in bu adımını "gerçekçilikten yoksun" diye değerlendirmişlerdi.

Elçibey'in ikinci temel hatası ise sık sık "Güney Azerbaycan'dan" bahsederek "oradaki Azerilerin haklarının gaspedilmesinden" şikayet etmesiydi. "Güney Azerbaycan" dediği İran

topraklarıydı. Bu söylemi İran'ı son derece huzursuz etmiş, İranlıları da Karabağ krizinde Ermeniler'in yanına itmmişti. Bölgesel istikrarsızlık olasılığına kapıyı araladığı için başka ülkeler de bu sözlerinden dolayı rahatsız olmuşlardı. Bu arada Ankara'nın da memnun olduğu pek söylenemez.

Azerbaycan ve Türk dünyasına hizmet etmek için yola çıkan Elçibey işte bu tür romantik hayalleriyle siyasi geleceğini tehlikeye soktu. Nitekim 1993'te Gence'de ayaklanan ve arkasında Rusya'nın olduğu bilinen Suret Hüseyinov, sonunda Elçibey'in devrilmesine neden oldu.

Elçibey'in gitmesinden sonra yerine geçen Haydar Aliyev'in ilk işlerinden biri de zaten Hazar petrolünün taksimatı konusunda Elçibey'in aldığı kararları iptal etmek oldu. Bu arada hızla Tahran ile ilişkileri düzeltme yoluna gitti. Doğduğu Nahcivan'a sürgün giden Elçibey'in siyasi kariyeri de ciddi bir sekteye uğramış oldu.

Halk Cephesi lideri olarak kalmasına ve ülke çapında çok sayıda taraftarı olmasını rağmen Elçibey, aslında bir daha toparlanamadı. Tam 5 Kasım'da yapılacak parlamento seçimlerine katılmak için hareketlenmişti ki ölümcül hastalığı aman vermedi.

Oysa seçimlere katılabilseydi milletvekili seçileceğine kesin gözüyle bakılıyordu.

Meclis'te de Haydar Aliyev'e ciddi bir muhalif ses olacaktı.. Ama ne yazık ki ömrü bunun için yetmedi, ve Türk dünyasının bu romantik sevdalı 62 yaşında aramızdan zamansız biçimde göçüp gitti.

Star Gazetesi. 23 Ağustos 2000

ELÇİBEY'E AĞIT

Buğra BAŞKURT

**"Yollara Kürşatlar uzanmış ölü,
Ağlasın ak ülke, ağlasın süt gölü!..."**

Arif Nihat ASYA

İNSANLIK kaatili komünizm iflâs ederken, işgal ettiği Türk topraklarında derin yaralar açarak Moskova çevresine doğru çekildi. Ama çekildiği ülkelerde kan, gözyaşı, acı ve ıstırap bıraktı.

1990 yılında Azerbaycan binlerce civanını Moskof tanklarının karşısına dikmişti. Bu şanlı direniş hareketinin başında, Azerbaycan Halk Cephesi Başkanı Ebulfez Elçibey vardı.

Dünyanın hiçbir milleti Türkler kadar pahalı bir vatana sahip olmamıştır. Anadolu Türklüğünün döktüğü kan nasıl Anadoluyu Türkleştirmişse, Azerî Türk'ünün döktüğü kan da Azerbaycan'ı daha bir Türkleştiriyordu. Yani Türk milletinin üzerinde yaşadığı topraklar ucuza kapatılmış vatan değildi. Millî başkaldırıların liderleri de bu başkaldırıya yaraşır büyüklükte olmalıdır. Türkiye'yi Atatürk ayağa kaldırmıştı.

1920 yılında Mehmet Emin Resulzâde'nin bıraktığı Bağımsız Azerbaycan bayrağını 1990 da Elçibey yeniden yükseltmişti...

Can ve kan pahasına yükselen bayrak bir daha inmemek üzere Azerbaycan semalarını süslemeye başlamıştı.

Türklüğün ender yetiştirdiği, geniş ufuklu bilim adamı Elçibey, mücadelecî ruh yapısıyla Türklüğü bir bütün olarak görüyordu. Yaptığı ilim, O'nu bu görüşe sahip olmaya sevk ediyordu.

Elçibey, ömrü boyunca Azerî Türk'ünü bir bütün olarak görmüştür. O'na göre birtek Azerbaycan vardır. Azerbaycan'ın büyük bir bölümü İran'ın işgali altındadır. Merhum Elçibey, tarih bilgisine dayanarak bu gerçeği bütün Türk'lerin kabul etmesi gerektiğini vurguluyordu. Tabii böyle bir ileri görüş, İran'ın düşmanlığını da üstüne çekiyordu!..

Elçibey, büyük bir Türk milliyetçisi, gönlü Türklük ülküsüyle yanan bir aydıdı. Bir tek eksiği vardı; Elçibey ülkücüydü, milliyetçiydi, Türkçüydü, Bilim adamıydı, devlet adamıydı; ama siyasetçi olamamıştı!..

Siyasetçi olamadığı için, siyaset arenasında fazla kalamadı.

Azerbaycan'ın yetmiş yıl sonra yeniden bağımsızlığını kazanmasının ardından üç yıl sonra siyaset sahnesinden el çektirildi!..

Siyasetçi olmadığı için, rakiplerinin hangi taktiklerle mücadele ettiklerini hesaplamamıştı.

Elçibey'in Azerbaycan Türk Cumhuriyeti'nin başında bulunması, hem Rusya açısından hem İran açısından büyük tehlike arz ediyordu. En kısa zamanda Cumhurbaşkanlığından uzaklaştırılmıyordu!

Nitekim, bu talihsizlik gerçekleşti!..

Rusya, Ermenistan ve İran üçgeninin içinde kalan Elçibey, kan dökülmesini istemediği için, sessiz sedasız Bakü'den Keleki köyüne döndü.

O artık Azerbaycan Cumhurbaşkanı değildi!

Elçibey'in cumhurbaşkanlığını kaybedişi, sıradan bir hadise değildir!

Bu hadise Türkiye'de en çok biz Ülkücüleri üzmüştür!

Elçibey, Türkiye'de merhum Alparslan Türkeş'e çok büyük kıymet veriyordu. Türk düşmanlarının antipatisini çekmesi için bu tercihi yeterliydi.

Kadere karşı gelinmez; ama Elçibey'in malûm hastalığa yakalanması, büyük bir ihtimalle, Keleki köyünde yaşadığı gözaltı hayatına bağlıdır!

Üzülerek belirtelim ki, Elçibey gibi bir Türk milliyetçisine Türkiye olarak hiç bir yardım yapamadık!..

Elçibey'in Bakü'de direnmesi çok büyük kardeş kanına mal olabilirdi. O Türk kanı dökülmemesi için kendi kişiliğini feda etti!..

Bu yalnızlık ve fedakârlık Fuzuli'nin şu beytiyle anlatılabilir.

**"Dost bî-pervâ, felek bî-rahm, devran bî-sükûn
Derd çok, derman yok, düşmen kavî, tâl'î zebûn"**

Evet Elçibey Türkçülük mücadelesini ruhunda ördüğü koza gibi gönül dünyasına kurdu. Nefesi buraya kadar yetti. Yirmi birinci asırda Türklük âleminin durumunu açıklığa kavuşturmaya çalıştı. Kabile mücadelelerinin yerine **"Büyük Türk Birliği"**ne giden yolun bulunmasını hatırlattı.

Türk milletinin talihsiz evladı, ruhun şad olsun!.. Allah'ın rahmeti, Peygamber'in şefaati seninle olsun...

Ortadoğu Gazetesi. 24.8.2000

TÜRK BEYLERİ İÇİNDE BİR BEYOĞLU BEY: ELÇİBEY

Dr. Ö. Barbaros ÇOBANOĞLU

Türk Beyleri içinde bir Beyoğlu Bey: Elçibey öldü mü? Kahpe acun, kahpe Moskof öcün aldı mı? Bu sorunun cevabı yeryüzündeki Türkçülerin bundan sonraki çalışmalarıyla verilecektir.

Eğer, Demirperde'nin ek keşif günlerinde altını yiğitçe imzaladığı samizdatlarından tanıdığımız, Odlar Yurdu'nun, Aras'ın, Hazar'ın ve Ulu Türkeli'nin bu yiğit savaşçısının, Mehmed Emin Resulzâde'den devralarak yükselttiği bayrak iner ve yere düşerse, bilelim ki, kahpe acun ve kahpe Moskof öcün almıştır!

Eğer, Türk dünyası içinde ilk ve tek Devlet Başkanı olarak, "Kuzey Azerbaycan" gerçeğini telaffuz eden Elçibey, ilk ve tek olduğu müddetçe bilelim ki, kahpe acun ve kahpe Moskof öcün almıştır!

Eğer, kardeş Azerbaycan Türkleri, varlar içinde yoklar, tok olan bir avuç mutlu azınlık dışında milyonlarca açlar ülkesi olmağa devam ederse, bilelim ki, kahpe acun ve kahpe Moskof öcün almıştır!

Eğer, Karabağ'ın bağıryanık anaları, yetimleri, göçmenleri ve şehitleri akla düşmez ve Karabağ'ın feryadına, imdadına bir el uzanmaz ve Türklüğün bu şeref, gurur ve namus meselesi çözülmezse, bilelim ki, kahpe acun ve kahpe Moskof öcün almıştır!

Eğer, petrol servetini yağmalama uğruna Petrosyan kılıkılılarla köşe-bucak oynayanlar ve Türkistan'a çok uluslu şirketlerin acentesi, temsilcisi olarak gitmeyi büyük hizmet ve bu daleveralarda alınan yüzdeyi büyük devlet adamlığı bilenler gitmezlerse, bilelim ki, kahpe acun ve kahpe Moskof öcün almıştır!

Eğer, nerde olurlarsa olsunlar, Türkçüler "Kurtkaya elini çöz!" diyen bir İşbara Alp'in emrini ikinci kez düşünürlerse, bilelim ki, kahpe acun ve kahpe Moskof öcün almıştır!

Eğer, **"Dilde, fikirde, işde, birlik"** diyen İsmail Gaspıralı Ata'nın Türklüğün mukadderatını değiştirecek nasihati, görkemli toplantıların bir atımlık barutu olmağa devam ederse, bilelim ki, kahpe acun ve kahpe Moskof öcün almıştır!

Eğer Türk'ün oğulları/kızları Oğuz Ata'nın "nerde birlik orda dirlik" düsturuna riayet etmezlerse ve son zamanlarda daha da ziyadeleşen ayrılıklara, husumetlere, nifaklara rağbete devam ederlerse, bilelim ki, kahpe acun ve kahpe Moskof öcün almıştır! **Eğer, Türkün oğulları/kızları, eline, beline ve diline sahip olmazsa, özü için tek gerçek, tek tasa, her ne pahasına olursa olsun, pul, mevki makam olursa, bilelim ki, kahpe acun ve kahpe Moskof öcün almıştır!**

Eğer Türkün oğulları/kızları, ilimde, fende, teknikte ve yeryüzünü imrendirecek bir ahlâkta, Atatürk'ün gösterdiği, "insanlık ufkuna yeni bir güneş gibi doğmak" hedefini düşürecek tetikte olmazlarsa, bilelim ki, kahpe acun ve kahpe Moskof öcün almıştır!

Yoksa, Tanrı biliyor, hayallerimde bile olsa, Başbuğ'umdan sonra tek başbuğluk yakıştırabildiğim, ateşe döne döne giden bu pervane, bu ölmeden evvel ölmeyi bilen divane, bu soylu bozkurt ölmez! Bilesiz.

Ülkü Ocağı Dergisi, Sayı: 74

SON ALPEREN ELÇİBEY

Dr. Arslan TEKİN

Son Alperen Ebulfez Elçibey de bu dünyadan göçtü. O bir "Ruh Adam"di. Türk Birliği ve Türk gücü isteyen her Türk'ün gönlünde Elçibey'in müstesna bir yeri vardır. O bir fikrî öncüydü. Ülkesinin bağımsızlığı için hapse düşmüştü. Sovyetlerin dağılmaya başlamasıyla örgütlenen Azerbaycanlıların başına geçmiş ve ölüm pahasına Rus askerlerini Bakü'den çıkarmıştı. Ama Azerbaycan'ı ona yâr etmek istemeyen güçler, başına Ermenistan'ı sardılar, sonra iktidardan düşürdüler ve köyüne çekilmeye zorladılar. Elçibey, bir Alperendi, bir gönül adamıydı. Bir "ruh"tu. Kimseyi kırmak, kimseyi üzmemek istemiyordu. Ne demir yumruğu vardı, ne de demir yumruğa geçirilmiş kadife bir eldiveni. Onun içindir ki, Atatürk'ü çok sevmiş, onun içindir ki merhum Türkeş'e "liderim" diyecek kadar tevazu göstermişti. Elçibey zor zamanların "soy soylayan boy boylayan" bir "Dede Korkut"u, bir "bilge kişi"si, bir "aksakal"ı idi.

Hayata gözlerini kapadığında 62 yaşındaydı. Çile dolu bir ömür sürmüştü. Türk milletine sevdalanmış, kalbi onulmaz bir Türk Birliği aşkıyla hasta olup derman arayan bir dervişi.

Elçibey, ülkesinin bağımsızlığı ve Türk Birliği için bir ömür tüketti. Bayrağı yükseltti, örnek oldu. Bu dünyada ad bırakarak, şan bırakarak, dar-ı bekaya göçtü.

Elçibey Türk sevdalısıydı. Onun bir dünyası vardı, o da "Türk Dünyası" idi. Derviş ruhluymuş, şairdi. "Türk" diyebilen, "Türküm" diyebilen, ikinci bir Türk Dünyasından devlet adamı daha çıksaydı, bir "Türk Birliği" doğacaktı. Elçibey, Türkiye'yi çok iyi tanıyordu. 1990 başına kadar bağımsız tek Türk devleti, onun "kutup yıldızı" idi.

Hayalden gerçeğe

Elçibey, çocukluğundan beri bağımsızlık hayali kuruyordu. Sovyetler zamanında, bağımsızlık ateşini körüklüyordu. Bunun içindir ki, komünist yöneticiler onu hapsettiler. Sovyetler dağılmaya yüz tuttuğu bir anda, Halk Cephesi etrafında kenetlendiler.

Şair, yazar, fikir adamı Elçibey, Halk Cephesi'nin liderliğine getirildi. Yıl 1989'du. Azerbaycan'ın "ziyalıları" çoktur. Ziyalı, münevver insan, aydın insan demektir. Azerbaycan'ın ziyalıları, diğer Türk cumhuriyetleri ziyalılarından farklıydı ve bağımsız düşünebiliyor, bağımsız fikir üretebiliyor ve birbirine hemen sahip çıkabiliyorlardı.

Elçibey, Nahcivan'ın Keleki Köyü'nde 1938'de doğmuştu. Asıl adı Ebulfez Kadir Güloğlu Aliyev idi.

Suç: Hürriyet istemek

Elçibey, Azerbaycan Bakü Devlet Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Mısır'a giderek Kahire'de araştırmalar yaptı. Uzun yıllar El Yazmaları Merkezi'nde çalışmış, tarihle iç içe yaşamıştı. Üniversitede ders vermişti. Elçibey dışarıyı tanımıştı, hür dünyayı görmüştü. Ve Bağımsızlık özlemlerini terennüm etmişti. O, "Yükselen bayrak bir daha inmez" diyen Mehmet

Emin Resulzade'yi, Müsavat Partisi'ni, 1918-1920 arasında kurulan Azerbaycan Türk Cumhuriyetinin kuruluş sevincini ve yıkılış hüznünü biliyordu. Elçibey yalnız bunları değil, son bağımsız Türk Cumhuriyetini, Mustafa Kemal'in önderliğindeki Millî Mücadele'yi de çok iyi biliyordu.

Türkiye'de esir Türklerin bağımsızlığa kavuşmasını isteyen grupların varlığından da haberdardı. Onun için Alparslan Türkeş'e ayrı bir sevgi besliyordu. Elçibey, birşeyi daha idrak etmişti. Hr yaşamayı istemenin bir bedeli vardı. Onun için bu bedeli ödemeye hazırdı. 1976'da komünist yönetim Elçibey'i hapsetti. Suçu: Bağımsızlık duygularını terennüm etmek! 1978'e kadar hapiste kaldı. Bu tarihte "şartlı" olarak salıverilmişti. Gorbaçov, Sovyetlerin başına geçtikten sonra "açıklık" ve "yeniden yapılanma"nın anlamları da yavaş yavaş aydınlanmaya başlamıştı. Bu "işgal" altındaki ülkelerin kurtuluşu için vesile olabilirdi. Sovyetlerin dağılması ufukta alaca kızılılık belirtisi gösterir göstermez, daha 1988'de, üç Baltık lkesi Litvanya, Latviya ve Estonya'da halk cepheleeri kurulmaya başlandı. Bu Elçibey için "umut" oldu.

Türkiye Gazetesi 24.8.2000

MİLLETİNE YOL GÖSTEREN LİDER

Dr.Arslan TEKİN

Elçibey şöyle yazmıştı: **"Milletine yol gösterip ona önderlik eden şahsiyetler, ebediyyen ölümsüzlüğe kavuşur."** Elçibey'i tarih her zaman anacaktır.

Derviş ruhlu şair alperen Elçibey, Türk-İslam edebiyatının temsilcilerini gerçek manasıyla tanıyabilmek için, 1957 yılında Bakü Üniversitesi'nin Filolojik Fakültesine kaydolur. Asıl branşı Arap Filolojisidir.

Fikrinin berraklaştığı yıllar üniversite talebeliği yıllarıdır. Çocukluğunda dinlediği hikâyeleri yerli yerine oturtabilmek için, fikrî tekâmülünü üniversite döneminde tamamladı. Elçibey'in köyü Keleki, İran'a yakın Güney Azerbaycan'da. 1946'da Türklere görülen zulüm ve buradan kaçanların kapılarını çalıp yardım istemeleri sekiz yaşındaki Elçibey'in şuuraltına işlemişti. Sonra, babasını Ruslar savaşa götürmüşlerdi. Babası kimin için ne uğruna ölmüştü? Elçibey, haksızlıkları yaşadıkça, milletin esaretini idrak ettikçe, içinden isyan dalgaları kabarcaktı ve şunu diyecekti:

"Ayıldığımızda gördüm ki, büyük ulu bir halk millî felaket içinde çabalıyor. (Arkadaşlarla) birlikte milletimizin köle, ülkemizin ise müstemleke olduğu hakkında fikre vardık."

Elçibey beş yıllık fakülteyi 1962'de bitirdikten 7-8 ay sonra Mısır'a, tercüman olarak görevlendirildi. Üst seviyedeki insanlarla temas ediyor, "dünya karası" genişliyordu. 1963-1964 yılları arasında iki sene Mısır'da kaldı.

Azerbaycan'a döndükten sonra talebeler arasında millî şuurun uyanması için üçer, beşer kişilik gruplar kurdu. Yakalanmamaları için de grupların birbirinden haberi yoktu. "Milletçi-milliyetçi" olmak ve bu kelimeyi telâffuz etmek suç sayıldığı için kendi aralarında milliyetçilere "elçi" deme kararı aldılar. Kendisinin Aliyev soyadını atıp, "Elçibey"i alması da buradan geliyor. Sonunda KGB takip ediyor ve daha önce yazdığımız gibi Elçibey hapse atılıyor. Elçibey kendisini milletine adamıştı. Bu yolda daha rahat çalışmak için geç evlenmemişti. Bir kızı ve bir oğlu olmuştu: Çilenay, Ertuğrul.

Şanssız dönemin lideri

Elçibey'in şanssızlığı, Ermenilerin Yukarı Karabağ meselesinden dolayı Azerbaycan'a saldırmasıydı. Azerbaycanlıların yetişmiş askeri yoktu, silahı yoktu, parası yoktu ve Türkiye'den başka da dostu yoktu. 7 Haziran 1992'de halk oyu ile Cumhurbaşkanı seçildiğinde, Ermenilerle savaş bütün şiddetiyle sürüyordu. Bizzat olayı yaşayan kişiden dinlemiştim. 1992 yılı, DYP-SHP ortaklığı... Başbakan Demirel, Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü idi. Elçibey Alparslan Türkeş'ten yardım istemişti. Mesele Türkeş'in Türkiye'deki nüfuzunu kullanarak Azerbaycanlılara ağır silah gönderilmesiydi. Bir uçak dolusu yardım geliyor. Bakü Havaalanı'na gittiklerinde sandıkları açıyorlar, içinden battaniye, tıbbî gereç, G-3 ve Tomson gibi hafif silâhlar çıkıyor. Elçibey zamanında desteklenseydi, Türkiye dünyada yalnız bırakılır, Kıbrıs meselesinde olduğu gibi ambargo uygulanır mıydı? Belki hepsi olurdu

ama Azerbaycan kazanılırdı. Petrol kazanılırdı. Türk dünyasına yol açılır, Kafkaslarda söz sahibi olunurdu. Türkiye'ye savaş mı açarlardı? Belki, ama ihtimal çok düşük.

Azerbaycan'da kamp

Bunu bana Türkes'in emriyle Elçibey'e yardımcı olmak için giden bir insan anlatıyor. Türkes, Azerbaycan'da bir eğitim kampı kurulmasını ve Türk dünyasından gelecek bu gençlerin orada eğitilmesini istiyor. Bunlar çok az bilinen, bazı yazdıklarım hiç bilinmeyen gerçekler. Tovuz şehrine yakın bir yerde kamp kuruluyor ama imkân çok az. Bu sıra Suret Hüseyinov'un isyanı başlıyor. Eğitim görenler, Hüseyinov'un çıkış yeri Gence'de isyancılara göz dağı veriyorlar ama sayıları yetersiz.

Sonra bilinen olaylar. Suret'in adamları Bakü üzerine yürüyor. Elçibey kan dökülmemesi için 18 Haziran 1993'te Bakü'yü terkedip Nahcivan'a giderken, Nahcivan Otonom Cumhuriyeti Başkanı Haydar Aliyev, Azerbaycan'ın başına geçmek için Bakü'ye geliyordu. Keleki'de 4 yıl mahrumiyet içinde yaşayan Elçibey, 1997'de Bakü'ye dönüp siyasî faaliyetlerine devam etti. 22 Ağustos günü de çok sevdiği Türkiye'de gözlerini kapadı. Elçibey, şu sözleri Türkes'in ölümünün birinci yıldönümünde kaleme almıştır: **"Bir millet içindeki millî kimliğini derk etmek ve bu millî kimliğin gururunu taşımak ilk sırada gelen en önemli meselelerden biridir. Bu yolda milletine yol gösterip ona önderlik eden şahsiyetler, ebediyyen ölümsüzlüğe kavuşur."**

Bu sözleri sanki kendisi için yazmıştır. Tarih bir Elçibey vardı, diyecektir. Bu sözler her kula nasip olmaz.

Allah rahmet eylesin.

Türkiye Gazetesi 25.8. 2000

BÜYÜK KAYBIMIZ EBÜLFEZ ELÇİBEYİN ARDINDAN

Dr. Mehmet KENGERLİ

Aziz kardeşim, kutsal dâva arkadaşım ve sevgili ülküdaşım, çok sevdiğin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başkenti Ankara'da vefat etmiş olman ve mübarek na'sının apar topar Azerbaycan'a götürülüşü, bizleri şoka soktu... Ölüm takdiri ilâhidir, ona bir diyeceğimiz yoktur, ama mübarek na'sının o şekilde götürülüşünün sebebinin halen de çözebilmiş değiliz.. Vefatın dolayısı ile, Azerbaycan Kültür Derneği'nin organı olan Azerbaycan Türk Kültür Dergisi'nin özel sayısına konmak üzere benden de bir yazı yazmamı istediler.

Sen, Azerbaycan Türklerinin İstiklal Mücadelesinde ve hareketin oluşumunda ana unsurdun. Senin bütün yönlerinin bir makalede dile getirilemeyeceğinin bilinci içindeyim.

Çünkü sen; Türkçülük, Millî İstiklâl, Hürriyet ve Demokrasi savunucusu ve aynı zamanda ilkelerinin bilinçli savaşçısı kimliklerinle liderlik vasfını hak etmiş, toplumumuzun ne istediğini ve psikolojik yapısını bizzat bilen yeri doldurulamayacak siyasî ve millî bir şahsiyettin. Seni bütün yönleriyle değerlendirebilmek, samimi söylemek gerekiyorsa pek de kolay değildir; birikime ve zamana ihtiyaç vardır.

Bu bakımdan, makalemde şimdilik kısa olarak, millî ve mefkûrevî anlamı içeren seninle ilgili şahsî görüş ve düşüncelerimi dile getirmekle yetineceğim.

Türkiye'de, sana çok saygı duyan dostlarımızdan bir zat-ı muhterem bana; "O bir âbide idi" dedi. Fakat, benim sana "âbide" demeğe dilim varmadığı gibi, gönlüm de razı olmuyor dersem, zaman, mekân ve şartlara bağlı olmaksızın aramızda dolaşacak olan o pak ve cennetmekân ruhun bana kırılmasın.

Zira, çağımız dünyasında değişik coğrafyalarda sık sık değişmek zorunda kalan siyasî, askerî ve ideolojik doktrinlerle aniden başgösteren sosyal patlamalarda güç dengesi kuvvetinin lehine sonuçlanınca, millî niteliği haiz "anıtı âbideler" milletin iradesi dışında hâkimiyetteki "cismanî" görüntüleri zamanla yok olmaya "mahkûm" edilerek milletin hafızasından izleri silinmeye çalışılıyor!!

Millî Şûra Reisi ve Müsavat Partisi Başkanı ulu Önder M.E.Resulzâde'nin bir heykeltraşımız tarafından yapılan "heykeli"nin Bakü'de yeri ve kaidesi bir evvelki iktidar tarafından hazırlandığı halde yerine dikilmeyerek yedi seneden beri atölyede terk edilmiş hali bunun en canlı örneğini teşkil etmektedir.

Görünen odur ki, iktidarı milletin iradesi ile değil, yasa dışı yollardan "gasp" edenler, M.E.Resulzâde ve senin gibi milletimize mal olmuş kişilerin heykellerinden dahi korkar ve huzursuz olurlar...!

Sevgili dâva arkadaşım! Asil ve necip davranışlarınla "hocam ve aksakalım" diyerek bana karşı hürmette hiçbir zaman kusur etmedin. Devlet Başkanı iken dahi benim önüme geçmedin, saygı gösterdin, ruhun şad olsun!

Şimdi ben de diyorum ki, toprak üstünde "abideleşmeğe" gerek yoktur; senin buna ihtiyacın da yoktur.

Sen zaten onsuz da Türkçülük, Milliyetçilik, Millî İstiklâl, Hürriyet, Cumhuriyet, Demokrasi ve hukukun üstünlüğü çerçevesi içerisinde eşitlik ilkesine bağlı ve gerçek anlamda onu benimseyerek, uğrunda mücâdele veren ve sırası gelince mücâdeleye hazır durumda olan her Türkün kalbinde "taht" kurarak "nakşedilmiş" sonsuza kadar sönmeden yanacak olan "mavi, kırmızı ve yeşil" aevli renklerden oluşan bir meş'alesin!!!

Emin ol ki, bu kutsal meş'ale, geçmişte yaşadığımız o karanlık ve azaplı günlerde olduğu gibi, bugün ve yarın da bağımsızlığı uğruna hayatını koyduğu aziz vatanını aydınlatacak, geleceğimizin güvenilir teminatı olan gençlerimizin millî yapısının "harcı ve gıdası" ve gelecek nesillerin millî, manevî ve siyasî ilham kaynağı olacaktır... Zira, bir milletin devamı, şuurlu olarak iyi yetiştirilmiş nesillerle kâimdir.

Milletler geleceklerini emânet etmek üzere millî varlığı ve millî ruhu mükemmelleştirilmiş iyi nesiller yetiştirememişlerse, istikballeri karanlık demektir. Şüphesiz ki, gençlerin millî ruhta yetişmesinde en büyük görev, vatan sevgisi ile dolu anne ve babalara düşmektedir.

Toplumumuzda "milliyetsiz" ve "dinsiz" bir nesil yetiştirmeyi amaçlayan komünist rejime rağmen, bu baskı altında doğup büyüyen Devlet Başkanımız rahmetli Ebülfez Elçibey gibi, yüksek seviyeli ve fazilet timsali hayırlı bir evladı, Azerbaycan Türklerine vermekle, İkinci Dünya Savaşı kurbanlarından rahmetli Merdanoğlu Kadir kulu ve hürmetli zevceleri Mihrinisa Hanımefendi, iyi nesil yetiştirmenin en güzel örneğini vermişlerdir. Bu konudaki Sovyet politikasının akim kaldığını kanıtlamışlardır... Dünya Türklüğü rahmetli Kadir kulu Merdanoğlu ve törelerimize bağlı benzeri ailelere şükran borçludur...

Aziz ülküdaşım, üniversite çağında iken, öğrenci arkadaşlarının sana: "Millet" adı vermelerinin mânâsı sonraki yıllarda daha iyi anlaşılmaya başlanmıştır.

Birlikte olma imkânları bulduğumuz zamanlarda, ben de dikkat ettim, az konuşup, çok dinlemeyi prensip haline getirmiş olmanla beraber, gerek özel, gerekse de resmî konuşmalarında olsun "millet" kelimesini çok kullanıyordun. Çünkü "millet", milleti ile kıvanç duyan insanların ruhunu okşayan bir kelimedir.

"Millet", muhtelif bilim dallarına mensup bir çok müellifin ortaklaşa mutabık kaldıkları gibi, soy, dil, kültür, bazen din ve kader birliği inancı içinde kaynaşmış, müşterek bir geçmiş mirasına, aynı örf ve adetlere sahip, vatan ve ecdat sevgisi ile yoğrulmuş bir duygu ve düşünce içinde beraber yaşamının heyecanını tadan, tarihî silinmez hatıralarla birbirlerine kenetlenmiş ferdlerin meydana getirdikleri bir toplumdur.

Sosyal bir vaka olan "Millet", aynı zamanda dinamik bir varlıktır da. Senin de, mensubu olmaktan her zaman şeref duyduğun Türk milleti, işte bu tarife en çok uyan toplumdur.

Senin, bu kavramlarla ilgili görüş ve düşüncelerinin sınırını çizerek tesbit etmenin zorluğu kadar, felsefi temelinde yatan anlamı da çok engin ve zengindir!!!

Bence, sen tarih boyunca insan oğlunun güvenceli geleceği için her kıtada önemli hizmetler vermiş, uzlaştırıcı, birleştirici, farklı inançlara sahip toplumlara eşit muamele eden, hakim olduğu bölgelerde yapıcı ve istikrarlı idari sistemlere sahip büyük bir millete tutkundun.

Sen ezenin yanında değil daima ezilenin yanında yer alan, haklıyı haksız, haksızı haklı göstermeyi millî törelerine aykırı bulan bir milletin, iyi niyetli, hoşgörülü, kadirşinas, adaletli ve sözünün eri bir milletin sevdalısı idin... Keza sen, dostuna dost, düşmanına düşman, asil, necip, hamiyetli, tarih boyunca millî benliğini korumuş, dilini, millî kültürünü ve manevî değerlerini "Mahzen-i Esrar'ında" saklamasını bilmiş yüksek seviyeli ve "topraktan pay olmaz" ilkesine bağlı bulunan kahraman bir milete âşıktın...

Senin, hafızanda yaşattığın o büyük millet, daima birlik ve beraberliğinden heyecanla bahsettiğin, Türk Milleti idi...

Sen, bütün bu hasletleri kendi varlığında yaşatan ve korunması için çırpınan bir millî "misyoner"din, bunda tavizin yoktu!!

Evet, hatta o kadar ki, bir devlet adamı olarak, siyasi hayatını dahi, zaman zaman etkileyen bu inanç ve görüşünden hiçbir zaman geri adım atmadığına şahid olmuş, takdir etmişizdir...

Sen, Türk milliyetçisi ve Türkiye'nin gerçek bir dostu idin. Toplumun ve Türkiye Devletinin de sana aynı duyguları beslediğine inanıyorum. Çünkü, Anadolu'da, Türk Dünyası içerisinde en çok sevilen, en güvenilen bir devlet adamlığı sıfatını taşımaktaydın. Bu, sana bir "mesajdır", sanırım. Bu, yeni "mekânın'da" seni ziyadesi ile mutlu edecektir!!! Müsterih ol!

Sen, canınla, kanınla, ruhunla, kısacası bütün fiziğinle, siyasi, sosyo-kültürel görüşlerinle, gerçek bir Türk milliyetçisi idin!

Çünkü sen, dinamik bir varlık olan milliyetçiliğin, millî bütünlüğü ayakta tutan, millet olarak hür ve bağımsız kalmanın, hür bir vatan sahibi olmanın şuuru geliştiren "kutsal" bir ideal olduğunu biliyordun...

Ama, şunu da çok iyi biliyordun ki, işgalinde bulunduğumuz Sovyetler'de, idareyi tekelinde tutan komünist rejimin temeli materyalist felsefeye dayanıyordu. Din-millet, milliyet ve milliyetçilik şuuru gibi, manevî değerleri ideolojik amaçları için büyük engel sayarlardı.

Çünkü komünizm mahiyet itibari ile millet ve milliyet kavramlarına ve o kavramların savunucularına düşman bir sistem idi.

Onlara göre milliyetçilik, belirtileri, eski kökler gibi, uzun ömürlüdür ve kolay kolay kendiliğinden kaybolmaz. Onların kalıntılarının köklerini arayıp bulmak, kurutmakla filizlenmesini önleyerek yok etmek gerekmekte idi. Ben kısmen, sen ise tamamen Azerbaycan'da yaşadık, bu çeşit katı uygulamaların zaman zaman millî duyguları kamçladığını her ikiniz de bizzat görmüşüzdür.

Binaenaleyh, milliyetçilik ideali, çoğu kez yabancı bir milliyetçiliğin baskısına ve sömürgecilik politikasına karşı bir tepki olarak ortaya çıkar ve şuurlu olarak yaşanmış bir eşitsizlik ifadesinin simgesi niteliğinde görülür. Bunun en bariz örneğini Azerbaycan Türkleri bizzat yaşamıştır. AHC'nin ortaya çıkmış olması gibi...

Aziz kardeşim; sen ciddî, vakur, itimat telkin eden ve sınırsız hoşgörü sahibi, azimkar şahsiyetinle herşeye rağmen AHC'nin başına geçerek, bağımsızlık mücadelesini ve özünde varolan Türk milliyetçiliğini o korkunç totaliter polis rejimi döneminde başlattın, aralıksız devam ettirdin, rejimin çöküşünü ve parçalanarak nasıl dağıldığını bizzat yaşadın, bu durum hepimizin yıllardır mücadelesini vererek beklediğimiz mutlu bir anımızdı... Zira Azerbaycan için yeni bir çağ başlıyordu.

İşgalcilere karşı bağımsızlık "naraları" atarak millî duyguları şahlanmış bulunan milletimizin de desteği ile çetin ve zikzaklı yolları geçerek, seni ve dâvamızı başarıya götüren, fazilet örneği şahsiyetine, medenî cesaretine, metanetine, sebatlılık ve sarsılmayan millî irade gücüne bizler kadar herkes hayrandı. Ve... böylece, millî davamızın yakın tarihindeki M.E.Resulzâde, M.Topçubaşı, Nesip Bey Yusufbeyli, Fethali Han Hoylu, Ahmet Ağaoğlu ve Ali Bey Hüseyinzâde gibi, önderlerin şanlı saflarında lâyük olduğun yeri milletimiz sana tevdi etti ve demokratik seçimle işbaşına gelen Azerbaycan'ın ilk devlet başkanı sen oldun. Bu şerefli vazife senin tabîî hakkın idi.

1992'de Azerbaycan Millî Meclisinde, Meclis Başkanı İsa Kamber'in başkanlık ettiği toplantıda yemin ettin, göreve başladın, kısa zamanda devlet kuruculuğu ve millî menfaatlerimiz bakımından büyük işler yaptın" Ayrıntılara girmeyeceğim, ama en önemlisi topraklarımızda kalıntı halindeki Sovyet askerî birliklerini Azerbaycan'dan tamamen çıkarmayı basardın ve dikta rejiminde yıllarca ezilmiş Azerbaycan Türk'üne demokrasinin hazzını tattırdın...

Tabîî ki, bu başarın iç ve dış düşmanlanmızı rahatsız etti. Dağlık Karabağ'da Ermenistan'ın işgalinde bulunan Akdere'yi geri alışın hem Ermenistan'ı, hem de onun hâmisi olan Rusya Federasyonu'nu korkuttu. Hele Güney Azerbaycan'la ilgili BÜTOV AZERBAYCAN meselesi ortaya atılınca, güney komşumuz İran da gocunmaya başladı.

Ve nihayet, içerideki iktidardan uzak kalmayı bir türlü hazmedemeyen komünist ve KGB mensubu işbirlikçilerle, sana ve Millî Devletimize karşı korkunç senaryolar hazırlandı ve "Gence Ayaklanması" sonucu iktidar darbecilerin eline geçti.

Ama, ne acıdır ki Keleki'de geçen sürgün hayatın boyunca, beslenme yetersizliği, bakımsızlık, sağlık müesseselerinden mahrum, manevî baskı, aydın çevreden uzak kalma, dünya ile gereken bağlantının yeterince bulunmaması, senin vücudunun direnç kabiliyetini eriterek zayıflatmış ve korkunç hastalığın pençesine düşürmüştür.

O amansız hastalık, seni bizden aldı, ama iman ettiğin inançların yaşayacak... Hepimizin kalbinde derin ve kanayan bir yara bırakarak gittin... Şimdilik bu kadarlık... Geniş kapsamlı bir çalışmayı ilerisi için bir vefa borcu sayıyorum, gerçekleştireceğim.

Mekânın nurla dolsun, meleklerin ve Türk dünyasının hayır duaları seninle olsun aziz ve saygıdeğer devlet başkanımız!!!

Azerbaycan Türk Kültür Dergisi

TÜRK DÜNYASININ ACI KAYBI

Hasan Mesut HAZAR

Türk dünyasının yükselen parlak yıldızı kaydı. Ebulfez Elçibey'in acı kaybıyla sadece Azerbaycan'ın değil, bütün Türkler'in yüreği yandı. Cenabı Hak gani gani rahmet eylesin. Ailesinin ve Türk Dünyası'nın başı sağolsun.

Merhum Cumhurbaşkanı'm bundan 3 ay önce ABD'ye geldiğinde yakinen tanımak şerefine erenlerden olduğum için, kendimi çok bahtlı sayıyorum. Elçibey geçtiğimiz Mayıs ayında ABD'ye gelmişti. New York'da Türk yürüyüşüne katılmış; Washington'da ise bir dizi temaslarda bulunmuştu.

Rahmetli ABD'ye, iktidarı elinden alınmış ve yıllardır köşede tutulan bir eski cumhurbaşkanı olarak gelmişti. Muhalefetteki Halk Cephesi'nin lideri sıfatını taşıyordu. Azerbaycan'da gelecek Kasım ayında seçimlerin yapılıp yapılmayacağından tutun, nasıl yapılacağına kadar tartışılan bir seçim öncesinde, ABD'de bulunuyordu. Ziyareti "özel" bir geziydi.

Ancak merhumun Washington'da hem yönetimden yetkililerle hem de ABD kongresinde yaptığı temaslara ve çeşitli düşünce kuruluşlarındaki konferanstan, çok büyük ilgi gördü. Dolu dolu bir hafta geçirdi Elçibey, ABD'de..

Bir Amerikalı uzman, merhumun Washington temaslalarıyla ilgili olarak bize yaptığı değerlendirmede, aynen şunları söylüyordu:

"Elçibey sadece Azerbaycan'ın değil, Türk Dünyası'nın geleceğine de damgasını vuracak bir lider olduğunu ispatladı. Kafkaslar'ı, Orta Asya'yı ve Rusya'yı çok iyi analiz ediyor. Türk Dünyası'na bakışı oldukça gerçekçi. Demokrat ve vizyonlu. Ayrıca çağdaş değerleri iyi özümlemiş ve globalleşmeyi iyi kavramış görünüyor."

ABD dışişleri sözcüsü: "Azerbaycan'ın Patriot'u öldü"

Vefatı sebebiyle ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Richard Boucher yazılı bir açıklama yaptı. Boucher açıklamasında "Azerbaycan'ın Patriot'u-Vatanseveri" tabirini kullanıyor ve onun, 'Azerbaycan'ın bağımsızlığını ve güvenliğini kazanmasında oynadığı rol ve halkı derinden etkileyen bir lider olarak, bütün Azerîler'in kalplerinde ve zihinlerinde yaşayacağına dikkati çekiyordu.

ABD'nin Avrasya uzmanlarından ünlü Graham Fuller ise Türkistan Newsletter editörü sevgili Mehmet Tütüncü'ye gönderdiği ['Elçibey'in acı kaybı'](#) başlıklı başsağlığı mesajında onu şu ifadelerle tanımlıyordu:

"O, modern pantürkizm idealinin seçkin bir lideriydi. Üstün vasıflı, olağanüstü cesur ve coşkuluymdu. Herkese karşı çok sıcak, samimi ve nazik davranan biriydi. Muhataplarını etkilemesini çok iyi biliyordu. Ölümü Türk Dünyası için çok büyük bir kayıptır."

İslamsız Türklük olmaz

Rahmetli Elçibey, samimi bir müslümandı. 'İslâmiyet ve Türklüğün nasıl birbirinden ayrılmaz olduğunu' vurgulayan bir hatırasını burada nakletmek istiyorum.

Geçen mayıs ayında Washington'da iken, Elçibey bir eve akşam yemeğine davet edildi. Davet sahibi, İslâmiyet'e karşı olan samimi Türkçülerdendi. Yemekte, Washington'da ateist olarak tanınan ve her fırsatta hem İslâmiyet'e hem de Hazreti Peygamber'e ağır hakaretleri ile bilinen, ABD'de okuyan Türk öğrencilerden hayatında bir kere dahi camiye gitmiş olanları bile 'mürteci' diye YÖK'e şikayet edip burslarını kestirmekle övünen birisi de vardı.

Bu kişi mutadı vechileyine islâmiyet hakkında atıp tutmaya ve hakaretlere başlayınca, merhum Elçibey kendisini susturmuş, **"Nasıl böyle konuşuyorsunuz. Hiç İslamsız Türklük olur mu? Esef ederim. Ben de Müslüman bir Türküm!"** diyerek ağzının payını vermişti.

Rahmetli Elçibey Washington'da, ulusal Demokrasi Kurumu (NED) ile Ulusal Demokratik Enstitü (NDI) isimli düşünce kuruluşlarında kalabalık dinleyicilere hitap etmişti. Azerbaycan'ın pek çok probleminin olduğunu söyleyen Elçibey, **"Ama bunlardan ikisi çok önemli. En öncelikli olanlar bağımsızlığın korunması ve demokrasinin geliştirilmesidir."** demişti. İktidara geldiklerinde programlarına koydukları ve öncelikle çözüme kavuşturacakları en önemli dört problemi ise şöyle sıralamıştı: **Dağlık Karabağ'daki işgalin sona erdirilmesi. Mültecilerin yurtlarına döndürülmesi. Demokratikleşme. Yolsuzluk ve rüşvetle mücadele...** Elçibey'in bu sözleri, sevenlerine artık kutsal bir vasiyet oldu.

Merhum, Türk Dünyası'nın başbuğlarından. O bundan sonra da sevgisi ve idealleri ile bütün Kızıl Elma sevdalılarını aydınlatmayı sürdürecektir. Cenabı Hak taksiratını affetsin ve gani gani rahmet eylesin.

Türkiye Gazetesi. 25.8.2000

DÜNYAYI ŞAŞIRTAN LİDER: EBULFEZ ELÇİBEY

Doç. Dr. Hüseyin TUNCER

Bir liderin sivrilmesi ve seçilmesinde, dış güçlerin etken olduğu söylenir. Örnekleri bakımından, bu düşünceye katılmamak mümkün değildir. Ancak, Ebulfez Elçibey'in gücü, kendi halkının gönül seferberliğinden kaynaklandığı için, bu anlayışın dışında kalır. Başka yakıştırmalara hiç gerek yoktur. Biz, bunu yerinde gördük ve yaşadık.

Halk Cephesi ile bütünleşen Elçibey'in maddî gücü yoktur. Hele teknik imkânlardan yararlanması diye bir şey düşünemezsiniz. Baş döndürücü boyutlarda gelişen iletişim dünyasına ve bilgisayar çağına yabancıdır. Yoktur da ondan...

Yılların aşındırdığı, bir takım acıların ve sancıların her gün bir taşını alıp götürdüğü köhne bir bina, halkın kaderi ve çilesiyle bütünleşerek "Halk Cephesi" binası sıfatıyla karşınızdadır. Bu mütevazı tabloyu yadırgamamak mümkün değildir. Öyle telefonlu, sekreterli, halı döşeli koridorlar ve lüks çalışma odaları aramayınız. Bulamazsınız. Yürek mi, hizmet mi, mücadele aşkı mı? Evet. İşte binayı dolduran bu yüce değerlerdir. Sizi karşılayan, içinizi ferahlatan da bunlardır zaten.. Dünyayı şaşırtan da bu yoksulluklar içinde kıvranan adamın başarıya nasıl koştduğudur.

Ocak hadiseleriyle efsâneleşen vatan evladı Elçibey, böyle bir ortamda dünyaya sesini duyurmayı başardı. Yazı makinası yok. Faksı yok. Hür dünyaya açılan öyle çiftler çiftler, kırmızılı, yeşilli telefonları yok.. Faksı bizimle tanıdılar. Telefon hatları Türkiye'nin desteğiyle ülkemize kadar ulaşabildi. Bütün bunları niçin yazıyorum? Dünyayı şaşırtan liderin ve Halk Cephesi'nin gerçek yüzü ve gücü bilinsin diye... Dünyada inancın her şeyin üstesinden gelebileceği bir kez daha görülsün diye..

Halk Cephesi'nin giriş kapısında, saç sakalı birbirine karışmış, candan bir dostla hasretle kucaklaşıyorum. Kara kuru bir şey. O çelikten iradeyle bütünleşen bir çift göz, ümit ışığı saçıyor. İstikbâle ümitle, heyecanla koşuşun şimşeklerini çakıyor. Aklıma bir anda, elimde olmaksızın Namık Kemaller, Ahmet Mithatlar geliyor. Dr.Kâmil Yazgıç, babasına soruyor:

"Bu top sakallar ve bu pos bıyıklar, yüzünüzü katolik papazlara benzetiyor. Şunları kestirseniz olmaz mı? Hem bu sakallar, sizi olduğunuzdan yaşlı gösteriyor. Ne yalan söyleyeyim: Yüzünüze biraz da aksilik veriyor!"

Ahmet Mithat gülerek ve müstehzi bir edayla oğluna şu cevabı verir:

"Şirin görüneyim diye sıhhatimi feda edemem. Bütün günlerim matbaanın tozlu ve hiç de sıhhî olmayan havası içinde geçiyor. Eğer bu mübarek ve tabii süzgeçler olmasaydı, ciğerlerimi mikropla dolmaktan, hiçbir tedbir, hiçbir doktor, hiçbir ilâç kurtaramazdı.

Ben hayatımı sakallarıma borçluyum!" (Dr.Kâmil Yazgıç, Ahmet Mithat Efendi Hayatı ve Hatıraları, İst., 1940, s.65-66).

Hiç şüphesiz, Halk Cephesi lideri Elçibey, Ahmet Mithat gibi düşünmüş değildir. Onun saçı ve sakalı belki de tefekkür dünyasıyla orantılıdır. Kim bilir, ileride keser mi? Bunu zaman gösterecek. Mevcut haliyle kendine özgü bir şahsiyettir. Her şeye rağmen, Elçibey'in saçı ve sakalı ona çilekeş ve ülkücü bir dâva adamı olgunluğu kazandırıyor. O, hürriyet kahramanı Namık Kemal'i hatırlatır bizlere...

Hayatını millete adanmış olan bu lider, 1938'de Nahçıvan'ın Ordubad şehrinde dünyaya gözlerini açar. Üniversite yıllarında siyasetle uğraşmaya başlar. Millet sevgisi, azadlık ve adalet tutkusu onu, 1989 Haziranında Halk Cephesi'nin başına getirir.

Ahmet Mithat: "Hürriyet, ilim ve irfan sahibi olanların hakkıdır. Bilgiden evvel hürriyeti isteyenler, çıkacakları yeri tayin etmeden merdiven arayanlara benzer. Merdiveni boşluğa dayayanlar, yıkılmaya mahkûmdurlar." Derken, Elçibey'in hayat çizgisinde dolaştırır bizleri.

Nedendir bilmem, Elçibey bana hep Ahmet Mithat'ı hatırlatır. Oysa, ne ilgisi var, diyeceksiniz! Biri halk için yazmış, halkı eğitmek için ömür tüketmiş, "Hâce-i evvel" olmuş, diğeri halkın bağımsızlığı için çalışmış. Belki de bu çağrışımın temelinde yatan "halk" motifidir. Beni bağışlayınız lütfen.. Ben bu çağrışımla A.Mithat'ın dikkate değer bir düşüncesine dokunmak istiyorum. "Ah, şu matbuat serbest olsa da, şu kâş kalemim istediğim gibi yürütebilsem: Biz, dört ayağından bağlanmış bir atla, fikir âleminde yarış kazanmaya çalışıyoruz: Topal eşşekle, dört nala ilerleyen medeniyete yetişilir mi?" (s.79).

Sanırım şimdi beni hoş görmüş olmalısınız. Neden mi? Aynı sözleri, Elçibey siyasî platformda söylemiş olsa, duygu ve düşüncelerini yansıtmaz mı bizlere?.. İşte onun içindir bu çağrışımlar...

Elçibey, dâvasını bilen kültürlü bir liderdir. Arapça, Farsça, Rusça ve Fransızca bilmektedir. Dünyadaki gelişmeleri yakından izlemektedir. Aydın ve açık fikirlidir. Pratik ve kıvrak bir zekaya sahiptir. Elli dört yıllık ömrünü vatani ve halkı için tecrübelerle dolu olarak yaşamıştır. "Bizim mübarezemiz içtimaî, siyâsî ve demokratik mübarezedir" derken, hareket noktasını ve temel ilkesini belirlemiştir. 7 Haziranda yapılan cumhurbaşkanlığı seçimini yüzde altmışa yakın oyla kazanmış olması, bu parlak ve anlamlı sözlerin fiiliyata yansıyan sonucu değil midir? O, henüz seçilmeden önce, bize, Azerbaycan Halk Harekâtı'nın bütün harekâtların "önünde olduğunu" söylemişti. "Halk harekâtı teşkilatlanmalıdır, halkı temsil etmelidir. Azerbaycan Halk Cephesi ve demokratik kuvvetleri bu işi başa aparacaktır" derken, inancı onu başarıya "aparmadı mı?" Ülkedeki şer kuvvetlerine karşı kurmuş olduğu baskı unsuru, onu söz sahibi etmedi mi? Muttalibov'un getirilişyle gidişi bu gücün karşısında sessizliğe gömülüp gitmedi mi?.. Elçibey, dünyada yeri olmayan, kul statüsünde yaşayan insanların acısını duyan ve içine sindiremeyen bir liderdir. "Minlerce işsiz işçilerimiz var. Biz bunların azadlığı için mübareze eliyirik" derken, içtimaî rahatsızlığı dile getirir. İktisadî hayatın felce uğradığı Azerbaycan'da serbest pazar ekonomisine geçeceklerini ve bu yolda Türkiye'nin tecrübesinden istifade edebileceklerini açık bir şekilde beyan etmektedir.

Elçibey, ne Polit Büro, ne KGB, ne de bilmem ne belâdan gelmiş bir insan değildir. O, rejime karşı koymuş, zulüm ve işkence görmüş, halkın özgürlüğü uğrunda sıkıntılar çekmiştir.

O, Azerbaycan'ın ilk Cumhurbaşkanı Mehmet Emin Resulzade'den sonra, bu cumhuriyetin başına halkın hür iradesiyle ve demokratik yöntemle gelmiş bir kişidir.

Hatırlanacağı üzere, Azerbaycan Millî Şurası bağımsızlığını 28 Mayıs 1918'de ilân etmişti. Bolşevikler, 27 Nisan 1920'de Azerbaycan'da yönetimi ele geçirmişlerdi. Bu devrede, M.E.Resulzâde aktif bir rol oynamıştı. Onu izleyen ve 72 yıl sonra, bu emele halkın gücüyle demokratik çizgide ulaşan Ebulfez Elçibey'dir. Bu küçümsenecek bir vak'a değildir. Tarihin ibret alacağı önemli bir hadisedir. Çünkü, Halk Cephesi, kendi çapında salon çalışmalarını genişleterek meydanlara ulaşmayı başarmıştır. Hükümetten destek görmemiştir. Halkın sesi, hakkın sesi olarak yankılanmıştır. Muttalibov, radyoyu, televizyonu ve yönetimi kendi kontrolünde tutmuş, Halk Cephesi'ni ciddiye almamıştır. Demokratik görünmesine rağmen, kukla olduğunu, son tavrıyla bizzat kendisi kanıtlamıştır.

Halk Cephesi binasının içinde Atatürk'ün "Milletlerin esareti üzerine kurulmuş müesseseler, her tarafta yıkılmaya mahkûmdurlar" sözünü, Lâtin kökenli Türk alfabesiyle canlı tutan yürekler, gerçek anlamda Atatürkçüdürler. Bu ifadeyi, bilerek kullanıyorum. Gerek Elçibey, gerekse Halk Cephesi mensupları, duygu ve düşüncede Atatürkçü olduklarını her vesileyle sergilemektedirler. Onlar, Türkiye'de İstiklâl mücadelesini başlatan Kuvva-yı Millîyecilerin yaptıklarını yapıyorlar. Yok olma tehlikesini yüce Atatürk'le yaşayan Türk milleti, onun etrafında toplanarak nasıl Türk mucizesini gerçekleştirdiyse, aynı durumu gören ve örnek alan Azerbaycanlılar da Elçibey'in çevresinde kenetlenerek azadlık yolunu açtılar. Mevcut mücadelelerini, Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'na benzetiyorlar. Atatürk'ü örnek alıyorlar. Tarih bilincine sahip olan vatan çocukları liderleri Elçibey'i "İkinci Bozkurt" ve "Atatürk" olarak tanıyor ve anıyorlar. Her fırsatta Elçibey'e bağlılıklarını ısrarla vurguluyorlar.

Kadın Haklarını Müdafaa Cemiyeti, "Ana hakkı Tanrı hakkıdır" sözünü gururlanırken, duvarlarını şu değerli sözlerle süslüyorlar:

"Ey gençlik! Ey esrimizin Siyavuşunun büyümüş oğlu! Senin üzerinde büyük bir vazife var! Senden evvelki nesil yoktan bir bayrak, mukaddes bir ideal remzi yarattı. Onu min müşkilâtle ucaldarak dedi ki: Bir kere yükselen bayrak, bir daha inmez!"

Halk Cephesi sınırlı imkânlarla azadlık savaşını, bu ülkeye bağlılığıyla gerçekleştirdi. Yetmiş iki yıl tutsak yaşayan halk, bu inançla özgürlüğü tatmaya başladı. Azerbaycan'ın ziyalısı, bu anlayış içinde Halk Cephesi ile bütünleşti. Azerbaycan'ın kara günlerinde liderleri Elçibey'in saflarında yerini aldı. Hep bir ağızdan:

***"Karabağ'da talan var
Zülf yüzüne salan var
Men gurbette eğlendim
Gözü yolda kalan var"***

Diyerek Ermenilere karşı vuruştular.

Elçibey'i yücelten yanı, öyle sanıyorum ki, hayatını milletine adanmış olması ve halkıyla bütünleşmeyi başarabilmesidir. Hiçbir korumaya gerek duymadan halkının arasına

girebilmesi, çok anlamlıdır. Azerbaycan halkının kendine yürekten bağlılığını biliyor ve kendisine duyulan sevgiyi, gözlerinden okuyor. Bu ona yetiyor. Ölümden korkmuyor. Halkının kendisine ihanet edebileceğini düşünmüyor bile... Yoksa, yüzbinlerce insanı bir anda Azadlık Meydanı'na toplayabilir mi? Bu, tamamen bir yürek işidir. Halkın yetiştirdiği öz liderine gönülden bağlılığı, görülmesi gereken bir tablodur. O insan selinin tek ses ve tek nefeste nasıl birleştiğini görmek yeter.. Hiçbir maddî güce sahip olmadıklarını yakından gördüğümüz bu insanların yürüttükleri harekât, manevî güçle, liderlerine bağlılıklarıyla hedefe ulaşmıştır. Onu adeta bayraklaştırıyorlar.

Elçibey de tevazu içinde, halkına seslenirken: "Bu milletin asıl fedakârları Şehitler Hıyâbânı'nda yatanlardır. Men onlara hizmet eden bir neferem. Çalışan, savaşan halktır. Menim adımın öne çıkarılması, sevgiden ötürüdür. Asıl kahramanlar onlardır." Diyordu. Kibirten uzak, olgun ve ağırbaşlı bir dâva adamına yakışan itidali elden bırakmıyordu. Daima temkinli, daima mantıklı, daima sakindi.. "XXI. Yüzyılda Türk'ün Bozkurt'u çıkacaktır. Bu halka düz yolu gösterecektir. Hamımız onun dalınca gideceğiz. Bu yolu açan Mehmet Emin Resulzade'dir. Biz onu takip ederik." Derken, hedefi çok iyi belirliyor ve emin adımlarla ilerliyordu.

Halkına seslenme üslûbunu çok iyi başaran Elçibey, Azerbaycan kadınlarına seslenirken, onları şu sözleriyle yüceltiyordu: "Azerbaycan Kadınlar Cemiyeti'nin hukuku ve kadri bilinsin. Kadınlarımız, Halk Cephesinin analarıdır. Bizim için çalışsınlar, bizim için duacı olsunlar."

Mücadelelerinde iktisadî esas almanın yanlışlığına işaret eden Elçibey, Marksist anlayışla milleti uyutmak isteyen anlayışa karşı halkı uyanık olmaya çağırıyordu. Ona göre medeniyet, bütün gayretini Azerbaycan'ın azatlığı üzerinde toplamalıdır. "Siyasî azadlığı elde edebilmek için bu merhaleyi aşalım" diyen Elçibey, iktisadî ve medeniyeti buna bağlı olarak ele alır. "Elifba" meselesini, bir medeniyet meselesi olarak görmez. Elçibey'e göre, "elifba meselesi" siyasî bir meseledir. Geleceğimizin meselesidir. Fars-Rus emperyalizmi, Latin elifbasına geçmek isteyişimizi engellemek istiyir." Derken, çok önemli bir noktaya parmak basar. Bu bakımdan halkı uyanık olmaya çağırır. "Latin elifbasına geçmeliyiz. Aydınlarımızın bu konuda dikkatli olması lâzımdır. İran bu işten elini çekmelidir." Sözleriyle, İran'a karşı kesin tavrım ortaya koyar. İşte, bugün Elçibey'in cumhurbaşkanlığına seçilmesini içine sindiremeyen İran'ın bazı gizli emellerini Ermenilere destek vermek suretiyle gerçekleştirmeye çalıştığı gözlenmektedir. Hiç şüphesiz, Elçibey'in Güney Azerbaycan hakkındaki düşünceleri de İran'ı rahatsız etmektedir. Korkunun ecele faydası olmadığını da zaman bize gösterecektir. Sanıyorum o günler de uzak değildir ve inşallah o günleri de görmek nasip olacaktır.

İLESAM'ın Türk Dünyası Edebiyatına Hizmet Ödülü'nü alan Kırgız-Türk romancısı Cengiz Aytmatov'un ödül töreninde söylemiş olduğu şu frapan söz, çok hoşuma gitti: "Turan ülkesinin rönesansı tomurcuk açıyor." Bu söz bana, Humpery Evans'ın "Kızıl Çin'den Neçen Kaçtım" eseriyle, Tank Buğra'nın konusunu bu eserden ve Mao'nun: "Bırakın yüzlerce çiçek birden açsın" cümlesinden alan "Yüzlerce Çiçek Birden Açtı" oyununu hatırlattı. İnşallah, "Turan ülkesinin rönesansı" bir kazaya uğramadan "tomurcuk açar." Bu yeniden doğuş ve yapılanma Türklük dünyasının birliğine katkıda bulunur.

Bize göre, Azerbaycan'ın azadlık süreci ve Elçibey'in cumhurbaşkanlığı büyük bir dikkat ve duyarlılıkla izlenmelidir. Zarar verici davranışlardan kaçınılmalıdır. Zira, Elçibey ve Halk Cephesi, kendi meselesini biliyor. Yeri geldikçe yardımcı olmak görevimizdir. İlişkilerimizi uyum içerisinde yürütmeye özen göstermeliyiz. Aynı durum, diğer beş Türk cumhuriyetleri (Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan) için de geçerlidir. Günümüzde dünya ülkeleri tekleşmeye doğru giderken, Türk cumhuriyetleri millî devletler halinde tarih sahnesine çıkmaktadır. Bunda baş etken, Sovyetler Birliği'nin dağılmış olmasıdır. Bu durum, gündeme "**Türk Ortak Pazarı**" ile "**Türk Bağımsız Devletler Topluluğu**" düşüncesini getirecek gibidir. Bu konuda acele etmeden, zamanı kollamak politik açıdan daha uygun düşecektir. Bu sesi duyan Batılı ülkeler, pan-Turanizm, pan-Türkizm yakıştırmalarını öne süreceklerdir. İmparatorluğun şaha kalktığını ifade etmekten geri kalmayacaklardır. Kendileri Batı Avrupa Birliği ve Avrupa Topluluğu'nu oluştururken yarım milyarlık bir insan gücüyle ortaya çıkmaya çalıştıklarını gözardı etmeyi başarmaktadırlar. İki yüz milyonluk bir Türk gücünü karşılarında görmek istemeyecekleri pek tabiidir. Sık sık tekrarlanan "XXI. Yüzyıl, Türk asrı olacaktır" ifadesi de bazı çevreleri rahatsız etmekte ve hatta korkutmaktadır. O bakımdan hesabını çok iyi yapmak zorundayız. Elçibey ve Halk Cephesi mensupları, bu meselenin şuurunda görünüyorlar. Strateji iyi tespit edilmeli, zamanlama çok iyi yapılmalıdır. Unutmamak gerekir ki, büyük işler, büyük düşünmekle gerçekleşir. Bugün için hayal olan, yarın için hakikat olarak karşımıza çıkmaktadır.

Azerbaycan'ın içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar, devlet kuruluşlarının yeniden teşkili, meclisin halk tarafından seçilmesi gibi büyük sorunları olduğu bir gerçektir. Öncelikle kendi düzenli ordusunu kurabilmekte acele davranacakları sık sık dile getirilmektedir. Azerbaycan, henüz Rus sargısından kurtulabilmiş değildir. Öz kimliğine kavuşmak durumundadır.

Elçibey, bütün bu büyük sorunların üstesinden gelecek güce sahiptir. İç ve dış politikasını düzene sokmak ve Türklük dünyasıyla kucaklaşmak, onun en büyük idealidir. Tek noksanları, demokrasiye geçiş sürecindeki tecrübesizlikleridir. Türkiye bu açıdan rehberlik görevini çok dikkatli ve titiz yapmalıdır. Biz bu zorlu ve onurlu yolda kendisine başarılar diliyor, kendilerini tebrik ediyoruz. Ve gönülden diliyoruz ki, Türk illerinin rönesansı, rengarenk çiçekler açsın.. Bu renk ve kokular içinde hoşbaht olsun...

Elçibey'e Türkiye'ye niçin gelmediklerini sorduğumuzda: "Kafamdaki azad Azerbaycan'ı kurmadan Türkiye'ye gelmek istemirem" demişti. İnşallah yakın gelecekte tasarladığı Azerbaycan'ı imar ve inşa eder, muradına erişir ve Türkiye'yi şerefendirir.

Türk Yurdu, Temmuz 1992, s.32-35

ŞEKSİZ, ŞÜPHEŞİZ, ŞERİKSİZ LİDER

Reşit ŞAŞIHÜSEYİNOĞLU

Destanlaşan, Azerbaycan Halk Hareketinin ve bağımsızlık isteğinin öncüsü Ebülfez Elçibey'in mücâdelesini dikkatle takip ediyor ve bütün hayatımın ana gayesi halindeki Türk Birliği'nin Bakü'de filizlenip, büyüyeceğine gönülden inanıyordum. Bey'i şahsen tanıma imkânını 1992 yılında, Cumhurbaşkanı seçilerek göreve başlayacağı günün sabahında buldum. Halk Cephesi'nin davetlisi olarak gitmiştim. Fuzuli, Cebrail şehirleri ile bunlara bağlı kasaba ve köylerde "müşahit" olarak seçim çalışmalarını izlemiş, yorgun ve biraz da hasta olarak Bakü'ye dönmüştüm. Türkiye'ye dönmeden önce Bey'i evinde ziyaret ederek hem tebrik etmek, hem de vedalaşmak istedim. Mütevâzı odasında ilk birkaç dakika hiçbir şey konuşmadık. Beni dikkatle inceliyordu. İlk defa karşılaşmış olmamıza rağmen gönül köprüleri derhal kuruldu ve sanki yıllardır birlikte yaşamışız gibi yakınlaştık. Gözlerimin içi, hastalığın tesiriyle limon şansıydı. Dikkatini çekti ve sordu. Yorgun olduğumu söyledim. "Neredeydin?" dedi, anlattım.... "Seni oraya kim gönderdi" diye sordu. Kendi isteğimle gittiğimi belirttimse de ikna olmadı ve "seni oraya gönderenler, sana zulüm etmişler" dedi. Bir saate yakın sohbetten sonra, izin istedim ve Türkiye'ye döneceğimi belirttim. Elimi ellerinin arasına aldı ve gözleri dolu bir şekilde; "Buraya her gelen birkaç gün sonra, gidiyorum diyor... Peki beni kime bırakıyorsunuz... Sana yeminle söyleyim ki, bugün beni Devlet Başkanlığı'na oturtanlar altı ay sonra sırt üstü yere vuracaklar... Gitmeyin, giderseniz geri dönün ve beni yalnız bırakmayın..." dedi. Şaşırmıştım... Bir şey söyleyemeden vedalaştım ve ayrıldım.

Onun Türklük sevgisinden, insan sevgisinden, yüksek ahlâkından ve hassasiyetinden doğan bu göçü "kaçış" gibi görüp gösterenler, kötü maksatlı yalancılardır. Elçibey köyünde her bakımdan yalnız bırakılmıştı. Ceplerinde birlikte çektiydikleri fotoğrafları taşıyarak, bunu övünç vasıtası gibi kullananlar, Bey'e keramet yakıştıranlar, her vesileyle çok samimi olduklarını, arkadaş-dost olduklarını ballandırarak anlatanlar, hatta bu samimiyeti abartıp "Ebülfez'e dedim", "Ebülfez dedi ki" babında lâflar edenler, kaba tâbirlerle yağcılar, yalakalar, rant ve nüfuz tacirleri, omuzuna basıp itibâr sahibi olanlar kısaca ikbâlin kullanıcıları hepsi O'nu terk etmişti... **"Ben Devlet Başkanlığından düştüm, Türklükten de düşmedim ya?"** mealindeki sitemi, gerçekten ibret vericiydi.

Bizim kardeşliğimiz Bey'in Keleki köyünde olduğu dönem içinde gelişti. Köye imkân bulduğum sıklıkla gittim. Uzun ve bazen sabahlara kadar süren sohbetlerimizde üzerinde dikkatle durduğu ve dile getirdiği hususlar, kendi durumu ve geleceğinden ziyâde, Azerbaycan'ın, Azerbaycan Türklüğünün ve umumî olarak Türklüğün meseleleriydi. **Türkiye onun için Türklüğün yıkılmaz kalesi ve bütün Türklerin umut kaynağı olan mukaddes bir Türk yurduydü. Güçlü, istikrarlı, kararlı, huzurlu, demokrat ve Türklüğü kucaklayan bir ülke olmasını arzuluyor ve tespit ve endişelerini dile getiriyordu.** Önemli gördüğü hususları Devlet adamlarına iletmemizi istiyor ve maalesef çoğunlukla bu isteğini yerine getiremiyorduk. Çünkü Elçibey ismi ürkütüyordu.

Bey'in köyde geçen günleri çok doluydu. Bir yandan etrafındaki birkaç kahramanla, suikast ve saldırılara karşı direniyor bir yandan da sık sık anzalanan sahra telefonu ile hür dünya ile irtibatını kesmemeye çabalıyor, geceleri kitap okuyarak ve yazarak her ânı değerlendirmeye

çalışıyordu. [Bütöv Azerbaycan Yolunda](#) isimli kitabı bu çalışmalarının muhteşem ürünlerinden biridir. Bir hayli macera ile ilk baskısını yaptırabildiğimiz ve az sayıda basılan bu kitabın, yeni baskılarının yapılması ve herkes tarafından mutlaka okunması bir kazanç olacaktır.

Bey'in üzerinde hassasiyetle durduğu bir diğer husus da, müşterek karar aldığımız, Türk milliyetçiliğinin çağdaş stratejisi üzerine yapılması gereken çalışmalardı. Türk milliyetçiliğine çağdaş yorum getirmek, yeni metodlar tespit ve tayin etmek inkâr edilemez bir ihtiyaç halini almıştı. Bu ihtiyacın, konusunun uzmanları tarafından ele alınarak bir programa bağlanmasını ve kısa zamanda telafisini arzuluyordu... Ana başlıkları tespitten ibaret görevimi yaptım. Başka kimlere görev verdiğini ve işin hangi safhada bulunduğunu ne yazık ki bilmiyorum.

Keleki günleri bir büyük kitaba sığmayacak kadar olaylarla doludur. Bunlar elbette bir gün birileri tarafından yazılacaktır. Umarım ki, yalnızca gerçekleri abartmadan ve saptırmadan yazarlar... Maceralı Bakü dönüşünden sonra da Bey bitmeyen ve gittikçe artan siyasî baskı, maddi zorluk ve kendi etrafındaki isimlerin çoğu çocukça kapris ve didişmeleri arasında milletine hizmete devam etmiştir. En son 1999 yılı Ağustos'unda yapılan Halk Cephesi'nin onuncu yılı kutlamalarında, bir yandan onun içinde bulunduğu zorluklara bir yandan da, yeniden ve dev adımlarla liderleşmesine şahit oldum. Siyasî hasımları dahi onu bir kahraman ve Halk hareketinin "şeksiz, şüphesiz ve ortaksız lideri" olarak görüyor ve bunu ifâde ediyorlardı. Halk artık şikâyet ve dileklerini, yazılı ve sözlü olarak ona yöneltiyor ve Bey adeta fiili Devlet Başkanlığı yapıyordu. Umutlanmıştım.

Kendisiyle anlaşmamız; yeniden Devlet Başkanı seçilinceye kadar tam destektir. Bu anlaşmayı onaylamakta zorlanmış ve sebebini sormuştu. Ben de, geçmişin acı bir tecrübe olduğunu, ikbâl günlerinde herkesin (bilâ istisna) etrafında olacağını, hatta sürgünde olduğu dönemlerde kendisini acımasız ve gerçek dışı izafelerle suçlayanların dahi, arsız bir şekilde yeniden etrafına birikeceğini, bunun eşyanın tabiatında var olduğunu ve benim bu gürhün içinde yer almak istemediğimi belirttim. Acı acı güldü ve kabullendi.

Bey'in Ankara Hastanesi'nde geçen iki döneminde de, diğer gerçek dostları ile birlikte ve mümkün olduğunca yanında bulunmaya çalıştım. Kelimenin tam anlamıyla bu garip günlerin burada anlatımına girmeyeceğim. Her günün bir ibret, bir ders, acı dolu ve buruk olduğunu belirtmekle yetineceğim. Bey'in ölümü, kendi ihmâlinin ve güç sahiplerinin ihmâlinin acı bir neticesidir.. (O'nun ölümünün Türk birliğinin fikir ve fiil olarak dirilişine vesile olmasını diliyorum). Ben büyük kardeşimi, ağabeyimi kaybettim. En büyük üzüntüm, vasiyetini yerine getirme imkânı bulamayışımıdır. Annesi Mihrinisa Hanımın ve benim annem Mehnisa Hanımın mezarları üzerine benden and almış ve **"Ölü veya diri Bakü'ye beni sen götüreceksin. Mezara sen koyacaksın"** demişti. O büyük insanın cenazesi, anlaşılmaz bir acele ile uçağa doğru götürülürken ben yoldaydım ve maalesef yetişemedim. Tek tesellim, onun aziz na'shının çok sevdiği Mehmetçikler'in omuzlarında taşınması oldu. Türk bayrağı, hayatı boyunca süs ve gösterişten kaçan Bey'in son süsüydü ve ona en çok yakışan tek süsü de bu olmuştu.

Örtülü sansürlerin, yasakların, ihtiyatın ve korkunun tesiriyle sağlığında ağzını açmayanlar, açamayanlar ölümünden sonra, çok güzel konuşmalar yaptılar, çok güzel yazılar yazdılar. Benim satırlarım elbette bunların yanında sönük kalır. Sağlığında sürekli kendinden bir şeyler veren Bey, ölümünden sonra da vermeye devam ediyor ve ağzını açan herkes ondan bir pay

alıyor... O'nu dünyaya tanıtanlar mı dersiniz, Keleki'ye para gönderenler mi, Bey'i anlatacağım diye çıkıp kendini anlatanlar mı? Adını anmaktan korkanlar neredeyse O'nu biz yarattık diyecekler... (Elbette acılar içinde konuşan ve yazan gerçek dostlarını istisna tutuyoruz). Bu yazıyı kıymetli Selçuk Alkın'ın dileğini kırmamak için yazdım. Yazdıklarım Bey'den sadece bir tek damladır. Elçibey, Türk devlet adamları ve kahramanlar zincirinin altın halkalarından sonuncusuydu ve milleti için büyük bir şans ve nasipti... Görevini yaptı. Elçibey, üzerine ölü toprağı serpilmişçesine atalet içinde ve benliğinden, kimliğinden korkar hale getirilmiş milletimizin, şahıs ve lider bazında müthiş şahlanıştı... Yaşayan her Türkün özellikle liderlerin O'nun ibret dolu hayatından, gayesinden, gayesindeki ısrarından, sevgisinden, insancılığından, inancından, kararlılığından, kısaca onda tezahür eden Türklük cevherinden nasip almasını diliyorum. O'nun öğrencilerine ve bütün Türklere düşen vazife, O'nun emânetine, O'nun istediği şekilde sahip çıkmaktır. Bey üç önemli emânet bırakmıştır:

- İlki Azerbaycan'ın birleşmesi (Bütöv Azerbaycan),
- Türkiye ile Azerbaycan'ın birleşmesi (Büyük Türkeli)
- Türk Birliğinin tesisi (Büyük Türk Birliği),

Bu emânetlere ihanet edilir, bu üç hedef terk edilir ve yerine gecekondular oturtulursa Bey işte o zaman gerçekten ölür ve bu ölüm Türklüğün bekâsını besleyen hayat kaynağının da ölümü olur. Allah O'na rahmet etsin ve milletimizi böylesi ölümlerden korusun.

Ülkü Ocakları Dergisi

ELÇİBEY'DEN SONRA AZERBAIJAN

Dr.Garip KAFKASLI

Elçibey'in beklenmeyen ani ölümü, Azerbaycan, Türkiye ve Türk Dünyasında büyük şok yarattı ve henüz bu şokun tesirinden çıkılamamıştır.

Azerbaycan'da halk, büyük bir destek ve "ağlama duvarı"nı kaybetmenin doğurduğu kaygıyı yaşıyor. Elçibey'in ölümünden sonra şimdi halk arasında en çok, "Elçibey'den sonra Azerbaycan ve onun hâtırası olan Azerbaycan Halk Cephesi ne olacak?" sorusuna tutarlı bir cevap aranmaktadır.

Elçibey'in ölümü ile, rahmetli Başbuğ Türkeş'in ölümünün bıraktığı sarsıntılar arasında büyük benzerlikler var.

Başbuğ'un ölümünden sonra onun bıraktığına "vâris" gibi sahip çıkmak isteyenler oldu. Aynı durum şimdi Azerbaycan'da da yaşanıyor. Uydurma mektuplar, senetler, belgeler elden ele, dilden dile dolaşiyor. "Bey bize bunu böyle vasiyet etti" diyerek sağlığında onu sömürdükleri yetmiyormuş gibi, onun "ölüsü"nü de istismar etmek isteyen bedbahtlar töredi.

Gerçek olan bir şey var. Elçibey'in en yakınında olan ve onu acı ve sıkıntılı günlerinde hiç, ama hiç yalnız bırakmayan, her şeyi ile gerçek ve sadık yakın talepleri pekçok. Bunları tanımak gerekir. Benim başından beri bildiğim [Oktay Kasimov](#) ve Ali Mürseloğlu, Bey'i bir dakika bile yalnız bırakmadılar. Bey'in bütün şahsî eşyalarını ve giyeceklerini, parkasını, paltosu ve ayakkabılarını Azerbaycan Millî Mücadele Müzesi için bir yerde toplayıp saklayan Ali Mürseloğlu'dur.

Bey, bütün sırlarını çok az birkaç kişiyle bölüştü. Bunların en başta gelenleri, Ali Mürseloğlu, Oktay Kasimov ve [Mirmahmut Fettayev](#)'dir. Bu üç şahsın kendi isimlerine ilâve edecekleri itibarlı insanların isimleri Bey'e yakın olabilecek isimlerdir. Bunun yanında Elçibey'in kendi ailesi, eşi, kardeşleri Almurat ve İbrahim beyler, oğlu ve kızı bu isimlerin üzerindedir. Elçibey'in kardeşi Almurat Bey, "Bey'in ölüsünü istismar etmek isteyenlere artık izin vermeyeceğim," demekle, "Ben Bey için bunu yaptım... Eğer ben olmasaydım Bey'e bunu yapacaklardı veya Bey büyük zarar görecekti... Ben Bey'in ideallerini yaşatmak için Türkiye'de 'Elçibey Vakfı' kuracağım..." diyerek kendi çıkarlarını Elçibey'in ideal ve mücadelesinin üzerinde görenlere, "Artık yeter... benden izin almadan hiç kimse ailemin bir üyesi olan Elçibey'in adını istismar ederek hiçbir şey yapamayacaktır..." şeklinde kesin tavrını koydu.

Elçibey'in evindeki yas yerinden dostlarımız Prof.Dr.Kamil Veliyev ve Reşit Süleymanlı beylerle çıkarken, Almurat beyin bahsettiği bu hanım, yas evinin kapısında Azerbaycan Halk Cephesinden bir grup bayanla kavga ediyordu. Elçibey'in ailesi bu durumdan oldukça rahatsızlık duyduğunu belirtmeden edemedi. Dostlarımızdan biri gayri ihtiyari, "Bu hanımdan uzak duran, Tanrısına yakın olur," demekten kendini alamadı.

Bunların hepsi, Başbuğ Türkeş ve Elçibey'in vefatıyla meydana çıkan büyük bir boşluğun doğurduğu fırtına ve karışıklığın birbirine ne kadar benzediğini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Başbuğ'un vefatıyla, onun ailesi ve yakınları, "Miras bizimdir... Bizim hakimiyetimiz devam edecek... Bu ülkü ve ideali Türkeş yarattı... Onun devamçıları tabii olarak onun vârisleri ve yakın akrabalarıdır..." şeklinde tutarsız bir tezle ortaya çıkarak, millet denen mefhumu tamamen unuttular.

Azerbaycan'da ise, bunun tam aksine, Azerbaycan Halk Cephesi'nin kurucusu olan Elçibey'in gerçek dâva ve fikir arkadaşları, sonradan Aliyev hükümetinin destek ve direktifleriyle hareket ederek, AHC'ni içeriden işgal ederek ele geçirmek isteyen Elçibey'in talebelerinden Ali Kerimov ve Elçibey'in ideal ve ülküsüne inanmayan ve "Bu romantikten devlet adamı olmaz..." şeklindeki sloganı çıkaran Asım Mollazade ve Ceyhun Mollazade kardeşlerin oluşturduğu küçük bir grup tarafından Azerbaycan Halk Cephesi'nden uzaklaştırmağa çalışmaktadır. Ali Kerimov'un bu konuda halktan ve AHC Partisinin il ve ilçe teşkilatlarından desteği yoktur.

Ali Kerimov desteğini, Aliyev rejiminin içindeki belirli bir daireden, Asım Mollazade'nin aracılığı ile almaktadır. Asım Mollazade, Aliyev hükümeti ile Azerbaycan Halk Cephesi içinde kendilerini "Yurtçular" diye adlandırarak ayıran grubun arasında kuryedir.

Azerbaycan'da kimin ne yaptığı, hangi kanunun hangi maddesine göre hareket ettiği bilinmiyor. Her önüne çıkan "Bunu ben böyle yaptım, oldu" diyerek kanunsuzluğu, diktatörlüğün ve klanlılığın zirvesine taşımaktadır.

Başkanlık seçimlerinde olduğu gibi, yapılacağı söylenen Milletvekili seçimlerinde başıbozukluk bütün hızıyla devam etmektedir. Ne Anayasa, ne uluslararası kanun ve nizamlar ne de halkın dilek ve isteklerine önem veriliyor.

Halkın bu acısına, Elçibey Mektebinin talebelerinden İsa Gamber'in Aliyev'in yüzüne karşı açıkça söylediği "...Senin rejiminde sokaklarda hürüm diyerek gezmektense, demir parmaklıklar arasında yaşamak benim için daha şerefli... " şeklindeki sözleri birazcık olsun ilaç olmaktadır.

Elçibey, geleceği okuyarak yetiştirdiği talebelerine Azerbaycan'ı emanet ederken gözü arkada kalmadı. Bey'in, Türk Dünyasına yetiştirdiği talebeleri arasında, Ali Kerimov, Mirmahmut Fettayev, Ali Mesimov, Penah Hüseyinov, Etibar Memmedov, Fazil Gezenferoğlu, Flora Kerimova, Gulamhüseyin Aliyev, Arif Hacıyev, İlyas İsmayılov, İbrahim İbrahimli, Rafiq İsmayılov, Nesib Nesibli, Arif Rehimov, Cemil Hesenli, Nazim Müzefferoğlu, Neriman Gasımoğlu, Serdar Celaloğlu, Akif İslamzade, Vurgun Eyyub, Zelimhan Memmedov, Novella Ceferova, Aydın Kerimov, Almaz Memmedova, Nüşabe Sadıkova, İbrahim Veliyev, Edalet Tahirzade, Oktay Kasımov, Sülheddin Ekber, Kudret Hesenkuluyev, Vagif Semedoğlu, Abbas Abdullah, Ramiz Rövsen, Vagıf Bayatlı Öner, Cavanşir Guluyev, Mezahir Avşar, Cefer Giyasi, Rüstem Behrudi, Mehriban Vezir, Rauf Arifoğlu, Sevil Nuriyeva, gibi aydın ve her yönden kendisini yetiştirmiş insanların isimlerini sıralamak mümkündür.

Bütün bunlara rağmen, Elçibey'in vefatından sonra sular kısa zamanda kolay kolay durulmayacak. Aliyev hükümeti, AHC'nin gerçek sahipleri olan Elçibey taraftarlarının almış oldukları kararları kanunlara uygun olmadığını iddia ederek reddediyor.

Mirmahmut Fettayev, Fazıl Gazenferoğlu ve Oktay Kasımov, Azerbaycan Halk Cephesi Partisinin Büyük Olağanüstü Kurultayının toplanması için hazırlıklarını devam ettiriyorlar. Elçibey'in ölümünün 40.günü merasimlerini yaptıktan sonra asıl harekete geçilecektir.

Ali Kerimov ve yandaşlarının işgali altında olan AHC binasındaki bütün evraklara ve resmî dokümanlara, mühür ve başlıklı kağıtlara Elçibey'e karşı olanlar tarafından el konulmuştur. Elçibey'in en büyük eseri ve armağanı olarak kabul edilen Azerbaycan Halk Cephesi'nin işgalci "Yurtçular" tarafından ele geçirilmesini, halk büyük tepkiyle karşılamaktadır.

Büyük Kurultay hazırlığı içinde olan Elçibey taraftarlarının bu hareketine Parti teşkilatlarından olumlu cevaplar ve tepkiler gelmektedir.

Mirmahmut Fettayev, Fazıl Gezenferoğlu ve Oktay Gasımov, Büyük Kurultay için Aralık 2000 için hazırlık yapmakta olduklarını belirtti. Seçimlere, Azerbaycan Halk Cephesinin güçlü olduğu bölgelerden "Bağımsız" olarak gireceklerini dile getiren Elçibey taraftarı AHC Partisi yetkilileri, "Bizler Elçibey'in talebeliyiz... Aliyev rejiminin oyunlarını Elçibey'in bizlere öğrettiği oyunlarla bozacağız," dediler.

Azerbaycan Halk Cephesi partisinin, Kurultayda iştirak edecek ve oy verme hakkına sahip olan 81 delegesi var. Şu anda, Elçibey'e karşı olan Ali Kerimov ve hükümetin güdümündeki "Yurtçular" grubu devamlı kan kaybediyorlar. Kurultaya kadar bu hava devam ederse, yapılması düşünülen "seçim"den sonra halkın "Yurtçular" ve Elçibey taraftarlarına karşı tutumu berraklık kazanacaktır. Aralık 2000 de yapılacak Büyük Kurultayda "Yurtçular" ın AHC içindeki itibarını kaybedeceğine kesin gözüyle bakılmaktadır.

Şu anda, 81 AHC Partisi delegesinin 66'sı kesinlikle Elçibey Mektebinde kalacaklarını ve Elçibey'in geleneğini devam ettireceklerini, Aliyev denen diktatörle hiçbir zaman aynı yolda olmayacaklarını ilân etmiş bulunuyorlar. Ayrıca Merkez İcra Kurulu üyeleri de bu Kurultayda oy kullanacaklar. Bu kurul üyelerinden 10 tanesi henüz kesin olarak oylarının rengini belli etmemişlerdir. "Kararsız" bu 10 oydan en az 5 tanesinin Elçibey Mektebi'nin taraftarlarına oy vereceği bekleniyor.

Bu arada, Elçibey'in ideal ve ülküsünün korunup yaşatılması için nasıl hareket edileceği, Elçibey'in ölümünden önce hazırlanmış vasiyetinde yer aldığı Mirmahmut Fettayev ve Ali Mürseloğlu tarafından açıklandı.

5 Eylül 2000'de Elçibey'in vefatından sonra onun ideal ve fikirlerinin Azerbaycan lehine korunup yaşatılmasını sağlayacak olan Millî Mukavemet Hareketi, bununla ilgili ilk toplantısını yaptı.

Millî Mukavemet Hareketi, asıl amacın Elçibey'in bıraktığı vasiyette yer aldığını ve bu vasiyetin Elçibey'in ölümünün 40.günü merasimlerinden sonra açıklanacağını belirten Mirmahmut Fettayev ve Ali Mürseloğlu, bu vasiyetin en önemli kısmına özetle değinmekle yetindiler.

Elçibey'in konu ile ilgili vasiyetinde, Aydınlar Birliği ve Millî Mukavemet Hareketinin Azerbaycan'ın geleceğinde önemli rol oynayacağını, bunların Azerbaycan Türklerinin geleceğinde en önemli iki teşkilat olarak temel oluşturacağına yer verildiği kısaca anlatıldı. Asıl vasiyet 40 gün merasiminden sonra açıklanacak.

Tanrı bize nasip etmiş olsaydı, Elçibey'i "romantik" ve "şairlikle" itham edip, "devlet adamı olamaz" diyen gafillerimiz, Elçibey kadar araştırıp, okuyup, yazsaydılar ve meselelere kafa yorsaydılar, fikir üretebilseydiler, bunun Türkiye'ye Türk milletine ve Türk Dünyasına ne zararı olabilirdi? Bugün, devlet adamlarımız, bakanlarımız ve millet vekillerimiz arasında Ebülfez Elçibey gibi açık ve berrak düşünen, şiir, edebiyat ve ilimle uğraşan büyüklerimiz var. Bu kadar değerli insanımızın bizi temsilen Büyük Millet Meclisi çatısı altında bulunmasının, bu vatana ve Türk Milletine faydadan başka ne zararı olabilir?

Türkiye bir vatan olarak Elçibey'i bir öz evladı bildi ve bağrına bastı, fakat siyasilerimiz, Elçibey'in değerini bilemedi ve onu çok ucuza harcadı. Onu, Aliyev gibi, "kalp" bir pula değışti. Bu tarihî ayıp Ankara'ya yeter de artar bile...

Yeni Düşünce Dergisi, 15 Eylül 2000

YOKLUĞU HAZMEDEMENEK

Alişan SATILMIŞ

Türk dűnyasının 20. yűzyılda yetiŐtirdiĐi ender isimler ve bűyűk liderlerden Ebűlfez Elĉibey artık yok! "Artık yok" diyoruz ama, yokluĐuna hâla inanabilmiŐ deĐiliz.

Bazı gerĉekler vardır, gűzűnűzűn űnűnde cereyan eder; ama hâla olup bittiĐini kabullenemezsiniz.

22 AĐustos gűnű saat 14.00 civarında Ankara - EsenboĐa Havaalanı'nda Ay-yıldız sarılı tabutunu bizzat gűrdűĐűműz halde, Elĉibey'in yokluĐunu hâla kabullenebilmiŐ deĐiliz. Bu "kabullenememe" herhalde "gerĉeklik" ile "gerĉekűstűlűk" arasındaki farktan kaynaklanıyor.

Evet. Elĉibey bir "gerĉekűstű" kiŐilikti. Műcâdelesine baŐladıĐı andan, vardıĐı noktaya kadar, aldıĐı sonuĉlar ve baŐarıları, baŐdűndűrecek űekilde "gerĉekűstű"ydű.

Hiĉ kimse onun kadar uzun soluklu ve idealist olamazdı. Rahmetli TűrkeŐ'in "Sen istersen o bir, hayal deĐildir" űeklindeki veciz ifadesini gerĉekliĐe dűnűŐtűren tek kiŐi herhalde Elĉibey'di. Hapishanelerden, koműnizm kâbusundan CumhurbaşkanlıĐı'na...

"BirleŐik Azerbaycan" idealinden, Tűrk Dűnyası'nın bilge kiŐiliĐine...

Darbeler, ihanetler ve Brűtűsler arasından kendi kűllerinden yeniden dirilmeye..

* * *

Evet, Elĉibey klâsik bir politikacı deĐildi. Politik kiŐiliklerin "ince ayar" tavırları ve bűrokratik űsluplarına sahip deĐildi.

En popűler olduĐu dűnemde Bakű'den sekretersiz olarak Yeni DűŐűnce'yi aramıŐ ve İsa Kamberov'un vefat eden babası iĉin baŐsaĐlıĐı ilânı yazdırmıŐtı.

Herkes O'nu politik "ayak oyunlarına" sahip olmadıĐı iĉin eleŐtiriyordu, ĉűnkű deĐiŐik bir devlet adamı kiŐiliĐi taŐıyordu.

Belki bundan dolayı hedeflerinin tamamını gerĉekleŐtiremedi.

Ama sadece bu vasıflarından dolayı "gerĉekűstű" bir kiŐilik olarak, yokluĐunu hâla kabullenemiyoruz.

* * *

Neler yaŐadı, ne ihanetler gűrdű..

űnce yola beraber ĉıktıĐı İtibar Mehmedov, aldı baŐını gitti. AĞır suĉlamalar yűneltti. Ama Elĉibey, Mehmedov hakkında ĉok ciddî somut bilgilere sahip olmasına rağmen, bir defa olsun

konuşmadı. "Dışarıya karşı mahcup oluruz" dedi. Ağır darbeler vurdu İtibar'ın oportünüzümü Millî dâvaya.

Ama Elçibey bir gün olsun O'nun aleyhine hiçbir şey söylemedi.

Sonra Nimet Penahlı.

"Sivil itaatsizliğin" önde gelen "kahramanlarından" olan Nimet Penahlı cevvaliği ve megalomanlığının kurbanı olarak Halk Cephesi'ni terketti. Aslı astarı olmayan iftiralarla Elçibey'i ve millî hareketi yıpratmaya çalıştı. Kendisini gaza getirenlerin teşvikleri ile "liderliğe" soyunurken, birden kendisini Haydar Aliyev'in "ayak işlerini" yapan bir piyon olarak buldu.

Şimdi esamesi bile okunmuyor Bakü'de.

En büyük ihaneti ise "Millî kahramanlık madalyası" ile ödüllendirdiği Suret Hüseyinov'dan gördü.

Rus ajanı bu hain, belki son dönemde Türk Dünyası'na en büyük ihaneti gerçekleştirdi. Elçibey iktidardan gitti ve dört yıl baba ocağı Keleki'de tefekkür etti, şiir okudu, ağladı.

Daha ne ihanetler gördü.

Cumhurbaşkanlığı döneminde, "en yakınında" bulunanların önemli bir bölümü, Haydar Aliyev'in iktidara gelmesiyle birlikte, saf değiştirdiler. Elçibey'e yönelik akıl almaz iftiralarda bulundular.

Bu iki yüzlüleri zamanında açıklayacağız. Şu anda üst düzey kamu görevlileri bazıları... Bazıları da "millî şair", "millî sanatçı"...

Haydar Aliyev'den iyi beslendikleri için, iyi "ayakçılık" yapıyorlar.

* * *

Elçibey ihaneti sadece kendi ülkesinden görmedi.

Belki en büyük ihanetleri Türkiye'den gördü. En büyük hayâl kırıklıklarını bâzı Türk devlet adamlarının tutumlarından dolayı yaşadı.

Ermeniler Kocalı katliamını gerçekleştirirken, Elçibey'in yaralıların taşınması için helikopter talebi, "Kızılordu korkusu" taşıyan soğuk savaş kalıntısı Türk politikacılar tarafından reddedildi.

Hatta bu politikacılar, kendi soğuk savaş dönemi müttefiki olan Haydar Aliyev'i Azerbaycan'ın başına getirebilmek için, Elçibey'in altını oydu.

Azerbaycan'a buğday bile göndermeyenler, karşılıklı "manipülasyon ilişkisi" içinde buldukları Aliyev'in Nahcivan'ına karşılıksız olarak 10 milyon dolar verdiler. "Verdimse ben

verdim, ne var bunda" mantığı burada da geçerli olmuştu. Ama bu "verme" bağımlısı zihniyet, yaralıların taşınması için talep edilen bir helikopteri çok görmüştü.

Şimdi bu zihniyet başsağlığı mesajı yayınlamış ve Elçibey'in ne denli "büyük mücadele ve devlet adamı" olduğunu ilân etmiş!

Şimdi daha kimler timsah gözyaşları dökmüyorlar ki?

Elçibey Cumhurbaşkanı iken TBMM'ye gelerek bir konuşma yapmıştı.

Ama her nedense zamanın RP'li milletvekilleri protesto için ayağa kalkmamışlardı. Şimdi bunlar da başsağlığı mesajları falan yayınlıyorlar.

* * *

Elçibey Türkiye'yi bir önceki ziyaretinden sonra ABD'ye geçerek çeşitli temaslarda bulunmuştu. Ama ABD makamlarının bile yoğun ilgi gösterdiği Elçibey'e nedense Türk Büyükelçiliği ilgi göstermemiş, hatta temaslarnı sabote etmişti. Washington Büyükelçimiz Baki İlkin Elçibey'e randevu vermemişti. Bu Büyükelçi'nin Müsteşar'ı Hüseyin Diriöz şimdi Dışişleri Bakanlığı sözcülüğüne getirildi!

Acaba, Türklüğe sevdalı bir dâva adamını bu denli rencide edenler utanacaklar mı? Yoksa İsmail Cem'in özel bir talimatı mı var? Misyonu gereği Türk Dünyası'na "ilgisizlik" ve "körelme" politikası izlediği için ister istemez akla Cem faktörü geliyor.

Çünkü aynı Washington Büyükelçiliği Kırım Türkleri'nin efsanevi lideri ve 20. yüzyılın en büyük insan hakları savunucularından Mustafa Cemiloğlu'nun da randevu talebini kabul etmemişti.

Bütün bunlardan sonra Esenboğa Havaalanındaki törende, "T.C. Dışişleri Bakanlığı" çelengini görünce burkulduk.

Sağlığında tedaviyi bile çok görenler, hatta Haydar Aliyev "alınır" diye, Türkiye hastanelerinde tedavi olmasından gocunanlar şimdi çelenk gönderiyor, baş sağlığı mesajları yayınlıyorlar.

Aslında seviniyorlar. Çünkü çok sevdikleri, "manipölasyon" dostları Haydar Aliyev artık rakipsiz kaldı. Artık Bakü hazinesi daha rahat yağmalanacak.

Çokuluslu petrol şirketlerinden gelen rüşvetler Bakü ve Ankara'daki "Aile fotoğrafı"nda bulunan dostlara daha kolay akacak. Artık, Aliyev'den "yeğenler"e banka kurma iznini vermesi için daha rahat ve pervasız fakslar çekilecek.

Şimdi Haydar Aliyev devlet töreni yapıyor Elçibey için. Neden yapıyor peki?

Sevincinden yapıyor, güle oynaya cenaze töreni yaptırıyor.

Türkiye'de zil takıp oynayanlar gibi, belirli bir koordinasyon çerçevesinde Haydar Bey de Bakü'de devlet töreni yaptırıyor.

Kimse Haydar Bey'den devlet töreni falan istemiyor. Kanlı ellerini çeksin o tabutun üstünden.

Biz Azatlık Meydanı'nda 800 bin kişinin Elçibey'i coşkuyla dinleyişini gördük. Sekiz milyonluk bir ülkede 800 bin kişi Elçibey sevdasını haykırmıştı. Bu denli millet sevdasına sahip bir kişi için Aliyev'e "devlet töreni" istismarı sağlayan Halk Cephesi yöneticilerini de anlayabilmiş değiliz.

* * *

Elçibey ile son görüşen kişilerden birisi **Türkistan Bülteni Editörü Mehmet Tütüncü** "aldığı yetkiye binaen" ilginç bir yaklaşım ortaya koydu. Elçibey ile görüşmesinin ayrıntılarına girmeden, Süleyman Demirel'in yayınladığı "başsağlığı mesajını" iade ettiğini, bunda "yetkisi olduğunu" açıkladı. Elçibey'in Demirel'in başsağlığı mesajına ihtiyacı olmadığını belirtti.

Bu hususu yorumsuz olarak aktarıyoruz ...

* * *

Evet artık Elçibey yok. Yani "yok" diyorlar. ..

Ayyıldız'a sarılı tabutunu da görüyoruz.

Ama yokluğunu kabullenemiyoruz.

Çünkü O'nun "yok"luğunu kabullendiğimiz anda, nasıl yoksullaşacağımızı ve hiçleşeceğimizi iyi biliyoruz.

Ama şu noktayı herkes iyi bilsin ki, Elçibey'e sağlığında rahat vermeyenleri, kesinlikle rahat bırakmayacağız ve ne pahasına olursa olsun maskelerini düşüreceğiz. Kaybedecek ne kaldı ki?

Ülkü Ocağı Dergisi. Sayı: 74

BİR YEL ESİYOR, BAKIYORSUN, BENDEN MİSİN?

Dr. Mahmut SARIKAYA

Görüşüp vedalaşmadık, ölümüze hasret kaldık... Bu mudur "Devlet Töreni"?..

Şimdi onu özlüyoruz.

Herhalde bildiklerimizi, tanıdıklarımızı özleriz. Tanıdığımız kadar idrâk eder, bildiğimiz ölçüde hissederiz. Onu tanıma bahtına eriştiğim gibi, acısını da en derinden yaşama bahtsızlığına uğrayanlardan oldum. Kendisini uzaktan tanıyanların bile gönlüne ulaşmayı başaran o güzel, o içten "Bey", bizim soluğumuz oldu, kanımıza nüfuz etti; iliklerimize, hücrelerimize girdi.

Ölümüyle, çok sevildiği ve takdir edildiği bir kez daha ortaya çıktı. Gerek Azerbaycan Kültür Derneği'ne başsağlığı ziyaretine gelenler, gerekse hakkında takdirkâr yazı yazarlar bunu ifade ve isbât ettiler. Onu, benim gibi düşünemeyenler de sevdi ve takdir etti, onun gibi düşünmeyenler de...

İlk önce basında gördük, tanıdık; amca, dayı gibi göründü bize. Uzaklarda kalmış ağabeyimiz çıkıp gelmişti sanki. Bir acele işi varmış gibi konuşuyordu meğer amansız ecel ardı sıra gelirmiş... Buna rağmen çok iyi anlaşılın Türkoğlu oldu. Çünkü o açıklı; aydan arı, gündün duru "insan"dı. Bütün benliğini yüreğinin sıcaklığıyla sundu bizlere... Milyonları silkeleyip asırlık uykulardan uyandırdı, şahlandırdı; paslı zincirleri koparıp attı. "İnsanlara hürriyet, milletlere istiklâl!" yolunda sınır tanımadı, imparatorlukları yıktı, dağıttı..

Türkiye'ye Devlet Başkanı olarak geldi. Onu Kayseri'de gördüm. Resmî görüşmelerden kalan çok kısa bir süre için nereyi ziyaret etmek istediği sorulduğunda bir tek isteği olmuş; Kayseri. Millet kendinden olanı, gönlünce olanı tanır ve sever. Bu gerçek bir kez daha ortaya çıktı. Yer yerinden oynamıştı. Aziz dost Abbas Abdullah aracılığıyla beni arattırmıştı.. Yirmi Ocak Katliamını Tel'in Mitingi'nin video kasetlerinden, yazı ve şiirlerinden tanımış fakiri...

Ne büyük bahtiyarlık!..

Kürsüye çıktığında **"Daha çok İmperyalar var, dağılacak... Fars İmperyası bunlardan biridir, Çin İmperyası bir başkasıdır... Bugünkü Rusya da bunlardandır: Yakında Rusya'daki çözülmeyi seyredeceksiniz... Bizim öz kardaşlarımız üzerine kurdukları tahakküme son koyulacak... Bu gidişin çaresi yoktur... Herkes öz evine gayıdacak... Bunu söylemekle kimseye kötülük etmiyoruz, biz gerçeği söylüyoruz... Bazı insanlar gerçeğin özünü sevmeyebilir, ama bu hiçbir şeyi değiştiremez..."** demişti.

Bunu son mülakatında da söyledi...

Fakat, o gün birçok insan üzülen bana, Elçibey'deki bu büyük ülkünün ve onu böylesine açık ifade ettiğin, kendi başına iş açacağını; en azından kendisinin iktidardan düşürüleceğinden kaygı duyduklarını söylediler. Maalesef, o kaygıyı ben de taşıyordum; yine

de bir ümit, onu yıkıp döktüğü alanlarda kendine çalışma imkânı açabilecek kadar basiretli devlet erkânımızın bulunabileceği ihtimalini de yabana atmıyordum. Heyhat!.. Sonra kendileriyle Keleki'de görüştüm. Nahçıvan üzerinden İran'a gidiyordum. Üç saat sohbet ettik. Doktora tezi olarak Güney Azerbaycan Türkçesi üzerinde çalışıyordum. Çok sevindi ve heyecanlandı. **"Bizim de üzerinde çalıştığımız konu budur" dedi "Bizzat Güney'de büyük faaliyetimiz var, inşallah gider görürsün". Hemen bir teklif getirdi; "Bu çalışmanıza Azerbaycan'ın Güney Bölgesi Diyalektleri deseniz daha güzel olur ve gerçeği daha doğru anlatır".** Tez hocamın Prof. Dr. Tuncer GÜLEYSOY olduğunu, bu konuyu Prof. Dr. Ahmet Bican ERCILASUN'un tavsiye ettiğini öğrenince yüzündeki anlamı, sevinci, güvenci, gururu görmeliydiniz. Sanki kendisi Kazan Han gibi savaş meydanındaydı, bizler de birer birer "Çal kılıcım Beyim Kazan, yetiştim!..." diyerek at seçirtip o meydana girmiştik.

Ahmet Bican Bey'le benim ortak bir kaygımızı dile getirdim: Bu çalışmamızın, Güney Azerbaycan Türklerinin ayrı bir millet olduğu" tezini savunmaya çalışanlara, "Güney Azerbaycan Türkçesinin ayrı bir dil olduğu, onun ayrı bir grameri olduğunu iddia etme imkânı verebileceğini ifade ettim. Tereddütsüz **"Hayır hayır, mümkün değil" dedi; "Çalışmanızda karşılaştırma yapmayacak mısınız? Tesbit ettiğiniz her şeyin bizde, sizde, Kerkük'te, Türk dünyasının başka yerlerindeki karşılıklarını gösterin, ne çıkarsa ben razıyım..."**

Anlaşılan, mesele kafasına takılmış. Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü Başkanı ortak dostumuz Doç. Dr. Musaver ASKEROV, yaz tatilinden döndüğü zaman "Sana aziz, büyük, önemli bir selam getirmişem" deyince, muhabbetle bakıştık. "Gönderen, getiren sağ olsun; Bey'dendir!..." dedim. "Bir de emâneti var; herhalde çok işine yarayacak..." dedi. Odasına çıktık. Azerbaycanlı dilcilerin âbidevî eseri olan Azerbaycan Dilinin Dialektoloji Atlası'nı bana sunarken, "Bey, çalışmanızda karşılaştırma yaparken bunun size kolaylık sağlayacağını düşünüyor..." dedi.

Bey'i son olarak, hastalığı için Ankara'ya ilk geldiğinde gördüm. Türk Dil Kurumu Konferans Salonu'nda kendilerine "Türk Dünyası'na Hizmet Ödülü" verildi ve Azerbaycanlı gençlere hitap ettiler. Özetle **"Gençler, yıllar oldu, ben hâlâ bekliyorum; ne zaman Türkiye-Azerbaycan Federasyonu kurulmasını ortaya getirip tartışacaksınız? Türk dünyasının birliğinde bu ilk adımdır ve daha tartışma gündemine bile gelmemiştir. Bu fikre itiraz edenler de olabilir. Azerbaycan'da da başka yerlerde de... İki Almanya bir günde birleşti Peki biz nasıl bir millet, iki ayrı devletiz? Benim fikrimce Azerbaycan'ın güney hissesi bu birlikten ayrı düşünülemez. Bu birliğin merkezinde Güney Azerbaycan var. Tarihin gidişi değiştirilemez. İran idaresi de bu işi böyle götüremeyeceğinin farkındadır. Devlet organlarının kendi aralarında muhtariyet, federasyon gibi geçici tedbirleri tartıştıklarını biz biliyoruz. Ama çaresi yoktur; dediğim gibi, ok yaydan çıkmıştır; onların bir tedbiri beş sene, öbür tedbiri on sene idare etmelerini sağlar, sonucu değiştirmez..."** demişti. Elçibey önderliğinde Azerbaycan Türklerinin elde ettiği kazanımları tarihe not olarak düşecek olursak bunların altını önemle çizmek gerek:

🇦🇿 Ay-yıldızlı, üç renkli Azerbaycan bayrağı yeniden yükseltildi, meydanlara çıkarıldı, Birleşmiş

Milletlerde dalgalanıyor. Halefleri de o bayrak önünde diz çökerek temenna etmişlerdir.

İlk hür ve serbest seçimler yapılarak, iktidarın demokratik yolla el değiştirmesi sağlandı.

- Ülke içerisindeki bütün yabancı askerler; savaşız bir şekilde çıkarıldı.
- Azerbaycan Millî Bankası tarafından devlet ve hakimiyet ifadesi olarak para bastırıldı.
- Millî ordunun kuruluşu gerçekleştirildi.
- Toprak reformu ve vergi reformu için hazırlıklar tamamlandı.
- Latin alfabesine geçiş sağlandı.
- Azerbaycan Anayasası kabul edildi.
- Azerbaycan halkının Türk olduğu, dilinin Türkçe olduğu parlamento kararıyla kabul edildi.

Bütün bunlar savaş şartları içerisinde gerçekleştirildi ve Karabağ'ın işgalden kurtarılması yolunda büyük mücadele verildi ve Karabağ'daki 54 yerleşim biriminden 51'i kurtarıldı. İleride, bu kazanımlardan geriye atılmış adımların ve varsa yeni kazanımların da hesabı çıkacaktır. Şairin dediği gibi

**"Bu yolda son sözü zaman deyecek
Zaman da sözünü yaman diyecek"..**

Elçibey, Azerbaycan Ergenekon'undan çıkarken göründü, yol gösterdi ve kayboldu...

Çok namertlik gördü, nankörlük gördü; çok kötülük gördü, kötü olmadı. O bir "bey"di, gedâlara eş olmadı. Aslı temiz, mayası pak insanlara çok şey dedi...

Ne yazık ki bizi sevenleri mahzun etmek gibi bir sakat yanımız var...

Genellikle Türk milletine, özellikle de Azerbaycan Türklerine hizmet etmenin ne kadar zor iş olduğu bir kez daha ortaya çıktı. Atatürk'ü genç denilebilecek yaşta öldüren dert, Elçibey'i de öldürdü: Siroz, kanser, kalp, verem bu derdin sonucudur. Azerbaycan halk şairleri hep o dertten yalanmışlardır:

"Bed nazar komşudan, hayın yoldaşdan.../Ay hazerât, haray naşı elinden /Az ganan gocaltdı, men gocalmazdım... diye feryad edenler hep bu derdi dile getirdiler. Ruhu şad olsun, mekânı cennet olsun; o alnı açık; başı dik yiğidimizin öbür dünyada da yüzü ak olsun. Bizden evvel giden "iyiler"e yoldaş olsun.

Ülkü Ocağı Dergisi, Sayı: 74

SENDEN SONRA...

İsa Yaşar TEZEL

**"Sızlasa da gönüller düşenlerin yasından
Koşar adım gitmeli onların arkasından
Kahramanlık: İçerek acı ölüm tasından
İleriye atılmak ve sonra dönmemektir"**

Büyük Türkçü şair Hüseyin Nihâl ATŞİZ şu an gönlüme derman olan bu mısraları çok önce yazmış. Nedense bazen onunla özdeşleştirdim seni. Belki birbirinize çok benzediğiniz için. Bu bir teselli değil "bey"im, dilinden düşürmediğin "azatlık bayrağı"nı en yükseğe dikmek için senli günlerimizi yâd ediş sadece.

Senden sonra, çok şey yazıldı, söylendi. Sözlerin bitişi yakındır beyim, çok çalışmanın başlayışı yakındır. Vahit Azerbaycan için söylenmemiş ne varsa, giderken söylemiştim. Biliyoruz ki onları tekrar etmek ruhuna ıstırap verecektir. Söz sana, bu son beyim, senden sonra son. Vahit Azerbaycan için, hemen ilk şafakta yola çıkma zamanı. Lâkin, senli zamanları da unutmak mümkün mü? Dün buradaydın ve zamanı durduramazdık elbet ama yine de nereye beyim? Ölüm elbet hak. Ne çare ki biz, bayram sabahlarının yetimleri gibi kaldık "bey"im nereye!..

Bugünü sezerdik elbet, "Vahit Azerbaycan"ı göremeden beyim nereye?.. Azerbaycan'ın büyük lideri Ebülfez Elçibey'in ideali olan güneyi ve kuzeyiyle Vahid Azerbaycan ülküsü, bir gün mutlaka gerçekleşecektir. Elbette kolay değil ama bütün mesele, çok çalışmak ve o gücü yakalamaktır. Yola da bu büyük ülküyle çıkılabilir ancak. Tarih, güçlü olanın haklı da olduğu misâllerle doludur. Kaldı ki, Azerbaycan önce haklıdır. Çünkü bu ülkede yaşayan Türklerin kat kat fazlası güneyde halen esirdir.

Doğu Almanya, Batı ile birleşmeden önce Alman idealistlerinin yaklaşık 50 yıl bu yola baş koymadığını kim iddia edebilir? Ülkemizde idealistler faşistlikle suçlanırken, Azerbaycan'ın lâtin harflerine geçtiği dönemde birkaç bin daktiloyu bu kardeş ülkeye gönderemeyenler, şimdi kendilerini hesap sorma mevkiinde nasıl bulabiliyorlar?.

Odasının baş köşesinde ve göğsündeki rozette, Büyük Önder ATATÜRK'ün resmini ömrü boyunca şerefle taşıyan Ebülfez Elçibey, sanırım en çok ATATÜRK'ün ülkücü tarafına hayrandı: Onu, ülkemizdeki pek çok entellektüelden daha iyi tanıdığı, fikirlerini yorumlamasından belliydi. ATATÜRK, 1923 başlarında çıktığı yurt gezisinin ikinci durağı İzmit'te bir basın toplantısı tertip etmişti. Orada bir gazetecinin sorusuna verdiği cevap, kulaklara küpe olacak mahiyettedir: "..Herkesi memnun edelim dersek mümkündür. Hepsi memnun olur ama biz gayemize ulaşamayız. İdare-i maslahatçılar esaslı inkılâp yapamaz!.."

Tarih: 22 Ağustos 2000... O sabah Azerbaycanlı bir öğrenci beni telefonla aradı. Açlıyordu telefonda. Elçibey'in vefat haberini televizyonda duymuş, doğru olup olmadığını soruyordu benden. Buz kesilmiştim. Bey, hastalığı sebebiyle Nisan ayında Türkiye'ye gelmişti ve doktorlardan ümitsiz olduğunu öğrenmiştik ama yine de konduramıyorduk. Öylece

kalakaldım. Telefon devamlı çalıyordu ama cevap vermiyordum. Neler gelip geçmedi ki gözümün önünden. Türkistan'ın batısında, hürriyet meşalesini yakan ilk lider, Azerbaycan kapılarını dünyaya açan, her konuşmasında ATATÜRK'ten, dünya Türklüğünden, Turan'dan bahseden, Sovyet boyunduruğundan sonra millî birlikten bahseden, esir Güney Azerbaycan'ı bize yeniden hatırlatan Ebülfeyz Elçibey göçmüştü bu dünyadan. Ne yazık ki Vahit Azerbaycan'a, en büyük emeline ulaşmadan...

Sonra çok daha eski yıllara gittim. Göremesem de, bütün benliğimde duyduğum Azerbaycan Millî Demokratik Cumhuriyeti ve kurucusu Mehmet Emin RESULZÂDE.

İki büyük liderin kaderi, birbirine benziyordu. Elçibey, Nahçıvan Keleki köyünde sürgün yaşamış, Ankara'da ebediyete intikal etmişti. Resulzâde ise dünya dengelerinin oluşumuna bir yerde yenilmiş, ülkesinden çıkmak mecburiyetinde kalmıştı. O da ikinci vatanı Türkiye'ye gelmiş, **Azerbaycan Kültür Derneği**'nin kurulmasına öncülük etmiş, yurt dışındaki Azerbaycan Türklerinin, aydınlarının oluşturduğu **Muhaceret Edebiyatı** içinde ömrü boyunca, ülkesinin yeniden hürriyete kavuşması için uğraşmıştı. Her iki lider de Ankara'da ebediyete intikal etmişti.

Elçibey ile tanışmam, Ruslar'ın 20 Ocak 1990 Bakü katliamından sonra oldu. Halk Cephesi, Azerbaycan Türklerinin hürriyet sembolüydü ve başında da koca Sovyetler'e karşı direnen Elçibey vardı. Aynı yılın Kasım ayında, Derneğimiz adına **Muhaceret Edebiyatı Sempozyumu** için Bakü'ye gitmiştik. Sempozyum sonunda her iki ülkenin millî marşları çalınıyordu. Oralara yolu düşmeyenler, anlamakta güçlük çekerler ama marşlar çalınırken bazıları dışarı çıkıyor, bazıları da oturuyordu. Marşlara tepki olsun diye değil, maalesef millî bir zihniyet oluşmadığı içindi bu. Türkiye'den gelen konuklar ile birkaç Azerbaycan'lı, marşları ayakta saygıyla sonuna kadar dinlediler. Dikkat ettim, ayâktakilerden birisi de Elçibey'di. O anda çok farklı olduğunu anlamıştım. Otele döndük ve bir süre sonra bizi ziyarete geldi. Yaklaşık 10 kişiydik. Vakit gece yarısına doğruydı. Halk Cephesi'nin efsanevî lideri ile daha da yakındık şimdi. Halk Cephesi ile Azerbaycan Kültür Derneği arasında siyasî işbirliği protokolü imzalanacaktı. Elçibey, devamlı sigara ve çay içiyor, şakalar yapıyordu. Sohbet sırasında, sanırım Cemil Ünal beydi, Ruslar'ın her şeyi yapabileceğini, dikkatli olmasını rica ediyordu. Verdiği cevabı hiç unutmam: **"Milletimin yoluna canım feda olsun. Ben ölümü çoktan göze almışım. Kaldı ki ben ölsem bile bu hareket devam edecektir. Azerbaycan, mutlaka azadlığa kavuşacaktır."**

Bey, daha sonraki günlerden birinde bizi yemeğe davet etti. Genellikle Elçibey konuşuyordu. Ben hayranlıkla onu dinliyordum. Çok iyi bir hatipti. Her zamanki gibi heyecan ve inançla anlatıyordu. Yemeğin ortalarında ayağa kalktı, vecd içinde [Necip Fazıl'ın Sakarya şiirini](#) baştan sona ezbere okudu. Doğrusu şaşırılmış ve o derecede de duygulanmıştım. Çünkü ülkemizde bile bu güzel şiiri acaba kaç kişi ezbere biliyordu.

Biz döndükten sonra, Azerbaycan yine çok zor günler geçirdi. Sovyet baskısı, gözaltına almalar. Bir keresinde Rus askerleri Halk Cephesi binasını basmış, Bey, binayı terketmemiş. Maalesef, göğsüne dipçikle vurmuşlar. Belki de o gün yediği darbeler, ciğerlerinde tahribat yapmıştı. Ama bu günler de geçti. 1992 Haziranında Bey, bütün dünyanın takdir ettiği

Azerbaycan Devlet başkanı sıfatını taşıyordu artık. İlk tebliğe gidenlerden biriydim. Elçibey, hiç değişmemişti. Yine şakalar yaparak karşıladı bizi.

Gecesini gündüzüne katıp çalışıyordu. İlk icraatlarından biri; **Kızıl Ordu**'yu, Azerbaycan'dan kovmak oldu. Millî para, millî marş, eğitimde reformlar, lâtin alfabesine geçiş hep onun zamanında oldu. Ve tabii, Ermenistan ile girilen Karabağ harbinin en acımasız ve zorlu ayları da onun başkanlığı sırasında yaşandı. Bilindiği gibi bu harpte, Ermeni kurmaylarının çoğu Rus'tu. Bütün imkânsızlıklara rağmen, kaybedilen toprakların bir kısmı geri alındı. 1993 kışında, Kelbecer; Ermeniler tarafından sarıldığında, oradaki Türkleri tahliye etmek gerekiyordu. Bey, günlerdir uyumuyordu. Yanında Arif Hacıyev vardı. Türkiye'yi aradılar. Tahliye için iki helikopter istiyorlardı. Türkiye'den yetkililer olumsuz cevap veriyorlardı. Bey, oturduğu koltukta öylece kalakalıyordu, çok üzülüyordu. Sonra Çeçenistan'dan Cahar Dudayev aranıyor. Karşı taraftan gelen cevap, helikopterlerin hemen gönderileceği şeklindedir. Ancak maalesef bölgede, kar, fırtına vardır ve helikopterler Kelbecer'e ulaşamaz. Sonra isyanlar, ihanetler. Ardından, büyük devletlerin de karıştığı, Azerbaycan'daki iktidar savaşı. Bir yıl önce Haziran ayında başkanlığa gelen Elçibey, 1993 Haziran'ında görevini bırakıyor. Doğduğu yerde, Nahçıvan'ın Keleki köyünde bir nevi sürgün hayatı yaşamaya başlıyor.

Başkanlıktan ayrıldığı günü hiç unutmam. Önceden plânlanmış olduğu üzere, tek oğlumun, Fatih'in sünnet düğününü yapacaktım. Azerbaycanlı dostlarımın çoğu da davetliydi. Fakat aynı gün, 17 Haziran'da, Bey'in çekildiği haberini aldık. Dernek Başkanımız Cemil Ünal ile birlikte, Keleki'ye ziyaretine gittik. Yılmamıştı, yıkılmamıştı. Azerbaycan, Güney Azerbaycan dilinden düşmüyordu hâlâ. Bir ara oğlumun sünnet günündeki fotoğrafını çıkardım, imzalamasını rica ettim. Gülerek, "inşallah toyuna geliriz" dedi ve imzaladı. Daha sonra bir kez daha Keleki'ye ziyaretine gittim. Ama ertesi sene, şimdiki iktidar tarafından Azerbaycan'da tutuklandım ve 67 gün cezaevinde yattım ve bu yüzden bir daha Bey'i ziyaret etmek nasip olmadı.

Nihayet o geldi Ankara'ya. Beni görünce ilk sözü, tutuklanışıma gönderme yaparak; "Niçin Bakü'ye gelmiyorsun?" diye takılmak oldu. Sağlık problemleri sebebiyle burada bulunuyordu ve hüzünlü havayı dağıtmak istiyordu. Epey sohbet ettik. Ayrılırken elini öpmek istedim, izin vermedi, hasretle kucaklaştık. Derken sağlık durumunun pek iyi olmadığını öğrendik.

Temmuz ayında Ankara dışındaydım. Elçibey ise tedavi için yine Ankara'ya gelmişti. Dönüşte ilk işim ziyaretine gitmek oldu. Zayıflamıştı, bitkindi ama uğruna ömrünü adadığı ülkesi yine sohbetinin baş konusuydu. "Müjdem var sana" diyordu. "Muhalefeti birleştirdik. Elçibey-İsa Kamber bloku oluşturduk. Eski silah arkadaşları yine bir araya geldi. Önümüze engeller çıksa da aşacağız. Seçimlere birlikte giriyoruz, göreceksin biz galip çıkacağız". Sonra, "Güney Azerbaycan'a sahip çıkın, onlar yetim, öksüz ve arkasızdırlar, onlara ses vermeli, vahid Azerbaycan" diyordu. Ama göremedi. Bir yıldız gibi sessiz ama parlayarak gitti.

Senden sonra, yasaklı olduğum, men edildiğim Azerbaycan'a yine gittim Beyim. Gözümü kırpmadan gittim. Bakü'de, cenaze törenindeki 200 bin kişiden biriydim. Sana karşı son vazifem değildi bu. Karabağ'ı, Vahit Azerbaycan'ı görene kadar sürecek. Gittim Beyim. Yine gideceğim.

Elçibey ya sen! Gülhane Askerî Hastanesinde tedavi olma arzuna uzun süre müspet cevap vermeyen Türkiye yetkililerine, biraz kırgındın sanırım giderken...

Hocalı'daki katliamı, Kelbecer'deki ihaneti gördüğün için yanıktın. On binlerce gacğının içler acısı halini gördüğün için...

Nereye Beyim nereye? Karabağ'ı, Şuşa'yı, Laçın'ı, Ağdam'ı alamadan nereye? Nereye Beyim? VAHİT AZERBAYCAN seni bekliyor nereye?..

Azerbaycan Türk Kültür Dergisi

ELÇİBEY'İN MİRASI

Cemil AKBULUT

Türk Dünyasının kutup yıldızı soldu... Elçibey'i kaybetmenin dayanılmaz acısını yüreğimizde yaşarken, bizi teselli eden tek şey O'nu Keleki'den, Ankara Hastanesi'ne kadarki süreçte yalnız bırakmamayıdır. Ülkü Ocakları Genel Merkezi görevlisi olarak gerek sürgünde bulunduğu Keleki'de, gerekse yeniden döndüğü Başkent Bakü'de defalarca beraber olduk. Azerbaycan ve Türkiye üzerine yaptığımız sohbetlerin ağırlığı hep Türk dünyasının geleceği üzerine idi.

Kısa ama şerefli ömründe yaptıkları ve yapacakları üzerine binlerce cilt kitap yazılır. Bey'in Cumhurbaşkanlığı döneminde ve darbe esnasında Azerbaycan coğrafyasında yaşadığım için, bir yıllık görev süresini O'nun aziz naaşı önünde gözlerimi kapatarak düşündüm...

Sonra Türkiye'nin, Türkistan'a açılan yegâne penceresinden bakarken gözlerim buğulandı. Her sohbetimizde çok şey öğrendiğimiz Elçibey, vefatında bile bize ders vererek çok sevdiği Tanrısına kavuştu.

Ebulfez Elçibey'in devlet adamlığını, Türkçülüğünü, mücâdelesini, tarihçiliğini uzun uzun yazıp konuşmaktansa Bey'in Bakü'den ayrılmasıyla Azerbaycan'da neler olduğunu hatırlamakta fayda görüyorum.

İktidarına sahip çıkmak, makamını korumak yerine devletin varlığı ve bağımsızlığı için Nahçıvan'a çekilen Elçibey'den sonra Azerbaycan topraklarının yüzde 20'si doğru düzgün tek mermi atılmadan Ermenilerin eline geçti. Ağdere, Ağdam, Fuzuli, Zengilan, Cebrayıl, Kubatlı, Laçın bölgeleri işgal edilince Karabağ ile irtibat tamamen kesildi.

Elçibey'in Cumhurbaşkanlığı sırasında sadece Karabağ'dan ayrılan kaçkınlar 200 bin iken bugün halen topraklarını terketmek zorunda kalan 1.5 milyon insan var. Ülkenin çeşitli bölgelerinde çadırlarda ve derme çatma yapılarda kalan bu insanların umut ışıkları ne yazık ki solmuştur.

Bey'in kurduğu Millî Ordu, darbeciler tarafından ortadan kaldırıldığı için kısa sürede Ermenilerle çatışmaya giren 15 bin Azerbaycan askeri şehid edildi. Oysa çatışmanın başladığı günden Elçibey'in Keleki'ye gittiği güne kadar katliama uğrayan sivillerle beraber bu sayı sadece 13.500 idi. Ateşkese kadarki kısa sürede 15 bin evlâdını toprağa veren Azerbaycan halkı, bir de topraklarının yüzde 20'sini kaybetti.

Azerbaycan Halk Cephesi iktidarında bağımsızlığın sembolü olarak derhal piyasaya sürülen millî para "Manat" Elçibey döneminde Rus rublesinden en az 10 kat daha değerliydi. Ekonomik plânların durdurulması, reformların gerçekleşmemesi yüzünden halk perişan hale gelmiş, başta Mehmet Emin Resulzâde ve diğer Türk büyüklerinin resimlerinin basıldığı Azerbaycan Manat'ının değeri neredeyse sıfırlanmıştı.

Bedelim kan ve can ile ödedikleri bağımsızlıktan hemen sonra SSCB'nin diğer ülkelerinde yaşayan veya sürgünde bulunan Azerbaycan Türkleri ülkelerine dönmüş, ülkelerini kalkındırmak için seferber olmuşlardı. Oysa bugün Azerbaycan dışında 2.5 milyondan fazla insan bulunmaktadır. Ekonomik sebepler, siyasî baskılar yüzünden ülkelerini terk etmek zorunda kalan Azerbaycanlıların sayısı her geçen gün artmakta, Azerbaycan'da yaşayan nüfus azalmaktadır.

Devlet idaresinde köhnemiş komünist artıkları temizlenmiş, dar bölgencilik, akrabalık ilişkileri kaldırılmışken Elçibey sonrası Azerbaycan adeta sülâle yönetimine geçmiş, rüşvet ve yolsuzluk had safhaya çıkmıştır. Devlet kadrolarında yeniden Sovyet sistemi hortlamıştır.

"Dilde, fikirde, işte birlik" şiarı ile uygulamaya konan bütün kararlar iptal edilmiş, Anayasadaki "Azerbaycan devletinin dili Türkçe'dir" ibaresi değiştirilerek, "Azerbaycanca" diye garip bir tanımlama getirilmiştir. Lâtin alfabesiyle basılan gazete ve dergiler baskı ile sindirilmiş, okullarda kril alfabesine dönülmüştür.

Dağılan Sovyetler Birliği'ni hatırlatmak için kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu (BTD)'ye bağımsızlığımızı tehlikeye sokmayız diyerek girmeyen Elçibey'in yerine gelenler 3 ay gibi bir zamanda Moskova'nın emirlerine boyun eğmişlerdir.

Karabağ'ın statüsünde asla geri adım atmayarak uluslararası anlaşmalarda **"Karabağ Azerbaycan toprağıdır"** kararı çıkartan Elçibey'den sonra Karabağ Ermenileri uluslararası platformda devlet seviyesine yükselmiştir. Görüşmeler gittikçe uzamış, Karabağ ve işgal altındaki diğer bölgelere Ermeniler iyice yerleşmişlerdir.

Elçibey'in görev süresinde devlet hazinesinde birikmiş milyarlarca dolarlık döviz stoku resmen yenmiş, hazine tamtakır edilirken dış borç bugünlerde 50 milyar doları geçmiştir.

Bütün dünyanın gözünün olduğu Azerbaycan petrollerinin işletmesindeki ülke payı yüzde 30'dan yüzde 10'ların altına düşürülmüş, Türkiye'nin payı sembolik bir rakama çekilirken Rusya ve İran konsorsiyumda söz sahibi olmuştur. Bir başka deyişle Kafkaslar'ın Kuveyt'i olma yolundaki Azerbaycan, petrolünü yabancı güçlere peşkeş çekmiştir.

Elçibey'in demokrasi adına en büyük düşmanlarına dahi göz yumması devri bitmiş, O'nun iktidarında bir tane bile siyasî tutuklu yok iken sorgusuz sualsiz 3 binden fazla tutuklu Azerbaycan zindanlarına atılmıştır. Ülkedeki toplam tutuklu ve hükümlü sayısı eski Sovyetler Birliği ülkelerinin nüfus oranı gözönüne alındığında Azerbaycan öne geçmiştir. Bugün Azerbaycan'ın aydınları, Karabağ'da Ermeni çetelerine karşı savaşan gönüllüleri, 19-20 Ocak 1990'da Rus tanklarına karşı direnen kahramanlara hapis reva görülmektedir.

Kısa bir süre devlet idaresinde bulunanlar hemen köşeyi dönmekte, yurt dışına milyonlarca dolar aktardıktan sonra ülkeyi terketmektedirler.

Bey'in döneminde O'nu açıkça eleştiren gazetelere devlet yardımı yapılırken Azerbaycan'da bugün medyada sansür vardır. Sivil toplum kurum ve siyâsî partilerin faaliyetleri polis jopuyla engellenmekte, gösteri ve yürüyüş yapanlar hapsedilmektedir.

Ülkenin geleceği olan okullardaki reform rafa kaldırılmış, test usulü öğrenci alma yerine yine rüşvet düzeni hakim kılınmıştır. Artık Azerbaycan'da yüksek öğrenimin anlamı bile kalmamıştır.

Bey'i Ankara'dan uğurlarken bir çırpıda bunlar aklıma gelmişti. Bakü'deki cenaze töreninde yeniden diriliş anına tanık olduğumda ise, O'nun vasiyetini hatırladım. Ankara'da Hastane odasında Mir Mahmut Fettayev ve özel içlerine bakan Ali'nin tanıklığında vasiyetini teybe okuyordu. Ayrıntıları açıklamak, O'nun bayrağı devrettiği dâva arkadaşlarına düşüyor. Bize ise ancak büyük ideali olan **"Bütün Azerbaycan Birliği"**, **"Azerbaycan Mukavemet Hareketi"** ve **"Azerbaycan Halk Cephesi"**ni yaşatmak gibi bölümlerini açıklamak düşüyor. Bir de eğer hastaneden çıkabilse, Azerbaycan'da Ülkü Ocaklarını kurmamızı istemişti. İnşallah nasip olacak. Kimbilir günün birinde Tebriz'de de şube açarız.

İşte o zaman Elçibey'in ruhu şad olacak, Başbuğ Türkeş ile, Atsız'la, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Resulzâde, Kürşad ve Oğuzhan ile kısaca Türk büyükleriyle Tanrı Dağı'nda kurultay toplanacak, soy soylanıp, boy boylanacak...

Ülkü Ocağı Dergisi / 74

ELÇİBEY'İN VASIYETİ

Yavuz Bülent BAKİLER

Elçibey'in vasiyetini okuyunca Hz. Mevlânâ'nın sandukası üzerine yazılan o meşhur gazelini hatırladım. Hz. Mevlânâ'da ve bütün mutasavvıf şairlerimizde ölüm yok olup bitmek, bir ot gibi, birböcek gibi çürüyüp gitmek değildir. Ölüm, yeni bir dünyaya doğmaktır. Yaradana kavuşmaktır. Doğumu ve ölümü bir mensur şiirinde Arif Nihat Asya, şu zarif, şu güzel benzetmeyle ortaya koyuyor:

"Bir yanağından öptüm söyle ey dünya! Öteki yanağından da öpmek için kaç yıl yürümeliyim?"

Arif Nihat'a göre doğmak, dünyayı bir yanağından, ölmek ise dünyayı öteki yanağından öpmektir.

Hazreti Mevlânâ'ya göre ölmek, sevgiliyle buluşmaktır. Şu kadife kumaş yumuşaklığındaki ifadelere bakın:

"Öldüğüm gün, tabutumu omuzlar üzerinde gördüğün zaman

Bende bu cihanın derdi var sanma!

Bana ağlama!

Yazık yazık vah! vah! deme.

Şeytanın tuzağına düşersem vah vahin sırası o zamandır.

Yazık yazık o zaman denir.

Cenazemi gördüğün zaman ayrılık, ayrılık deme!

Benim buluşmam, görüşmem o zamandır.

Beni mezara koyunca elveda! elveda! deme

Mezar Cennet topluluğunun perdesidir.

Batmayı gördün ya, doğmayı da seyret.

Güneş'le ay'a batmadan ne zarar gelir ki?

Sana batma görünür ama o doğmadır.

Mezar hapishane gibi görünür ama

Canın hapisten kurtuluşudur.

Yere hangi tohum ekildi de tekrar bitmedi?

Neden insan tohumuna gelince bitmeyecek zannediyorsun?

Hangi kova kuyuya salındı da dolu olarak çıkmadı? "

Hz. Mevlânâ'yı nasıl hayranlıkla okudumsa Elçibey'in vasiyetini de aynı duygularla gözden geçirdim.

Vasiyet deyince bazılarının akıllarına hep mal-mülk taksimi geliyor.

Elçibey'in malı-mülkü yoktu. Devlet hazinesinden tek kuruş almamış, yabancı bankalara dolar yatırmamıştı. Bütün ömrü boyunca hep mütevazı şartlar içinde yaşamıştı. Cumhurbaşkanı seçildiği zaman bir yerden bulup getirdikleri, ayağına giyindirdikleri ayakkabı 3-4 numara

büyük gelmişti. Ayağına göre yeni bir ayakkabısı, üstüne göre yeni dikilmiş bir elbisesi yoktu. Biraz Gandhi gibi yaşayan bir liderdi. Bu bakımdan O'nun vasiyeti bazı kimseleri şaşırtacak, bazı kimseleri de derin derin düşündürecektir. Şimdi okuyacağınız vasiyet, ölümden kat'iyyen korkmayan bir liderin milletiyle sohbetidir. O, Allah'ın huzuruna çıkarken milletine ölümden korkmamayı tavsiye ediyor. Mehmet Akif'i hatırlayın lütfen. İstiklâl Marşımıza:

"Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen alsancak" diye başlamıştı.

Mitat Cemal Kuntay'a kulak veriniz:

**"Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır
Toprak, eğer uğruna ölen varsa vatandır."**

demmişti.

Ebulfez Elçibey de dünyanın en amansız hastalıklarından birine yakalanmasına rağmen ölümden hiç korkmayan, ölüme güler yüzle giden bir kimse. Şimdi ona kulak vermeliyiz. Vasiyetinde diyor ki:

"Yüce Türk milletine!

"Bilirdim ki bende herçeng (kanser) hastalığı var. Ama ben bu hastalığı bazı işlerimi görebilmek için cemiyetten sakladım. Birçok kişinin bu hastalığını bildiğini ve üzülmemem için benden sakladıklarının farkında değildim. Bu da kötü bir netice verdi Halk öz evlâdından hiçbir şey saklamamalı; evlâdın da halkı önünde saklısı -gizlisi olmamalı. Gerçeği saklamak halka da evlâdına da bir fayda vermedi. Ben, birçok şeyi halk bilip de rahatsız olmasın diye ondan gizledim. Çok sırları kendimde muhafaza ettim. Oysa, bunların birçoğu açıklanmalıydı. Lâkin buna zaman kâfi gelmedi Talih imkân vermedi.

Bazı hatalarım oldu

Milletimin önünde baâzı hatalarım oldu. Bunları düzeltmek mümkün olabilirdi ama kısmet olmadı. Halkım beni bağışlasın.

Diyecekler ki, bu özürü sağlığında istemeliydin. Talih böyle reva görmüş. Düşmanlarım hoşla gitmeyen ne kadar çok şeyler söyleyecekler. Varsın söylesinler. Benim için esas hüküm, Türk milletinin vereceği hükümdür. Azerbaycan halkının vereceği hükümdür.

Göremediğim ideallerim

Bugün açıkça, hayatla vedalaştığım bir gün. Ne var ki bir çok idealimin gerçekleştiğini görmedim. En başta, Rus eliyle, yardımıyla Ermenilerin işgal ettiği Karabağ'ı kurtarmayı, hürriyetine kavuşturmayı isterdim, yapamadım. Ama biliyorum ki Karabağ mutlaka hürriyetine kavuşacaktır.

Tebriz'e, hürriyetine kavuştuktan sonra gitmek, orayı hür ve müstakil olarak görebilmek isterdim; göremedim.

Ama şimdi, Tebriz'i hür olarak gördüm diye düşünüyorum. Bu sözlerime "hayâl" diyecekler. Hayâl değil Yakın bir gelecekte, insanlar bunu görecekler ve bilecekler. Bu düşündüklerim çok yakın gelecekte gerçekleşecek.

Eğer bir halk, istiklâline kavuşursa, o halkın bu hürriyeti isteyen, bu uğurda mücadele eden ve bu arada hayattan göçen insanların ruhları da bu istiklâlden huzur duyacaktır.

Azerbaycan halkının hepsi hür olacak ve bir bütün olarak birleşecektir. O günler gelince bu hürriyet ve bütünleşmenin bayramlarında bütün bu ruhlar boy gösterecek.

Ruh, ölümsüzdür. Milletini sevenlerin ruhları da, her zaman için milletiyle birlikte olacaktır. Bütün varlığımla sevdiğim, Allah sevdasıyla vurgunu olduğum milletim, gururum! Bana, bu kanser (herçeng) ile sohbet edip yerine oturtmaya imkân vermediler. Bilesiniz ki, kanser, o kadar da korkulacak bir hastalık değil. Onunla herhangi bir şekilde karşılaşan kişi biraz cesaret gösterecek olursa bu hastalığı yenebilir. Bugün tıp âleminin en büyük hatalarından biri, bu hastalıktan mutlaka ölüm anlamı çıkartarak ondan korkmasıdır.

Kanser korkulacak bir hastalık değil

Bence, trafik kazaları, bu hastalıktan daha da korkunçtur. O zaman hiçbir vasıtaya binmememiz gerekmez miydi? Hele kalb krizleri, böbrek yetmezlikleri ve siroz gibi dertler de hep ölümlerle neticelenir. Üstelik bu hastalıkların çoğu da aniden ortaya çıkar. Halbuki kanser, kendisini çok daha önceden haberdar eder. Bilinir. Doktorlar, bunu hastadan niçin gizlerler anlayamadım.

Bir atasözümüz der ki, "Açık düşman, gizli düşmandan merttir." Yani insanı gafil avlayıp öldüren hastalıklardansa, açık açık gelip de insanı mertçe götüren bu hastalık daha iyidir. Hiç olmazsa, yarın neler olacağını bilir, belirli işlerini imkân ölçüsünde yoluna koymaya çalışır.

Tesadüfe bakın ki herçeng (yengeç=kanser) burcundanım.

Türk, ölümün gözüne dik bakmalıdır

Yedi yıldan beri, bende kanser hastalığı olduğunu bilen, yüzüme bakarken acı çeken dostlarım! Beyler ve hanımlar! Size bu üzüntüyü verdiğim için başımsız. Bazılarınızın ağlama sebebini şimdi anlıyorum. Size bir öğüdüm var: Türk'e zayıflık yakışmaz! Türk, ölümün gözüne dik bakmalıdır! Ölümden korkan Türk değildir. Bir kere daha tekrarlıyorum: Ölümden korkan Türk değildir. Ancak, hadiseyi önceden bilmeli, ölümü de kendisi seçmelidir. Dünyayı yaratan Allah her

istediğini bizzat seçip her şeyi ayan-beyan ortaya koyuyor. Türk de niye ölümünü kendi seçmesin? Ölümünü öyle seçebilse daha şerefli olursun. Erenlerin şöyle bir sözü var: "İnsan, ölümü kendisi seçmelidir."

Şu kanser hastalığına tutulduğumu çok geç öğrendim. Sizler bunu benden daha önce bilmenize rağmen, üzüntü duymamam için benden sakladınız. Hatta benimle görüşürken, ilgi çeken kitaplar getirdiniz. Ancak, bana bu gerçeği söyleseydiniz daha iyi olurdu. Aradaki zamanda fikir alış-verişi yapardık. Gelecekteki millî programın ana hatlarını hazırlardık. Yeni işler görmek mümkün olurdu. Her ne ise. Açıkça konuşabilseydik işlerimiz daha iyi olurdu.

Maneviyata dayanarak birleşebilmek: Karabağ'ı kurtarmak ve birleşik Azerbaycan'ı yeniden kurmak.

İşlerimizin düzgün gidebilmesi için, mutlaka, demokratik bir toplum yapısı gerekmektedir. Meselelerimizi açıkça konuşup çözmemiz gerekmektedir. Türk milleti'ne en çok lâzım olan şey maneviyata dayanarak birleşebilmektir.

Azerbaycan Genci!

Sen iyi bil ki, Türk gençliğinden ayrı değilsin. Karşında büyük hedefler, ağır vazifeler var. Sırtında ağır bir yük var. Sen bu yükü, taşıyabilecek güçtesin. Senin damarlarındaki kan, öyle asil bir kandır ki, her bir zorluğu aşarak, başarıya ulaşabilirsin. Bunu istemen yeterlidir. Karabağ'ı sen kurtaracaksın. Azerbaycan'ı sen birleştireceksin. Buna güvenim ve inancım tamdır. Azerbaycan'da Karabağ'ın kurtarılmasını ve Azerbaycan'ın bütünlüğünü istemeyen bir genç olamaz.

Milletin bu arzusunu, sizler yerine getireceksiniz. Size uğurlar diliyorum. Allah yardımcınız olsun.

Türk Genci! Büyük Gelecek Senindir!

Türk Genci!

Büyük gelecek senindir. Zamanın hükmü ile buna hazırlanacaksın. Hazırlanmaktasın. Bu hazırlık tabiidir. Bu geleceği hazırlamak için milyonlarca Türk genci bu hedefe doğru yürüyecektir. Bu hedefe varmak için, iradeni kullanarak çalışacaksın. Bütün dünyayı, âlemi inceleyerek büyük bir medeniyet hazırlayacaksın. Ve hedefine ulaşacaksın. Bütün büyük hareketler ve yürüyüşlerle sevdalanarak hedefine varacaksın. En son sevdan ise, büyük bir medeniyet meydana getirmektir. Bütün insanlık, tarih boyunca çalışarak yürümüştür. Bu yürüyüşün sonunda büyük medeniyetler meydana gelmiştir. Türk, dünyaya, yeni bir medeniyet getirecektir. O medeniyete ben şimdiden hoşgeldin diyorum.

Sana uğurlar olsun ulu Türk!"

Elçibey'i iyi tanımalı vasiyetine sahip çıkmalıyız.

Hem Azerbaycan geleceğinin aydınlık olması, hem de Türkiye'nin huzuru, güveni ve refahı Elçibey fikriyatının yaşatılmasına bağlı.

Bin rahmet olsun O'na!

AZERBAYCAN YÜREĞİMDE BİR ŞAHDAMARDIR

-Aziz dostum Bahtiyar Vahapzâde'ye -

Kuşluk vaktine kadar geceler boyu
Savrularak okuduğum yine Şehriyar.
Ala ceylanlara benzer hep Azerî türküler
Dinlediğim tar.

Ayrılmaz başımdan, bırakmaz beni artık
Selâmsız sabahsız bir efkâr.
Ve yüreğim bin yıllık destanlarla tutuşur
Büyür Azerbaycan kadar

Azerbaycan: Dedem Korkut şafağı...
Mübarek dilimi süt gibi sağlar.
Bâzan rüzgâr olur iliklerimde
Bâzan yağmur gibi üstüme yağar.

Götür beni Araş! Al beni Hazar
Türk'ü Türk'ten başka şimdi kim anlar?
Yaram derin, merhemim yok, vaktim dar...
Bir destan yazar gibi yaz beni Anar!
Duy beni Bahtiyar! Duy beni Şahmar!

Geçen zaman üstüne, dökülen kan üstüne
Kılıç-kalkan üstüne
Ve ağzı köpüren, yeledi atlar üstüne
Benim bir yeminim var:

Azerbaycan yüreğimde bir şahdamardır
Ben Yâkub gibiyim uzun yıllardır
Onda Yusuf'umun kokusu vardır.
Ve hasreti, gönlümde, büyük Türkistan kadardır.
Ayettir kitabımda, bayrağımda rüzgârdır
Azerbaycan yüreğimde bir şahdamardır.

Œimdi Azerbaycan'da mevsim bahardır
Ama türküleri yine, baŒtanbaŒa efkârdır
DŒlerime yağan kardır
Boynu bükük bir diyardır
Yârdır
Ağzı köpüren atlar üstüne yeminim vardır
Azerbaycan yüreğimde bir Œahdamardır.

Yavuz Bülent BAKİLER